

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ) ANABİLİM DALI

M.S. I.-III. YÜZYILLARDA TUNA VE TRAKYA
EYALETLERİNDE ROMA KENTLEŞME SÜRECİ

Doktora Tezi

Ali GÜVELOĞLU

Ankara-2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ) ANABİLİM DALI

M.S. I.-III. YÜZYILLARDA TUNA VE TRAKYA EYALETLERİNDE ROMA
KENTLEŞME SÜRECİ

Doktora Tezi

Ali GÜVELOĞLU

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Ömer ÇAPAR

Ankara-2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ) ANABİLİM DALI

M.S. I.-III. YÜZYILLARDA TUNA VE TRAKYA EYALETLERİNDE ROMA
KENTLEŞME SÜRECİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ömer ÇAPAR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III
KAYNAK TANITIMI.....	IV
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

I. ROMA İMPARATORLUĞUNDA KENT KAVRAMI.....	15
I. 1. Eski Doğuda ve Eski Batıda Kent Kavramı ve Kurumları.....	15
I. 2. Roma İmparatorluğunda Kent Kavramı ve Kurumları.....	17
I. 2. 1. Roma İmparatorluğunda Kentlerin Kuruluş Yöntemleri ve Kentlere Verilen Statüler.....	34
I. 2. 1. 1. Colonia.....	35
I. 2. 1. 2. Municipium.....	53
I. 3. III. Yüzyıl Krizi Boyunca Kentlerin İdare Sistemindeki Yeri ve Önemi.....	56

II. BÖLÜM

II. 1. TUNA VE TRAKYA BÖLGELERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	59
II. 1. 1. Coğrafi Özellikler ve Yerleşik Halklar.....	59
II. 1. 2. Tuna ve Trakya Bölgelerinde Principatus Dönemi Öncesindeki Gelişmeler	67

II. 1. 2. M.S. I-III. Yüzyıllar Arasındaki Gelişmeler	81
II. 1. 2. 1. Iulius Claudiuslar Hanedanı Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 68)..	81
II. 1. 2. 2. Flaviuslar Hanedanı Dönemi (M.S. 69-96).....	100
II. 2. 3. Beş İyi İmparator Dönemi (M.S. 96-192).....	105
II. 2. 4. Severuslar Hanedanı Dönemi (M.S. 193-235).....	119
II. 2. 5. Asker İmparatorlar Dönemi (M.S. 235-284).....	123

III. BÖLÜM

III. TUNA VE TRAKYA EYALETLERİNDE ROMA KENTLEŞME SÜRECİ.....	135
III. 1. Tuna Bölgesi Eyaletlerinde Roma Kentleşme Süreci.....	135
III. 2. Trakya Eyaletinde Roma Kentleşme Süreci.....	150
SONUÇ.....	156
KISALTMALAR ve KAYNAKÇA.....	170
EKLER.....	201
ÖZET.....	205
SUMMARY.....	206

ÖNSÖZ

Çalışmamızın amacı; M.S. I. yüzyıl ile M.S. III. yüzyıllar arasında Tuna ve Trakya Eyaletlerinde Roma kentleşme sürecini incelemektir. Gerek Tuna bölgesi ve eyaletleri, gerekse Trakya bölgesi ve Trakya Eyaleti ile ilgili Türk araştırmacılar tarafından yapılan çalışmaların büyük kısmı tarih öncesi dönemleri kapsamıştır. Klasik dönemi kapsayan çalışmalar da çoğunlukla makaleler ve kitap içindeki bölümlerden oluşmaktadır. Bu nedenle biz tezimizi her iki bölgedeki Roma kentleşme süreçlerini birlikte içerecek şekilde hazırlamayı kararlaştırdık. Bu kararın verilmesinde danışman hocam Prof. Dr. Ömer ÇAPAR'ın yönlendirmeleri etkili olmuştur.

Konumuz hem içerdiği zaman dilimi hem de kapsadığı coğrafya açısından geniş bir inceleme alanıdır. Bu kadar geniş bir alanda çalışma yapmamda karar verme aşamasından beri yanımda olarak yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Ömer ÇAPAR'a; tezin ana planının belirlenmesi konusunda değerli fikirlerini paylaşan Prof. Dr. Mehmet Ali KAYA'ya ve doktora jüri üyeleri Prof. Dr. Hicran YUSUFOĞLU, Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL ve Doç. Dr. Turgut YİĞİT'e katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca bu zorlu maratonun her aşamasında yanımda olarak çözüm üretmemde yardımcı olan sevgili eşim Dr. Gülşah KURT GÜVELOĞLU'na, aileme ve bu çalışmayı hazırlamamda katkısı olan herkese içtenlikle şükranlarımı sunarım.

Ali Güveloğlu
Ankara-2009

KAYNAK TANITIMI

1. Antikçağ Edebi Kaynakları

Appianos (Doğ. M.S. ca. 100)

M.S. 100 yılı civarında İskenderiye’de dünyaya gelen tarihçi Roma vatandaşlığını elde etmiş, imparator Marcus Aurelius ve Lucius Verus zamanında *procurator Augusti* olarak görev almıştır. Sallustius, Livius gibi Latince kaynakların yanında Polybios, Poseidonos gibi güvenilir Yunanca kaynaklardan yararlanarak, *Rhomaika* (Roma Tarihi) adlı, Krallık devrinden kendi yaşadığı zamana kadar uzanan muhtemelen 24 kitaptan oluşan bir tarih kitabı yazmıştır.

Roma ile irtibat sırasına göre devletlerle olan ilişkilerini ele alan kitaplarının arasında bir de iç savaşları anlatan 5 kitaplık bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm Cumhuriyet dönemindeki iç savaşlar hakkında önemli bir başvuru kaynağıdır. Appianos’un *Illyrike* adlı 30 *caputtan* oluşan ve Illyria’daki savaşların anlatıldığı kitabı araştırmamızda sıkça başvurduğumuz bir antik kaynaktır. *Illyrike* adlı kitap Augustus döneminde Illyria’da yapılan savaşlar ve nihayetinde Tiberius tarafından bu bölgenin Roma’ya katılması ile ilgili olup araştırmamız için birinci derecede önem taşıyan antik kaynaklar arasındadır.

Caesar, Gaius Iulius (M.Ö. 100-44)

Romalı ünlü devlet adamı. M.Ö 62’ *praetor*, 59’da ilk kez *consul*, 58-51 arasında Gallia valisi, 49-44 arasında *dictator* olan Caesar şiirler, drama, mektuplar, söylevler ve mektuplar yazmıştır. Gallia’da yaptığı işlerin bir raporu olarak Roma’ya gönderdiği 7 kitaplık Gallia Savaşı (*Commentarii de bello Gallico*) yazmıştır.

Bundan başka İç Savaşlar (*Commentarii de bello civili*) adlı bir kitap daha yazmıştır. Caesar'ın iç savaşlar hakkında yazdığı olaylar M.Ö. 49-48 yıllarını konu almaktadır. 51-50 yıllarını Hirtius tamamlamış; 48-45 yılları arasındaki olaylar ise farklı yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Caesar'ın Gallia'da yaptığı savaşlar hakkında birinci elden bilgi vermesi ve Cumhuriyet döneminin sonunda yer alan iç savaşlar hakkında yazılmış 2 kitaptan biri olması tezimiz açısından Caesar'ın eserlerini önemli yapmaktadır.

Cassius Dio Cocceianus (M.S. ca. 150-235)

Nikaia'lı (Bithynia) tarihçi. M.S. 180'de Roma'ya gelmiş ve bir senatörün oğlu olmasının sağladığı avantajlarla kısa sürede Roma'da hızlı bir siyasi kariyer yapmıştır. *Praetor*lük ve *consullük* görevlerini yürütmüş bunun yanı sıra Afrika *proconsulluğu* dahil birçok Roma eyaletinin valiliğini yapmıştır. Cassius Dio, en eski devirden yaşadığı zamana kadar 80 kitaplık *Rhomaika* adlı Yunanca bir Roma tarihi yazmıştır. Eserden özgün biçimiyle günümüze kalan kısımlar, M.Ö. 68-10 yıllarına ilişkin 36-54 kitaplardır. M.Ö. 9-M.S. 46 yıllarını ele alan 55-60 kitaplar ve imparator Caracalla'nın (M.S. 198-217) ölümünden Elegabalus'un (M.S. 218-222) hükümdarlığının ortalarına kadarki döneme ilişkin 79. ve 80. kitaplar, fragmanlar halinde bulunmaktadır. Tarihçinin eserinin hem Tuna, hem de Trakya bölgelerinde yaşanan olaylar hakkında bilgi içermesi tezimizdeki önemini artırmaktadır. Eser aynı zamanda Roma'nın sosyal ve siyasal durumuyla ilgili bilgiler de vermektedir.

Cicero Marcus Tullius (M.Ö. 106-43)

Arpinum'lu hatip ve düşünür. Küçük bir kentten gelmesine karşılık Roma'da *praetorluk* (M.Ö. 66) ve *consullük* (M.Ö. 63) görevlerini alacak kadar yükselmiştir.

Yazıları edebi türlerine göre üç gruba ayrılmaktadır. Kısmi eksikliklerle günümüze kadar gelen 58 mahkeme ve politika söylevi = *Orationes*, 780 tanesi günümüze ulaşan mektupları =*Epistulae* ve felsefi içerikli Devlet üzerine =*De re publica*, Yasalar Üzerine =*De legibus* ve Ödevler Üzerine =*De Officiis* adlı yazıları Cicero'nun siyasi düşünceleri bakımından önemlidir. Cumhuriyet döneminin sonunda yaşamış olması ve dönemin görgü tanığı olarak yazdıkları tezimiz açısından Cicero'nun eserlerini önemli kılmaktadır. Özellikle Caesar ve Sulla'nın *dictator*lukları hakkında fikirlerini açıkça dile getirmiştir. Tezimizde Cicero'nun *De Oficiis* ve *De Lege Agrarira* adlı yazılarını kullandık.

Eutropius (M.S. IV. yüzyıl)

İmparator Iulianus Valens (M.S. 364-378)'in çağdaşı olan Eutropius'un doğum tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. İmparator II. Constantinus döneminde (M.S. 337-361) *magister epistularum* görevini elde etmiştir. M.S. 363 yılında imparator Iulianus'un (M.S. 361-363) Pers seferine katılmış, imparator Valens'in döneminde *magister memoriae* görevini üstlenmiştir. IV. yüzyılda yaşamış ve yazmış olmasına rağmen pagan tarihçi olarak anılır. Yazarın tarih eseri olan *Breviarum Historiae Romanae* (*Breviarum ab urbe condita* adıyla da bilinir) 10 kitaptan oluşmuş ve imparator Valens'e ithaf edilmiştir. Yazar, eserinde Roma'nın efsanevi kuruluşundan M.S. 364 yılına kadarki olayları özet şeklinde anlatmıştır. İmparator Valens'in Eutropius'dan bu eseri yazmasını kendisinin ve memurlarının Roma tarihi üzerine yeterince bilgi sahibi olmamaları nedeniyle istemiş olabileceği düşünülmektedir. En eski devirlerden başlamış olması ve metnin tamamının elimizde bulunması nedeniyle tezimiz için önem taşımıştır.

Herodianus (Doğ. M.S. ca. 180)

Suriyeli tarihçi. Philippus Arabs (M.S. 244-249) veya Decius (M.S. 249-251) zamanında Marcus Aurelius'un ölümünden (M.S. 180) M.S. 238 yılına kadar olan süreyi kapsayan 8 kitaplık Roma tarihi (*Tes Meta Markon Basileias Historiai*) yazmıştır. 1.-6. kitaplara Cassius Dio'nun kitabını kaynak olarak kullanmış, bunun yanında 6.-8. kitaplarda kendi gözlemlerine de yer vermiştir. Son 2 kitapta kendi gözlemlerine yer vermesi o dönemde yaşayan bir insanın gözünden Roma tarihini ortaya koyması açısından önemlidir. Bunun yanında II. ve III yüzyıllardaki olayları bir bütünlük içinde ele alması açısından tezimiz için önem taşıyan bir antik çağ kaynağıdır.

Herodotos (M.Ö. ca. 484-425)

Halikarnassos (Bodrum)'lu tarihçi. Artemisia'nın halefi Lygdamis'in baskıları yüzünden Halikarnassos'tan kaçıp Samos'a yerleşmiş ve Yunanca'nın Ion lehçesini burada geliştirmiştir. Doğduğu yere döndükten sonra tiranın yıkılmasında rol oynamış, ancak siyasi çekişmelere karışmak istemediğinden Halikarnassos'tan tekrar çıkarak Thurium'a yerleşmiştir. Doğu Akdeniz bölgesinde çıktığı uzun gezilerden sonra, muhtemelen Atina'da kaleme aldığı 9 kitaplık *Historiai* adlı eserinde Perslerle Yunanlılar arasındaki savaşları anlatmıştır (M.Ö. 492-449). Kitaplarına İskenderiyeli bilginler tarafından *Mousai* adı verilmiştir. Tek tip bir anlatıma sahip olan eser siyasal ve askeri tarihi anlatmasının yanında bir kültür tarihi özelliğine de sahiptir. Ülkelerin coğrafyası yaşam şekilleri ve hatta kişilerin özelliklerine ve gündelik yaşama dair ayrıntılı bilgi vermesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca Tuna Nehri, Traklar ve Trakya hakkında pek çok bilgi içermesi bakımından tezimiz için önem taşımaktadır.

Homeros (M.Ö. ca. VIII-VII. yüzyıl)

Batı dünyasının en eski epik ozanıdır. Yaşadığı yıllar ve doğum yeri tam olarak bilinmemekle birlikte Ionia'da M.Ö. VIII. yüzyılda doğduğu sanılmaktadır. Tarihsel kişiliğini Avrupa edebiyatının başlangıcı sayılan *Ilias* ve *Odyseia* adlı eserleriyle kazanmıştır. *Ilias*'ın konusu Troia Savaşı, *Odyseia*'nın konusu ise Ithake Kralı Odysseus'un Troia Savaşından sonra adamlarıyla birlikte eve dönerken başından geçenlerin anlatılmasından oluşmaktadır. Ion ve Aeolis lehçe unsurlarını barındırmasından dolayı bu lehçelerin etkili olarak ve bir arada kullanıldığı yer olan batı Anadolu'nun orta kısımlarında oluşturulduğu sanılan eserler uzun bir süre sözlü edebiyatta varlığını korumuş, yazılı geleneğe geçmesi zaman almıştır. Bu eserler Yunan halkları hakkında ayrıntılı bilgiler barındırmakta; ırk, soy ve birlikler ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Yunan dünyası, Yunan kentleri ve buralarda yaşayan yerli halklar hakkında bilgiler vermesi bakımından tezimizde önem taşımıştır.

Titus Livius (M.Ö. 59-M.S. 17)

M.Ö. 59'da Patavium (Padua)'da doğmuştur. Roma kentini ve oradaki koşulları kendi gözlemleriyle tanımış olmakla birlikte, yaşamının büyük bir bölümünü doğduğu kentte geçiren Livius, kamu faaliyetlerinden tamamen uzakta kalmış, ancak aralarında imparator Augustus'un da bulunduğu önemli kişilerle tanışmıştır. Yaşamının 40 yılından fazlasını, kuruluştan kendi dönemine (M.Ö. 9) kadar Roma tarihini anlatan 142 kitaplık eserini (*Ab Urbe Condita=Kentin Kuruluşundan İtibaren*) tamamlamaya adanmıştır. Annalistik tarzda hazırlanmış olan bu eserden günümüze kalan kısımlar şunlardır; M.Ö. 293 yılına kadarki olayları anlatan 1-10 kitaplar. M.Ö. 219-167 yılları arasındaki olayların anlatıldığı 21-45 kitaplar ve tüm eserin içeriğinin anlatıldığı içindekiler bölümü. Özellikle 21-30

kitaplarda anlatılan Kartacalı Hannibal ile yapılan savaşlar ile ilgili bölümler ve Roma kolonilerinin lokalizasyonu hakkında bilgiler içermesi bakımından eser tezimiz için önem taşımaktadır.

Plinius Secundus Gaius (Yaşlı) (M.S. 23/24-79)

Romalı politikacı, yazar ve tarihçi olan Plinius M.S. 23/24'te Novum Comum (İtalya'da Como)'da doğmuştur. Genç yaşlarında Roma'ya gelmiş ve başta Hispania, Germania, Gallia ve Afrika *Procurator*'luğu ve Misenum'daki donanma üssünün komutanlığı görevleri olmakla birlikte birçok devlet görevi almıştır. Plinius'un tarihsel içerikli eserleri; Aufidius Bassus'un *Historiae* adlı eserinin devamı niteliğinde olan *Libri XXXI A Fine Aufidi Bassi* (Aufidi Bassi'nin Sonundan İtibaren 31 Kitap) ile Romalıların Germenlerle savaşlarını ele aldığı 20 kitaplık, *XX Libri Bellorum Germaniae* (Germania'daki Savaşlara ilişkin 20 Kitap)'dir. Antikçağda güvenilir bir kaynak olarak bilinen ve tarihçi Tacitus tarafından kullanılmış olan her iki eser, Tacitus'un kendi eserlerini kaleme almasıyla unutulmuş ve günümüze ulaşmamışlardır.

Plinius'un en büyük eseri günümüze 37 kitabı ulaşan *Naturalis Historia* (Doğa Tarihi)'dir. Antikçağda bilinen tüm bilim alanlarına ilişkin bilgiler veren ve bu nedenle genel bilgi ansiklopedisi niteliği taşıyan, ayrıca antik kültür ve sanat tarihiyle coğrafya konusundaki bilgilerimizin temel eserlerinden biri olan *Naturalis Historia* 18. yüzyıla kadar kullanılmıştır. Tuna ve Trakya bölgelerinin coğrafyaları ve buralarda kurulan kentlerle ilgili bilgi vermesi bakımından tezimiz için önem taşımaktadır.

Plutarkhos (Doğ. M.S. 46)

Mestrius Plutarkhos M.S. 46 yılında Boiotia'nın Khaironeia kentinde doğmuştur. Atina'da eğitimini tamamladıktan sonra doğduğu kente dönmüş ve burada memurluk görevi almıştır. Vespasianus döneminde (M.S. 69-79) İtalya'ya giderek burada kalmıştır. En önemli eseri *Bioi* (Paralel Yaşamlar)'dir. Eserinde Yunan ve Romalı ünlü kişilerin hayatlarını karşılaştırmalı olarak anlatmıştır. Günümüze kadar gelen eserinde 23 çift 4 tek yaşam ele alınmıştır. Tezimizde bu kişilerden Büyük İskender, Caesar ve Pompeius'un yaşamlarının anlatıldığı kitaplar kullanılmıştır. Caesar ve Pompeius'un hakkında ayrıntılı bilgi vermesi bakımından tezimiz için önem taşımaktadır. Bunlar dışında Gracchus kardeşler ve Roma'nın kurucusu Romulus hakkında da bilgiler içermektedir.

SHA (*Scriptores Historiae Augustae*)

Hadrianus'tan (M.S. 117-138) Carinus'a (M.S. 283-285) kadar ortak imparatorlara ve *usurpator*lara ait toplam 30 biyografyaya günümüzde *Historia Augusta*, bu biyografyaların yazarlarına da *Scriptores Historiae Augustae* denmektedir. Eser günümüze tamamıyla gelmemiştir. M.S. 244-253 yıllarına ait biyografyalarla eserin özgün adını içeren başlangıç bölümü eksiktir. Bu nedenle eserin hangi imparatorla başladığı ve ne zaman yazıldığı bilinmemektedir. Eser M.S. II. ve III. yüzyıllardaki imparatorların yaptıkları işler hakkında ayrıntılı bilgi içermesi ve bir arada sunulması bakımından tezimizde birinci dereceden önem taşıyan antik kaynaklar arasında yer almaktadır.

Suetonius Tranquillus, Gaius (M.S. ca. 75-150)

Roma'da avukatlık yapan Hippo Regius'lu (Kuzey Afrika'da) Suetonius, bir süre imparator Hadrianus'un sekreterliğinde bulunmuş ve bu sırada Roma'daki resmi arşiv belgelerini görme şansı bulmuştur. Gaius Iulius Caesar'la başlayarak imparator Domitianus'a kadar 12 *Caesar*'ın (11'i imparator) biyografyalarını *De Vita Caesarum* (İmparatorların Yaşamı Hakkında) kaleme almakla ünlenmiştir. Günümüze hemen hemen tamamı ulaşmış olan bu biyografyaları hazırlarken resmi belgeleri ve diğer edebi kaynakları da kullanan Suetonius'un biyografik bir diğer eseri ise günümüze sadece Terentius, Horatius gibi bazı ozanların biyografilerinin ulaşabildiği, *De Viris Illustribus* (Ünlü Kişiler Hakkında)'tur.

Roma'daki monarşik yönetim yapısına uygun olarak, annalistik tarih yazımının büyük ölçüde yerine geçen tarihsel biyografyanın büyük ölçüde kurucusu olan Suetonius modern tarihçiler tarafından, belli bir şemaya göre mekanik bir biçimde düzenlenmiş biyografyalarında bir takım söylenti ve dedikoduları tarihsel eleştiriden geçirmeksizin toplamakla suçlanmaktadır. Bunun nedeni, Suetonius'un geniş bir kitleye hitap etmek istemesidir. Suetonius'un eseri Caesarlar hakkında ayrıntılı bilgiler vermesi bakımından tezimiz için önem taşımaktadır.

Strabon (M.Ö. ca. 64- M.S. ca. 19)

Amaseia'lı (Amasya) coğrafyacı ve tarihçi. Roma'da öğrenim gören ve Asia, Egyptus, Hellas, Aithiopia, Armenia, Syria ve Sardinia'da uzun inceleme gezileri yaparak tüm Akdeniz dünyasını yakından tanıyan Strabon, varlıklı bir aileden gelmesinin verdiği avantajla iyi bir eğitim görmüştür. İlk önce Polybios'un eserini sürdürme amacıyla 47 kitaplık *Historika Hypomnemata* (Tarihsel Notlar) adlı bir

eser hazırlamıştır. Bu eser günümüze fragmanlar halinde ulaşmıştır. Yazara asıl ününü kazandıran eseri, bazı eksikleriyle günümüze kadar gelmiş olan 17 kitaplık *Geographika* (Coğrafya) adlı eseridir. O zamanın bilinen dünyasının genel bir tasviri olan tarihi, mitolojik, tıbbi ve matematikle ilgili konulara değinen eser, günümüz tarih ve coğrafya araştırmalarında önem taşımaktadır.

Eserde sınırları çizilen dünya batıda Atlas Okyanusu, doğuda Indus Irmağı'yla sınırlanan eskiçağ dünyasını kapsamaktadır. Bizim araştırma alanımızı oluşturan Tuna ve Trakya bölgeleri eserin 7. kitabında anlatılmaktadır. Özellikle yedinci kitabın beşinci *caputunda* Illyria ve Dalmatia toprakları ve halkları hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca inceleme alanımızda yer alan kentler hakkında açıklayıcı bilgiler de bu eserde yer almaktadır. Bu nedenle Strabon'un *Geographika* adlı kitabı tezimiz için birinci dereceden önem taşıyan antik kaynaklar arasında yer almaktadır.

Tacitus Publius Cornelius (M.S. ca. 55-117)

M.S. ca. 55 yılında Gallia Narbonensis ya da Gallia Cisalpina'da doğmuş olan ünlü Romalı tarihçi. Roma'da hitabet öğrenimi gören ve yüksek devlet memurluklarında bulunan (88 yılında *praetor*, 97'de *consul*, 112/3'de Asia Eyaleti *proconsullüğü*) Tacitus M.S. 97 yılındaki *consullük* görevinden sonra kendini edebi çalışmalara vermiştir. İlk eseri kayınpederi Agricola için yazdığı *De Vita Iulii Agricolae* (*Iulius Agricola'nın Yaşamı*) adlı biyografyadır. Aynı yıl Germania hakkında *De Origine et Situ Germanorum* (Germenlerin Kökeni ve Durumu Hakkında) adlı bir monografya yayımlamıştır. Yazarın M.S. 69 yılından İmparator Domitianus'un ölümüne kadar (M.S. 96) olan süreyi kapsayan 14 kitaplık *Historiae*

adlı bir tarih kitabı vardır. Bu eserden günümüze yalnızca 1-4 kitaplarla 5. kitabın başlangıç bölümü kalmıştır.

Tacitus, Augustus'un M.S. 14 yılında ölümünden, imparator Nero'nun ölümüne (M.S. 68) kadarki Roma tarihini İmparator Traianus (98-117) ile Hadrianus zamanında (M.S. 117-138) kaleme almıştır. Bu eser el yazmalarında *Ab Excessu Divi Augusti* (Tanrısal Augustus'un Ölümünden İtibaren) adıyla bilinmekle beraber günümüzde daha çok *Annales* (Yıllıklar) adıyla bilinmektedir. Kendi düşüncelerini fazla açığa vurmada, daha çok zamanın çelişkilerini göstermeyi tercih etmiştir. *Annales* olarak bilinen eserinin II. Kitabında 1-16. bölümler Pannonia'daki karışıklıklar ve bunun bastırılması ile ilgili olayların anlatıldığı bölümdür. Bu bölümler çalışmamız için önem taşıyan bölümlerdir.

Velleius Paterculus, Gaius (M.Ö. ca. 19-M.S. 31)

M.Ö. 19'da Capua'da (İtalya'daki Campania) doğmuş olan Velleius Paterculus, askerlik ve devlet memurluğu yapmış, *legatus*, *quaestor*, ve *praetor*lük görevlerini üstlenmiştir. Paterculus Troia'nın tahribinden M.S. 30 yılına kadarki olayları kapsayan iki kitaplık bir *Historia Romana* (Roma Tarihi) kaleme almıştır. Eser kısa sürede ve İmparator Tiberius'a sadık bir kumandan tarafından hazırlanmış olması nedeniyle bazı şüphelere maruz kalmıştır. Paterculus, Pannonia'da bizzat bulunduğu ve bölgeyi tanıdığı için onun eseri tezimiz açısından önemlidir. Eser, tarihsel ve coğrafik bilgilerin yanında sosyal hayata dair bilgi ve tasvirler içermektedir. Eserinin ikinci kitabında Pannonia ve Pannonia halkları hakkında bilgiler verdiğinden tezimiz için önem taşımaktadır.

Vitruvius (M.Ö. ca. 90-20)

Vitruvius M.Ö. I. yüzyılda muhtemelen M.Ö 90-20 arasında yaşamış bir asker mühendistir. Eserini Augustus'a ithaf ettiği ve M.Ö 25 yılında ortaya koyduğu kabul edilir. *De Architectura* adlı on kitaptan oluşan eserinin en büyük özelliği alanındaki tek yapıt olmasıdır. Eserinde kent ve kale kurulması tekniklerinden kule ve duvar inşaatına, suların ve toprakların özelliklerine kadar çeşitli alanlarda bilgiler vermiştir. Özellikle kent kurulması sırasında kurban kesilmesi konusunda aydınlatıcı bilgiler vermiştir.

Zosimos (M.S. V. VI. yüzyıl)

Nereli olduğu tam olarak bilinmemektedir. Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius (M.S. 480-450) zamanında yüksek devlet memurluğunda bulunan Zosimos 6 kitaplık bir Roma tarihi (*Nea Historia* = Yeni Tarih) yazmıştır. Eserde Augustus'tan Diocletianus'a kadar olan dönem kısa bir özet halinde, Diocletianus'tan M.S. 410 yılına kadarki olaylar ise ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Kensis Hıristiyan olmadığı için Hıristiyan imparatorları suçlamış ve Roma'nın içinde bulunduğu zor durumları eski dinden ayrılmalarının bir sonucu olarak görmüştür. Zosimos'un eseri hem Principatus Dönemini ve Asker İmparatorlar Dönemini kapsamı bakımından önemlidir. Özellikle III. yüzyıldaki imparatorlar hakkında *Historia Augusta*'yla birlikte önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu nedenden dolayı tezimiz için önem taşımaktadır.

2. Epigrafik Kaynaklar

Corpus Inscriptionum Graecorum (CIG)

1902 yılına kadar tek merkezden toplanmaya çalışılan Grekce yazıtlar bu tarihten itibaren Ulrich von Willamovitz-Moellendorf tarafından sınıflandırılmaya başlanmış ve farklı bölgeleri içeren 15 ciltlik bir eser hazırlanmıştır. Tezimizde Tuna ve Trakya bölgelerinin yazıtlarının kataloglandığı bölümleri kullanılmıştır.

Corpus Inscriptionum Latinarum (CIL)

Theoder Mommsen, Otto Hirschfeld, Alfred von Domaszewski tarafından hazırlanan *Corpus Inscriptiões Latinarum* III. cilt 1-4711 Krete, Kyrenaica, Egyptus, Aethiopia, Arabia, Palestine, Syria, Mesopotamia, Kyprus, Kilikia, Lycia, Pamphylia, Cappadocia, Galatia, Pontus, Bithynia, Asia, Akhaea, Epeiros, Makedonia, Thrakia, Moesia, Dacia, Dalmatia, Pannonia ve Noricum ile ilgili yazıtların yer aldığı cildir, çalışmamızda buralardan faydalanılmıştır.

Inscriptiones Latinae Selectae (ILS)

Dessau Hermann tarafından 1962 yılında hazırlanan *Inscriptiones Latinae Selectae* adlı üç ciltlik Epigrafik kaynağın I. cildi Balkanlar ve Orta Avrupa ile ilgili yazıtları içermekte olup çalışmamızda başvurduğumuz yer burasıdır. Ayrıca diğer ciltlerde yer yer Roma İmparatorları hakkındaki yazıtlar da çalışmamızda kullanılmıştır.

Tezimizdeki yazıtlar Con Eyst adıyla bilinen programdan alınmıştır. Bu yazılım 2002 yılında Almanya'da hazırlanmaya başlanmıştır. 2 CD'den oluşan

programda *SEG, CIL, ILS, AE, TAM* kısaltmalarıyla bilinen *corpus*lardaki yazıtlar yer almaktadır. Biz çalışmamızda bu programın 2004 yılı versiyonunu kullandık.

3. Nümizmatik Kaynaklar

Coins of the Roman Empire in the British Museum (*BMC*)

Harold Mattingly tarafından 1923 yılında başlanarak 5 cilt olarak hazırlanan katalogun birinci cildi imparator Augustus döneminden başlatılmış ve Vitellius dönemine kadar sürdürülmüştür. İkinci cilt Vespasianus'tan Domitianus dönemine kadarki süreyi kapsamaktadır. Üçüncü cildin dönemi imparator Nerva'dan Hadrianus'a kadar sürdürülmüştür. Dördüncü cilt ise Antoninus Pius döneminden Commodus dönemine kadar sürmektedir. Son olarak beşinci cilt Pertinax'tan Elegabalus dönemine kadar olan süreyi kapsamaktadır. 1962 yılında Carson R.A.G. bu esere 6 cildi katmıştır. 6. ciltte Alexander Severus'tan Balbinus & Puienus dönemine kadarki sikkeler yer almaktadır. Tezimizde bu eserin I. ve IV. ciltlerinden faydalanılmıştır.

Historia Numorum (*HN*)

Head V. Harcley tarafından 1897 yılında hazırlanan, kısaca *HN (Historia Numorum)* olarak bilinen bu eserin 1911 yılı baskısı tezimizde kullanılmıştır. Eserde Grek sikkeleri resimli, ayrıntılı ve açıklamalı olarak anlatılmıştır eserin; 1911 yılı basımına göre 246-291 sayfaları arası Trakya bölgesindeki sikkelere, 313-319. sayfalar arasındaki bölümünde de Illyria bölgesindeki sikkelere yer verilmiştir. Her iki bölümde yer alan sikkeler üzerinde adını taşıdıkları kentin veya kral/yöneticinin adına göre sınıflandırılmıştır.

Roman Provincial Coinage (RPC)

Eser 1992 yılından başlayarak farklı yazarlar tarafından hazırlanan 10 ciltten oluşmaktadır. I. cilt Casar'ın ölümüyle başlatılıp Vitellius'un ölümüne kadarki sikkeleri kapsamaktadır. Son cilt ise Aemilianus'tan Diocletianus'a kadarki dönemi kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Aradaki ciltler II. Flaviuslar (1999), III. Nerva'dan Hadrianus'a kadar, IV. Antoninuslar, V. Severuslar dönemi (193 – 222) VI. Alexander, VII. Gordianus (I – III.), VIII. Philip (Arabs), IX. Decius'tan Gallus'a kadar ve son cilt X. Aemilianus'tan Diocletianus'a kadar kapsamaktadır. İmparatorluk dönemi kapsamış ve imparatorları ayrı ayrı ele almış olması yanında Moesia ve Ttrakya Eyaletlerinin sikkelerini ayrı birer bölümde incelemiş olması bakımından bu kaynak tezimiz için önem taşımıştır. Tezimizde eserin I. ve II. ciltleri kullanılmıştır.

Sylloge Nummorum Graecorum (SNG)

Eser XIII. ciltten oluşmaktadır. İlk cilt 1931'de yayımlanmıştır. Biz tezimizde çoğunluğunu Dr. William Hunter (1718 – 1783)'in koleksiyonunun oluşturduğu XII. Cildi kullandık. Eserin XII. Cildi 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Hispania, Gallia, Sardinia, Sicilia, Afrika, Akhaea, Makedonia, Thrakia, Dacia, Moesia, Bithynia ve Pontus ile Asia, Lycia, Pamphylia, Kiklia, Cappadocia, Galatia Eyaletlerinin ve Anadolu'daki krallıkların sikkeleri tanıtılmıştır. XII. Cildin 2 bölümünde Cyprus, Mesopotamia, Syria, Iudea, Arabia ve Egyptus Eyaletlerinin sikkelerine yer verilmiştir. Sikkeler eyalet kentlerine göre ayrılmış olduklarından tezimizde kolaylık sağlanmış ve üzerinde önemle durulmuştur. Tezimizde XII. cildin 2004'te basılan ilk bölümü kullanılmıştır.

GİRİŞ

Tezimizin amacı, M.S. I. yüzyıl ile M.S. III. yüzyıllar arasında, Pannonia, Dalmatia, Moesia ve Noricum'dan oluşan Tuna bölgesi Eyaletlerinde ve Trakya Eyaletinde Roma kentleşme sürecini tarihsel ve kültürel açıdan incelemektir. Tez konumuzun başlatıldığı M.S. I. yüzyıl kentlerin Roma tarafından uzaktaki bölgeleri idare etmek için bir yönetim aracı olarak etkili bir şekilde kullanılmaya başlandığı dönemdir.¹ M.S. II. yüzyılın ikinci yarısından itibaren imparatorluğun büyük bir kısmını etkileyen ekonomik bunalımla birlikte kuzeyden gelen yabancı kavimlerin saldırısıyla ortaya çıkan III. yüzyıl krizi boyunca kentlerin imparatorluğun ve toplumun yönetimindeki etkisi azalmıştır.² Bu nedenle bu yüzyıllar tezimizde başlangıç ve bitiş tarihleri olarak seçilmişlerdir.

Tezimizde incelemiş olduğumuz Roma'nın bu bölgelerdeki kent olgusu karmaşık bir toplum yapısının, bireysel olarak çözülemeyecek sorunların üstesinden gelinmesine olanak sağlayan ve kendine özgü özellikleri bulunan bir yerleşim sistemidir.³ Kent yalnızca kendi vatandaşlarına daha konforlu bir yaşam alanı sağlamakla ve onları idare etmekle kalmaz, aynı zamanda kent yönetimi insanların bir araya gelmesi ve bir amaç doğrultusunda çalışmasıyla sağlanmış olur.⁴

Tuna bölgesi Roma'nın kuzeyden gelen yabancı kavimlerin saldırılarına karşı kendisini savunması açısından güvenli bir kale teşkil edebilecek bir konuma sahiptir.

---

¹ Owens 2000, 123.

² Mommsen 1909, 62.

³ Huot-Thalman-Valbelle 2000, 33.

⁴ Trigger 1972, 577.

Tuna Nehri Roma'nın sınırlarını doğal bir savunma hattına dayama politikasına uygun düşecek yapıda sağlam bir sınırdır. M.Ö. I. yüzyıla gelindiğinde bu sınır kuzeyden gelebilecek yabancı kavimlere karşı koyabilmek için mutlaka ele geçirilmeliydi. Aksi taktirde M.Ö. 390'larda yaşanan Galat yenilgisinin⁵ bir benzeri bu sefer Tuna boylarından gelebilirdi. Bu güzergah aynı zamanda Trakya'ya, oradan da Anadolu'ya uzanan en uygun ulaşım yollarından bir tanesidir.⁶ (Bk. Harita 1) Bu nedenle konumuzu bu bölgeler üzerine yönlendirerek Roma'nın III. yüzyıldaki bunalımında önemli bir yeri olan bu bölgelerde kentleşmenin nasıl şekillendiğini araştırmayı çalışmamıza konu olarak belirledik. Ele aldığımız konuyu incelerken, Tuna ve Trakya bölgelerinin coğrafi tanımını yapmayı, bu bölgelerin tarihsel gelişimini kısaca gözden geçirmeyi ve antikçağda kentler ve kentleşme hakkındaki bilgilere kısa bir gözden geçirme yapmayı uygun gördük.

Çalışmamızda Latince yer ve kişi adlarının yanı sıra askeri ve yönetsel unvanlar ile terimlerin yazımında çoğunlukla orijinaline sadık kalmaya çalıştık. Bunun yanında Yunanca isim ve terimlerin okunuşlarının Latin harflerine çevrilmiş formlarını kullandık. Ancak gerektiğinde her iki dile ait terim ve yer adlarını dilimize yerleşmiş olduğu biçimleriyle kullandık.

Araştırma konumuz, M.S. I. yüzyılda imparator Tiberius döneminde (M.S. 14-37) Illyria bölgesinin ilhakı ile başlatılmış ve Roma tarihinde önemli bir yer tutan ve dönüm noktalarından birini oluşturan Asker İmparatorlar Dönemi'nin (M.S. 235-

---

⁵ Galatlar M.Ö. 387 yılında Romalılara unutamayacakları bir yenilgi tattırılmışlardı. Ayrıntılı bilgi için bk. Kaya 2005, 21 – 22.

⁶ Sevin 2001, 15-19.

284) sonuna kadar sürdürülmüştür. Asker İmparatorlar Dönemi'nde Roma'da kısa süre içinde birçok imparator değişimi yaşanmış ve bu dönem içinde ardı ardına yaşanan çarpışmalar ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle Roma'nın yerel idare merkezlerinde, yani kentlerde bir çözülme söz konusu olmuştur. Araştırmamızı bu dönemi izleyen İmparator Diocletianus (M.S. 284-305) ve dönemini kapsamayacak şekilde sınırlandırmış bulunuyoruz. Zira bu dönem kendine özgü farklı bir siyasi ve idari sistemi temsil etmektedir.

Tezimiz; Kaynak Tanıtımı, Giriş ve Sonuç dışında üç bölümden oluşmaktadır. Kaynak Tanıtımı Giriş'ten önce yer almaktadır. Burada tezimizi hazırlarken kullanmış olduğumuz antik çağ Yunan ve Latin yazarlarının eserleri ile yazıt ve nümizmatik malzeme katalogları tanıtılmıştır. Bu bölüm hazırlanırken Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu'nun "İplikçioğlu B., *Eski Batı Tarihi I Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara." kitabından yararlanılmıştır. Giriş'te tezin kısa bir özeti verilmiş, üzerinde durulması gereken kent olgusu, Roma'nın kentlere verdiği statüler ve Tuna-Trakya bölgelerinin tarihsel gelişimi özetlenmiş, bununla birlikte amaç ve yöntem açıklanmıştır.

Tezin I. Bölüm'ünde, üçüncü bölümdeki olay ve olguların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla Eski Doğu'da ve Eski Batı'da kentlerin ortaya çıkış süreçleri ve toplumu idare etmedeki işlevleri kısaca açıklanmış, bunun dışında Roma İmparatorluğunda kentlerin idari sistem içindeki yeri ve önemi, Romalının kent denildiğinde ne anladığı, kırsal ile kent arasındaki farkların neler olduğu ve Roma İmparatorluğunda kentlerin nasıl kurulup yönetildiği anlatılmıştır. Bunun yanında *colonia* ve *municipium* terimleri açıklanmış ve Roma kentlerinde bulunan kurum ve

alanlar hakkında bilgi verilmiştir. Bundan başka kentten daha küçük yerleşim birimleri olan *oppidum* ve *vicus* hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci Bölüm Tuna ve Trakya bölgelerinin coğrafi sınırlarının gözden geçirilmesine, bu bölgelerde Roma dönemi öncesinde yaşamış olan halkların tanıtılmasına ve her iki bölgenin tarihsel gelişiminin gözden geçirilmesine ayrılmıştır. Bölgelerinin tarihsel gelişimi anlatılırken Roma ile ilk kez ilişki içine girdikleri olaylarla başlanmış ve *Principatus* dönemine kadarki gelişmeler birer alt başlık altında açıklanmıştır. *Principatus* dönemindeki gelişmeler imparatorluğun yönetimini elinde tutan imparator sülalelerine göre ayrılmıştır.

Tuna bölgesinde gerçekleşen savaşlar bölgenin tarihsel gelişiminin anlaşılabilmesi açısından önem taşıdığından bu savaşlar üzerinde durulmuş, bunun yanı sıra kültürel etkileşimin ortaya konması amacıyla Roma'nın bölgeye etki etmesiyle birlikte dinde, sanat ve mimarlık alanlarında görülen değişimler de bu bölümde açıklanmaya çalışılmıştır. Hem Tuna, hem de Trakya bölgelerine sınır sahi olmasına karşılık Tuna Nehri'nin aradaki ayrımı oluşturması ve M.S. II. yüzyıla kadar Roma hakimiyeti altına alınamamış olması nedeniyle Dacia Eyaleti inceleme alanımızın dışında tutulmuş, ancak konu bütünlüğünün sağlanabilmesi açısından gerektiği yerlerde ayrıntıya girilmeden Dacia ve Daclarla ilgili bilgi verilmiştir.

Üçüncü Bölümde Tuna ve Trakya bölgelerinde Romalılar tarafından *colonia* ve *municipium* statüsü verilmiş olan kentler ve bunların geçirdikleri evreler incelenmiş ve irdelenmiştir. Kentlerin geçmişi incelenirken bunların daha önceden yerli halk tarafından iskan edilip edilmedikleri de takip edilmiştir. Eğer, daha önce yerli halk tarafından iskan edilmişlerse yerli halkın maruz kaldığı değişim, Roma'nın

adı geçen bölgelere siyasal ve fiziksel olarak etki ettiği zaman beraberinde getirdiği yenilikler ve bu değişim sürecinde çevre halklar ile Romalıların geçirdiği değişimler birlikte incelenmiştir.

Sonuç Bölümünde her iki bölgenin kentleşme süreçlerinin sonunda ne elde edildiği, Roma'nın adı geçen bölgelerdeki kentleşme politikasının ne olduğu ve bu politikadan istediğini elde edip edemediği, ayrıca bu bölgelerde yaşanan ayaklanma ve savaşların Roma'nın kentleşme politikası üzerindeki etkileri araştırmacı tarafından yorumlanarak bir sonuca bağlanmıştır. Bu bölümde ayrıca Tuna ve Trakya bölgelerindeki kentleşme süreçleri birbirleriyle karşılaştırılmış, hangi bölgenin, hangi dönemde, nasıl bir değişim içine girdiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Romalılar koloni kurmaya daha efsanevi kralları Romulus döneminde başlamışlardı.⁷ Bunun dışında Güney İtalya'da Yunanlıların kurduğu kolonilerle M.Ö. VI. yüzyılda Etruria ve Campania bölgelerinde Roma'yla birlikte Latin kolonileri kurulmaya başlanmış ve bu koloniler Yarımada'yı kentleşmiş bir düzeye taşımışlardı.⁸ Latium'un dışarıya karşı savunulması amacıyla Latin Birliği tarafından koloniler kurulmaya başlanmış ve bunlara birlik içinde eşit haklar verilmişti. Bu birlik M.Ö. 338'de dağıldıktan sonra birliğin kurduğu koloniler Romalılar tarafından yönetilmeye başlanmış ve bunlara belirli ölçüde Roma vatandaşlığı verilmişti.⁹ Koloni statüsü alan bu yerleşimlerden bazıları tamamen Roma'ya bağlı kalırken bazıları da iç işlerinde serbest bırakılmış, ancak dışarıya karşı herhangi bir politika yürütmemişlerdi.

---

⁷ Plutarkhos, *Romulus* XXII.

⁸ Lomas 2007, 199.

⁹ Kaya 2008, 20; ayrıca bk. Demircioğlu 1998, 127.

Yönetimde Roma'ya bağlı kalmış olan koloniler *coloniae civium Romanorum* adıyla bilinen vatandaş kolonileridir. Bunlar özgür doğumlu Roma vatandaşlarının küçük topluluklar halinde bir arada yaşadıkları yerlerdir. Burada yaşayan kolonistler ticaret yapma ve diğer Roma vatandaşlarıyla evlenme haklarının (*ius conubium et commercum*) yanında bir de seçme hakkına (*suffragium*) sahip olmuşlardır.¹⁰ Bu tür koloniler Roma'ya bağlı olarak birer yıllığına seçilen *duovir* olarak adlandırılan memurlar tarafından yönetilmişlerdi.

Roma'nın Cumhuriyet dönemi kolonileri arasında vatandaş kolonilerinden başka bir de *coloniae Latinae* olarak adlandırılan Latin kolonileri yer almıştır. Bu tür kolonilerde yaşayan halk seçme hakkını elde edememiş, yalnızca hususi hukuka (*ius conubium et commercum*) ait hakları alabilmişlerdi.¹¹ Latin kolonileri iç işlerinde serbest bırakılırken dış işlerinde tamamen Roma'ya bağlı kalmışlardır. Bunların yönetimi *curia* adındaki bir meclisin yanında yıllık olarak seçilen dört memur (*quattuorviri* =dört adam) aracılığıyla sağlanmıştır.¹² Bu tür kolonilerin kuruluş amaçları öncelikle İtalya'nın güvenliğinin sağlanmasıdır.¹³ Bunlar dışında Gaius Gracchus döneminde (M.Ö. 123 Halk Temsilcisi =*tribunus Plebis*) fakir ve topraksız halkın yerleştirilmesi için koloniler kurulması fikri ortaya atılmıştı. Bu amaçla çalışmalar başlatılmışsa da tam anlamıyla uygulanamadan kalmıştır.¹⁴ Bu dönemde Roma ilk defa deniz aşırı topraklarda koloni kurmuş, dışarıya doğru yayılmaya

---

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Salmon 1969, 70 vd.

¹¹ Patterson 2006, 189; ayrıca bk. Heater 2007, 55.

¹² Lomas 2007, 209.

¹³ Salmon 1969, 16; Lomas 2007, 209.

¹⁴ Von Ungern-Sternberg 2007, 93-95; Salmon 1969, 113-116.

başlamıştır.¹⁵ Son olarak Marius'un döneminde M.Ö. 105'te terhis edilmiş askerler (*veteranlar*) için koloniler kurulmaya başlanmış,¹⁶ böylece Romalıların koloni kurma yöntemleri ve amaçları Cumhuriyet döneminde belirlenmiştir.

M.Ö. I. yüzyılda İtalya toprakları koloniler, *municipium*lar ve müttefiklerden (*socii*) meydana gelmekteydi. Müttefiklere ne koloni ne de *municipium* statüsü verilmemiş yalnızca istendiğinde orduya yardımcı kuvvetleri sağlamaları şartıyla serbest bırakılmışlardı.¹⁷ Ancak bu durum müttefikler tarafından yadırganmaya başlanmıştı. M.Ö. 91-88 yılları arasında yaşanan Müttefikler Savaşı / Sosyal Savaşlar sonunda bunlara Roma vatandaşlığı verilmiş,¹⁸ böylece tüm İtalya dolaylı olarak Roma yönetimine girmiştir. Bu tarihten itibaren İtalya'da birliği sağlamış olan Romalılar deniz aşırı topraklarda koloni kurmaya başlayacaklardır. Ancak Roma çok daha uzun zaman önce deniz aşırı topraklarda müttefikler edinmeye başlamıştı. Roma, M.Ö. 205 yılında Makedonia Kralı V. Philippos ile antlaşma yaparken bu antlaşmaya Pergamon Kralı I. Attalos, Bithynia Kralı I. Prusias ve Illium kenti Roma'nın müttefiki olarak imza atmışlardı.¹⁹ Yani Roma daha İtalya'dan çıkmadan önce dışarıda müttefikler edinmenin önemini fark etmişti. İtalya'daki müttefiklerin sağladığı yardımcı kuvvetleri (*auxilia*) bundan sonra dışarıdaki müttefikler karşılayacaktır.

---

¹⁵ Velleius Paterculus, *Historia Romana* I. 15. 4; Salmon 1969, 113-116.

¹⁶ Kaya 2008, 53; ayrıca bk. Von Ungern-Sternberg 2007, 96.

¹⁷ Scullard 1988, 68-70; Kaya 2008, 20-21.

¹⁸ Kaya 2008, 20.

¹⁹ Kaya 1996, 211.

Romalıların kentlere verdikleri statüler arasında kolonilerden başka *municipium*lar da önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar iç işlerinde serbest bırakılmış ve Roma tarafından vergiye bağlanmışlardır.²⁰ Dışarıya karşı bir siyaset yürütme hakları yoktur.²¹ Kolonilerin tersine *municipium*ların kendilerine ait bir orduları da bulunmamaktadır.²² *Municipium*lar dört kişiden oluşan bir yönetim şekline (*quattuorviri*) sahiptirler, bu dört kişiden ikisi *aedilis* ikisi de daha yüksek konumdaki memurlardır.²³ *Municipium*lar da koloniler gibi seçme hakkı olan vatandaşların yaşadığı *municipum* (*municipium civium Romanorum*)larla,²⁴ seçme hakkı olmayan, yalnızca Roma vatandaşlarıyla evlenme ve ticaret yapma haklarından oluşan hususi hukuka (*ius conubium et commercum*) ait haklara sahip olan yarı hukuklu *municipium* (*municipium iurus Latii*)lardan oluşmaktadır.²⁵

Ne var ki, imparatorluğun kentleşme politikası bölgeler ve eyaletler bazında birbirinden farklılıklar göstermiştir. Hellas'ta ve doğunun başka bölgelerinde geçmişi daha eskiye dayanan bir kent kültürü bulunmakta, bu bölgelerin halkları kentliliği bilmekte ve yaşamakta idi. Buna karşılık Avrupa'nın kuzey kesimlerinde böyle bir kültür olmadığından Roma'nın kent anlayışını ve mimarisini bu bölgelerde olduğu gibi kullanmak daha kolay olmuştur.²⁶

---

²⁰ Demircioğlu 1998, 189; Salmon 1969, 49.

²¹ Scullard 1980, 112.

²² Salmon 1969, 49.

²³ Kaya 2008, 67.

²⁴ Edmondson 2006, 257.

²⁵ Demircioğlu 1998, 189; Edmondson 2006, 257.

²⁶ Owens 2000, 125.

İncelediğimiz bölgelere kısa bir göz atacak olursak Tuna bölgesinin farklı dönemlerde eyalet statüsüne getirilmiş olan; Pannonia, Dalmatia, Moesia ve Noricum'dan meydana geldiği görülür. İlerleyen yıllarda (M.S. 6) Pannonia ve Dalmatia'yı oluşturacak olan bölge, Roma'nın bu bölgeye yerleştiği döneme kadar denizci ve korsan bir halk olan İlyrialıların yaşadıkları yer olarak bilinmekteydi.²⁷ İlyria'nın ilk ortaya çıktığı dönemdeki coğrafi sınırları, Dalmatia, bugünkü Arnavutluk, Hırvatistan, Bosna Hersek, Montenegro (Karadağ) ve Sırbistan'ın büyük bir bölümünden oluşmaktaydı.²⁸ Bölgede yaşayan halklar arasında en kalabalık ve en etkin grup Pannonialılardı. Coğrafyacı Strabon Pannonialıların yerleştikleri yerlerin dağlık olduğunu ve bunların güneyinde Adriae ve Dalmatae kabilelerinin oturduklarını, kuzeylerinin Tuna Nehriyle çevrili olup doğularında Scordislerin yer aldıklarını söylemiştir.²⁹ Tarihçi Appianos da Pannonialıların, dağınık kabileler halinde ve kendilerini birleşmeye götürecek bir liderden yoksun bir biçimde yaşadıklarını söylemiştir.³⁰

M.Ö. I. yüzyıldan itibaren Adriatik kıyılarının kontrol altına alınması Roma'nın kuzeyden gelebilecek toplulukların saldırılarına karşı savunulması açısından kaçınılmaz bir gereklilikti.³¹ Scordisler, İapodlar, Marcomanlar ve diğer birçok kavim Kuzey İtalya ve Roma için tehdit oluşturmaktaydı. Bu tehditlerin savuşturulabilmesi için Adriatik kıyılarıyla İlyria'nın denetim altına alınması

---

²⁷ Appianos, *İlyrike* I. 1; Bölgenin adı hakkında mitolojik bilgi için bk. Appianos, *İlyrike* I. 2; Meyiner *LIMC* 1997, 1011-1018.

²⁸ Mallory 2002, 94.

²⁹ Strabon, *Geographika* VII. 5. 10.

³⁰ Appianos, *İlyrike* IV. 22.

³¹ Syme 1971a, 13.

gerekmekteydi. Bu nedenlerle İlyiria bölgesi M.Ö. 35'ten itibaren süre gelen savaşların ardından, M.Ö. 12'de gelecekteki (M.S. 6) Pannonia ve Dalmatia Eyaletlerinin topraklarını kapsamış bir durumdayken yeni Roma eyaleti olarak ilan edilmiştir.³²

Bölgenin Roma'ya ilhakı Tiberius tarafından Augustus döneminde gerçekleştirilmiş, Tiberius buraların yönetim ve güvenliğinden sorumlu olmuştur.³³ Tiberius'un bölgeden uzak bulunduğu bir dönemde (M.S. 6'da) eyaletde bir isyan patlak vermiştir.³⁴ İsyanın bastırılması kanlı olmuş, İlyiria'nın, Pannonia ve Dalmatia adlarında iki ayrı eyalet olarak ortaya çıkması ile sonuçlanan ve Pannonia Savaşları olarak adlandırılan bu savaş Suetonius'un eserinde Kartacalı Hannibal ile yapılan savaştan sonra dış düşmanla yapılan en büyük savaş olarak kaydedilmiştir.³⁵ Yeni eyaletlerden Pannonia Eyaleti İmparator Traianus döneminde *Pannonia Inferior* (Aşağı Pannonia) ve *Pannonia Superior* (Yukarı Pannonia) olarak ikiye ayrılmıştır.³⁶ (Bk. Harita 3) Dalmatia Eyaleti'yse tezimizde incelenen dönem boyunca toprak bütünlüğünü korumuş, herhangi bir bölünmeye tabi tutulmamıştır.

Adriatik kıyıları boyunca uzanan sahada ikinci en büyük nüfuza sahip olan topluluk denizcilikle uğraşan Dalmatyalılardır.³⁷ Strabon'a göre Dalmatyalıların 50'nin üzerinde yerleşim yerleri vardır ve bunlardan bazıları kent konumundadır.

---

³² *CIL* III. 1. 1471.

³³ Levick 1976, 53.

³⁴ Cassius Dio, *Rhomaika* LV. 29. 2, 3; ayrıca bk. Ridley 1987, 375.

³⁵ Suetonius, *Tiberius* XVI; ayrıca bk. Syme 1971b, 354.

³⁶ *CIL* III. 1. 1647.

³⁷ Strabon, *Geographika* VII. 5. 5.

Dalmatia Ovası Adrion Dağı ile ikiye bölünür ve ovanın bir yüzü denize bakarken bir yüzü tam bu konuma ters durumdadır.³⁸ Bölgenin coğrafyası böyle şekillenmişken Dalmatae kabilesi M.Ö. 181'e kadar Kral Pleuratus'a bağlı kalmıştı. Bu tarihten itibaren Roma'nın etkisi ile Pleuratus ile ilişkilerini kesmişlerdir.³⁹ M.Ö. 35'te başlayan savaşların ardından bölge ele geçirildikten sonra Dalmatia, Pannonia'yla birlikte Eyalet statüsüne getirilmiş ve bir *propraetor* tarafından yönetilmiştir.⁴⁰ Moesialılar Tuna Nehri ile Trakya'nın kuzey ve kuzeybatı sınırını oluşturan bölgede oturmaktaydı. Moesia'nın güneyinde Makedonia, batısında Noricum yer almaktaydı, kuzey sınırını ise Tuna Nehri'nin kuzeyinde kalıp Roma için uzun süre tehdit olarak bulunan Daclar iskan etmekteydi.⁴¹ İlyrialıların ayaklanmaları sırasında M.S. 6'da Roma, Moesia'da bir yapılanma girişimlerinde bulunmuş, ancak buradaki düzenleme yalnızca askeri alanla sınırlı kalmıştır.⁴² Bu yeni yapılanma Makedonia Eyaleti valisine bağlı bir *legatus propraetore exercitus* tarafından yönetilmiştir.⁴³

Moesia, M.S. 92'de İmparator Domitianus döneminde (M.S. 81-96) Dacia kralı Decebalus'un hareketlerini yakından izlemek ve gerektiğinde müdahale etme şansına sahip olmak amacıyla *Moesia Superior* (Yukarı Moesia) ve *Moesia Inferior* (Aşağı Moesia) olarak ikiye bölünmüştür.⁴⁴ (Bk. Harita 2) Coğrafi olarak küçük olmasına karşın bu bölgeyi tek elden yönetmek zor ve sakıncalı görünüyordu. Ayrıca

---

³⁸ Strabon, *Geographika* VII. 5. 5.

³⁹ Wilkes 1992, 188-189.

⁴⁰ Syme 1971a, 13.

⁴¹ Akşit 1985, 48.

⁴² Mócsy 1970, 49-50.

⁴³ Robert-Dise 1991, 33.

⁴⁴ Ridley 1987, 446.

Moesia'nın Trakya ile sınıra sahip olması da Roma'nın bu eyaletin yönetimini sağlama almaya çalışmasında etkili olmuş gibi görünmektedir.

Tuna bölgesinde dağlık bir araziye sahip olan Noricum'un kuzeyini Tuna Nehri sararken batısında Raetia, güneyinde ve doğusunda Pannonia yer almaktaydı. Roma ile Noricum arasında ilk ilişkiler M.Ö. III. yüzyılın sonları ile M.Ö. II. yüzyılın başlarında Kuzey İtalya'nın Roma tarafından fethedilmesi ve Aquileia'nın koloni olarak kurulması sonrasında gerçekleşmiştir.⁴⁵ Ancak bu dönemdeki siyasal ilişkiler zengin maden kaynaklarının yoğun olarak bulunduğu bölge ile sınırlı kalmıştır. Buna karşılık bugünkü Macar Ovası ve Balkanların diğer bölgeleriyle Roma'nın ilişkileri daha ender ve genelde askeri yönde olmuştur.⁴⁶

Noricum'un bir kral tarafından yönetildiği Romalılar tarafından M.Ö. 186'dan beri biliniyordu. Roma bu krallıkla doğrudan politik ilişkileri de M.Ö. 170'lerde Noricum kralı Cincinnatus döneminde başlatmış ve bu dönemde Istria Savaşları sırasında Roma tarafından gönderilen bir elçi Noricum'u ziyaret etmiştir.⁴⁷ Roma'nın Noricum ile siyasal ilişkileri Augustus'la başlayan *Principatus* döneminde daha sıkı olarak gerçekleşmişse de bölgede yer alan diğer eyaletlere göre daha azdır.

Roma için, Balkan Yarımadası'nda en büyük sorunu teşkil eden ve sürekli savaşlarla kan kaybetmesine neden olan topluluklardan birisi Daclardır. Daclar Moesia'nın kuzey ve kuzeydoğu sınırında Tuna Nehri'nin ötesinde yerleşmişlerdir. Dacia'nın fetih işlemi, Gaius Iulius Caesar tarafından düşünülmüş, ancak bu konuda

---

⁴⁵ Robert-Dise 1991, 28; Aquileia'nın kurulması ile ilgili olarak bk. Scullard 1980, 295.

⁴⁶ Mócsy1974a, 33.

⁴⁷ Bk. Alföldy 1974, 32.

bir adım atılmamıştı,⁴⁸ bundan sonra imparator Domitianus'un döneminde (M.S. 81-96) Dacia'nın ele geçirilmesi girişiminde bulunulmuşsa da imparator bu girişiminden yenilgiyle ayrılmıştı. Son olarak imparator Traianus, ilkinin M.S. 101 -102 yılları arasında olmak üzere iki sefer olarak tertip ettiği Dacia savaşlarının sonunda M.S. 106'da Dacia'yı Roma'nın yeni eyaleti olarak ilan etmiştir.⁴⁹ Dacia'dan gelebilecek saldırıların Moesia Eyaleti ve Trakya bölgesi ve eyaleti için önemli bir tehdit oluşturmuş olması nedeniyle tezimizde Daclarla Roma arasındaki ilişkilere ve Roma yönetimi altındaki Dacia'nın durumuna sıklıkla değinilmiştir.

Trakya bölgesi geniş anlamıyla doğuda Karadeniz'den batıda Vardar Irmağına,⁵⁰ kuzeyde Tuna Nehrinden güneyde Ege Denizine değin uzanan geniş bir alana yayılmıştır.⁵¹ Coğrafyacı Strabon'a göre Strymon Irmağı'ndan Haimos Dağı (Balkan Dağları)'na dek Traklar oturmaktaydı.⁵² Trakya bölgesi M.Ö. VI. ve V. yüzyıllarda Yunan kent devletlerine karşı sefere çıkan Persler tarafından ele geçirilmiştir.⁵³ Perslerin bölgeden atılmasının ardından bölgede yerli unsur olarak Odrys Krallığı ortaya çıkmış ve Trak kabilelerini tek yönetim altında toplamaya çalışmıştır.⁵⁴ Bu krallığın Büyük İskender'in ardıllarından Lysimachus'a yenilerek dağılmasından ardından bölgede Atinalıların ve Makedon Krallığı'nın etkin güç olma

---

⁴⁸ Suetonius, *Caesar* XLIV.

⁴⁹ *CIL* III. 1. 1443.

⁵⁰ Hoddinot 1981, 14.

⁵¹ Sevin 2001, 15.

⁵² Strabon, *Geographika* VII. 7. 4.

⁵³ Ancak bu hakimiyet Trakya'nın tamamını kapsamamıştır. Bk. Fol- Marazov 1992, 148-154.

⁵⁴ Archibald 1998, 3 vd; ve Erzen 1994, 91.

çabaları görülür.⁵⁵ Hemen ardından bölgeye büyük bir göç dalgasıyla gelen Galatlar Trakya'da Tillis Krallığı olarak bilinen krallığı kurup yaklaşık altmış yıl hükmetmişlerdir.⁵⁶ M.Ö. 189'da Trakya'nın sahil kesimi Bergama Kralı Eumenes'e verilmişti. Bergama Krallığı'ndan da miras yoluyla Roma'ya devredilmiştir. Son olarak Romalılar Trak beylerinin birbirleri arasındaki sürtüşmesini bahane ederek Trakya'yı M.S. 46'da Roma eyaleti statüsüne sokmuşlardır.⁵⁷

Tuna ve Trakya bölgelerinde Romalılardan önce de kentler kurulmuş ve çeşitli topluluklarca iskan edilmişti. Ancak Roma'nın her iki bölgeye de etki etmesiyle birlikte bu kentlerin sosyal ve siyasal kimliklerinde bazı değişimler yaşanmıştır. Kentler çeşitli statüleri elde etmişlerdir. Tezimizde her iki bölgedeki kentlerin değişiminin nasıl gerçekleştiği ve Roma'nın nasıl bir kentleşme politikası izlediği incelenmeye çalışılmıştır.

---

⁵⁵ Kazarov 1979, 535, Sevin 2001, 16.

⁵⁶ Galatların ilk büyük göçü Britania (İngiltere) ve Ivernia (İrlanda) topraklarına kadar ulaşmış, ikinci göç dalgasıyla yola çıkan topluluk Hispania Yarımadasına (İspanya) ve bugünkü Fransa'nın batısına kadar uzanmış, üçüncü büyük göç dalgasıyla hareket eden halk toplulukları ise Makedonia, Hellas, Trakya ve Anadolu'nun batı kıyılarına varmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Kaya 2005a, 19-23; bu toplulukların Hellas ve Trakya'daki yayılımları için bk. Lequenne 1979, 30-38.

⁵⁷ Akşit 1985, I, 48.

I. BÖLÜM

I. 1. ROMA İMPARATORLUĞUNDA KENT KAVRAMI

I. 1. 1. Eski Doğuda ve Eski Batıda Kent Kavramı ve Kurumları

Dünyanın farklı yaşam bölgeleri, farklı zamanlarda toplumlara hayatlarını devam ettirebilmeleri için çeşitli imkanlar sunmuştur. Toplumlar da kendilerine sunulan bu imkanlardan farklı şekillerde yararlanma yöntemleri geliştirmişlerdir. Tarih boyunca tarım, sulama olanakları, doğal korumalı yaşam alanları ve benzerleri gibi söz konusu olanakların kullanımının en gelişmiş ürünü kentler olmuştur.⁵⁸ Tanım olarak kent karmaşık bir toplum yapısının, bireysel olarak çözülemeyecek sorunların üstesinden gelmesine olanak sağlayan ve kendine özgü özellikleri bulunan bir yerleşim sistemidir.⁵⁹ Klasik dönemde kent en iyi eğitimi almış, işinde uzmanlaşmış insanların birlikte yaşayabildikleri ve toplumu yöneten idari kurumlarla dini merkezlerin bir arada buldukları yerler olmuşlardır.⁶⁰ Bu tariflerden de anlaşılacağı gibi kent ortaya çıktığı ilk günden başlayarak sakinlerine kırsala göre daha konforlu bir yaşam olanağı sunmasıyla ön plana çıkmıştır.⁶¹

İlk kent, M.Ö. III. ve II. bin yıllarda Mezopotamya ile Nil, İndus ve Sarı Irmak vadilerinde verimli tarım ürünlerinin toplanması ve fazlasının takas edilmesi veya ilerleyen dönemlerde kullanılmak üzere depolanmasını ve korunmasını sağlayan bir komuta merkezi olarak ortaya çıkmıştır.⁶² Ancak bu dönemdeki kent

---

⁵⁸ Alptekin 2007, 12.

⁵⁹ Huot-Thalman- Valbelle 2000, 33.

⁶⁰ Finley 2007, 147.

⁶¹ Yiğitbaşoğlu 1998, 14.

⁶² Benevolo 2006, 9; Reader 2007, 69 vd.

Klasik dönemin kentiyle karıştırılmamalıdır. Çünkü bu dönemdeki kentin yönetimi doğrudan krala bağlıdır.⁶³ Bir arada toplanması gereken artı ürünün elde edilmesinde nüfusun artmasıyla birlikte hızla yayılan savaş ortamında daha çok insanın bir arada yaşamaya başlaması ve bu yoğun nüfusun güvenli bir şekilde birlikte bulunması zorunluluğu etkili olmuştur.⁶⁴ Ne var ki, kalabalık nüfusun bir arada yaşaması kentleşme için tek başına yeterli değildir. Çünkü kent yalnızca mekansal bir oluşum değildir, bir arada yaşayan insanların işlevsel faaliyetlerde bulunması ve yönetilmesi de gerekmektedir.⁶⁵

Eski Doğuda ilk kentlerin doğuşunda askeri örgütlenmenin de önemli bir etkisi olmuştur. Bu topluluklar sahip oldukları askeri gücü kullanarak uygarlıklarının kentleşmesinde en önemli faktörü olan artı ürününün meydana getirilmesini sağlamışlardır.⁶⁶ Yunanlılarda kentlerin nüfusunu gerektiğinde surlarının içinde kendini güven altına alan köylüler oluşturmuştur.⁶⁷ *Polis* aynı zamanda hem halk, hem de devlet anlamına gelen bir terimdir.⁶⁸ Yunanlıların kent kültürü Büyük İskender'in doğu seferiyle birlikte Makedonia'dan Hindistan'a kadar uzanan bir coğrafyada hızlı bir şekilde ve planlı olarak yayılmıştır.⁶⁹ Bu kentlerin ortak özellikleri Yunan kültürünü yaymaya yardımcı olacak tapınaklar, tiyatrolar, kütüphaneler, *agoralar* ve spor alanları ile donatılmış olmalarıdır. Büyük İskender bu kadar geniş bir coğrafyanın uzaktaki bir komuta merkezinden yönetilemeyeceğini

---

⁶³ Akarca 1987, 20

⁶⁴ Çevik 2005, 50.

⁶⁵ Pounds 1969, 138.

⁶⁶ Alptekin 2007, 41.

⁶⁷ Benevolo 2006, 9 vd.

⁶⁸ Akarca 1987, 19.

⁶⁹ Owens 2001, 69.

fark etmiş olmalıdır. Bu nedenle kentleşmeyi ön plana çıkarmış ele geçirdiği bölgelerde mevcut kentleri geliştirmek için çalışmalar yaptığı gibi kendisi de yeni kentler kurmuştur.⁷⁰

I. 1. 2. Roma İmparatorluğunda Kent Kavramı ve Kurumları

Kent olgusu doğuda batıdan yaklaşık olarak iki bin yıl önce kurulmuş olsa da kentlerin organize edilmesi ve toplumları sistemli bir şekilde yönetme aracı olarak kullanılması fikri batıda gelişmiştir.⁷¹ Genişleyen tek bir kentsel merkezden doğan Roma, egemenliği altındaki yerleri kentler aracılığıyla yönetme işlevini en iyi şekilde yerine getirmiş toplumlardan biridir.⁷² Roma, İmparatorluk sınırlarının en geniş halinde bulunduğu M.S. II. yüzyılda farklı kültürlerden oluşan birbirinden ayrı coğrafyaları bünyesinde barındırmıştı. Bu döneme geldiğinde batıda tüm Akdeniz havzasında, Britanya'da, Kuzey ve Orta Avrupa'da, doğuda Fırat Nehri'ne kadar uzanmakta olan alanda hakimiyet ağı kurmuştu. Bütün bu alanda yer alan topraklar Roma'dan yollar, su kemerleri yönetim için memurlar ve benzeri hizmetler bekleyen ve idare edilmesi gereken bölgeler olmuşlardır.⁷³

Bu kadar geniş bir hinterlandı tek bir merkezden kargaşa içine sokmadan idare etmek için Romalılar merkezi idareyi kentsel birimlere bölmüştür.⁷⁴ Onlar buldukları yerleri idare edecek olan kentleri kurarken bu kentlerin ulaşım sistemini de beraberinde oluşturmuş, özellikle kentlerin kara ve nehir yollarına yakın olmasına

---

⁷⁰ Alptekin 2007, 18.

⁷¹ Alptekin 2007, 19.

⁷² Boatwright-Gargola-Talbert 2004, 37; Mumford 2007, 255.

⁷³ Freeman 2005, 503.

⁷⁴ Watkins 1983, 19; Liebeschuetz 1999, 1.

dikkat etmişlerdir.⁷⁵ Septimius Severus dönemine (M.S. 193 – 211) kadar eyaletlerde yapılan en büyük harcamanın yolların yapımı ve onarımı için ayrılmış olması da göstermektedir.⁷⁶

Roma'nın Carthagine (Kartaca)'yi yenerek Akdeniz dünyasında egemen güç halini alması yalnızca siyasi anlamda bir gelişme olmamış, aynı zamanda Roma'nın kentleşme açısından bir adım ilerlenmesine de olanak sağlamıştır. Roma'nın Akdeniz'de hakimiyet gücünü artırmasıyla birlikte yeni bir yaşam sistemi ile tanışan halk için lüks tüketim mallarının Roma pazarına girmesinde ve yaygınlaşmasında bir artış görülmüştür.⁷⁷ Bununla birlikte kentlerin işlerini yapacak olan kölelere ve çok miktarda *ager publicusa* da ihtiyaç duyulmuş olmalıdır. Aşağıda görüleceği gibi Romalılar Kartaca'da koloni kurma gereksinimi duyacak, bunu ilk defa Gaius Gracchus döneminde Kartaca yakınlarında Iunona kolonisini kuarark gerçekleştirecek, G. I. Caesar döneminde de Kartaca'yı Roma kolonisi haline getireceklerdir.⁷⁸ Ayrıca bu dönemde Kartaca tehlikesinden kurtulmuş olan Roma'ya denk bir güç yoktur. Bu şartlar altında Roma daha rahat hareket edebilme şansına sahip olmuştur.

Roma'nın Akdeniz havzasının ötesinde, deniz aşırı bölgelerde yayılmaya başlamasıyla birlikte kentler de imparatorluğun yönetiminde idari sisteminin ilk basamağını oluşturmuşlardır.⁷⁹ Çünkü kentlerin yönetilmesi ve denetlenmesi

---

⁷⁵ Jelavich 2006, I, 9; Mumford 2007, 267.

⁷⁶ Kaya 2006, 36.

⁷⁷ Finley 2007, 144.

⁷⁸ Bk. s. 49.

⁷⁹ Owens 2000, 123.

eyaletlere göre daha kolaydır. Bu döneme gelip de idari sisteme adepte edilinceye kadar kentler de çeşitli aşamalardan geçmişlerdir. Örneğin M.Ö. I. yüzyıl İtalya'sında kentlerin çoğunda ne güvenlik sağlanabiliyor ne de devamlı temiz içme suyu bulunabiliyordu. İnsanlar oturdukları yerleri devamlı olarak kiralama şansına da sahip değillerdi. Pek çok kentte varlığına bile rastlanılmayan kanalizasyon sistemine sahip olan kentlerde de bu özellikten yalnızca zenginler faydalanabilmişti.⁸⁰

İmparatorlukta M.S. I. yüzyılda kentler idari sistem olarak halkı kontrol altında tutan bir otorite merkezi durumuna gelmişlerdir. İmparatorluğun doğudaki eyaletlerinde Yunan *polis*'i, batıda ise Roma *municipium*'u veya *colonia*'sı idari sistemde etkili olan kent statüleri olmuşlardır. Roma dünyasında bir kentte yaşamak ya da onun içinde aktif bir rol almak üst sınıf vatandaş için gurur verici bir durum olmuş olmalıdır.⁸¹ Yani bu dönemde kent ve kentlilik olgusu amacına ulaşmış, sakinleri tarafından sosyal yaşamın bir parçası olarak kabullenilmiş gibi görünmektedir. Ayrıca Romalı için kendisi eski olsa da yeni bir idare sistemi olarak kent, barışın sağlanması ve uygarlığın yayılmasında önemli araçlardan biri olarak görülmüştür. Bu nedendir ki, eyaletlerde büyüklü küçüklü kentlerin sayısı hızla artmıştır. Bir kayda göre Roma İmparatorluğu M.S. 395 yılında ikiye bölündüğünde çeşitli statü ve boyutlarda 5627 kentsel birimden oluşmaktaydı.⁸²

Romalılar kent kültürünü sadece düzenli bir idare sistemi olarak görmüyordu, aynı zamanda ele geçirdiği bölgelerdeki halklara Romalının yaşam biçimini gösterebilecekleri bir ortam oluşmuştu. Bu nedenle Romalılar kentlere yalnızca

---

⁸⁰ Cornell-Matthews 1988, 77.

⁸¹ Wilkes 1969, 192.

⁸² Mumford 2007, 255.

burada yaşayacak halkı değil, aynı zamanda usta sanatçıları ve mimarları da göndererek gösterişli anıtsal eserler ve kamu binaları inşa ettirmiştir.⁸³ Bunun sağlanmasını ise imparatorlar bizzat desteklemişlerdi.⁸⁴ Roma'nın kentleşmedeki amacının ne olduğuna ve bu amacın kentlerde yaşayan halk tarafından ne şekilde algılanarak hayata geçirildiğine yukarıdaki satırlarda değinmiştik. Roma'da kentin fiziksel özellikleri Etrüsk ve Yunan kültürlerinden alınmıştır. Etrüsklerden öncelikle dinsel ayin geleneği alınmıştır. Romalılar yeni kentleri kurarken bir Etrüsk ayini olan hayvanların iç organlarına bakma töreni düzenlemişlerdir.⁸⁵ Aynı zamanda en sık kent planı olan ızgara sistemi de Etrüskler tarafından Roma'dan yaklaşık iki yüz yıl önce kullanılmıştı.⁸⁶ Kent planlama sistemleri arasında uygulaması en kolay olan ızgara planlı kent sistemi eyaletlerde çok kez topografik yapıya ters düşse bile tercih edilmişti.⁸⁷ Yunanlılardan ise pratik bir temele dayalı estetik düzen kalıbı, *agoralar*, kütüphaneler gibi sosyal yaşam alanları alınmıştır.⁸⁸ Bunun yanında Latium bölgesinde Latin Birliği tarafından kurulan koloniler bu birliğin dağılmasının

---

⁸³ Cavaglieri 1949, 36.

⁸⁴ Freeman 2005, 523.

⁸⁵ Asker ve mimar olan Vitruvius eski bir Etrüsk geleneği olan kurbanların ciğerlerine ve iç organlarına bakma geleneğinin, bu hayvanların ciğerlerinin su ve besin kaynaklarına bağlı olarak hastalanıp hastalanmadığını kontrol etmek amaçlı uygulandığını söylemiştir. Vitruvius, *De architectura* I. IV. 9; Mumford 2007, 255; Yunanlılar da yeni bir kent kurarken temel atılması sırasında kurban kesmişlerdi. Bk Akarca 1987, 21.

⁸⁶ Cavaglieri 1949, 28.

⁸⁷ Alptekin 2007, 15; Ağaoğlu 2001, 13; Bu plan Yunanlılar tarafından da kullanılmıştı. Bk. Akarca 1987, 29 vd.

⁸⁸ Mumford 2007, 265; Akarca 1987, 19 vd.

ardından (M.S. 338) farklı statülerle Roma'ya bağlanmıştı,⁸⁹ bu koloniler de Roma kentleşme sürecindeki kültürel oluşumun birer parçası olmuşlardır.

M.Ö. I. yüzyılda Roma kentleri birbiri ardına kurulmaya başlandığında ilk olarak kent suru inşa edilmişti.⁹⁰ M.S. I. ve II. yüzyıllarda Roma İmparatorluğu topraklarında barış ve güven hakimdi, uzun süreli savaş döneminin ardından nihayet rahat ve huzura kavuşmuştu, öyle ki bu dönemin adına *Pax Romana* (Roma Barışı) denmiştir. Bu dönemin öneminin anlaşılabilmesi açısından M.S. I. yüzyıla gelene kadar Roma'nın geçirdiği dönemlere kısaca göz atacak olursak; Roma önce kendi içindeki *Particium-Pleb* çekişmelerini yaşamış,⁹¹ ardından İtalya'daki Samnit ve Latin toplulukları ile mücadele etmiş,⁹² bundan sonra da ilkin üç ayrı sefer olarak düzenlenen Kartaca Savaşları'nın ardından (M.Ö. 264-146)⁹³ Hellenistik Krallıklarla yapılan savaşlar,⁹⁴ M.Ö 88-64 yılları arasında Anadolu'da Mithridates ile yapılan

---

⁸⁹ Bk. s. 37 vd.

⁹⁰ Vitruvius, *De architectura* I. IV. 9; Mumford 2007, 256.

⁹¹ Diakov-Kovalev, 2008, II, 63.

⁹² Demircioğlu 1998, 115-140.

⁹³ Kartaca Savaşları M.Ö. 264 yılında başlayarak üç ayrı sefer olarak gerçekleşmiştir. Birinci Kartaca savaşı M.Ö. 264-241 arasında, 2. Kartaca Savaşı (Hannibal Savaşı olarak da adlandırılır) M.Ö. 218-201 arasında, Kartaca'nın tamamen ortadan kaldırılmasıyla son bulan üçüncü ve son savaş ise M.Ö. 149-146 yılları arasında yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bk. Demircioğlu 1998, 209-274; Scullard 1980, 157-308; bk. Kaya 2008, 15-22.

⁹⁴ Hellenistik Krallıklarla savaşlar henüz Kartaca Savaşları son bulmadan önce başlamış, M.Ö. 192-190 arasında Suriye Kralı III. Antiokhos yenilmiş bundan sonraki olayda Roma ilk kez olmak üzere Küçük Asya topraklarına çıkarak burada savaşmıştır. Roma bu savaşlar sonucunda Küçük Asya ve Hellas toprakları üzerinde söz sahibi olmaya başlamış ve beklenen son Bergama Krallığının vasiyet yoluyla Roma'ya bırakılmasıyla gelmiştir. Bk. Demircioğlu 1980, 279-420; Scullard 1980, 243-289; Magie 2001, 1 – 69; Roma'nın bu

savaşlar,⁹⁵ son olarak da Caesar'ın diktatörlüğü sırasında (M.Ö. 49-44) İç Savaşlar dönemini yaşamış, yani yaklaşık beş yüz yıl süren kaos ve huzursuzluk içinde kalmıştır. Tüm bunların ardından Roma, eline geçen barış ortamının ortaya koyduğu olanaklardan akılcı bir şekilde faydalanma yolunu seçmiştir.

Pax Romana boyunca barış ortamında kalmış olmanın bir sonucu olarak savunma büyük ölçüde sorunu ortadan kalkmıştır, bundan dolayı da sınır eyaletleri dışındaki kentlerde M.S. II. ve III. yüzyıllarda sur inşa edilmemiştir. Bu dönemde eyaletlerdeki seçkin sınıf gerek Hellenistik dönemden kalan kentlerde, gerekse yerli halkın kurduğu kentlerin Romalılaştırılması sonucu ortaya çıkan kentlerde barış içinde yaşamaya başlamıştır.⁹⁶

Roma İmparatorluğunda kentlerin tarihi, kent yönetimini elinde bulunduran kent meclisinin tarihi ile başlar. Bunun göstergesiye kent olabilmenin bir kent meclisine (*curia*) sahip olmak koşuluna bağlı olması göstermektedir.⁹⁷ Kentlerin Roma'dan aldıkları yalnızca bu meclisle sınırlı kalmamıştı, aynı zamanda bu kentlerden bazıları kendi adlarına sikke basmışlar ve Roma kenti olarak bazı isim ve statülere de sahip olmuşlardı.⁹⁸ Aşağıda III. Bölümde görüleceği gibi Avrupa'nın kentleri Roma barışı sürecinde Roma'nın sunduğu olanakları değerlendirmişlerdir, buna karşılık Romalıların isteği üzerine görkemli tapınaklar, toplantı yerleri,

---

dönemde Anadolu'daki asıl amacı kendisinin Avrupa'daki egemenliği için tehdit oluşturabilecek bir gücün Anadolu'da doğmasına engel olmaktır. Bk. Kaya 1996, 232.

⁹⁵ Kaya 2008, 23.

⁹⁶ Boatwright-Gargola-Talbert 2004, 342-345.

⁹⁷ Jones 1964, 724.

⁹⁸ Galatia Eyaletindeki kentlerin sikke basması ve aldıkları isimler hakkında bk. Kaya 2005a, 224.

malikaneler inşa etmeye, oyunlar ve festivaller düzenlemeye başlamışlardır. Yani Roma kentlere bazı ayrıcalıklar verirken, kentler de Roma'nın isteklerini yerine getirmekle görevlendirilmişlerdir.

Pax Romana boyunca huzur içinde bulunan imparatorluk sınırları büyük ölçüde savaşa ve dışarıdan gelecek tehditlere açık konumdaydı. Bu dönem boyunca sınırlardan geçen yollar, surlarla çevrili olmayan kentlere ticaret mallarını, gezginleri, memurları ve zanaatçıları taşımıştır. Ancak bu yollar kentlerin savunmaya öncelik vermemesinden dolayı bu kentlere saldırmak isteyebilecek bir topluluk için de açık konumda bulunmuştu.⁹⁹ İmparator Marcus Aurelius'un dönemine (M.S. 161-181) gelinceye kadar Roma birçok savaş yapmıştır. Ancak imparatorun döneminde ve onun ölümünden sonra daha büyük savaşlar ve beraberinde bir de ekonomik bunalım dönemi başlamıştı. Surların önemi de III. yüzyıl krizi olarak adlandırılan bu dönemde kayıplar verilerek anlaşılabilmiştir.¹⁰⁰

M.S. I. ve II. yüzyıllarda tüm Roma dünyası için ortak olarak söylenebilecek olan şey kentlerde ticaretin üst sınıftaki vatandaşlar tarafından kontrol edildiğidir.¹⁰¹ Üst sınıfı oluşturan zenginler için kent, sadece konforlu bir yaşam değil aynı zamanda Roma tarafından güvenliği sağlanan kazanç şekli anlamını da taşımıştır. Romalılar da kentin bu tür avantajlarından faydalanan zenginleri kent hayatının devam ettirilebilmesi için gerekli olan finansal kaynağın sağlanması işlerinde kullanmaktan geri kalmamışlardır.¹⁰² Bunun dışında kentlerin finans kaynağı kamu

---

⁹⁹ Freeman 2005, 537.

¹⁰⁰ Perring 2000, 289.

¹⁰¹ Wilkes 1969, 234; Wallace H. 2000, 245.

¹⁰² Liebeschuetz 1999, 3.

görevlilerinin göreve atanmadan önce yaptıkları bağışlarla (*summa honoraria*), halka verilen borçlardan alınan faiz gelirleriyle (*alimenta*)¹⁰³ ve ölen kişilerin miraslarından alınan paylarla desteklenmiştir.¹⁰⁴

Zenginler kentte sağlıklı bir biçimde yaşamanın mümkün olmadığı veba ve benzeri salgın hastalıkların ortaya çıktığı zamanlarda kentin olumsuz etkilerinden kurtulmak için kır villalarına çekilmişlerdi. Ancak rutinlerine ve daha az finansal destek beklentilerine karşın ekonomik faaliyetler gerçekleştirerek kar elde etme olanağının azlığından dolayı zenginler ve aristokratlar taşrada sürekli olarak yaşamayı III. yüzyıldaki bunalım dönemine kadar hiç düşünmemişlerdir.¹⁰⁵ Güven ve devamlılık durumunun kırsalların lehine döndüğü III. yüzyıl kriziyle birlikte zenginlerin güvensiz olan kentleri terk ettikleri ve daha az saldırıya maruz kalan kırsala yerleştikleri bu dönemde kırsal bölgelerde inşa edilen büyük villaların sayısındaki artışla açıkça gözlemlenmektedir.¹⁰⁶

M.S. I.-II. yüzyıllarda kentlerde yaşayan aileler arasında çeşitli kamu görevlerinin üstlenilmesi, memurlukların paylaşılması ve oyunların düzenlenmesi görevlerini üzerlerine alma konusunda bir yarış olduğu söylenebilir. Bunun imparatorluğa katkısı ise birbirleri ile yarışa giren zengin ailelerin imparatorluğa ve kentine daha fazla bağlanması şeklinde gerçekleşmiştir. İmparatorluk tarafından verilen idari görevleri alabilmek için yapılan rekabet vatandaşların yalnızca

---

¹⁰³ *Alimenta* adı verilen bu sitemde çiftçilere verilen ödünç paraya karşılık yıllık %5 gibi bir faiz alınması geleneği vardı, bu gelir kentteki yoksul çocukların giderlerini karşılamak için kullanılıyordu. bk. Barrow 2002, 109.

¹⁰⁴ Comparette 1906, 171.

¹⁰⁵ Mumford 2007, 268.

¹⁰⁶ Freeman 2005, 550.

kentlerini çok sevmelerinden dolayı değil, aynı zamanda bu görevleri yerine getirmenin daha yüksek memuriyetlerde görev alabilmek için ön koşul oluşturduğundan dolayı da yapılıyordu.¹⁰⁷ Aynı şekilde kentler de statülerinin yükseltilmesi, Roma vatandaşlık hakkı elde etme ayrıcalığına sahip olmak veya mevcut statülerinin düşürülmemesi gibi nedenlerle birbirleri ile yarış içine girmişlerdir. Ancak bu rekabet ortamı her zaman olumlu sonuçlar doğurmamış, siyasi çıkar sağlamayacak bazı önemli işlerin göz ardı edildiği durumlar da olmuştur.¹⁰⁸

Sınıf ayrıcalıkları bir yana bırakılacak olursa yukarıda da söylediğimiz gibi M.S. II. yüzyılda ve III. yüzyılın ilk çeyreğinde Roma kentlerinde yaşamak büyük bir ayrıcalık olarak görülmüştür. Kentlerin fiziksel açıdan doruğa çıkışı genelde II. yüzyılın sonunu, Noricum'da olduğu gibi bazı eyaletlerde III. yüzyılın ilk çeyreğini bulmuştur.¹⁰⁹ Aynı dönemde batı eyaletleri Roma uygarlığının kaliteli çanak-çömlek, gümüş işleri, cam, şarap, zeytinyağı ve doğu baharatları gibi tipik tüketim maddelerini temin etme konusunda kendi kendilerine yeterli hale gelmişlerdir.¹¹⁰ Tüm bunlar yaşanırken oyunlar düzenlenmesi ticaret dengesinin sağlanması gibi konularda başarılı olan kentler bu başarılarını büyük ölçüde yerel seçkinlerin hamiliği sayesinde kazanmışlardır.¹¹¹

---

¹⁰⁷ Owens 2000, 124.

¹⁰⁸ Abbot-Jhonsson 1968, 422.

¹⁰⁹ Alföldy 1974, 103.

¹¹⁰ Liebeschuetz 1999, 10.

¹¹¹ Freeman 2005, 502; M.S. I ve II. yüzyıllarda kent meclisinin üyelerine bazı unvanlar verilmesi geleneği vardı. Bunlardan bir tanesi de kentin zenginlerine verilen hamilik unvanıdır. Bk. Barrow 2002, 100.

Bu dönemde festivaller, oyunlar ve kamu yapıları için zenginler tarafından harcanan para hat safhaya ulaşmıştır.¹¹² Ancak bundan sonraki dönemlerde bu kadar büyük harcamalar yapılmadığı görülmektedir. Hatta Traianus döneminde (M.S. 98-117) yarım kalan binaların tamamlanması güçlükler çıkardığından kentlerde bir binanın inşasına başlandığında o bina tamamlanmadan yenisinin inşasına başlanması yasaklanmış, bunun yanında yeni bir bina yapımı işi de izne bağlanmıştır.¹¹³ Çünkü zenginler artık yüksek masrafları yüklenmekten kaçınmışlardır. İmparatorluk yetkilileri zor durumdaki kentlere vergi indirimi ya da benzeri bir kolaylık da sağlamadığından işler gittikçe içinden çıkılması güç bir durum almıştır.¹¹⁴

İmparatorluğun kentleştirme politikası ve kentlerin gelişim süreçleri bölgeler ve eyaletler arasında farklılık göstermiştir. Roma'nın etki ettiği dönemde Eski Yunanistan'da ve Anadolu'da geçmişi çok daha eskiye dayanan bir kent kültürü bulunduğu açıktır.¹¹⁵ Bu nedenle bu iki bölgenin halkları kentliliği bilmiş ve kentte yaşama kültürü bu topluluklarda uzun süreden beri yaşam şekli olmuştur. Hatta Roma Anadolu'da ve Hellas'da vergi sistemini ve mali düzenlemeli Yunanlıların kullandığı gibi kullanmaya devam etti.¹¹⁶ Buna karşılık Avrupa'nın kuzey kesimlerinde böyle bir kültür olmadığından Roma kent anlayışını ve mimarisini bu bölgelerde olduğu gibi kullanmak daha kolay olmuştur.¹¹⁷ Orta Avrupa'da ise Romalı standartlarında

---

¹¹² Liebeschuetz 1999, 3.

¹¹³ Comparette 1906, 175.

¹¹⁴ Freeman 2005, 502.

¹¹⁵ Liebeschuetz 1999, 9.

¹¹⁶ Demircioğlu 1967, 452.

¹¹⁷ Owens 2000, 125.

olmasa bile büyüklü küçüklü birçok kent bulunmuştu, bunun yanında birçok yeni kent de Romalılar tarafından kurulmuştur.¹¹⁸

Yeni kentlerin kurulmasında asker mühendisler ve mimarlar önemli derecede etkili olmuşlardır, tahkimat yapmayı köprü ve kale kurmayı bilen bu yetenekli askerler kentlerin kurulmasında da aynı yeterliliği göstermişlerdir. Bunun yanında görev süreleri dolan askerlerin yerleştirilmesi ile kurulan kentler Romalı anlamdaki düzenli yaşamın birer örneğini temsil etmişlerdir. Aynı dönemde askeri yerleşim yeri olarak düzenlenen ordugahların üzerine veya yakınına yeni sivil yerleşimler de kurulmuştur.¹¹⁹ Askeri koloniler, güvenlik görevlerinin yanında kent geleneğinin olmadığı alanlarda taşralıları yasaya uygun biçimde yaşamaya alıştırmak konusunda da etkili olmuşlardır.¹²⁰

Bir kenti tanımlayan ölçütler Yunanlıların ve Romalıların gözünde farklıdır, *polis* kelimesi Eski Yunancada en geniş anlamı ile halk demektir. Bu kelime aynı zamanda devlet anlamına da gelmektedir.¹²¹ Ancak yine de kentin fiziksel ve siyasal bir boyutu da olmuştur.¹²² Roma dünyasında kent esas olarak siyasal, dinsel ve toplumsal gelenekleri paylaşan vatandaşlar topluluğunu temsil etmiştir. Aynı zamanda kentin temel özelliklerinden bir tanesi de etrafındaki kırsal kesim için dinsel

---

¹¹⁸ Örnek olarak imparator Claudius'un Noricum'da kurduğu *5 municipium* gösterilebilir. Bu bölgede daha önce kentleşmenin olmaması imparator Claudius'un kurduğu kentleri daha önemli hale getirmektedir. Bk. Robert-Dise 1991, 36.

¹¹⁹ Diakov-Kovalev 2008, II, 261.

¹²⁰ Tacitus Comuldonum'a yerleştirilen veteranların yerli halkla dostça ilişkiler kurduklarını, aynı zamanda buranın bir siper gibi olduğunu söylemiştir. Bk. Tacitus, *Annales* XII. 32.

¹²¹ Akarca 1987, 19.

¹²² Owens 2000, 2.

ve kültürel bir merkez oluşturması olmuştur.¹²³ Romalılar her ne kadar doğudaki kentlere saygı duyar olsalar da fethedilen yerlerdeki kentlere Romalı tarzda mimari eserler yapmaktan geri kalmamışlardır.¹²⁴ Bir yerleşim Roma kenti statüsüne getirdiği zaman ilk iş kente kurucusunun adına göre bir isim vermek olmuştur.¹²⁵ Bunun dışında en önemli değişim kentin statüsüne göre bir meclise (*curia*) ve yönetim şekline sahip olmasıdır.¹²⁶ Roma meclisi *curia*'nın, Yunan meclisi *boule* ile olan benzerliği her ikisinin de birer yıllığına seçilen memurlardan meydana gelmesiydi.¹²⁷

Roma kentleri adli işlerin yürütülmesi bakımından birbirinden farklılık göstermiştir. Örneğin Asia Eyaleti'ndeki *conventus iuridici* veya *diocesis* olarak adlandırılan bölgeler mahkeme bölgeleri olarak kuruluşlardı.¹²⁸ Başka eyaletlerdeyse valiler belirledikleri metropolislerde adli işleri yürütüyorlardı.¹²⁹ Bazen adli görevler eyaletin uzak bir noktasında olduğunda vali hakimlik yapmak için buralara giderdi.¹³⁰ Roma'da adli işlere *praetor* adı verilen memurlar bakmaktaydı.¹³¹ Eyaletlerdeyse eyalet valisine yardımcı olarak tayin edilen *legatus*lardan birinin adli işlerle ilgilenmiş olabileceği görüşü yaygındır.¹³² Ancak vali yardımcılarında

---

¹²³ Liebeschuetz 1999, 1.

¹²⁴ Freeman 2005, 501.

¹²⁵ Örneğin Augustus döneminde Galatia Eyaletinde kurulan kentlerden 2'sine *sebaste* (=Augusta) sıfatı verilmişti. Bk. Kaya 2005a, 224.

¹²⁶ Lomas 2007, 209.

¹²⁷ Akarca 1987, 19.

¹²⁸ Çapar 1994, 10 vd.

¹²⁹ Kaya 2005b, 27.

¹³⁰ Demircioğlu 1967, 444.

¹³¹ Koschaker 1975, 12 -19.

¹³² Kaya 2005b, 26.

hiçbirinin özellikle adli işlerle ilgilenmek üzere *legati iuridici* olarak atandıklarına dair bir kanıt bulunamamıştır.¹³³ Eyalet valileri görevli olarak gönderildikleri eyaletlerde bir beyanname (*edictum provinciale*) çıkararak eyaleti ne şekilde yöneteceklerini açıklarlardı. Eyalet içindeki kentler de bu beyannameye göre idare edilmişlerse de aralarından bazılarına ayrıcalıklar tanınmıştı.¹³⁴ Yani imparatorluğun tüm kentlerini bağlayıcı bir yasa yoktu.

Statüsü ne olursa olsun toplumsal yaşamın sürdürülebilmesi için Roma kentlerinde bulunması gereken kurumların yanında bazı alanlar da vardır. İtalya dışında Avrupa'daki kentlerde bu alanlar çoğunlukla Roma kenti örnek alınarak oluşturulmuştur.¹³⁵ Roma kentlerinde spor alanları ve tiyatrolar yer almış ve bunlar toplu etkinliklerin yapıldığı ortak alanlar ve toplumsal buluşmaların yaşandığı yerler olarak işlev görmüşlerdir. Kent meydanları Yunan kültüründen beri süre gelen bir alışkanlık halini almıştır. Yunanlıların açık alan anlamına gelen *agora*'sı Roma'da *forum* olarak karşımıza çıkmıştır.¹³⁶ Bu alan genellikle kentin ortasında yer almış ve toplumun ortak buluşma noktası olma özelliği taşımıştır. En öne çıkan özelliği ise kentin her yerinden ulaşılabilir bir noktada bulunmasından dolayı bayramlarda ve festivallerde kutlama alanı olarak kullanılması olmuştur.¹³⁷

---

¹³³ Kaya 2005b, 27.

¹³⁴ Demircioğlu 1967, 445 – 446.

¹³⁵ Barrow 2002, 99.

¹³⁶ Levi 1987, 223; Alptekin 2007, 15; Braudel 2007, 372; Yunanlıların kentinde *agora*'nın yeri ve önemi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Akarca 1987, 26.

¹³⁷ Alptekin 2007, 16; İmparator Domitianus'un (M.S. 81-96) yaptığı gibi *forum*'da mahkeme de kurulmuştur. Bk. Suetonius, *Domitianus VII*; Grimal 1983, 40.

Her ne kadar Roma kentinin merkezinde *forum* yer almış olsa da hiç kuşkusuz tapınaklar toplumsal ve bireysel yaşamın en vazgeçilmez alanlarından olmuştur. Roma dininin farklı dönemlerde, farklı coğrafyalarda çeşitli tanrıları ve tanrıçaları kabul edip kendi pantheonuna kattığı göz önünde tutulursa¹³⁸ bu tanrılar ve tanrıçalar için inşa edilen tapınakların da aynı şekilde çeşitlilik göstereceği kaçınılmaz olacaktır. Bunun yanında bir koloni kurulacağı zaman Roma tanrılarına ayrılan *Capitolium*'un kurulması en önemli aşamalardan birisi olmuş ve bu çoğunlukla Roma'daki *Capitolium* örnek alınarak yapılmıştır.¹³⁹

Görüldüğü gibi Roma idareyi kent birimine kadar indirmenin önemini fark etmiş ve M.S. I. ve II. yüzyıllarda bunu destekler bir yapılanma sürdürmüştür. Ancak her kentin aynı derecede desteklenmediği ve özellikle kamusal yapıların inşası hakkında eşit davranılmadığı, bazı kentlere inşaat çalışmalarında ayrıcalık tanındığı bilinmektedir. Ne var ki, kamu binalarını inşa edilmiş olması da tek başına sorunların bittiği anlamına gelmemektedir. Bu binaların bakımı, onarımı, işletilmesi gibi konularda ve buralarda görev alacak olan memurların atanmasında da zaman zaman sorunlar yaşanmış olmalıdır.¹⁴⁰ Ancak M.S. III. yüzyılın ortalarından itibaren imparatorluğun bu konuda zengin kent sakinlerinin kaynaklarının üzerindeki

---

¹³⁸ Romalıların çağlar boyunca farklı toplumlardan alıp benimsedikleri tanrılar ve tapınış biçimleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Çapar 1979, 170 – 173; Roma'nın Anadolu ile ilk dinsel ilişkisi de M.Ö. 205'te Pessinus'taki Ana Tanrıça kültü aracılığıyla olmuştu. Bk. Kaya 1996, 211.

¹³⁹ Lomas 2007, 210.

¹⁴⁰ Kamu binalarının bakımı hakkında bk. S. 69; ayrıca bk. Perring 2000, 288.

taleplerinin giderek artması bazı sorunları da beraberinde getirmiş, zenginler fırsat buldukça bu angaryaların mali yükünden kaçmaya başlamışlardır.¹⁴¹

Hıristiyanlığın ortaya çıkışı ve yayılması büyük bir toplumsal hareket olduğundan imparatorluğun kentlerini de birçok yönüyle etkilemiş olmalıdır. Eskiçağda kentsel yaşam kamusal kurallar ve yasalarla yönetilmekle birlikte toplumsal olarak sürdürülmekteydi. Kamusal yaşam İtalya'da bulunan merkezi yönetim tarafından desteklense de toplumsal yaşam genellikle kentli zenginlerin festivaller ve oyunlar düzenlemedeki cömertliğiyle eş oranda yaşanmıştır. Ancak, imparatorluğun sınırlarında hızla yayılmaya başlayan yeni din, yani Hıristiyanlık daha önce düzenlenenler kadar büyük festivallere gerek duymamıştır.¹⁴² Çünkü bu dinin üyeleri kilisede küçük toplulukların bir araya gelmesiyle dini gerekliliklerini yerine getirebilirdi. İş bu boyuta gelince daha büyük alanlara ve festivallere gerek kalmamış, bu da zenginlerin daha önce bahsettiğimiz finansal yükümlülüklerinden kaçmasına olanak sağlamıştır. Onları kentsel yaşama tekrar adapte etmek ve sorumluluklar yüklemek amacıyla imparator Diocletianus döneminde (M.S. 284-305) kentlere hizmet edenlere vergi ve benzeri konularda kalıcı muafiyetler sağlanmış ve onur payeleri verilmiştir.¹⁴³ Ancak bu döneme gelinceye kadar Roma önemli bir gelir kaynağından mahrum kalmıştır.

Kentliler arasında Hıristiyanlığı benimseyenlerin sayısı arttıkça pagan dinine ait tapınak yerleri ve binalar ıssızlaşmaya başlamıştır, hatta bazılarının tamamen terk

---

¹⁴¹ Owens 2000, 148.

¹⁴² Barrow 2002, 190-193.

¹⁴³ Jones 1964, 740.

edilerek kalıntılarının yeni kiliselerin inşası için yapı malzemesi olarak kullanılmaya başlandığı da görülmüştür.¹⁴⁴ M.S. III. yüzyıldan V. yüzyıla kadar nedenleri hala anlaşılamayan kuzeyden gelen yabancı kavimlerin göçleri tüm Avrasya'yı sarsmıştır. Roma İmparatorluğunun çöküş sürecine girmesinde hem dışardan gelen bu göçler ve savaşlar hem de imparatorluk içinde yeni doğan ve yayılan bir din eşlik etmiştir.¹⁴⁵ Yani içsel ve dışsal faktörlerin birlikte olumsuz duruma gelmesi imparatorluk için tehlike oluşturmuştur.

M.S. I. yüzyılda Flaviuslar hanedanı (M.S. 69-96) ile birlikte kentlere harcanan paranın miktarı artmış ve kentler artık askeri kimliklerinden sıyrılarak mimari özellikleri ile ön plana çıkan görsel mekanlar halini almıştır.¹⁴⁶ Kentin en büyük destekleyicisi de bizzat imparatorlar olmuştur. Flaviuslar hanedanı döneminin ardından imparator Hadrianus (M.S. 117-138) imparatorluk sınırları içinde yaptığı gezileri sırasında pek çok kenti ziyaret etmiş, aralarından bazılarına su kemerleri, bazılarına yollar, limanlar yaptırmış, hatta bazılarına da para yardımıyla bulunmuştur.¹⁴⁷ Ancak III. yüzyılda ortaya çıkan askeri ve ekonomik bunalım mevcut ortamı değiştirmiş, bu dönemde gerçekleştirilen saldırı ve yağmaların ardından kentlerden bazıları bir daha toparlanamamış ve tarih sahnesinden silinmişlerdir.¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ Antik dönem eserlerinin yapı malzemesi olarak ikinci kullanımı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ceylan 2005, 76-78.

¹⁴⁵ Benevolo 2006, 19.

¹⁴⁶ Owens 2000, 3.

¹⁴⁷ Freeman 2005, 502.

¹⁴⁸ Owens 2000, 128.

İncelemiş olduğumuz bölgelerden biri olan Dalmatia'da olduğu gibi¹⁴⁹ kentlerden bazıları kendini M.S. III. yüzyılın ortalarına kadar savunmaya devam etmiştir.¹⁵⁰ Kuzeyden gelen saldırılara karşı koymak için kentlerin bazılarında savunma amacıyla nehirler dağlık alanlar gibi doğal setler sınır olarak seçilmiş, bazılarında eski surlar onarılarak birleştirilmişse de, her durumda kent merkezinin küçülmesi ve dışarıyla bağlantısının kesilmesi yoluna gidilmiştir.¹⁵¹

M.S. II. yüzyıla kadar kentleşmiş yaşam şekli Romalılar tarafından desteklenmiş, ancak bu politikadan elde edilenler her eyalette aynı düzeyde olmamıştır. Batıda, özellikle Orta Avrupa'da izlediği kentleşme politikası birçok yerde kalıcı olmuştur. Başarının boyutunu ise bu dönemde kurulan kentlerin sayısı değil, imparatorluğun çöküşünden sonra da yaşamını sürdüren kentlerin sayısı kanıtlamaktadır.¹⁵² M.S. III. yüzyıla girilmek üzereyken bir yandan Kuzey Avrupa'da yerleşmiş olup Ren ve Tuna Nehirleri boyunca Roma sınırlarını zorlayacak olan Germen kabileleri hızla çoğalıyor, bir yandan da doğuda Parth sorunu yeniden canlanmaya başlıyordu. Aynı zamanda Orta Avrupa'nın içlerine sızmak üzere çoğalan Gothlar bugünkü Macar ovasında yerleşmiş olan Sarmatları Roma sınırlarına doğru sürmek üzere hazırlanıyordu.¹⁵³ Tüm bunlar Roma için askeri anlamda sıkıntılı bir dönemin yaklaştığının işaretçileri olmuştu. Bunun yanında

---

¹⁴⁹ Wilkes 1969, 193.

¹⁵⁰ Freeman 2005, 541.

¹⁵¹ Benevolo 2006, 12.

¹⁵² Owens 2000, 150.

¹⁵³ Freeman 2005, 538.

yönetimsel sorunların varlığına yukarıda değinmiştik,¹⁵⁴ bu sorunlar Roma için işi daha da zor duruma sokmuştur.

Kentler, idari merkezler ve savunmanın uç noktaları olarak kullanılmalarının yanında Roma'nın her yana dağılmış gözleri olarak görev yapmışlardı. Bunun yanında dağıldıkları bölgelerde yerli halkın kamusal düzeyde bir yaşam sürdürmelerini (*politeia*) ve toprağa bağlı işlerle ilgilenmelerini de sağlamışlardır.¹⁵⁵ Doğal olarak bu tür işlerle ilgilenen insanların Roma'ya karşı her hangi bir karşı girişimde bulunmaları beklenemez. Romalılar tarafından kolonilere ve kentlere kendi kendilerini yönetme hakkı verilmişti. Bunlar iç işlerinde serbest bırakılırken dışarıya karşı yaptıklarında Roma'ya bağlıydılar. Böylece Roma sahip olduğu tüm topraklardaki kentlere kendi kendilerini yönetme fırsatı verirken kendisi de kentler federasyonundan oluşan bu birliğin yönetimini elinde tutmuş ve merkezi idareyi küçük yerel birimlere ayırmıştır.

I. 1. 2. 1. Roma İmparatorluğunda Kentlerin Kuruluş Yöntemleri ve Kentlere Verilen Statüler

Roma kentinin kültürel temelini Etrüsk ve Yunan kültürünün yanı sıra yerli unsurların karışımından meydana geldiğine yukarıda değinmiştik¹⁵⁶ Roma'nın M.S. I. ve II. yüzyıllardaki kültürü bu karışımının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kısacası Roma Etrüsklerden,¹⁵⁷ Yunanlılardan ve Latium bölgesindeki kolonilerden

---

¹⁵⁴ Bk. s. 17 vd.

¹⁵⁵ Edmondson 2006, 253.

¹⁵⁶ Bk. s. 20.

¹⁵⁷ Vitruvius bu ayinlerin yalnızca dinsel anlamda olmadığını, akılcı yönünün de bulunduğunu söylemiştir. Bk. Vitruvius, *de Architectura* I. IV. 9.

edindiği karışımı kendi siyasi çıkarlarıyla birleştirerek bir kent modeli ortaya koymuştur.¹⁵⁸

Roma kentleri kurulurken kentin kurulacağı yer çoğunlukla üç farklı özelliğiyle ön plana çıkarılmıştır; birinci grupta o yerin politik veya ticari önemi göz önünde tutulmuştur, bu kentler kurulurken önceden bir hazırlık yapmakla zaman kaybedilmez ele geçen ilk fırsatta kent kurulurdu. İkinci grup kent kurma alanı ise ele geçirilen bölgelerde daha önceki yerli ya da yabancı toplumlar tarafından kurulmuş kentlerin biçimlerinin Romalı tarza uyarlanması ile gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁹ Son grupta ise Roma kentlerinin çoğunluğunu kapsayan, askeri amaçlı olarak kurulan kentler yer almıştır. Bu tür yerleşim yerlerinde Romalılığın tüm örnekleri gözlenmiş, hamamlar, amfi tiyatrolar ve süslemeli binalar gibi özellikler ortaya çıkmış ve tüm bunların yerel ekonomi üzerinde temel bir etkisi olmuştur.¹⁶⁰ Bu kentlere Roma'nın çıkarları doğrultusunda dağıttığı bazı unvan ve ayrıcalıklar vardır. Aşağıda bu terimler hakkında bilgiler yer almaktadır.

I. 2. 1. 1. Colonia

Bir kavmin ya da kent devletinin halkının tarımsal veya ticari faaliyetlerde bulunmak için kendi sınırları dışında bir yere yerleşme ve orayı yurt edinme sürecine kolonizasyon, bu şekilde kurulan yerleşim yerlerine de koloni denmektedir.¹⁶¹

Roma'nın kolonizasyon sistemi Roma vatandaşlık hakkının veya Latin haklarının

---

¹⁵⁸ Etrüsk ve Yunan kültüründen Roma'ya geçen gelenekler hakkında bk. Ağaoğlu 2001, 13; Saban kullanma adetiyle ilgili bk. Vergilius, *Aeneis* I. 425-430; Mumford 2007, 255; Mumford 2007, 265.

¹⁵⁹ Cavaglieri 1949, 32.

¹⁶⁰ Freeman 2005, 506.

¹⁶¹ Ferro 1997, 1; Ayrıntılı bilgi için bk. Jones 1958, 1-13

dağıtılmışıymış gibi görünse de gerçekte başlangıçta İtalya'yı, ilerleyen dönemlerde tüm Roma dünyasını sosyal ve kültürel açıdan etkileyen bir sistemdir.¹⁶² Roma'nın koloni kurma geleneğinin Romulus döneminde başladığı, Onun Fidenas adlı kenti ele geçirerek bir Roma kolonisi yaptığı ve 2500 kişiyi yerleşmeleri için buraya gönderdiği Plutarkhos'un eserinde dile getirilmektedir.¹⁶³ Yine efsanevi döneme ait anlatılanlar arasında Romulus Roma'yı kurarken hür ya da köle olduklarına bakılmaksızın pek çok halkın komşu kabilelerden gelerek buraya yerleştiği de yer almaktadır.¹⁶⁴

Ne var ki, İtalya'da gerçek anlamda koloni kuma geleneği daha sonraki bir döneme aittir. Orta İtalya'da Latium bölgesinin dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı korunması amacıyla Latin Birliği adı altında bir ittifak kurulmuştu.¹⁶⁵ M.Ö. VII. ve VI. yüzyıllarda yerli kabilelerin ve Güney İtalya'daki Yunanlıların kolonileri bir yana bırakılırsa İtalya'daki ilk sistemli koloniler Roma'nın Spurius Cassius'un *consulluğunda* M.Ö. 493'de resmen katıldığı bu birlik tarafından kurulanlardır.¹⁶⁶

Birlik tarafından ele geçirilen topraklarda koloniler kuruluyor ve bunlara birliğin diğer üyeleriyle eşit haklar veriliyordu. Bu birlik Roma'nın dışarıdaki düşmanlarına karşı zafer kazanması ve birlik içinde güçlenmesi üzerine çıkan savaşların sonunda M.Ö. 338'de dağılmış ve birliğin kolonileri elde ettikleri

---

¹⁶² Bk. Lomas 2007, 207.

¹⁶³ Plutarkhos, *Romulus* XXII.

¹⁶⁴ Livius, *Ab Urbe Condita* I. 8.

¹⁶⁵ Latin birliği ve Roma'nın İtalya'daki komşularıyla ilişkileri hakkında bk. Scullard 1980, 92-111.

¹⁶⁶ Scullard 1980, 93.

haklarını kaybetmişti.¹⁶⁷ Latium'da güçler dengesinin değişeceğini fark eden Romalılar siyasal ve sosyal statülerini kaybetmiş olan bu kolonilerle ayrı ayrı anlaşmalar yaparak kendi durumlarını güçlendirmeye çalışmıştır.¹⁶⁸ Romalılar bu tarihten itibaren Latium'da koloni kuran tek egemen güç konumuna gelmiştir.¹⁶⁹ Roma'nın Latin Birliğine dahil olduğu M.Ö. 493'ten sonra İtalya'daki otoritesini etkili şekilde sarsan olay M.Ö. 387'de Galatlara yenilmeleri olmuştur.¹⁷⁰ Ancak Romalılar aldıkları önlemler sayesinde Galatlar tehlikesini aşmış ve onları da kendi egemenlikleri altına almışlardır.¹⁷¹ Bunun dışında Romalılar, yarımadaadaki kent ve kabilelere katlanılabilir derecede özgürlükler tanıyan bir politika izleyerek onlarla dostluk ve ittifak anlaşmaları yapmış,¹⁷² bu şekilde İtalya'daki konumlarını sağlama alabilmiş ve koloniler kurma ayrıcalıklarını sürdürebilmişlerdir.

Romalılar dağılan birliğin kolonileriyle Roma vatandaşlığı ve Latin vatandaşlığı hakları vererek anlaşmalar yapmıştır. Bu hakları verirken de kolonilerin Roma'ya olan yakınlığı ve savaşlar sırasında Roma'ya karşı tutumları göz önünde tutulmuştur.¹⁷³ Roma vatandaşlık hakkı oy kullanma (*suffragium*), memuriyetlere seçilme (*honores*), diğer bütün vatandaş ailelerinin üyeleriyle evlenme (*conubium*) ve ticaret yapma (*commercium*) haklarını içine alan bir kavramdır.¹⁷⁴ Tam

---

¹⁶⁷ Salmon 1969, 42.

¹⁶⁸ Bk. Kaya 2008, 20; ayrıca bk. Demircioğlu 1998, 127.

¹⁶⁹ Scullard 1980, 93; Bradley 2006, 171.

¹⁷⁰ Romalıların Galatlar karşısında aldıkları yenilginin ağırlığı hakkında bk. Kaya 2005a, 21-22.

¹⁷¹ Kaya 2005a, 22.

¹⁷² Kaya 2008, 42.

¹⁷³ Demircioğlu 1998, 123-129.

¹⁷⁴ Atlan 1970, 15.

vatandaşlık hakkının (*civitas cum suffragio*) verildiği koloniler Roma vatandaş kolonileri olarak tanınmış ve *coloniae civium Romanorum / coloniae maritimae* (Vatandaş Kolonileri) adını almışlardır.¹⁷⁵ Oy kullanma hakkını elde edenler Roma'daki 35 *tribus*'tan birine kaydedilmiş ve oylarını bu şekilde kullanmışlardır.¹⁷⁶ Ne var ki oyların yalnızca Roma'da kullanılıyor olmasından dolayı vatandaşların çoğu bu hakkını kullanamamıştır. Roma'ya yakın kolonilerin vatandaşları seçimlere katılabilmiş, aralarında yeterince varlıklı olanlar devlet görevi alabilmiş ve *senatus*'a girebilmiştir.¹⁷⁷

Latin vatandaşlığı yalnızca ticaret yapma ve evlenme haklarından oluşan hususi hukuka (*ius conubium et commercum*) ait hakların verildiği vatandaşlık modelidir.¹⁷⁸ Siyasi hakların tanınmadığı (*civitas sine suffragio*) yerler *coloniae Latinae* (Latin kolonileri) adı altında kolonilere¹⁷⁹ veya *municipium iurus Latii* adı altında *municipium*lara dönüştürülmüşlerdir.¹⁸⁰ Bu iki tip koloniye M.Ö. 105'ten itibaren terhis edilmiş askerlerin (*veteran*) yerleştirildiği *coloniae veteranorum*lar (asker kolonileri) eklenmiş, böylece Cumhuriyet dönemi kolonileşme modelleri ortaya çıkmıştır.¹⁸¹ Latin Birliği dağıldıktan sonra geriye kalan kolonilerin çoğuna *coloniae Latinae* statüsü verilerek Latin kolonilerinin sayısı artırılmıştır.¹⁸²

---

¹⁷⁵ Salmon 1969, 70.

¹⁷⁶ Kaya 2008, 16.

¹⁷⁷ Lomas 2007, 220.

¹⁷⁸ Heater 2007, 55.

¹⁷⁹ Patterson 2006, 189.

¹⁸⁰ Heater 2007,54-55; Demircioğlu 1998, 127.

¹⁸¹ Salmon 1969, 128.

¹⁸² Scullard 1980, 113; Demircioğlu 1998, 128.

Tam vatandaşlık hakkı verilen koloniler Roma'ya bağlı kalmış, yönetimi de merkezden atanan memurlar aracılığıyla sağlanmıştır.¹⁸³ Bir yerleşim yerine Roma vatandaş kolonisi statüsü verildiğinde mahalle ve yönetim şeklinin de Roma kolonisine uygun olarak yapılandırılması gerekmiş, bu amaçla yeni koloniler *curialara* bölünmüş ve *duovir* (iki adam) olarak adlandırılan memurlar göreve getirilmiştir.¹⁸⁴ Roma vatandaş kolonileri (*coloniae civium Romanorum / coloniae maritimae*) başlangıçta denize yakın yerlerde kurulmuşlardı. *Coloniae maritimae* adı da bunların denize olan yakınlıklarından gelmektedir. Denize yakın yerlerin tercih edilmesi İtalya'ya dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı koruma amaçlı kullanılmak istenmelerinden kaynaklanmaktadır.¹⁸⁵ Ne var ki, bu durum M.Ö. 183'ten itibaren değişmeye başlamış, Mutina ve Parma adlı koloniler denize nispeten uzakta ve diğer vatandaş kolonilerinden daha büyük olarak kurulmuşlardır.¹⁸⁶

İlk kurulan vatandaş kolonilerinin nüfusu tamamı Roma vatandaşlarından seçilen 300 kişi ve bunların ailelerinden oluşmuştur.¹⁸⁷ Bu sayı her koloni için geçerli olmamış, bazı kolonilere 2000-3000 kişi kolonist olarak gönderilmiştir.¹⁸⁸ Latin kolonileri iç işlerinde serbest bırakılırken dış işlerinde tamamen Roma'ya bağlı kalmışlardır. Bunların yönetimi yerel bir meclisin (*curia*) yanında yıllık olarak seçilen dört memur (*quattuorviri*) aracılığıyla sağlanmıştır.¹⁸⁹ Latin kolonileri, vatandaş kolonilerinde göre nüfus açısından daha kalabalık, kapladığı alan açısından

---

¹⁸³ Lomas 2007, 209.

¹⁸⁴ Kaya, 2008, 69.

¹⁸⁵ Salmon 1969, 16; Lomas 2007, 209.

¹⁸⁶ Abbott-Jhonson 1968, 6-7.

¹⁸⁷ Lomas 2007, 207.

¹⁸⁸ Lomas 2007, 207; ayrıca bk. Abbott-Jhonson 1968, 5.

¹⁸⁹ Lomas 2007, 209.

da daha büyük olarak inşa edilmiş ve buralara yerleştirilen kolonistlere 12½-35 hektar arasında bir arazi verilmiştir.¹⁹⁰ Latin kolonilerinin kendi adlarına sikke basmaları da yönetimde bağımsız olduklarının bir ispatıdır. Bu tür kolonilerin Roma'ya verdikleri vergilerde bazı ayrıcalıklar tanınmış,¹⁹¹ dışarıya karşı yürüttükleri siyasete engel olmak amacıyla da bunların birbirleri arasında konfederasyon kurmaları ya da ilişki içine girmeleri yasaklanmıştır.¹⁹²

Bu tür koloniler İtalya topraklarında Roma'nın ikamet edilen siperleri olarak görülmüştür.¹⁹³ Kuruldukları yerler çoğunlukla kentleşmeden uzak kalmış ve yerleşimin az olduğu bölgelerden seçilmiştir.¹⁹⁴ Latin kolonilerine kendi kendilerini yönetme hakkı veren Roma onların üzerinde egemenliğini hissettirerek İtalya'nın denetimini de elinde tutuyordu.¹⁹⁵ Ancak başlangıçta bunları tek bir yönetim altında birleştirerek tüm İtalya'yı egemenliği altına almak gibi bir niyeti yoktu. Bu şekilde Roma'nın böl ve yönet (*divide et impera*) prensibini uygulaması düşmanlarına karşı üstün gelmesini sağlamıştır.¹⁹⁶ Bu çalışmaların ardından İtalya toprakları politik statülerine göre müttefikler (*socii*), *colonialar* ve *municipiumlar* olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.¹⁹⁷ Müttefiklerin durumu diğerlerinden farklıydı. Bunlara M.Ö. I.

---

¹⁹⁰ Kolonistlere sosyal statülerine göre farklı büyüklüklerde araziler verildiği de olmuştur. Örneğin Copia'da *equites* sınıfına 40 *eugeria* arazi verilirken *pedites* sınıfına 20 *eugeria* arazi verilmiştir. Bk. Livius, *Ab Urbe Condita* XXXV. 9.

¹⁹¹ Gleason 2006, 231.

¹⁹² Bradley 2006, 171; Demircioğlu 1998, 128.

¹⁹³ Bk. Cicero, *de Lege Agraria* II. 73.

¹⁹⁴ Lomas 2007, 2009.

¹⁹⁵ Lomas 2007, 204.

¹⁹⁶ Scullard 1980, 93; Bradley 2006, 171.

¹⁹⁷ Lomas 2007, 205.

yüzyılın ilk on yılına kadar vatandaşlık hakkı verilmedi, onlar sadece Roma'nın istediği yardımcı birlikleri (*auxilia*) sağlamakla görevliydi.¹⁹⁸

Vatandaş olmak halk için Roma tarafından güvencesi sağlanan hukuk sistemi, asker olup ganimetten pay alma, memur olarak seçilebilme, ticaret yapma, diğer vatandaşlarla evlenebilme gibi bazı avantajlar sağlıyorsa da Roma için fazladan vatandaşa sahip olmak da orduda asker olacak daha fazla insan ve toplanacak daha fazla vergi anlamına geliyordu.¹⁹⁹ Zira Roma tüm eyaletlerden vergi almıştı. Eyaletlerde bazı kentlerden belirli bir miktar vergi alınıyor, bazılarında hasadın belli bir oranı vergi olarak alınıyordu.²⁰⁰ Bunun yanında İkinci Kartaca Savaşı'na (M.Ö. 218.-201) kadar Roma vatandaşlığı İtalya'da koloniler açısından çok da rağbet gören bir statü değildi.²⁰¹ Çünkü güvenlik açısından olumsuz yönleri vardı. Öyle ki, M.Ö. 296'da yeni kurulan Minturnae ve Sinuessa gibi kolonilere yerleştirilecek gönüllü vatandaş bulmakta da zorluk çekilmişti.²⁰²

Roma'nın Cumhuriyet dönemindeki kolonizasyon hareketlerinin askeri amaçlar içerdiği ilk kez Samnium'da açıkça görülmektedir. Roma M.Ö. 312'de Samnitlerle bir anlaşma imzaladıktan sonra Samnium çevresinde koloniler kurarak dağlık Samnium arazisini koloniler ve yol şebekesiyle çevrelemiş ve bu şekilde düşman topraklarını gözetim altında tutmayı amaçlamıştır.²⁰³ İkinci Kartaca Savaşı sonlandırılıp İtalya toprakları güvence altına alınıncaya kadar Romalılar tarafından

---

¹⁹⁸ Kaya 2008, 20.

¹⁹⁹ Heater, 2007, 52-54.

²⁰⁰ Demircioğlu 1967, 447.

²⁰¹ Salmon 1969, 16; Bradley 2006, 166.

²⁰² Livius, *Ab Urbe Condita* X. 21.

²⁰³ Demircioğlu 1998, 134; Patterson 2006, 191-192.

sayıca daha kalabalık ve daha büyük olan Latin kolonileri tercih edilmişti.²⁰⁴ Bu iki önemli olguya bakarak Cumhuriyet döneminde kolonileşmesinin öncelikli amacının İtalya'nın ve Roma'nın güvenliğinin sağlanması olduğu söylenebilir.²⁰⁵

T. Veturius ve Sp. Postumius'un *consullüklerinde* (M.Ö. 334) koloni olarak kurulan Cales²⁰⁶ Latium dışında Latin kolonisi statüsü verilen ilk kolonidir.²⁰⁷ Anlaşılan o ki, Roma rakiplerini alt etmenin bir yolunu bulduğu zaman bunu yaymada zaman veya mekan sınırlarına fazla takılmamıştır. Daha önce Latin Birliğinin kolonilerine bu hakkı vererek kendisine bağladığı gibi bu tarihten sonra Latium'un dışına çıkarak yandaşlar edinmeye başlayacak, önce tüm İtalya'da ardından da deniz aşırı topraklarda yayılacaktır. M.Ö. 338'de Latin Birliğinin dağılmasından M.Ö. 218'de Kartaca'ya karşı yapılan ikinci savaşın başlamasına kadar İtalya'da 30 Latin kolonisi ve 10 vatandaş kolonisi kurulmuştur. M.Ö. 218'den Roma'nın Akdeniz dünyasının egemeni M.Ö. 190'a²⁰⁸ kadar Latin kolonilerine 2 yenisi eklenirken yeni kurulan vatandaş kolonilerinin sayısı 8'dir. Bunun dışında M.Ö. 218-190 arasında 3 Latin kolonisinin de yeniden kurulduğu görülmektedir.²⁰⁹ Buradan Roma'nın İtalya topraklarını güvenlik altına alıncaya kadar tam hukuklu vatandaş kolonileri kurmayı geciktirdiği, bunun yerine güvenlik amaçlarının ön planda tutulduğu Latin kolonilerini tercih ettiği söylenebilir.

---

²⁰⁴ Scullard 1980, 113; Salmon 1969, 16.

²⁰⁵ Bk. Patterson 2006, 191.

²⁰⁶ Livius, *Ab Urbe Condita* VIII. 16.

²⁰⁷ Bradley 2006, 170.

²⁰⁸ Bu tarihte Magnesia'da yapılan savaşta Suriye Kralı III. Antiokhos'u yenmişti. Bk Kaya 2008, 22.

²⁰⁹ Salmon 1969, 68; Latin birliği tarafından kurulup *coloniae Latinae* statüsüyle Roma'ya bağlanmış olan koloniler bu hesaplama dahil edilmemiştir.

M.Ö. VII. yüzyıldan beri İtalya’da kentler kurulmuş, VI. yüzyılda Roma’yla birlikte Etruria ve Campania bölgelerinde Latinlerin kurduğu kentler yer almaya başlamıştı.²¹⁰ Bu kentlerden Lucania’daki Paestum ve Etruria’daki Cosa Fabius Dorso ve Claudius Canina’nın *consullukları* sırasında Roma kolonisi statüsüne getirilmiştir.²¹¹ Eski kentlerin Roma kolonisi veya *municipium*’u yapılmasına bundan sonra da devam edilmiş, bu da Roma’nın kentsel kültürünün çeşitliliğini sağlamıştır. Bir koloni daha önce yerleşim olmayan bir yerde kurulacaksa koloninin yeri, büyüklüğü, kimlerin yerleştirileceği ve bunun gibi tüm konularda kararları üç kişiden oluşan bir komisyon vermiş, bu komisyonun üyelerinden biri *ex-consuller* arasından seçilmiştir. Bu komisyonun başkanlığını bazen de koloni kurulacak yeri ele geçiren komutan yürütmüştür.²¹² Komisyon tarafından koloni hakkında verilen kararlar *concilium plebis* tarafından çıkarılan *lex coloniae*’ye uygun olarak verilmiştir.²¹³ Koloninin yeri ve yerleştirilecek aileler belirlendikten sonra temellerinin Etrüsklere dayandığına inanılan bir takım törenler yapılarak yeni koloniler kurulmuştur.²¹⁴ Yeni kurulan kolonilerde koloninin sınırları sınır taşlarıyla belirlenip arazi dağıtımı yapıldıktan sonra fiziki yapılanma faaliyetleri kolonistlerin kendileri tarafından sürdürülmüştür.²¹⁵

Cumhuriyet döneminde kolonileşme hareketlerinin en önemli değişimlerinden birini Gracchus Kardeşlerin çalışmaları oluşturur. Tiberius

---

²¹⁰ Lomas 2007, 199.

²¹¹ Velleius Paterculus, *Historia Romana* I. 14. 7; Lomas 2007, 210.

²¹² Bradley 2006, 168-9.

²¹³ Salmon 1969, 19.

²¹⁴ Vitruvius, *De Architectura* I. IV. 9; Mumford 2007, 255.

²¹⁵ Salmon 1969, 26.

Sempronius Gracchus'un dönemine (M.Ö. 133 *tribunus Plebis*) gelinceye kadar Romalılar tehlikeli düşmanları Kartacalıları yenmiş, Makedonia Krallığı'nı bir Roma eyaleti statüsüne sokmuş, Helenistik Krallıkları Roma denetimi altına almıştı.²¹⁶ Bazı çevrelere göre sıra Roma'nın kendi içinde yaşadığı adaletsizliği düzenlemeye gelmişti. İşte bu durumdan faydalanmak isteyen Ti. Sempronius Gracchus gelir adaletsizliğini önlemek amacıyla bir toprak reformu gerçekleştirmeyi amaçlamıştı.²¹⁷ Tezimizin doğrudan konusu olmadığından onun reformları hakkında ayrıntıya girmeyeceğiz. Ancak, onun bu girişimi başarıya ulaşamamıştı.²¹⁸

Ağabeyinden on yıl sonra Gaius Gracchus M.Ö. 123-122 yılları Halk Temsilciliğine (*tribunus Plebis*) seçilmiş ve ağabeyinin yarım kalan toprak reformuyla birlikte bir de koloniler kurma fikrini dile getirmiştir. Bu koloniler İtalya'da Capua ve Tarentum'da²¹⁹ ve deniz aşırı topraklarda (Kartaca'da Iunonia kolonisi) kurulacak²²⁰ ve buralara Roma vatandaşları ile müttefikler birlikte yerleştirilecektir.²²¹ Ayrıca onun ön gördüğü reformlar arasında müttefiklere Roma vatandaşlığı ve Latinlere seçme hakkı verilmesi de vardır.²²² Ne var ki, Romalılar kendi ayrıcalıklarını müttefiklerle paylaşmak istememiş, bunun yanında

---

²¹⁶ Kaya 2008, 20-22.

²¹⁷ Von Ungern-Sternberg 2007, 90; Kaya 2008, 24.

²¹⁸ Ti. Gracchus'un öldürülmesi hakkında bk. Appianos, *Bellum Civile* I. 16; ayrıca bk. Plutarkhos, *Tiberius* XIX. 6.

²¹⁹ Capua ve Tarentum'daki kolonilere Latin vatandaşlarının da katılması planlanmıştı. Bk. Plutarkhos, *Gaius* VIII. 3.

²²⁰ Plutarkhos, *Gaius* XI. 1.

²²¹ Salmon 1969, 113-116.

²²² Appianos, *Bellum Civile* I. 23; ayrıca bk. Kaya 2008, 26.

yandaşlarıyla fikir ayrılığına düşmüş olan Gaius Gracchus'un girişimleri de ağabeyininki gibi başarıya ulaşamamıştır.²²³

G. Gracchus'un girişimleri sonucunda bir takım koloniler kurulmuştur. Bunların arasından *colonia Iunonia* Roma'nın İtalya dışında kurduğu ilk kolonidir.²²⁴ Bu açıdan Gracchus'un yapmaya çalıştığı iş Roma'nın dışarıya açılmasında en önemli adımlardan birisidir. Bunun dışında yalnızca Gracchus döneminde değil ondan sonra tüm Cumhuriyet dönemi boyunca artan nüfus için yerleşecek yeni yer arama amacı da güdülmüştür.²²⁵ Görülen o ki, G. Gracchus, ağabeyi Ti. Gracchus'un fakir halka toprak dağıtılması girişimini Tarentum ve Scolacium kolonilerini kurarak çözmüştür. Sonuçta bu kolonilerin toprakları fakir halka dağıtılmıştır.²²⁶ Ancak, fakir halka toprak dağıtılması sorunu henüz çözüme kavuşturulamamıştır.

M.Ö. 125 ve 91'de başta Fregellae ve Venusia olmak üzere Latin kolonileri Roma vatandaşlığı elde edebilmek için ayaklanmışlardır.²²⁷ M.Ö. 91-88 arasında yapılan ve Müttefikler Savaşı veya Sosyal Savaşlar olarak adlandırılan savaşlar sonunda Latin kolonilerine Roma vatandaşlığı verilmiş ve İtalya'nın yönetimi Roma'nın eline geçmiş, bunun yanında Yarımada dışında yeni müttefikler edinilmiştir.²²⁸ Ancak bu İtalya'nın toprak bütünlüğü altında birleştiği anlamına gelmemelidir. Buradaki durum kendi kendilerini yöneten kentlerin Roma tarafından

---

²²³ Von Ungern-Sternberg 2007, 93-95.

²²⁴ Velleius Paterculus, *Historia Romana* I. 15. 4.

²²⁵ Patterson 2006, 191.

²²⁶ Patterson 2006, 204.

²²⁷ Bradley 2006, 176.

²²⁸ Kaya 2008, 20-21; Scullard 1988, 68-70.

kontrol altında tutulmasıyla tüm İtalya'nın yönetiminin bir elden sağlanmasını sağlamıştır.

Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan son koloni çeşidi *colonia veteranorum*lar çoğunluğunu terhis edilmiş askerlerin oluşturduğu koloni tipidir. Buralarda terhis edilmiş askerler yerli halklarla birlikte yerleştirilmişlerdir.²²⁹ Bu askerlere hizmetlerini tamamladıktan sonra diplomaları ile birlikte Roma vatandaşlık hakkı verilerek ödüllendirilmişler, bu da onların yerli halklardan ayrılmasını sağlamıştır.²³⁰ Asker kolonileri çoğunlukla M.Ö. 105-30 arasında kurulmuş olsa da daha önce kurulan kolonilerde de terhis edilmiş askerlerin bulunduğu bilinmektedir.²³¹ Bu tip kolonilerin kurulmasına imparatorluk döneminde de devam edilmiştir.

Asker kolonileri kurma geleneği Marius'un orduda yaptığı reformların bir sonucu olarak ortaya çıkmış gibi görünmektedir. Marius çıkardığı bir yasa ile fakir ve işsiz olan proletarya grubundan paralı askerler almış ve ordunun sayısını artırmıştı.²³² Aynı yasada Marius bu askerlerin hizmet sürelerini tamamladıklarında onlara toprak verilmesini de kararlaştırmıştır.²³³ İlk asker kolonileri Marius'un döneminde M.Ö. 105'te Numidia Krallığı'nın kuzeyinde kurulan koloniye *veteranların* yerleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır.²³⁴ Böylece Marius kendisinden önce Gracchus Kardeşlerin yapmaya çalıştığı toprak reformunu farklı bir şekilde

---

²²⁹ Mann 1983, 11-20.

²³⁰ Barrow 2002, 98.

²³¹ Salmon 1969, 128; Patterson 2006, 208.

²³² Plutarkhos, *Marius* IX. 1.

²³³ Scullard 1988, 55.

²³⁴ Kaya 2008, 53; ayrıca bk. Von Ungern-Sternberg 2007, 96.

uygulamaya başlamıştır. Onun yöntemi fakir topraksız halkı askere almak ve terhis olduğu zaman onları toprak sahibi yapmak olmuştur.²³⁵

Marius'un ortaya koyduğu gelişmenin sonucu olarak Sulla (M.Ö. 88-79) ve Caesar (M.Ö. 49-44) dönemlerinde terhis zamanı gelmiş askerlere verilmesi gereken araziler daha fazla koloniler kurularak karşılanmaya başlanmış, böylece asker kolonilerinin sayısı hızla artmıştır.²³⁶ Sulla M.Ö. 82'de Porta Collina yakınlarında yapılan savaştan galip çıkıp İtalya'nın tek hakimi durumuna geldikten sonra *Dictator Legibus Scribendis et Rei Publicae Constituendae* adlı meclis kararı ile kendisini *dictator* seçtirmişti.²³⁷ *Dictator* Sulla'nın yaptığı ilk işlerden biri aralarında Corsica'nın²³⁸ da bulunduğu birçok yeni koloni kurmak olmuştur.²³⁹ Bu kolonilerin çoğunluğu İtalya dışında olup asker kolonileri olarak kurulmuşlardır.²⁴⁰ Sulla ayrıca İtalya'nın askeri denetim altında tutulması amacıyla yarımadaadaki birçok kenti yıkıp yerine asker kolonileri kurmuştur.²⁴¹

Daha öne yeni bir koloni kurulacağı zaman kararları üç kişilik bir meclisin aldığından söz etmiştik.²⁴² Şimdi Sulla'nın *dictator*'lüğünde bu meclisin kararları olmaksızın yeni koloniler kurulduğu görülmektedir. Bu kolonilerin yerleri ve

---

²³⁵ Kaya 2008, 26, 54-55.

²³⁶ Patterson 2006, 205.

²³⁷ Von Ungern-Sternberg 2007, 99.

²³⁸ Plinius, *Naturalis Historia* III. 6.

²³⁹ Lomas 2007, 212; Sulla'nın kurduğu koloniler hakkında ayrıca bk. Plutarkhos, *Sulla* XXXIII. 1-2.

²⁴⁰ Salmon 1969, 129.

²⁴¹ Appianos, *Bellum Civile* I. 96.

²⁴² Bk. s. 43.

büyükükleri hakkındaki kararları Sulla tek başına vermektedir.²⁴³ Kolonilere yerleştirilen askerlere dağıtılan toprağın yerli halktan zorla alınması nedeniyle burada yaşayan halk da yeni yerleştirilen askerlerin arası açılmıştı.²⁴⁴ Hızlı bir şekilde kurulan Sulla dönemi asker kolonilerinin Romalılaştırmak gibi bir amaç taşıdığı söylenemez. Sulla bu kolonileri terhis ettiği askerlerini yerleştirmek için kurmuş gibi görünmektedir. Çünkü M.Ö. 79'da görevden çekilene kadar *senatus* sınıfının haklarını ön plana çıkardığı devlet yapısını tesis etmek ve sağlamlaştırmak amacıyla yasalar çıkarmak için çalışmıştır.²⁴⁵

Sulla'dan sonra G. I.Caesar kendini *dictator* setirmiş ve devlet yönetiminin tek hakimi olmuştu.²⁴⁶ Caesar M.Ö. 44 yılında *senatus* oturumu sırasında bir suikasta kurban gidene kadar birçok koloni kurmuştur.²⁴⁷ Bunların oğu İtalya dışında yer almaktadır, aralarında asker kolonileriyle birlikte birçok vatandaş kolonisi de vardır.²⁴⁸ İlk olarak Afrika'da koloniler kurmuştu, onun yaptığı önemli işlerden biri de Kartaca'yı yeniden bir Roma kolonisi olarak kurmak olmuştur.²⁴⁹ Caesar *dictator* olmadan önce Crassus ve Pompeius'la *Triumvir*'lik olarak adlandırılan bir birlik kurmuştu. Bu birlik döneminde İtalya'da 18 kent asker kolonisine çevrilmiş, bu

---

²⁴³ Salmon 1969, 131.

²⁴⁴ Cicero, *de Lege Agraria* II. 70; Caesar Afrika dönüşünde askerlerine toprak dağıtacağını, ancak bunu yaparken Sula gibi halkın elinden zorla toprak almayacağını söylemişti. Bk. Appianos, *Bellum Civile* II. 94.

²⁴⁵ Von Ungern-Sternberg 2007, 99.

²⁴⁶ Von Ungern-Sternberg 2007, 104.

²⁴⁷ Scullard 1988, 145.

²⁴⁸ Patterson 2006, 205.

²⁴⁹ Kaya 2008, 56.

kolonilerde askerlere toprak dağıtılırken yerli halkla askerler arasında bazı sorunlar da yaşanmıştı.²⁵⁰

Bunun yanında Caesar Roma'daki nüfus artışını dengede tutabilmek için deniz aşırı kolonilere 80000 vatandaş göndermiştir.²⁵¹ Onun deniz aşırı topraklara bu kadar çok kolonist göndermesinin nedeninin hem buralarda toprakların daha bol ve ulaşılabilir olmasından hem de gönderilen kolonistlerin Romalı yaşam tarzını gittikleri yerlerde yaymalarını istemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.²⁵² Yine de gönderilen kolonistlerin Caesar karşıtı oldukları için gönderilmiş olmaları ihtimali göz ardı edilmemelidir. Caesar'ın bazı durumlarda siyasi amaçlarla kolonistlere vatandaşlık hakkı dağıttığı bilinmektedir. Örneğin Novum Comum'a yerleştirilen kolonistlere Roma vatandaşlığı bu amaçla verilmiş, Marcellus da çıkardığı bir yasayla bunu iptal ettirmek istemiştir.²⁵³ İtalya'dan dışarıya kolonist gönderilirken de böyle siyasi kaygıların ön planda tutulmuş olması da olasıdır.

Caesar çeşitli amaçlarla koloniler kurmuştu. Asker kolonilerinin dışında Iber Yarımadasında ve Illyria'da olduğu gibi düşman topraklarını gözetim altında tutmak ve Korinth örneğinde olduğu gibi ticari amaçlı koloniler de onun döneminde bir araç olarak kullanılmışlardır.²⁵⁴ Cumhuriyet dönemi kolonilerinde bir tapınak ve *curia* binasının dışında en önemli yapıyı *forum*lar oluşturmuştur. Forumlar toplantı yerleri

---

²⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Cassius Dio, *Rhomaika* XLVIII. 9. 4.

²⁵¹ Suetonius, *Caesar* XLII.

²⁵² Caesar Yunan kültürünün yaygın olduğu Anadolu ve doğu topraklarına değil, daha çok Afrika ve Hispania'ya kolonist göndermiştir. Bk. Scullard 1988, 145.

²⁵³ Suetonius, *Caesar* XXVIII; Novum Comum halkından vatandaşlık haklarının alınmasıyla ilgili bk. Plutarkhos, *Caesar* XXIX. 2.

²⁵⁴ Salmon 1969, 135.

ve mahkemelerin kurulduğu yerler olduğu gibi pazar yeri olarak da kullanılmıştır.²⁵⁵ Bu bakımdan kolonilerin ticari açıdan da önem taşıdıkları dikkate alınmalıdır. Bir koloni en azından kendi iç pazarını oluşturur ve bu pazarın ihtiyaçlarını karşılar durumda olmalıdır. Octavianus M.Ö. 31'de Actium savaşından zaferle çıktıktan sonra 120000 askerini terhis etmiş ve bu askerler İtalya topraklarında 28 kolonide yerleştirmiştir.²⁵⁶ Octavianus'un terhis edilmiş askerleri İtalya dışında Afrika'ya, Sicilya'ya, Makedonia'ya, İspanya'ya, Akhaea'ya, Asia'ya, Suriye'ye, Gallia Narbonensis'e ve Pisidia'ya da yerleştirilmiştir.²⁵⁷ Augustus'un icraatlarını anlattığı *Res Gestae*'de toprak ve para vererek terhis ettiği askerlerin toplam sayısının 300000 olduğu kaydedilmiştir.²⁵⁸

Gerek asker kolonileri gerekse vatandaş veya Latin kolonileri Roma topraklarının savunulmasında uç noktayı oluşturduğundan içlerinde büyüklüklerine göre değişen bir ordu bulundurulmuştur.²⁵⁹ Ne var ki, kolonilerin kendi güvenlikleri de tehdit altında bulunmuş olmalıdır. Özellikle koloninin kurulması ve ilk kolonistlerin güvenle yerleşmeleri döneminde komşu ve düşman toplumlar koloninin en zayıf olduğu bu dönemde koloniye saldırarak ona zarar verebilecektir.²⁶⁰ Güvenlik

---

²⁵⁵ Salmon 1969, 28.

²⁵⁶ Salmon 1969, 138; Augustus *Res Gestae*'de beşinci *consul*'luğu sırasında kolonilere yerleştirdiği terhis edilmiş 120.000 civarında askere 1000 *sesterces* armağan ettiğinden söz etmektedir. Buradan Salmon'un bahsettiği 120000 sayısının doğruluğu görülebilir. Bk. *Res Gestae*, 15; Augustus'un İtalya'da kurduğu 28 koloni hakkında bk. *Res Gestae*, 28; ayrıca bk. Suetonius, *Augustus* XLVI.

²⁵⁷ *Res Gestae*, 28.

²⁵⁸ *Res Gestae*, 3.

²⁵⁹ Bk. Salmon 1969, 49.

²⁶⁰ Salmon 1969, 25.

önlemi olarak çok sayıda asker gönderilmesi gerektiğinden Roma'nın istediği her yerde ve çok sayıda koloni kurması mümkün olmamıştır.

İmparatorluk dönemi kolonileri çoğunlukla güvenlik amaçlı kurulan asker kolonilerinden oluşmaktadır. Bunun yanında Augustus döneminde kurulan vatandaş kolonilerinin sayısı da az değildir.²⁶¹ Öyle ki, Caesar ile Augustus'un kurduğu vatandaş kolonilerinin sayısı geri kalan Roma İmparatorlarının kurduklarına eşittir.²⁶² İmparatorluk dönemi kolonileri hamamlar, tiyatrolar, amfi tiyatrolar ve büyük binalarla donatılmıştır.²⁶³ Bunun yanında bazı kentlerde imparatorluğa ait tapınaklar yer alırken bazılarında yerel dine ait küçük tapınım yerleri devamlılığını sürdürmüştür.²⁶⁴

Augustus döneminde kolonilerde yaşayan vatandaşların seçimlere katılabilmesi için bir düşünce gündeme gelmişti. Buna göre Augustus uzakta kalan kolonilerin Roma'da yapılan yüksek kamu memurlarının seçimlerine katılabilmeleri için kentteki meclis üyelerinin her birinin oy kullanacağı şekilde bir oylama yapıp, oylarını seçim günü Roma'ya göndermelerini sağlayacak bir yöntem düşünmüştür.²⁶⁵ Bu döneme gelindiğinde İtalya'da 350, yarımada'nın kuzeyinde de 80 kent mevcuttur.²⁶⁶ Ne var ki, aynı dönemde batı eyaletlerinde durum farklıdır, buralarda kentlerin çoğunluğu idari anlamda söz sahibi olmaktan, ya da askeri yönden savunma

---

²⁶¹ Augustus döneminde yalnızca İtalya'da Roma'yla eşit seviyede olduğu söylenen 28 koloni kurmuştur. Bk Suetonius *Augustus* XLVI.

²⁶² Salmon 1969, 134.

²⁶³ Salmon 1969, 28.

²⁶⁴ Gleason 2006, 232.

²⁶⁵ Suetonius, *Augustus* XLVI.

²⁶⁶ Mumford 2007, 266.

yapmaktan çok vergi (*stipendium*) veya haraç (*tributum*) veren kentler (*civitas stipendiariae*)'e dönüşmüştür.²⁶⁷ Bu kentlerde yaşayanlar iç işlerinde serbest kalmışlardı, halksa vatandaş olmak yerine yabancı (*peregrini*) statüsünde kalmıştır.²⁶⁸

Yukarıda Sulla ve Caesar'ın askerlere dağıtacağı toprakları halkın elinden aldığına ve bazen bunun için yerli halkla askerler arasında anlaşmazlık çıktığına değinmiştik.²⁶⁹ Bu durum Augustus döneminde değişmiş gibi görünmektedir. Augustus terhis edilip kolonilere yerleştirilecek askerlere dağıtacağı araziye para karşılığında satın almış ve bunu yapan ilk kişinin kendisi olduğunu söylemiştir.²⁷⁰ Yukarıda Cumhuriyet döneminde 3 kişilik bir komisyonun koloni kurmakta yetkili olduğuna, Sulla'nın bu kuralı değiştirip tek başına kararlar verdiğiine değinmiştik. İmparatorluk döneminde kurulacak olan kararlara bu sefer imparator tek başına karar vermiş, yetki onun elinde bulunmuştur.²⁷¹

Statüsü ne olursa olsun koloniler Roma için ilk başlardan itibaren İtalya'nın dışarıya karşı savunulmasında, ilerleyen dönemlerde İtalya dışında kurulmaya başladıklarında düşman topraklarında gözetleme aracı olarak kullanılmasında,²⁷² fakir halkın yerleşmesinde yeni bir yer olarak veya Roma'nın sivil yaşamının birer

---

²⁶⁷ Demircioğlu 1967, 446.

²⁶⁸ Edmondson 2006, 256.

²⁶⁹ Bk. s. 49.

²⁷⁰ Res Gestae, 16.

²⁷¹ Abbott-Johnson 1968, 4.

²⁷² Mumford 2007, 267.

örneği olarak tüm Roma dünyasında yayılmış ve Roma için hizmet etmişlerdir.²⁷³ Bunun yanında koloniler kurucularının gözleri olarak yabancı topraklarda yer almışlardı.²⁷⁴ Ancak Roma’da kentlere verilen başka statüler de vardır. Roma kimden ne kadar yararlanmak isterse ona o kadar ayrıcalık tanıyarak kentleri idare etme politikasını uzun süre başarılı bir şekilde sürdürmüştür.

I. 2. 1. 2. Municipium

Roma dünyasında kentlere verilen statüler arasında koloniler kadar yaygını ve önemlisi *municipium*’dur. Bu statüdeki kentler seçme hakkı olan vatandaşların yaşadığı *municipum* (*municipium civium Romanorum*)larla,²⁷⁵ seçme hakkı olmayan, yalnızca Roma vatandaşlarıyla evlenme ve ticaret yapma haklarından oluşan hususi hukuka (*ius conubium et commercum*) ait haklara sahip olan yarı hukuklu *municipium* (*municipium iurus Latii*)lardan oluşmaktadır.²⁷⁶ *Municipium*ların oluşturulmasında vatandaşlık veya ortak bir geçmiş aranmamış, Yunanlıların yerleşim sistemi olarak kullandıkları *synoikismos*ların benzerleri olarak kurulmuşlardır. Buralarda yaşayan halk aslen Romalı olmasa da kendisine verilen oranda Roma vatandaşlığı kazanmıştır.²⁷⁷ Cumhuriyet dönemi İtalya’ında *municipium*larının çoğunluğunu Latin Birliği dağıldıktan sonra ortada kalan kasabalara seçme hakkı olmayan vatandaşlık (*civitas sine suffragio*) hakkı tanınarak *municipium* statüsü verilenler oluşturmaktadır.²⁷⁸ Latin Birliğinden geri kalan

---

²⁷³ Patterson 2006, 189.

²⁷⁴ Grimal 1983, 28.

²⁷⁵ Edmondson 2006, 257; Abbott-Johnson 1968, 8.

²⁷⁶ Demircioğlu 1998, 189; Edmondson 2006, 257.

²⁷⁷ Salmon 1969, 49.

²⁷⁸ Bk. Heater 2007,54-55; Demircioğlu 1998, 127.

yerleşimlerden bazıları koloni statüsüne yükseltilmiş, bazıları da *municipium civium Romanorum* statüsüne getirilmişti.²⁷⁹

Roma'nın ikinci tür bir kent ortaya atarken amacı İtalya içinde bir hukuk, yönetim ve kültür birliği oluşturma çalışmalarını başlatmak olabilir. Çünkü tam hukuklu Roma vatandaşı olan *municipium* sakinleri diğer vatandaşlık haklarının yanında Roma'ya geldiklerinde seçme ve seçilme haklarını da kullanabilmişlerdir.²⁸⁰ Böylece onlara kullanamamaları da İtalya'nın idaresinde söz sahibi olma hakkı tanınmıştır. Ama statüleri koloni vatandaşlarının statüsünden farklıdır. Yani İtalya farklı statülerdeki vatandaşların yaşadığı yer durumuna gelmiştir. Her iki çeşit *municipium* da iç işlerinde serbest bırakılmış ve Roma tarafından vergiye bağlanmıştır.²⁸¹ Dışarıya karşı bir siyaset yürütme hakları yoktur.²⁸² Kolonilerin tersine *municipium*ların kendilerine ait bir orduları da bulunmamaktadır.²⁸³ Bunların kurulmasının arkasındaki amaçlardan bir tanesi de Roma'ya uzakta bulunan yerlerdeki yabancı kavimlerin gözetim altında tutulmak istenmesidir.

*Municipium*lar dört kişiden oluşan bir yönetim şekline (*quattuorviri*) sahiptir, bu dört kişiden ikisi *aedilis* ikisi de daha yüksek konumdaki memurlardır.²⁸⁴ *Municipium*larda yaşayan halka tanınan yarı hukuklu Roma vatandaşlığı zaman

---

²⁷⁹ Salmon 1969, 50; Scullard 1980, 112-113.

²⁸⁰ Wilkes 1969, 192.

²⁸¹ Demircioğlu 1998, 189; Salmon 1969, 49.

²⁸² Scullard 1980, 112.

²⁸³ Salmon 1969, 49.

²⁸⁴ Kaya 2008, 67.

içinde tam hukuklu Roma vatandaşlığına yükseltilebilmekteydi.²⁸⁵ Aynı zamanda *municipium* statüsü verilen bir yerleşim daha sonra koloni statüsüne de çıkarılabiliyordu. Bu bakımdan *municipium*lar kentler için bir bakıma geçiş statüsü olmuşlardır. Yukarıdaki satırlarda kısaca genel bilgi vermeye çalıştığımız koloni ve *municipium*lar dışında kentlere verilen statüler arasında Roma'ya vergi veren *stipendiarius*larla,²⁸⁶ vergi vermeyip gerektiğinde yardım etmekle yükümlü olan *civitas foederatae* statüsünde olan kentler bulunmaktadır.²⁸⁷ Bu kentlerde yaşayanlar vatandaş olmak yerine yabancı (*peregrini*) statüsünde bulunmuşlardı.²⁸⁸

Koloni ve *municipium*ların temelleri ve kullanım amaçları Cumhuriyet döneminde belirlenmiş olmakla birlikte imparatorluk döneminde de Romalılar tarafından kentlere bu statüler verilmiş ve idari sistemdeki yerlerinin yanı sıra hem güvenlik amacıyla, hem de ticari amaçlarla kullanılmışlardır. Koloni ve *municipium* statüsü verilen kentler aynı zamanda Romalı yaşam tarzının dışarıdaki temsilcileri olmuş ve Roma kültürünün dışarıya yayılmasında rol oynamışlardır. Aşağıda tezimizin III. Bölümünde Tuna ve Trakya bölgelerinde kentlere hangi dönemde ve ne şartlar altında bu statülerin verildiği ve kentleşme sürecinin nasıl geliştiği incelenecektir.²⁸⁹ Roma'da çeşitli statülerdeki kentlerin dışında *oppidum* (kasaba)larla, *vicus* (köy)lar yer almaktadır.²⁹⁰ Resmi bir statüleri yoktur yerel idari merkeze bağlı olarak idare edilmişlerdir. Çoğunlukla yol kenarlarında ve nehir

---

²⁸⁵ Heater 2007, 55.

²⁸⁶ Edmondson 2006, 256.

²⁸⁷ Demircioğlu 1967, 446; Kaya 2008, 52.

²⁸⁸ Edmondson 2006, 256.

²⁸⁹ Bk. s. 135 vd.

²⁹⁰ Kabağağaç-Akova 1995, 636.

yataklarına yakın yerlerde genellikle yerel istemler doğrultusunda zanaatçıların yerleşmesi ve ticarete kolaylık sağlamak amacıyla kurulmuşlardır. Bu tür yerleşim yerleri Roma tarafından *municipium* statüsüne yükseltilebilmişlerdi.²⁹¹

I. 3. III. Yüzyıl Krizi Boyunca Kentlerin İdare Sistemindeki

Yeri ve Önemi

Hem sosyal hem de fiziksel açıdan Akdeniz'in güney ve güneydoğusunda kalan topraklar kuzey ve kuzeydoğusunda kalan topraklardan farklı olmuştur. M.S. III. yüzyılda Roma İmparatorluğunun birbirinden farklı bu iki coğrafya ve kültür arasındaki birleştirici gücü azalmıştır, bu da farklı karakterlere sahip bölgelerdeki kentlerin bu ayırmadan farklı şekillerde etkilenmesini beraberinde getirmiştir.²⁹² Örneğin batıda çözüme ve zayıflama görülürken doğuda Ephesos, Sardis, Ankyra gibi kentlerde az da olsa büyüme kaydedilmiştir.²⁹³ Zeytinyağının ticari açıdan değerli olması ve kuzeyden gelen saldırılara uzak bir konumda bulunmasıyla Afrika Eyaleti de bu dönemde bir zarara uğramamıştır.²⁹⁴ Coğrafi olarak doğudaki kentlerin de Afrika örneğinde olduğu gibi kuzeyden gelen saldırılara uzak kalmasından dolayı III. yüzyıl krizinin askeri yönünden batıdaki kentler kadar etkilenmediği görülmektedir.²⁹⁵

Doğu eyaletlerinde kent kültürü biçim değiştirmiş olmakla birlikte Roma hakimiyetinde devamlılığını sürdürmüştür. Kentler Yunan kültürünün etkisinde

---

²⁹¹ Freeman 2005, 522.

²⁹² Liebeschuetz 1999, 3.

²⁹³ Liebeschuetz 1999, 9.

²⁹⁴ Alptekin 2007, 34.

²⁹⁵ Alptekin 2007, 33.

olmakla birlikte Romalı tarzda bir yaşam sürmüşlerdir.²⁹⁶ Bu döneme gelinceye kadar gerek koloni statüsünde gerekse *municipium* statüsünde olsun Roma kentlerinde tanınmış ve kullanılmış olan çok önemli üç Roma unsuru ile karşılaşılıyor. Bunlar; seçimlerde oy kullanan vatandaşlar, vatandaşlar tarafından seçilen yargıçlar ve bir bakıma kentlerin *senatus*'u sayılan *curia* (meclis)'lardır.²⁹⁷

M.S. II. yüzyılın sonlarından itibaren Roma İmparatorluğunun uzaktaki merkezler üzerindeki etkileri azalmıştır. İmparator Marcus Aurelius ortak imparator Lucius Verus'u doğuya gönderdiğinde bu duruma karşı önlem almak istemiş olabilir. Marcus Aurelis'tan sonra imparator Valerianus (M.S. 253-261) da kendisi doğuya yöneldiğinde oğlu Gallienus'u (M.S. 253-268) orada bulunan *legiolara* kumanda etmesi için batıya göndermiştir.²⁹⁸ Bu ve benzeri olaylar yönetimin ayrı tutulmasını ve batıda gerçekleşen III. yüzyıl krizinden doğudaki kentlerin batıdakiler kadar etkilenmemesini sağlayan faktörlerdendir.²⁹⁹ Roma İmparatorluğunun M.S. 395'de ikiye ayrılmasından sonra batıdaki toprak sahipleri ve zenginler kırsalda, iyi tahkim edilmiş arazilerinde yaşamlarını sürdürmeye devam ederlerken, kentlerde ekonomik durumu kötü olan tüccar ve zanaatkarlar yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır.³⁰⁰ Bu dönemde zenginlerin kentlerin masraflarından kaçınmasıyla birlikte vatandaşlık artık bir yük olmaya başlıyor, hatta halk için oyunlar düzenlemek gibi görevleri olan

---

²⁹⁶ Romalının yaşam tarzı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Barrow 2002,

²⁹⁷ Barrow 2002, 100.

²⁹⁸ Grant 2000, 15.

²⁹⁹ Alptekin 2007, 33.

³⁰⁰ Smith 2006, 345.

yargıçlık makamına gelmekten kaçınıldığından istememesine rağmen vatandaşlar bu göreve getiriliyordu.³⁰¹

Batıda kentlerin zayıflaması hatta çökmesi olarak adlandırabileceğimiz bu olayı en açık şekilde Roma kentinde görebiliriz.³⁰² Doğu eyaletlerindeki kentlerin çok daha eskiye dayanan sağlam temelleri olmasına karşılık batıdaki kentler modern araştırmacılar tarafından kök salmayan, yabancı topraktaki Akdeniz bitkisine benzetilmiştir.³⁰³ Sonuç olarak Roma'nın koloni kurma fikrini geliştirerek kullandığı ve bundan kendisine yarar sağladığı, yatıştırılması zor olan dağlık bölgelerdeki halkların yatıştırılmalarının bu bölgelere yerleştirilen Romalı asker ve tüccarlar aracılığıyla sağlandığı görülmektedir. Roma bununla da kalmamış çeşitli statüdeki insanlar için kendilerine uygun koloni ve başka statülerde kentler kurmasını bilmişlerdir. Böylece hem kendi topraklarını güvence altına almış, hem de koloni kurduğu topraklarda ticaret yaparak yarar sağlamıştır.

---

³⁰¹ Barrow 2002, 101.

³⁰² Alptekin'e göre Roma M.S. II. yüzyılda bir milyon kişiyi barındırıyorken bu sayı III. yüzyılda yirmi bine kadar düşmüştür. Alptekin 2007, 43.

³⁰³ Dixon 1999, 147.

II. BÖLÜM

II. 1. TUNA VE TRAKYA BÖLGELERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

II. 1. 1. Coğrafi Özellikler ve Yerleşik Halklar

Orta Avrupa'da tarih öncesi dönemlerin iklim şartları göz önüne alındığında insanların yerleşmelerine uygun olarak görünen bölgeler bugünkü Bulgaristan'ın batısı ile Sırbistan ve Macaristan topraklarının güneydoğusunda kalan kısımlarından oluşmaktadır.³⁰⁴ Tuna Nehri çevresinde oluşan Tuna Ovası, Kuzey ve Batı Avrupa ile antikçağın kültür merkezleri sayılan Ege kıyıları ve Eski Doğu Uygarlıklarının yaşadığı topraklar arasındaki en kısa ve en güvenli yolu oluşturmuştur.³⁰⁵ Bu yol doğuda, güneyde ve batıda Transilvanya Alplerinin ormanlık ve zorlayıcı coğrafi özellikleri ve Balkan sıradağlarıyla geçit vermeyecek kadar engebeli, aynı zamanda burada yerleşecek toplumlar için korunaklı bir biçimde çevrilmiştir.³⁰⁶ Buna karşılık Tuna Nehri'nin yatağının oluşturmuş olduğu koridor boyunca kuzey Avrupa'ya doğru uzanan rotada fiziksel açıdan zorlayıcı bir engelle karşılaşmamaktadır.³⁰⁷

Tarih çağlarına geldiğimizde Balkanlarda ve bugünkü Orta Avrupa'da yayılmış toplulukların kültürel yapılanması genelde Hint-Avrupa dil ailesine dahil ve birbiriyle dil akrabalığı olan, bunun yanında kendi içlerinde bazı lehçe farklılıklarını da barındıran iki kültürün egemenliğinde kalmıştır.³⁰⁸ Bunlardan ilki batıda Adriatik

---

³⁰⁴ Douglass 2000, 52.

³⁰⁵ Wilkes 2005, 124-128.

³⁰⁶ Childe 1929, 2.

³⁰⁷ Borbála 2003, 17.

³⁰⁸ McEvedy 2004, 26.

kıyısı ve Dinar Dağları boyunca yayılarak orta bölgelere kadar sokulan İlyrler, diğeri ise Balkanların doğusunda, batıda Vardar bölgesinden, doğuda Karadeniz ve Marmara kıyılarına, kuzeyde Tuna Nehrinden, güneyde Ege kıyılarına kadar olan alanda yayılmış bulunan Traklar olmuştur.³⁰⁹

Tuna bölgesi, büyük Macar ovasının dışında kalan bölümleri hariç dağlık ve ormanlık bir yapıya sahiptir. Bu dağlardan bazılarının Roma dönemindeki adlarını bilmekteyiz. Bunlar arasında Albius Dağının adı coğrafyacı Strabon tarafından bize aktarılmaktadır.³¹⁰ Ocra Dağı olarak adlandırılan bir diğeri ise Alplerin en alçak bölümü olduğunu aynı kaynaktan öğreniyoruz.³¹¹ Klasik dönem tarihçilerinden Eutropius tarafından Sirmium'da bulunmuş olduğu bize aktarılan dağın adı ise Alma Dağıdır.³¹² Tuna bölgesinde yer almış olan dağ ve yükseltiler birden çok yerde bölgenin en büyük iki akarsuyu olan Tuna ve Tisza Nehirleri tarafından bölünerek yerleşime uygun koridorlar ve düzlük alanlar oluşturmuştur.³¹³

Antik çağın tarihçilerinden Herodotos tarafından Istros adıyla tanınan ve onun tarafından Nil'den sonra en uzun nehir olduğu kaydedilen Tuna Nehri bugünkü Almanya'nın Schwarzwald (Karaorman) bölgesinde Brege ve Brigach ırmaklarının bir araya gelmesiyle oluşup toplamda 2779 km. yol katettikten sonra Karadeniz'e

---

³⁰⁹ Beksaç 2006, 45.

³¹⁰ Strabon, *Geographika* VII. 5. 2.

³¹¹ Strabon, *Geographika* VII. 5. 2.

³¹² Roma İmparatoru Probus (M.S. 276-282) bu dağa ve Yukarı Moesia'da Aureum Dağına asmalar dikmiş ve bakımını taşralılara bırakmıştır. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 17.

³¹³ Childe 1929, 3.

dökülmektedir.³¹⁴ Bölgede bunun dışında kalan küçük ırmakların adları Timakos (Timok), Almos (Lom), Kiabros (Cibrica), Augusta (Ogosta), Osjkios (Ískár), Utus (Vit), Asamos (Osám) ve Athrys (Ieteros)'tur.³¹⁵ Tuna bölgesindeki en kalabalık ve en savaşçı grup Pannonialıdır. Strabon Pannonialıların dağlık bir alanda yaşadıklarını ve güneylerinde Adriae ve Dalmatae kabilelerinin oturduklarını, kuzeylerinin Tuna Nehri'yle çevrili olup doğularında Scordislerin yer aldıklarını kaydetmiştir.³¹⁶ Appianos da Pannonialıların, dağınık kabileler halinde ve kendilerini birleşmeye götürecek bir liderden yoksun bir biçimde yaşadıklarını söylemiştir.³¹⁷ (Bk. Harita 1) Bölgede ikinci en büyük nüfuza sahip olan topluluk Dalmatialıdır.³¹⁸ Strabon'a göre Dalmatialılar kentleşme açısından ilerlemiş durumdadırlar.³¹⁹ Bu iki büyük grubun dışında Tuna bölgesinde gelip yerleşen Galatlardan kalan bazı gruplarla yerli halk yer almaktaydı.

Trakya bölgesi farklı dönemlerde farklı sınırlara sahip olmakla birlikte geniş anlamıyla doğuda Karadeniz'e, batıda Vardar Irmağı'na, kuzeyde Tuna Nehri'ne, güneyde Marmara ve Ege Denizi'ne değin uzanan geniş bir alana yayılmıştır.³²⁰

---

³¹⁴ Tuna Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü yer hakkında bk. Herodotos, *Historiai* II. 33; Herodotos Tuna'nın denize beş ayrı yerden döküldüğünü kaydetmiştir. Bk. Herodotos, *Historiai* IV. 47; Tuna'ya dökülen diğer ırmaklar hakkında bk. IV. 48-51; Tuna Nehri'nin lokalizasyonu hakkında bk. Strabon, *Geographika* VII. 1. 5; Coğrafyacı Strabon'a göre Tuna Nehri'nin denize dökülen yedi ağzı vardır. Bk. Strabon, *Geographika* VII. 3. 15.

³¹⁵ Sevin 2001, 19.

³¹⁶ Strabon, *Geographika* VII. 5. 10.

³¹⁷ Appianos, *Illyrike* IV. 22.

³¹⁸ Strabon, *Geographika* VII. 5. 5.

³¹⁹ Strabon Dalmatialıların 50'nin üzerinde yerleşim yerine sahip olduklarını, bunlardan bazılarının kent konumunda olduğunu söylemiştir. Bk. Strabon, *Geographika* VII. 5. 5.

³²⁰ Taşlıkloğlu 1971, 100.

Bölgenin kuzey sınırının Haimos³²¹ (Balkan) Dağları, batı sınırının da Strymon (Struma = bugün Bulgaristan'daki Karasu) Irmağı tarafından çizildiği kabul edilmektedir.³²² Strabon'a göre Strymon Irmağı'na değin Makedonlar, Paionlar ve Trakların bazı boyları, bu ırmağın ötesinde kıyı hariç Haimos'a dek Traklar oturmuşlardır.³²³ Başka bir deyişle Balkanların doğu yarısı Traklarca iskan edilmiştir.³²⁴

Thukydides eserinde, Avrupa-Ion Körfezi ve Pontus Euxinus arasında yaşayan halklar arasında gelir bakımından en zenginlerinin Traklar olduğunu söylemiştir. Eserindeki bu sınır, Thukydides'in gözlemlerine göre Trakların yaşam sınırlarını da yansıtmaktadır.³²⁵ Herodotos'a göre Traklar Tuna Nehri'nin her iki yanında yayılmış ve Strymon Vadisine kadar uzanmış olan bölümde yaşamışlardır.³²⁶ Bu değişimin temel nedenlerinden bir tanesinin Trakya halklarının zaman zaman büyük hareketler halinde topraklarını terk etmeleri sonucunda boşalan yerler ile bazı durumlarda sınırdaki toplulukların kalabalık Traklarca asimle edilerek bunların yaşadıkları yerlerin de Trak topraklarından sayılıyor olması kabul edilmektedir.³²⁷ Bölgesi coğrafi şekiller bakımından kuzeyde ve güneyde dağlık alanlar ile orta

---

³²¹ Dağın adını mitolojik Haimos'tan aldığı söylenmektedir. Mitolojiye göre Kral Haimos ve karısı Rhodope Hera'yı kızdırdıklarından dolayı Zeus tarafından dağa çevrilmişlerdir. Bk. Cahn *LIMC* 1988, 406-407.

³²² Ptolemaios, *Geographike Hypegeseis* III. 9. 1, III. 11. 1; ayrıca bk. Sevin 2001, 15; Hoddinot 1981, 14.

³²³ Strabon, *Geographika* VII. 7. 4; ayrıca bk. Jones 1971, 1.

³²⁴ Mallory 2002, 89; Marazov 1997, 18-19.

³²⁵ Thukydides, *Peloponnesos Savaşı* II. 97; ayrıca bk. Erzen 1994, 7.

³²⁶ Herodotos, *Historiai* IV. 93.

³²⁷ Fol- Marazov 1992, 139.

kesimde geniş ovalardan meydana gelmiştir. Bölgenin en önemli iki yükseltisi kuzeydeki Balkanlar ile güneydeki Rhodope³²⁸ (Rodop) Dağlarından meydana gelirken bu dağ topluluklarının arasında geniş Ergene Ovası yer almıştır.³²⁹ Bölgenin güneydoğusunda ise Karadeniz kıyısı boyunca Istranca Dağları (Mons Asticus) uzanmıştır.³³⁰

Trakya bölgesinin güneyinde Ege denizine kıyısı olması nedeniyle ılıman Akdeniz iklimi görülürken, kuzeyinde ve batısında coğrafi konumunun denize kapalılığı nedeni ile sert karasal iklim hüküm sürmüştür.³³¹ İklimin iç bölgelerdeki sertliği antik çağ yazarlarının eserlerinde de dile getirilmiştir. Tarihçi Ksenophon *Anabasis* adlı eserinde Marmara Ereğlisi bölgesindeki Thyn Ovası'nı kalın bir kar örtüsü ile kaplıyken geçtiklerinden söz etmekte ve yaşanması zor kış şartlarını anlatmaktadır.³³² Bölgenin bitki örtüsü de topografyasına uygun biçimde gelişmiştir. Kuzeydeki ve güneydeki dağlık alanlarda sık ağaçlıklar, ortadaki ovada ise stepler yer almıştır.³³³ Bölgenin coğrafyası kültürel yaşamın gelişiminde de etkili olmuştur. Güney kesimde yer alan düzlük ve denize açık olan bölümler daha güneyden, Ege bölgesinden ve doğudan Anadolu'dan etkilenecek yüksek kültür düzeyine ulaşırken

---

³²⁸ Yukarıda adı geçen efsanevi kral Haimos'un karısıdır Zeus ve Hera tarafından kocasıyla birlikte dağa çevrilmişlerdir. Bk. Triantaphyllos *LIMC* 1994, 637-638.

³²⁹ Taşlıkloğlu 1971, 103.

³³⁰ Strabon, *Geographika* VII. 6. 1; Romalılar bölgede yaşayan Astlardan dolayı bu dağı *Mons Asticus* olarak adlandırmışlardır. Bk. Erzen 1994,14-15

³³¹ Hoddinot 1981, 14; Archibald 1998, 16.

³³² Ksenophon, *Anabasis* VII. 4. 3; ayrıca bk. Taşlıkloğlu 1971, 103.

³³³ Sevin 2001, 19; Trakya bölgesinin bitki örtüsü ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Duncan 1979, 12-14; Dalgıç-Yaltırık 1999, 9.

iç kesimlerde kalan dağlık bölüm güney kesimlerin ulaştığı kültür seviyesine ulaşamamıştır.³³⁴

Trakya bölgesinin en önemli akarsuyu kuzey uçtaki Istros ya da Danuvius (Danubius) adıyla bilinen Tuna Nehri'dir. Bu nehre güneyden kuzeye doğru akarak sularını boşaltan pek çok akarsu antik çağ yazarlarının eserlerinde belirtilmiştir.³³⁵ Nehirler açısından bu kadar zengin olan Trakya bölgesinde göllerin sayısı oldukça azdır. Phileitinos (Terkos Gölü) ve Hebros'un yakınlığında yer alan Stentoris (Gala gölü) doğu Trakya'nın bilinen gölleri arasında yer alırken Herodotos Hebros'un oluşturduğu bir lagün olan Stentornis'i bir göl olarak tanımlamıştır.³³⁶

Yapılan filolojik araştırmalara ve arkeolojik verilere göre Trak geniş anlamıyla Marmara Denizi kıyıları ile Tuna Nehri arasında yerleşen Hint-Avrupa dil ailesine dahil olan halkın adı, Trakya ise buralarda yerleşen halktan dolayı bölgeye verilen yer adıdır.³³⁷ Tarihçi Herodotos'a göre Traklar, Hintlilerden sonra yeryüzündeki en kalabalık halktır ve tekbir kişinin önderliğinde toplanabilseler onları yenebilecek bir kuvvet bulunmayacaktır. Ne var ki onların arasında bu birliği sağlayacak bir önder yoktur ve en zayıf yanları da budur.³³⁸ Aşağıda Odrys Krallığı'nın Trakları bir yönetimde toplama işini büyük ölçüde gerçekleştirmesine karşılık Trakların birlikte hareket edemeyip güçten düşeceğini göreceğiz.³³⁹ Yazılı

---

³³⁴ Karazov 1970, 535.

³³⁵ Herodotos, *Historiai* IV. 48-49.

³³⁶ Sevin 2001, 20; Stentoris için bk. Herodotos, *Historiai* VII. 58.

³³⁷ Taşlıklioğlu 1971, 100-105; Erzen 1994, 7; Fol-Marazov, 1992, 131.

³³⁸ Herodotos, *Historiai* V. 3; Ayrıca Plinius da kabileler şeklinde yaşamalarına rağmen kalabalık bir toplum olduklarını kabul etmiştir. Bk. Plinius, *Naturalis Historia* IV. 18.

³³⁹ Bk. s. 159.

dil verilerinin çok az olması nedeniyle dilleri hakkında bilgi edinmenin mümkün olmadığı Traklardan kalan özel isimler, yer adları, tanrı adları onların dillerinin Slav dilleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.³⁴⁰

Traklar toprakla uğraşmayı aşağılayıcı bir iş olarak kabul etmiş, soygunculuk yapıp savaş ganimeti elde ederek yaşamayı da övmüştür. Bunun dışında vücutlarına dövme yaptırılmaları ve çok eşli yaşam sürmeleri Roma dönemi öncesi Traklarının genel özelliklerindedir. Dini inançları ise Roma ve Yunan dünyasından uzak kalmakla birlikte bir Trak tanrısı Dionysos'un Yunan mitolojisine şarap ve bağların koruyucu tanrısı olarak girip tapınım görmüştür.³⁴¹ Bunun yanında Traklar Zalmoxis adını verdikleri bir tanrıya tapınıyorlardı. Herodotos'un anlattığına göre her dört yılda bir Zalmoxis'e insan kurban ederlerdi.³⁴² Zalmoxis'in dışında Ares, Dionysos ve Artemis'e saygı göstermişlerdir. Ancak kralları en büyük saygıyı Hermes'e göstererek ona tapmıştır.³⁴³ Bunun dışında Roma dönemi öncesi Trakya'sında en önemli tapınımlardan birisi de atlıların koruyucusu olduğuna inanılan bir kahramandır.³⁴⁴ Bu atlı kahraman ya da diğer adıyla Trak süvari Trakya bölgesinin geneline yayılmış ve taşlar üzerine resmedilmiştir.³⁴⁵

---

³⁴⁰ Trak diline ait veriler Tartaria tabletleri olarak adlandırılan yazılardır. Ancak bunlar kendi içinde bir düzen sağlamadığından henüz tam olarak çözülememiştir; Mallory 2002, 89-91.

³⁴¹ Dionysos hakkında ayrıntılı bilgi için bkz Gasparri *LIMC* 1986, 414-428; Ayrıca bk. Homeros, *Ilias* VI. 130-137.

³⁴² Herodotos, *Historiai* IV. 93-96. Zalmoxis hakkında bilgi için bk. Eliade 2006, 98-107.

³⁴³ Herodotos, *Historiai* V. 7.

³⁴⁴ Kazarov 1970, 542.

³⁴⁵ Fol- Marazov 1992, 148-154.

Bölgede büyük bir nüfusa sahip olan Traklar, Homeros tarafından Troia savaşlarında Eski Yunanlara karşı komşuları Troialıların yanında yer aldıkları şeklinde kaydedilmiştir.³⁴⁶ Bu döneme ait bazı Eski Yunan vazolarında Trakların dövmeli vücutlarının resmedildiği ve bu resimdeki kişilerin atlarla ilgilendikleri de ayrıca dikkat çekmiştir.³⁴⁷ Maden kaynakları açısından olduğu kadar zengin tarım potansiyeli açısından da önem taşıyan Trakya toprakları burada yerleşik kabileler kadar doğuda ve batıda bulunan yabancı topluluklar ve antik çağın en önemli güçlerinin ilgisini çekmiştir.³⁴⁸ Batıdan Eski Yunan kent devletleri, doğudan da Persler tarafından ilgi alanı olan Trak toprakları Makedonlular ve Romalılar tarafından da önemsenmiştir. Ayrıca, kuzeyden gelen İskitlerin ve Orta Avrupa'dan gelen Galatların da Trakya'nın tarihsel ve kültürel gelişimi üzerinde önemli etkileri olmuştur.³⁴⁹

Bölgede yaşayan halklar hakkında çoğunlukla antik çağ yazarlarının eserlerinden bilgi edinebilmekteyiz. Bu halklar arasında en önemlileri Tuna Nehri boyunca her iki tarafa yayılmış olarak yaşayan Getalar, Apollonia ve Mesambria kentlerinin yukarısında yaşayan Skyrmidialar ve Nipseialılar yaşamış.³⁵⁰ Homeros tarafından kargııcı olarak adlandırılan Kikonlar,³⁵¹ Getaların batısında Tuna Nehri'nin sol kıyısında yaşarken M.Ö. 1200'lerde başlayan göç dalgasıyla Anadolu'ya göç

---

³⁴⁶ Homeros, *Ilias* IV, 532-538; X, 434, 469-525; XIII, 4; XIV, 227; XXIV, 234; ayrıca bk. Durant 1939, 36.

³⁴⁷ Herodotos, *Historiai* V. 6; ayrıca bk. Boardman 1998, 234.

³⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Fol- Marazov 1992, 131-143.

³⁴⁹ Galatların Balkanlardaki etkinlikleri hakkında bk. Kaya 2005a, 23-32.

³⁵⁰ Herodotos, *Historiai* IV. 93.

³⁵¹ Homeros, *Ilias* II. 846.

eden Mysialıların ataları oldukları söylenen Moesiler yaşamıştır.³⁵² Güney kesimde Triballer, Strymon vadisinin merkezinde yaşayan bir kısmı Anadolu'ya göçmüş Maediler, Ege Denizi'ne yakın bölgelerde oturan Droi, Dersai, Saei, Edon ve Bistonlar, bugünkü Enez civarında yaşamış olan Korpililer, Hebros ırmağının sağ tarafında Paitiler. Aynı ırmağın sol tarafında Apsinthiler, Gelibolu Yarımadasında bir kısmı Anadolu'ya göç etmiş olan Bthynlerle akraba olan Dolonklar, Marmara Denizinin kıyılarında yerleşmiş olan Kaeniler. Bunlardan başka bugünkü Marmara Ereğlisi'nin kuzeyinde oturan ve Bithynlerle akraba oldukları söylenen Thynler, bunların doğusunda Astlar, Arda ırmağı çevresinde oturan ve M.Ö. V. yüzyılda büyük bir krallık kurmuş olan Odrysler, orta Meriç vadisinde Ben(n)iler ve Odryslerin batısında Satrai, Dii ve Bessiler olmuştur.³⁵³ Bunlardan başka Sinist kabilesi de Homeros tarafından Eski Yunan kökenli olmayıp Traklara bağlı bir topluluk olarak kaydedilmiştir.³⁵⁴ Phyrigler ve Pelasglar'sa Trak halklarından olup Anadolu'ya göç etmişlerdir.³⁵⁵ (Bk. Harita 4.)

II. 1. 2. Tuna ve Trakya Bölgelerinde Principatus Dönemi Öncesindeki Gelişmeler (M.Ö. 233-M.Ö. 27)

Roma ile Adriatik bölgesinde oturan toplulukların ilk kez iletişim içine girdiği M.Ö. 233'de Illyrialıların şefi Agron, kendisinden önce hiçbir Illyria

---

³⁵² Trakya kavmi olarak Mysialılar için bk. Homeros, *Ilias* XIII. 5; ayrıca bk. II. 858-861, X. 430.

³⁵³ Strabon, *Geographika* VII. 5. 12.

³⁵⁴ Homeros, *Ilias* VIII. 2.

³⁵⁵ Homeros, *Ilias* II. 840-843, X. 429; ayrıca bk. Durant 1939, 30; Uçankuş -2000, 568-570; Kazarov 1970, 534.

Kralı'nın sahip olmadığı kadar güçlü kara ve deniz ordularına sahipti.³⁵⁶ Üç yıllık aradan sonra şef Agron M.Ö. 230'da hayatını kaybederken Pinnes adlı oğlunu ve onunla birlikte Illyria'nın yönetimini eşi Kraliçe Teuta'ya bırakmıştı.³⁵⁷ Krallık tahtını ele geçiren Teuta yönetimle ilgili yetkileri güvendiği kişilere bırakmıştı.³⁵⁸ Aynı yıl Agron'un ölümüyle ortaya çıkan otorite boşluğundan yararlanmak isteyen bir grup Illyrialı korsan İtalyan tüccarları öldürmüşlerdi.³⁵⁹ Bunun üzerine Roma *senatusu* L. Coruncanius ve C. Corincanius'u konu hakkında araştırma yapmaları için elçi olarak bu bölgeye göndermiş, Coruncanius kardeşlerden birisi Kraliçe Teuta'nın emriyle Roma'ya dönüş yolunda öldürülmüştü.³⁶⁰ Kraliçe Roma tarafından durumu düzeltilmesi için yapılan ilk uyarıları dikkate almamış, sonradan yaptığı hatadan dönmek istemişse de Roma ilk defa kuzey sınırını bir ordu ile aşmak üzere Illyria'ya karşı savaş ilan etmiştir.³⁶¹

---

³⁵⁶ Polybios, *Historiai* II. 2. 4; Demircioğlu 1998, 281.

³⁵⁷ Teuta adlı karısı oğlu Pinnes'in öz annesi değildir. Bir sonraki gelişmede, hırslı bir kişiliğe sahip olan Kraliçe Teuta'nın üvey oğlu Pinnes'i gölgede bırakarak yönetimi ele geçirdiğini ancak Roma'nın buna müdahale ederek sadece Pinnes'in yöneteceği topluluğu Illyria'nın meşru halkı saydığını görüyoruz. Ayrıntılı bilgi için bk. Appianos, *Illyrike* II. 7.

³⁵⁸ Polybios, *Historiai* II. 4. 7.

³⁵⁹ Teuta'nın yönetime geçmesiyle ilgili bk. Polybios, *Historiai* II. 4. 7; ayrıca bk. Scullard 1980, 192; Demircioğlu Roma'nın M.Ö. 266'dan itibaren Adriatik Denizi ile ilgili girişimlerde bulunduğunu ve M.Ö. 239'da bazı olaylar karşısında Akarnania lehine tutum içinde bulunduğunu bildirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Demircioğlu 1998, 280; İtalyan tüccarların öldürülmesiyle ilgili bk. Polybios, *Historiai* II. 8. 2.

³⁶⁰ Polybios, *Historiai* II. 8. 12.

³⁶¹ Polybios, *Historiai* II. 8. 3; Bu durum karşısında Roma sorunu ilkin diplomatik yollardan çözmeye çalışmış, ancak Teuta başlangıçta buna sıcak bakmamıştır. bk. Scullard 1980, 192.

M.Ö. 229'da artık bir kraliçe tarafından yönetilmekte olan Illyrialılar oldukça gelişmiş bir ticari filo ile bölgedeki ticarete hakim olma yolunda ilerlemeye devam etmiştir. Bu ticari güç Roma'nın dikkatini çekmiş ve Roma Adriatik'de gelişmekte olan bu ticari potansiyele sahip olma isteğiyle Illyrialılara karşı alınmış olan savaş açma kararını uygulamakta gecikmemiştir.³⁶² Roma *senatus*'u tarafından Teuta'nın üzerine Fulvius Centumalus ve Eski Yunan dünyasını iyi tanıyan *consul* Postumius Albinus kumandasında bir kara ordusu ve deniz filosu gönderilmiştir.³⁶³ Gönderilen kuvvetler, 20000 piyade, 2000 süvari ve 200 gemiden oluşmakta idi. Bu güçler karşısında Apollonia, Epidamnos, Korkyra, Pharos ve Issa gibi yerler ilk çarpışmaların ardından teslim olmuşlardır.³⁶⁴ M.Ö. 229'da başlayıp 227'de Roma lehine sonuçlanan savaşın ardından Roma'yla Illyria Krallığı arasında Kraliçe Teuta'nın sahip olduğu ticaret filosunun sayısını kısıtlayan ve de bu filonun dolaşım alanını Adriatik kıyıları ile sınırlı tutarak Illyria'nın Roma'ya vergi vermesini öngören bir barış yapılmıştır.³⁶⁵ Böylece Teuta Illyria'nın büyük bir kısmı üzerindeki siyasi otoritesini Roma'ya devretmiştir. Savaşın Roma adına diğer kazançları ise şunlar olmuştur: Pharos vassal krallık olarak yeniden yapılandırılarak Demetrios tarafından yönetilecek, Lissos'un güneyine yalnızca iki adet silahsız Illyria gemisi inebilecek, Yunan kentleri Korkyra, Apollonia, Epidamnos ve Parthini ile

---

³⁶² Wilkes 1969, 13.

³⁶³ Polybios, *Historiai* II. XI. 1; Scullard 1980, 192.

³⁶⁴ Polybios, *Historiai* II. XI. 5-6; Adriatik Denizi Yunanlılar tarafından koloni kurmak için pek de uygun görülmeyen bir bölgeydi. Bu nedenle Apollonia, Epidamnos, Korkyra, Pharos ve Issa dışında bu bölgede kurulmuş başka Yunan kolonisi yoktur. Demircioğlu 1998, 280.

³⁶⁵ Wilkes 1969, 17; Scullard 1980, 192; Roma Illyrialıların ellerinden almış olduğu toprakları Issa ve Pharos adalarıyla diğer küçük yerli topluluklara dağıtarak bölgede vassal krallıklar oluşturmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. Demircioğlu 1998, 283.

Atintanias'da yer alan Illyria kabileleri ve Issa adası Roma koruması altında müttefik kuvvetler olacaktır. Ayrıca Pinnes Illyrialıların meşru yöneticisi kabul edilecek ve isterse Roma ile dost kalabilecektir.³⁶⁶

Elimizdeki kaynaklar ışığında Lissos ve Korkyra'nın³⁶⁷ Roma tarafından korunduğuna ve Roma'nın bölgede siyasi girişimlerde bulunduğuna ilişkin bir şey söylemek mümkün olmamaktadır.³⁶⁸ Bu anlaşmayla birlikte Roma, kuzeydoğuda ilk kez toprak sahibi olduğu gibi kuzey sınırlarını aşarak bu bölge üzerinde, ileride yapacağı savaşlar sırasında ihtiyaç duyacağı ve kendisine lojistik destek sağlayacak olan sağlam bir yere de sahip olmuştur.³⁶⁹ Bundan sonra yaklaşık sekiz yıl boyunca bölgede gerek askeri gerek siyasi açıdan bir hareketlilik gözlenmemiştir. Ancak tarih M.Ö. 219'u gösterdiğinde Roma yeniden, bu sefer daha kısa süren bir savaşın içine girmiştir. Bu sırada Roma Histria'yı (Sione) yeni boyunduruk altına aldığından kuvvetlerinin çoğunu bu bölgeye sevk etmişti.³⁷⁰ Eski Kral Agron'un güç birliği yaptığı ve Romalılarca ele geçirilen Pharos Adası'na yönetici olarak atanan Demetrios, Roma kuvvetlerinin Po Vadisi'nde konuşlandırılmış olmasını fırsat

---

³⁶⁶ Appianos, *Illyrike* II. 7; Eutropius'a göre bu zafer Illyrialılara karşı kazanılan ilk büyük başarıdır. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* III. 4.

³⁶⁷ Korkyra sivil savaşlar sırasında Pompeius tarafında yer almıştır. Bk. Caesar, *Bellum civile* III. 3, 7. vd.

³⁶⁸ Bu dönemde Lissos ve Pharos Yunan sikkelerini kullanmaya devam etmişlerdir. Lissos ve Pharos sikkeleri için bk. Head 1911, 317-318.

³⁶⁹ Ridley 1987, 164; Scullard 1980, 193.

³⁷⁰ Scullard 1980, 292-297.

bilerek Makedonia Kralı'nın da kendisine destek vermesine güvenip³⁷¹ Illyria üzerine korsanlardan oluşan kuvvetlerini göndermiş ve bazı başarılar kazanmıştı.³⁷²

Demetrios'un bu girişimi üzerine Roma, Gallia topraklarında üç yıl boyunca süren savaşların da sona ermesinden yararlanıp Demetrios'un üzerine deniz kuvvetlerini göndermiş ve onun korsanlardan oluşan ordusu Roma'nın deniz gücüne boyun eğmiştir.³⁷³ Romalı kumandanlar Aemilius Paulus ve Livius Salinator'un³⁷⁴ Pharos'u ele geçirmelerinin üzerine Demetrios Makedonia Kralı V. Philippos'a sığınmıştır.³⁷⁵ Bu savaş sonunda Roma tarafından koruma altına alınmış olan krallıklar elde tutulmuş, Agron'un oğlu Pinnes tahtta kalmaya devam etmiş, Demetrios savaş tazminatı ödemek zorunda bırakılmıştır.³⁷⁶ Ne var ki, Pinnes M.Ö. 219'da henüz 15 yaşındayken hayatını kaybetmiş böylece Illyria'nın yönetimi Demetrios'un elinde kalmıştır.³⁷⁷ Roma, Tuna bölgesi yakınlarında ilk toprağa M.Ö.

---

³⁷¹ Halil Demircioğlu'na göre Makedonia kralı Antigonus Doson Pharos'a yönetici olarak atanan Demetrios'u Illyria'yı Roma idaresinden çıkarıp buradaki hakimiyeti tekrar ele geçirmek için desteklemiştir. Bk. Demircioğlu 1998, 286.

³⁷² Bu olay üzerine Issa adasında yaşayanlar Romalılardan yardım talebinde bulunmuştur. Yardım istenmesinin ardından Roma Illyrialıların üzerine o yılın *consulü* Gnaeus Fulvius Centumalus komutasında bir filo göndermiş, *consulün* yardımcılığını da Lucius Postumius Albinus yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Appianos, *Illyrike* II. 7; *consullerin* Illyrialılara karşı kazandığı zafer hakkında bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* III. 4.

³⁷³ Appianos, *Illyrike* II. 8; Demircioğlu 1998, 287.

³⁷⁴ M.Ö. 254-204 arasında yaşamıştır. İkinci Kartaca savaşında ve ikinci Illyria savaşında görev almıştır. M.Ö. 219 ve 207'de iki kez *consulluk* yapmıştır.

³⁷⁵ Appianos, *Illyrike* II. 8.

³⁷⁶ Appianos, *Illyrike* II. 8; ayrıca bk. Wilkes 1969, 18.

³⁷⁷ Wilkes 1992, 70, 162.

181’de Aquileia kolonisinin kurulması ile sahip olmuştur.³⁷⁸ Aquileia’da kurulmuş olan liman Noricum’un demir madenlerinin taşınmasında kullanılmış, ayrıca Roma kuzeydoğu toprakları ile Alpler arasındaki ticareti bu liman üzerinden yürütmüştür.³⁷⁹ Noricum’un demir madenleri Romalılar için önem taşımıştır, çünkü Roma bu bölgedeki ticarete sahip olmak ve bölgeye girmeden önce ticareti tek başına eline alarak ekonomik olarak gücünü hissettirmek istemiştir.³⁸⁰

Illyria’nın bilinen son yöneticisi, M.Ö. 181’de ölen Pleuratus’un oğlu Genthius olmuştur.³⁸¹ Yeni kral yönetimin başına geçer geçmez Roma’nın müttefiklerine saldırmış, bununla yetinmeyen kral Roma ile Makedonia arasında yapılan üçüncü Makedonia savaşı sırasında (M.Ö. 171-168) M.Ö. 169’da Makedonia kralı Perseus’la para karşılığı anlaşarak Roma kuvvetlerine saldırmış, bunun ardından Roma ile Genthius’un arası açılmıştır.³⁸² M.Ö. 168’de Romalılarla Genthius arasındaki anlaşmazlıklara son verecek olan bir savaş yapılmıştır. Bu savaştan bir yıl önce Roma, Genthius’u uyarmış ve Roma ile dostluk anlaşması yapmaya davet etmek için A. Terentius Varro, C. Plaetorius ve C. Cicereius’tan oluşan üç kişilik elçi heyeti göndermiştir. Ancak Genthius buna sıcak bakmamış, elçi olarak gönderilen

---

³⁷⁸ Livius, *Ab Urbe Condita* XL. 34; István-Mócsy- Barkóczi 1963, 5; Mócsy1974a, 33; Scullard Aquileia’nın Roma’nın kuzey sınırını sağlamlaştırmak amacıyla kurulduğunu ve buraya çoğunluğunu askerlerin oluşturduğu birçok kolonistlerin gönderildiğini kaydetmiştir. Bk. Scullard 1980, 295; Sándor Szilágyi erken bir tarihte yazdığı eserinde Aquileia’nın kuruluş tarihini bizden farklı olarak M.Ö. 182’ye koymaktadır. Ancak Macar tarihçinin bu konuda hangi kaynağa dayandığını bilmiyoruz. Bk. Sándor 1895, XXIII.

³⁷⁹ Alföldy 1974, 30; kuzey eyaletlerinin madenleri Roma buraya yerleşmeden önce Akdeniz çevresine nakledilerek kullanılmıştır. Bk. Barrow 2002, 103.

³⁸⁰ Mócsy 1974b, 31.

³⁸¹ Wilkes 1969, 19.

³⁸² Appianos, *Illyrike* II. 9.

heyetin getirdiği haberler Roma için savaşı zorunlu kılmıştır.³⁸³ Roma'ya karşı cephe alan Genthius nedensiz yere Roma Illyria'sına saldırmıştır.³⁸⁴ Bu arada Roma kendisine karşı gelmemesi için uyarmak amacıyla Makedonialı Perseus'a elçiler göndermiş, ancak onlar elçi olarak değil de sanki ajan olarak gelmiş gibi yakalanıp elleri zincirlenerek hapse atılmışlardır.³⁸⁵ Bunun üzerine bir Roma ordusu *consul* Lucius Aemilius Paulus komutasında Perseus'un³⁸⁶ üzerine gönderilirken Genthius'un üzerine de *praetor* Gaius Anicius gönderilerek savaş başlatılmıştır.³⁸⁷

Praetor Lucius Anicius Illyria'nın Kralı Genthius'u yenmiş ve çocuklarıyla birlikte esir olarak Roma'ya getirmiştir.³⁸⁸ Genthius'un burada diz çökerek anlaşma yapmak için yalvardığı, bunun üzerine kendisine Roma'nın belirlediği şartlar bildirilmiş ve düşünmesi için üç gün süre tanınmış olduğu tarihçi Appianos'un eserinde belirtilmiştir.³⁸⁹ Genthius'un yenilmesiyle Illyria Krallığı Scodra'yı

---

³⁸³ Livius, *Ab Urbe Condita* XLII. 26. 6-7.

³⁸⁴ Demircioğlu 1998, 286; Wilkes 1969, 23.

³⁸⁵ Appianos, *Illyrike* II. 9; Scullard 1980, 292-297.

³⁸⁶ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IV. 6; ayrıca bk. Ridley 1987, 177.

³⁸⁷ Livius, *Ab Urbe Condita* XLIV, 30; Appianos bu konuyu anlatırken Genthius'un kuvvetleri hakkında bilgi vermemiştir. Bk. Appianos, *Illyrike* II. 9; Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IV. 6.

³⁸⁸ Polybios, *Historiai* XXII. 1; Eutropius'a göre Genthius'un kuvvetleri ile yapılan savaş otuz gün sürmüştür. Genthius ile beraber annesi, karısı, iki oğlu ve erkek kardeşi de Roma'nın boyunduruğuna girmişlerdir. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IV. 6, Eutropius Genthius'un erkek kardeşinin ve iki oğlunun da G. Anicius'un kazandığı zafer için düzenlediği geçit sırasında savaş arabasının önünde götürüldüğünü belirtmiştir. Bk. IV. 8. Ancak Appianos Eutropius'tan farklı olarak bu savaşın yirmi gün sürdüğünü kaydetmiştir. Appianos'a göre yalnızca Genthius esir alınarak Roma'ya götürülmüş ve hapsedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Appianos, *Illyrike* II. 9.

³⁸⁹ Appianos, *Illyrike* II. 9.

(Iskodra) Romalılara teslim etmiştir. Bu arada *consul* Paulus Aemilius'un da Makedonia kralını yenmesi üzerine Makedonlara ve İlyrialılara tekrardan özgür olma hakkı verilirken Roma'ya vergi vermeleri şartıyla anlaşma yapılmıştır.³⁹⁰

Yukarıda anlatılan savaşlar sırasında Romalılar Makedonia'nın ötesine ya da kuzeyine geçme çabası içine girmemişlerdir.³⁹¹ M.Ö. 171'de *consul* C. Cassius Longinus'un ordusuyla Makedonia'ya karşı savaşma bahanesiyle yola çıktığı halde, Alplerin son uzantısı olan Albin Dağlarının bittiği yerde yaşayan Istri ve İapod topluluklarının üzerine yürüdüğü görülmektedir.³⁹² *Consul*'un buradaki asıl amacı artık ticarete hız kazanan Balkanlarla Kuzey İtalya arasında bir bağlantı kurmak ve ticareti kontrol altında tutmak olmalıdır. Ancak, *consul* amacını gerçekleştirememiş, adı geçen toprakları yağmalayarak geri dönmüştür.³⁹³ Aynı dönemde Noricum Roma'nın kurmayı gerçekleştirmek istediği yolun kuzeyinde bir krallık olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.³⁹⁴

Noricum Romalılar tarafından M.Ö. 186'dan itibaren krallık yönetiminde bir bölge olarak bilinmiştir.³⁹⁵ Roma ile ilk doğrudan politik ilişkileri de M.Ö. 170'lerde Noricum Kralı Cincinnatus döneminde başlamış ve bu dönemde Istria Savaşları

---

³⁹⁰ Livius, *Ab Urbe Condita* XLIV. 30-32; Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IV. 7.

³⁹¹ Atlan 1970, 70. Scipio Asiagenus, Scribonius Curio ve Licinius Crassus'un orduları sadece Makedonia'nın sınırlarını yatıştırma amaçlı hareketler düzenlemişlerdir. Appianos, *Illyrike* II. 10.

³⁹² Livius, *Ab Urbe Condita* XLII, 28.

³⁹³ Livius, *Ab Urbe Condita* XLII, 28, XLIII. 5; Ayrıca Balkanlar ile Kuzey İtalya arasında kurulmak istenen ticaret yolu hakkında bk. Mócsy1974b, 32; Istri ve İapod halklarının yaşadıkları yer hakkında bk. Strabon, *Geographika* VII. 5. 4.

³⁹⁴ Livius, *Ab Urbe Condita* XXXIX. 22; LV. 2; ayrıca bk. Alföldy 1974, 36.

³⁹⁵ Livius, *Ab Urbe Condita* XXXIX. 5. 5. 1.

sırasında Roma tarafından gönderilen bir elçi Noricum’u ziyaret etmiştir.³⁹⁶ İlk olarak Maeotis Gölü yakınlarında yerleşen Cimbrilerin ardından Galatlardan Boii topluluğu gelip ormanlık alanlara yerleşmiştir.³⁹⁷ Ancak, bu dönemde Roma ile Noricum arasında siyasi bir bağ kurulmamıştır. Roma’nın Noricum ile ilişkileri Augustus’la başlayan *Principatus* döneminde olmuşsa da bölgede yer alan diğer eyaletlere göre oldukça sınırlı kalmıştır. Bizim görüşümüze göre bunda bölgenin dağlık bir yapıya sahip olması ve Balkanlara giden kara yoluna olan uzaklığı etkili olmuştur. Roma ile Noricum arasındaki düzenli ilişkiler Roma’nın M.Ö. II. yüzyılın sonları ile M.Ö. III. yüzyılın başlarında Kuzey İtalya’yı fethetmesi ve Aquileia’yı kurması sonrasında gündeme gelmiştir.³⁹⁸ Ancak bu dönemdeki siyasi ilişkiler zengin maden kaynaklarının yoğun olarak bulunduğu ve Baltık Denizi’ne açılan Amber Yolu üzerindeki bölge ile sınırlı kalmıştır. Buna karşılık bugünkü Macar Ovası ve Balkanların diğer bölgeleri ile Roma’nın ilişkileri daha ender ve genelde askeri yönde olmuştur.³⁹⁹

Yukarıda değinilen *consul* C. Cassius Longinus’un M.Ö. 171’deki yürüyüşünden sonra iki kez, M.Ö. 156 ve 119’da Roma orduları Dalmatia’da bulunan korsanların ordugahını ele geçirmek için Illyria’ya girmiş, ancak yukarı Sava’da ve Siscia’da bulunan güçlü kaleleri geçemeyince kalıcı bir başarı elde edemediği gerçeği zorunda kalmıştır. Bu girişimlerin başarıya ulaşmamasında bölge halklarının savaşa ve özgürlüklerine düşkün yapıda olmaları etkili olmuş

---

³⁹⁶ Livius, *Ab Urbe Condita* XLIII. 5. 5, 5. 7-8; ayrıca bk. Alföldy 1974, 32.

³⁹⁷ Strabon, *Geographika* VII. 2. 2.

³⁹⁸ Robert-Dise 1991, 28; Aquileia’nın kurulması ile ilgili olarak bk. Scullard 1980, 295; Patterson 2006, 201.

³⁹⁹ Mócsy 1974a, 33;

olmalıdır. *Consul* C. Marcius Figulus'un M.Ö. 119'da yürütmüş olduğu savaşın sonunda Dalmatyalılar oturdukları bölgede geçici olarak sakinleştirilebilmiştir.⁴⁰⁰

Tuna bölgesinde askeri hareketliliğin temposu M.Ö. I. yüzyılın ilk yarısında yeniden hız kazanmıştır. Galat topluluklarından Scordiscler ve Illyrialılardan bir grup olan Dardanalılar, Makedonia'nın kuzey sınırında konuşlanmış bulunan *dictator* Sulla'nın kuvvetlerine saldırmışlar, buna karşılık *consul* L. Cornelius Scipio Asiagenus, Scordiscleri M.Ö. 82 yılında yenilgiye uğratmıştır. Hemen ardından çıkan karışıklığa karşı *proconsul* Gaius Cosconius bölgeye gönderilmiş ve Dalmatyalılara karşı yapılan savaşta başarı kazanmıştır.⁴⁰¹ Dardanalılarla yapılan savaşlar ise M.Ö. 76-73 yılına kadar sürmüş, bu sayede Roma ordusu ilk defa Tuna Nehri'nin ötesine büyük bir güç ile geçmiş ve ordugah kurarak savaş yönetmiştir.⁴⁰²

Bu olayların ardından Roma iç işlerinde karışık bir döneme girmiş, M.Ö. 60 yılında Cn. Pompeius, M. Licinius Crassus ve G. Iulius Caesar tüm siyasi olaylarda birlikte hareket etmeyi kararlaştırmışlardır.⁴⁰³ Roma tarihinde bu siyasal gelişme I. Triumvirlik olarak adlandırılmaktadır. Bu siyasal oluşumun temelini hazırlayan gelişmeler böyle bir birleşme kaçınılmaz kılmıştır.⁴⁰⁴ Zira M.Ö. 61 yılında Caesar

---

⁴⁰⁰ Appianos, *Illyrike* II. 11; ayrıca bk. Mócsy 1974b, 33.

⁴⁰¹ Tarihçi Eutropius Salona'nın bu savaş sonunda Romalılar tarafından ele geçirildiğini kaydetmiştir. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VI. 4.

⁴⁰² Appianos, *Illyrike* I. 5; Adı geçen savaş bazı modern kaynaklarda M.Ö. 82 yerine M.Ö. 81 yılında yapılmış gösterilmektedir, Dardanalılarla yapılan savaş hakkında bk. Zsolt 2003a, 138.

⁴⁰³ I. Triumvirlik hakkında bk. Plutarkhos, *Pompeius* XLVII; *Caesar* XIII; Suetonius, *Caesar* XIX; Triumvirliğin kurulmasıyla ilgili bk. Cassius Dio, *Rhomaika* XXXVII. 54-56.

⁴⁰⁴ Pompeius ve Crassus'un aralarında bir anlaşmazlık bulunmasına karşın siyasal çıkarları doğrultusunda birleşmeye razı olmuşlardır. Bk. Suetonius, *Caesar* XIX.

propraetor olarak bulunduğu Hispania Ulterior Eyaletini yönettiği ve ilk askeri başarılarını kumandan olarak burada kazandığı sırada, doğudan dönmüş olan Pompeius askerlerini terhis etmiş ve artık bir sivil olarak Roma *senatus*'unun kendi isteklerini kabul etmesini beklemeye başlamıştır.⁴⁰⁵ M.Ö. 59 yılı *consullük*lerinden bir tanesini elde etmeyi başaran G. I. Caesar,⁴⁰⁶ diğer *consul* M. Calpurnius Bibulus'un oligarşi taraftarı olması nedeni ile Pompeius ve Crassus'u kendisine daha yakın hissetmiştir. Caesar, Pompeius'a *senatus* tarafından reddedilmiş isteklerini yerine getirmeyi Crassus'a da onunla ortak işleri olan kişilere ekonomik kolaylıklar göstermeyi teklif etmiştir.⁴⁰⁷ Caesar siyasi ortaklarına teklif ettiklerini yerine getirmiş, bunun yanında kendisi de Gallia Cisalpina ve Illyria'yı almıştır.⁴⁰⁸ Halk temsilcisi (*tribunus Plebis*) P. Vatinius'un önerisine göre Caesar bu eyaletlerde üç *legio* bulundurabilecek ve *legatuslar* atayabilecekti.⁴⁰⁹ Caesar'ın Illyria valiliğini alması ona Balkan Yarımadası'nda da askeri hareket yapma yetkisini tanımıştır. İlerleyen dönemde Caesar'ın Gallia'da düzeni sağladıktan sonra böyle bir girişimde bulunma isteğini göreceğiz.⁴¹⁰

Illyria topluluklarından Moesialılar Tuna Nehri ile Trakya'nın kuzey ve kuzeybatı sınırını oluşturan bölgede oturmuşlardır. Moesia olarak adlandırılan bölgenin güneyinde Makedonia, batısında Noricum yer almıştır. Moesia'nın kuzey

---

⁴⁰⁵ Ridley 1987, 298-300.

⁴⁰⁶ Plutarkhos, *Caesar* XIV; ayrıca bk. Suetonius, *Caesar* XIX.

⁴⁰⁷ Atlan 1970, 151.

⁴⁰⁸ Suetonius, *Caesar* XXII.

⁴⁰⁹ Ridley 1987, 307.

⁴¹⁰ Suetonius'a göre Caesar'ın amacı Trakya'ya saldıran Dacları durdurmak ve Parthlara karşı Armenia toprakları üzerinden bir sefer düzenlemektir. Ayrıntılı bilgi için bk. Suetonius, *Caesar* XLIV; ayrıca bk. Mommsen 1909, 8; Ridley 1987, 307.

sınırını ise Roma'ya uzun süre sorunlar çıkarmış olan Daclar iskan etmişlerdi.⁴¹¹ (Bk. Harita 1) Tarihçi ve kumandan Velleius Paterculus, Tuna bölgesi eyaletlerini sayarken Moesia'nın adından söz etmemekle birlikte Tiberius tarafından Pannonia, Noricum, Raetia ve Vindelicia Eyaletlerinin imparatorluğa katıldığını bildirmektedir.⁴¹² Aynı konu bir başka kaynakta, Moesialıların Tiberius dönemine kadar vergi vermeyi kabul etmedikleri, ayrıca Moesia'nın Augustus döneminin sonuna kadar yalnızca askeri açıdan önemli bir bölge olduğu ve eyalet statüsünde olmadığı şeklinde kaydedilmiştir.⁴¹³ M.Ö. 29'da Bastarnialıların⁴¹⁴ Tuna Nehri'ni geçip Illyria topluluklarından olan Moesilerin, Triballerin ve Dardanalıların topraklarını yağmalamaları, Makedonia *proconsul*'ü M. Licinius Crassus'a ordularını Tuna Nehri'nin aşağı kıyısına, Makedonia'ya geçirmesi için bir neden oluşturmuştur.⁴¹⁵

Proconsul Crassus bu fırsatı iyi değerlendirmiş, yalnızca yağmacıları geri püskürtmekle kalmamış aynı zamanda birçok Moesi, Geta ve Trak kabilelerine de boyun eğdirmiştir.⁴¹⁶ Öyle anlaşılıyor ki bu olaylar Crassus'un bölgeyi fethettiği anlamına gelmemekle birlikte Roma'nın bu bölgede askeri-siyasi gücünü

---

⁴¹¹ Akşit 1985, I, 48.

⁴¹² Velleius Paterculus, *Historia Romana* II. 39. 3.

⁴¹³ Appianos, *Illyrike* V. 30.

⁴¹⁴ Strabon'a göre Tyregetans ile Germania arasında kalan bölge Bastarnia ve burada yaşayanlar da Bastarnialılar olarak adlandırılmaktadır. Bk. Strabon, *Geographika* VII. 3. 17

⁴¹⁵ Cassius Dio, LI. 23. 2; Mackendrick 1975, 127; Mommsen 1909, 13.

⁴¹⁶ Ronald Syme bu savaş sonunda Moesi, Geta gibi bazı büyük toplulukların denetim altına alınmış olmasına rağmen daha batıda birçok küçük kabilenin hala denetimden uzakta kaldığını söylemektedir. Syme 1971b, 356; ayrıca bk. Tarn-Charlesworth 1971b, 117.

hissettirmeye başlamış olduğunun bir göstergesi olmuştur.⁴¹⁷ Nitekim *proconsul* bölgede nüfus ve etkinlik açısından bir başka büyük topluluk olan Dardaniyalılarla fazla zaman kaybetmemiş, hızlı bir şekilde kuzeydeki Scordislerin ve kuzeydoğudaki Moesilerin üzerine yürüyerek bu toplulukları yatıştırılmıştır.⁴¹⁸ Bunun ardından bölgede Sarmatlar bir tehlike olarak ortaya çıkmış, bunlara karşı da kumandan L. Tarius Rufus M.Ö. 16'da gönderilmiş ve başarı sağlanarak bölge yatıştırılmıştır.⁴¹⁹

G. I. Caesar *senatus* oturumu sırasında düzenlenen bir suikast ile M.Ö. 44 yılında öldürülmeden önce Gallia'yı Roma topraklarına katmış olmanın rahatlığıyla Dacia ve Parthia üzerine yürümeyi düşünmüştür.⁴²⁰ Caesar Gallia'yı almak ve Ren Nehri'ni imparatorluğa sınır yapmak için dokuz yıl harcamıştı.⁴²¹ Bununla beraber Roma için en tehlikeli düşmanlardan bazılarının kuzeyde olduğunu da bilmıştır. Bütün bunlar gösteriyor ki, Caesar kuzeyden gelen yabancı kavimlerin Avrupa'daki varlıklarına ilk dikkat çeken ve Roma aleyhine tehlike oluşturduklarını ilk fark eden ve bu tehlikeye karşı önlem alınması gerektiğini söyleyen ilk yöneticilerden birisi olmuştur. Ancak, içinde bulunduğu durumda tüm düşmanlara karşı birden savaş açamayacağını bildiğinden işe Gallia ile başlamaya karar vermiştir.⁴²²

---

⁴¹⁷ Mommsen 1909, 13 vd.

⁴¹⁸ Tarn-Charlesworth 1971b, 117.

⁴¹⁹ Syme 1999, 203.

⁴²⁰ Suetonius, *Caesar* XLIV; ayrıca bk. *Augustus* VIII; Lucius Cotta'nın Caesar'a kral unvanının verilmesini önereceği, çünkü kehanet kitaplarında Parthları yalnızca bir kralın yenebileceği yazılı olduğu da aynı tarihçi tarafından kaydedilmiştir. Burada da Parthlarla savaşma isteği görülmüştür. Bk. *Caesar* LXXIX.

⁴²¹ Suetonius, *Caesar* XXV.

⁴²² Suetonius, *Caesar* XXII; ayrıca bk. Syme 1999, 180.

Caesar'ın Dacların üzerine yürümesi mantıki ve kabul edilebilir bir plan olarak görülmüştür, bu plan yalnızca Dacia'nın ilhakı ile değil Tuna bölgesinin ve Balkanların da imparatorluğa katılmasını sağlayacak bütünsel bir plandır. Ancak bu işi imparatorluk döneminde Tiberius başlatabilmiştir. Caesar bu planları yaparken aklından geçen en önemli şey Roma'nın kuzey sınırlarının güvenliğini sağlamada Daclardan faydalanmak olmuş olabilir. Ne var ki, Dacia'nın fethedilmesi gerek bölgenin zorlayıcı coğrafi koşullarına gerekse Dacların savaşçı kişiliklerine bağlı olarak zorluklar çıkarmış, İmparator Traianus dönemine, M.S. 106'ya kadar gerçekleştirilememiştir.⁴²³

Tüm bu olayların yaşandığı dönemde yani M.Ö. I. yüzyılın sonlarına doğru Tuna bölgesi eyaletlerinin temel geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmak üzere bu dönemde özellikle Noricum bölgesinin maden kaynakları ihraç edilmeye başlanmıştır.⁴²⁴ Aynı zamanda orta Tuna bölgesinde kaliteli şarap ve zeytinyağı üretilerek hem bu bölgede kullanılmış hem de ihractı yapılmıştır. Tüm bunların yanında Orta Avrupa bölgesinin fibula üretim merkezi olduğu da bilinmektedir.⁴²⁵ Roma dönemi öncesi Tuna bölgesi dinsel inanışları ise erken dönemlerden itibaren değişikliklere uğramıştır. Daha Neolitik dönemde çeşitli ölçülerde ve modellerde kadın tipli idoller bir ana tanrıça (*Magna Mater*) tapınışını işaret etmektedir.⁴²⁶

---

⁴²³ Dac halkı ve Dacia'nın coğrafyası ile ilgili bk. Strabon, *Geographika* VII. 3. 12; Eliade 2006, 1-31; Dacia'nın fethi ile ilgili bk. *CIL* III. 1. 1627; Akşit 1985, I, 183.

⁴²⁴ Noric halklarından Taurislerin topraklarındaki altın madeni hakkında bk. Strabon, *Geographika* IV. 6. 12; ayrıca bk. Barrow 2002, 103.

⁴²⁵ Domboróczki 2000, 3.

⁴²⁶ Gyula 1999, 47.

M.Ö. I yüzyıla gelindiğinde *Mithras* ve *Dolichenum* kültlerinin *Magna Mater* kültürüne eşlik ettiği görülmektedir.⁴²⁷ Roma döneminde ise Tuna bölgesinde farklılıklar görülmesine rağmen baş tanrı Iuppiter'dir.⁴²⁸ Onun yanında tanrı Apollo'nun ve *nymphelerin* figürlerine de rastlanılmıştır.⁴²⁹ Görüldüğü gibi Roma bölgeye nüfuz etmeye başladığında dinsel alanda da etkisini göstermiştir. Roma Tuna bölgesine girdiğinde uzun süreden beri çeşitli toplulukların etkisinde kalmış, kalabalık ve savaşçı bir toplum kendisini beklemekteydi. Coğrafya olarak yaşamaya uygun olan Orta Avrupa toprakları geniş ovaları ve bereketli sularıyla kalabalık nüfusu beslemeye yetecek kadar ürün verebilirdi. Ancak buraya sahip olamak isteyen başka topluluklar olabilir ve Roma için sorun teşkil edebilirlerdi. Roma'ysa akılcı politikasıyla bu bölgedeki yerleşimlere bazı haklar vererek onları kendine bağlama yöntemini seçecektir.

II. 1. 2. M.S. I-III. Yüzyıllar Arasındaki Gelişmeler

II. 1. 2. 1. Iulius Claudiuslar Hanedanı Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 68)

Barış ve istikrarlı politikası ile bilinen Augustus⁴³⁰ döneminde (M.Ö. 27-M.S. 14) yapılmış en önemli işlerden bir tanesi Illyria'nın M.Ö. 13-9 arasında Roma'nın denetimi altına girmesiyle ülkenin sınırlarının Tuna Nehrine dayanması⁴³¹ ve Balkanlara giden yol üzerinde bir duraklama yerine sahip olunması olmuştur.⁴³²

---

⁴²⁷ Barkóczy 1965, 221.

⁴²⁸ Póczy 1980, 262.

⁴²⁹ Fitz 1964, 37.

⁴³⁰ Metin içinde M.Ö. 27 yılından önceki olayları aktarırken Octavianus adı, bu tarihten sonraki olayları aktarırken de Augustus adı kullanılmıştır.

⁴³¹ Lajos-Lederer-Györg 1965, 13.

⁴³² Syme 1971a, 13.

Roma Barışı olarak adlandırılan dönemin tesis edilebilmesi Roma'nın kuzey sınırını sağlama almasından sonra sağlanabilmiştir. Çünkü, kuzeyden gelebilecek tehditlerin altında bulunan Roma'nın böyle bir barış dönemi tesis etmesi beklenemez.⁴³³ İmparator Augustus yalnızca devletin idari sistemini değiştirmekle kalmamış, uzun süredir Roma toplumunu yıpratıcı ve eriten savaşlara da son vermiştir. İmparator barışın sağlandığını, kentin kuruluşundan kendi zamanına kadar yalnızca iki kez kapatılmış⁴³⁴ olan Ianus Quirinus tapınağının kapılarını üçüncü kez kapatarak göstermiştir.⁴³⁵

Bu barış ortamının sağlanmasıyla birlikte Tuna Nehri'nin ülkenin kuzey sınırını oluşturacak çizgi olarak seçilmesi son derece akılcı ve işlevsel bir seçimdir. Zira hem fark edilebilir doğal bir sınır oluşturması, hem de ilerleyen dönemlerde yapılabilecek askeri ve ticari amaçlı seferler için güvenli bir rota olarak kullanılabilir özelliklere sahip olması bakımından önem taşımıştır.⁴³⁶ Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için Tuna bölgesinin ve Balkanların batı bölümlerinin kontrol altına alınması amacıyla Romalılar tarafından ordugahlar kurulmuştur. Bunlar; Octavianus'un Iapodlar ile Pannonia ve Dalmatia halklarını kontrol altına almak için M.Ö. 35-33 yılları arasında kurduğu ordugah,⁴³⁷ M.Ö. 13'te Tiberius'un (M.S. 14-

---

⁴³³ Syme 1971b, 351.

⁴³⁴ İlk kez Numa Pompilius'un krallığı sırasında (M.Ö. 715-673) ikinci kez de M.Ö. 235'de Kartaca Savaşı'nın zaferle sonlandırılmasının ardından Titus Manlius Torquatus ile Gaius Atilius Bulbus'un *consullukları* sırasında Roma savaştan tamamen uzak kalmıştır. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* III. 3.

⁴³⁵ Suetonius, *Augustus* XXII.

⁴³⁶ Zsolt 2003a, 138.

⁴³⁷ Appianos, *Illyrike* IV. 18.

37) Dalmatyalıların Pannonialıların isyanlarını bastırmak için kurduğu ordugah⁴³⁸ ve son olarak da, M.S. 6-9 yılları arasında ortaya çıkan ve Pannonia isyanı olarak adlandırılan büyük ayaklanmayı bastırmak için kurulan ordugahlardan oluşmuştur.⁴³⁹

Tüm bu savaşların sonucunda Roma, Adriatik kıyılarından başlayıp Orta Avrupa'nın içinden geçerek Balkanlara kadar uzanan yol üzerinde bulunan Tuna bölgesini kendi kontrolü altına almayı bilmiştir.⁴⁴⁰ Bu savaşlar sırasında Roma ordusu Sava ve Drava Nehirleri arasındaki bölgeyi işgal etmiş ve burada yerleşmiştir.⁴⁴¹ Bunun ardından, muhtemelen daha fazla savaş yapılmadan, Tuna Nehri'nin batıya doğru uzanan bölgesinde yer alan ve Amber Yolu olarak adlandırılan ticari amaçlı yol ve bu yol üzerinden yapılan ticaretin kontrolü de Roma'nın denetimine girmiştir.⁴⁴²

Octavianus'un M.Ö. 35'teki ordugahının kurulma amacı Tuna bölgesini kalıcı olarak Roma eyaleti haline getirmekten çok, kuzeyden gelen çeşitli kalabalık topluluklara karşı İtalya'nın kuzey sınırını savunmak olmuştur.⁴⁴³ Bunun dışında Sicilia'daki çarpışmalardan yeni çıkmış olan Octavianus'un rakibi Antonius'a karşı

---

⁴³⁸ Cassius Dio, *Rhomaika* LIV. 34. 3; Tóth 2003, 19.

⁴³⁹ Tiberius kurduğu bu ordugah aracılığıyla bir zafer kazanmış ve triumph kutlamak istemişse de bu isteğini yerine getirememiştir. Bk. Velleius Paterculus, *Historia Romana* II. 121. 2.

⁴⁴⁰ Cary-Scullard 1988, 138-139; Wilkes 1969, 46.

⁴⁴¹ Augustus döneminde emekli askerler ele geçirilen yerlerde yerleştirilmişlerdir. Bk. *Res. Gest.* 16, 28; M.Ö. 13 yılından itibaren emekli olan askerlere para dağıtma geleneği de başlatılmıştır. Bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LV. 25; M.S. 6 yılından itibaren ise askerlere dağıtılacak paranın sağlanacağı bir devlet fonu oluşturulmuştur. Bk. *Res. Gest.* 17; Suetonius, *Augustus* XLIX.

⁴⁴² Zsolt 2003b, 18.

⁴⁴³ Syme 1999, 195.

bir koz olarak ordusunu dağıtmayıp bir arada tutmak istemiş olması da onun Illyria ile bu denli hızlı ilgilenmesini sağlamış olabilir. Eğer Octavianus ordusunu dağıtmış olsaydı hem askerlere toprak dağıtma masrafını üstlenecek hem de rakibi Antonius karşısında silahsız kalacaktı.⁴⁴⁴ M.Ö. 35'te bu durumlar karşısında kurulan ordugah ile Octavianus ilk önce Pannonialıların ve Dalmatyalıların üzerine yürüyerek bu halkları boyunduruk altına almış, daha sonra M.Ö. 34-33'de Iapodlar ve Raetia'da yaşayan Vindelici halkı da kontrol altında tutulmuştur.⁴⁴⁵

Octavianus'un Siscia (Sisak)'da kurduğu diğer bir ordugah M.Ö. 33 yılına kadar devam ettirilmiş ve sonuçta bölgede konuşlanılabilecek bir yer olan Siscia'nın tamamı ele geçirilmiştir.⁴⁴⁶ Siscia'nın ele geçirilmesinin ardından bu kent iki kısma ayrılmış ve buraya, daha sonra Dacialılara karşı yapılacak olan savaşlarda kullanılmak üzere Fufius Geminus komutasında 24 *cohors*luk (12000-24000 kişi) bir ordu yerleştirilmiştir.⁴⁴⁷ Octavianus yukarıdaki nedenlerin yanı sıra bu ordugah sayesinde Illyria'daki gelişmeleri yakından takip etme ve gerektiği zaman müdahale edebilme şansına sahip olmak, buna ek olarak da İtalya'nın kuzey sınırlarını güvence altına almak istemiştir.⁴⁴⁸

Bölgede çarpışmaların devam ettiği bir sırada Iapodların ormana saklanarak Roma ordusuna hazırladıkları pusuyu önceden fark eden ve buna karşı önlem alan Octavianus ilk çarpışmalar sonunda bunlara ait olan Treponus ve Metullus kentlerine

---

⁴⁴⁴ Southern 1998, 88 vd.

⁴⁴⁵ Appianos, *Illyrike* V. 25; Suetonius, *Augustus* XXI; ayrıca Iapodlar'a karşı yapılan savaş hakkında bilgi için bk. Appianos, *Illyrike* IV. 18; ayrıca bk. Tarn-Charlesworth 1971a, 86.

⁴⁴⁶ Wilkes 1992, 196.

⁴⁴⁷ Tóth 2003, 19.

⁴⁴⁸ Robert-Dise 1991, 29.

sahip olmuştur. Bu sırada Roma ordularına karşı harekete geçen Dac kuvvetleri de Octavianus tarafından yenilmiş ve birçok asker ile birlikte üç komutan da savaş sırasında öldürülmüştür.⁴⁴⁹ Ancak Octavianus asıl amacını aşmak niyetinde olmadığından kuzeye doğru Siscia ve Dalmatia'nın ötesine, bugünkü Bosna'nın kuzeyine, Sırbistan ve aşağı Sava kıyılarının ötesine geçmemiştir.⁴⁵⁰ Tuna bölgesinde *legio* garnizonları konuşlandırılmış hatta bazı yerler ele geçirilmişse de Octavianus'un bu başarılarının kalıcı olmadığı, geçici ve sağlamaştırılması gereken başarılar olarak kabul edilmesi gerektiği kabul edilmektedir.⁴⁵¹

Octavianus'un Sava vadisinde kurmuş olduğu bir başka ordugah M.Ö. 29 yılına kadar burada kalmış, güney yönünde olan Daclara, Traklara ve Moesialılara karşı küçük çaplı çarpışmalar bu ordugah kanalıyla Makedonia Eyaleti *procurator*'u M. Licinius Crassus tarafından yürütülmüştür.⁴⁵² M. Licinius Crassus bu halkları kısa süre içinde bozguna uğratmış ve Balkanların bu bölümünü yatıştırmıştır. M.Ö. 19'da Hispania'daki görevi biten *legiolar* Germania ve Illyria sınırına sevk edilmiş, böylece M.Ö. 35-33 yılları arasında Iapodlara ve Pannonialılara karşı kurulan ordugahtan sonra, Illyria'nın denetim altında tutulması için ikinci ciddi adım atılmıştır.⁴⁵³

---

⁴⁴⁹ Suetonius, *Augustus* XXI; Appianos, *Illyrike* IV. 18; Octavianus'un Treponus ve Metullus kentlerine sahip olmak için yaptığı savaş hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Appianos, *Illyrike* IV. 21; Tarn-Charlesworth 1971a, 86-87.

⁴⁵⁰ Appianos, *Illyrike* IV. 18-19, 28; ayrıca bk. Syme 1971a, 15.

⁴⁵¹ Vulić 1934, 164; Eutropius Dalmatia'nın, Aquitania'nın, Illyria'nın, Raetia'nın, Vindelici ve Sallassi topraklarının Augustus döneminde ele geçirildiğini söylemektedir. Tarihçi aynı zamanda Augustus döneminde Daclara karşı zaferler kazanıldığından da söz etmektedir. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 9.

⁴⁵² Mommsen 1909, 23; Robert-Dise 1991, 29; Tarn-Charlesworth 1971b, 117.

⁴⁵³ Cornell-Matthews 1988, 80.

Octavianus'un başlattığı ilk büyük hareketin ardından, M.Ö. 16'da Illyria halklarından bazılarının kuzeyde Istria ve güneyde Makedonia topraklarına akınlar yapmaları üzerine Romalılar yeniden harekete geçmiş, Tiberius'un denetiminde bölgede misilleme niteliğinde bir ordugah kurulmuştur. Arkasından bölgede gücünü iyice hissettirmek amacıyla ertesi yıl yeni bir ordugah daha kurularak asker sayısı artırılmıştır.⁴⁵⁴ Nihayet, M.Ö.13'te Pannonia Savaşı olarak bilinen ve Illyria'nın Roma tarafından ele geçirilmesiyle sonuçlanan savaş, Augustus'un yakın arkadaşı ve üç kez *consullük* yapmış olan M. Vipsanius Agrippa ile M. Vinicius kontrolünde başlatılmıştır.⁴⁵⁵

M.Ö. 15'te imparator Augustus'un üvey oğlu Nero Claudius Drusus Alplerin kuzeyine ilerleyerek Brenner'i geçmiş, Gallia'dan gelen Tiberius Claudius Nero'nun da burada kendisine katılmasıyla Raetialıları yenmiştir.⁴⁵⁶ Hemen ardından Tiberius, Vindelici topluluklarını Germania'da bulunan Constance Gölü yakınında bozguna uğrattıktan sonra iki kardeş birlikte Bavaria'yı da ele geçirip Tuna Nehri'ne ulaşmışlardır.⁴⁵⁷ Böylece Raetia ele geçirilmiş ve Tuna Nehri ülkenin kuzey sınırı

---

⁴⁵⁴ Gyula 1999, 87; Robert-Dise 1991, 29.

⁴⁵⁵ Velleius Paterculus, *Historia Romana* II. 96. 2; Agrippa'nın ölümünden sonra Tiberius'un ordunun kumandasını ele alması hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LIV. 31. 1; Syme 1971b, 357.

⁴⁵⁶ Cassius Dio, *Rhomaika* LIV. 22. 4.

⁴⁵⁷ Suetonius, *Tiberius* IX; Nagy 1970, 464; Levick 1976 49-53; Grant 1988, 20; Mommsen 1909, 16; Coğrafyacı Strabon da Tuna'nın kuzeyi ile Germania arasında kalan bu bölgede Vindelici, Raeti ve Toenii adlı toplulukların yaşadıklarını kaydetmiştir. Bk. Strabon, *Geographika* VII. 5. 1; Gibbon 1897, 22.

olarak belirlenmiştir.⁴⁵⁸ Tüm bu gelişmeler yaşanırken imparatorun yakın arkadaşı ve damadı olan Agrippa M.Ö. 12’de ölmüş, bunun üzerine ordunun kumandası üç yıl içinde bölgenin denetimini ele geçirecek olan Tiberius’a geçmiştir.⁴⁵⁹ Tiberius ilk iş olarak Sava vadisinde Siscia ile Sirmium arasında yaşayan Breuci topluluklarını kontrol altına almıştır.⁴⁶⁰ M.S. 8’de taşkınlıklar yaparak bölgeyi karıştıran Pannonialılardan bazıları Tuna bölgesindeki Bathinus Nehri (bugünkü Bosna topraklarında) yakınlarında *consul* Sex Appuleius kumandasındaki Roma kuvvetleri tarafından sıkıştırılmış, ancak bu grup üzerine yapılması planlanan askeri seferler bilinmeyen bir nedenden dolayı bir sonraki yıla kalmıştır.⁴⁶¹

Görülen o ki, bölgede yapılan savaşlar uzun süreli olmuş ve sıkça yön değiştirmiştir. Bu doğrultuda Tiberius’un bölgede yaptığı savaşlar *Res Gestae Divi Augusti* adlı eserde, Augustus tarafından “ ...o zamanlar evlatlığım ve *legatusum* olan Tiberius daha önce hiçbir Roma ordusunun Tuna kıyısında ilerleme kaydedemediği Illyrialıların topraklarını ve Pannonia halklarını boyunduruk altına aldı” şeklinde kaydedilmiştir.⁴⁶² Tiberius Pannonialılara karşı birçok seferler düzenlemiş, bunların başarı ile sonuçlanmasının ardından askerleri tarafından

---

⁴⁵⁸ Cassius Dio, *Rhomaika* LIV. 22. 4; LV. 12; ayrıca bk. Akşit 1985, I, 42.

⁴⁵⁹ Velleius Paterculus, *Historia Romana* II. 97. 4; Tiberius’un Augustus döneminde Pannonia bölgesinin ele geçirilmesi için yürüttüğü savaş hakkında bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 9; Cassius Dio, *Rhomaika* LIV. 31. 1; ayrıca bk. Mócsy 1974c, 34; Syme 1971b, 357.

⁴⁶⁰ Cassius Dio, *Rhomaika* LV. 29. 3.

⁴⁶¹ Suetonius, *Tiberius* IX; ayrıca bk. Tóth 2003, 21; Syme 1971b, 357.

⁴⁶² *Res Gestae* 30; ayrıca Tiberius’un daha Augustus döneminde onun adına Pannonia’da yönettiği savaş hakkında bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 9; Mommsen 1909, 23.

imparator olarak çağırılmaya başlanmış ve imparator Augustus zafer alayı düzenleme yetkisi vermiş olduğu Tiberius'u sevmese de askeri başarılarından dolayı kendisinden sonra imparator olacak kişi olarak belirlemiştir.⁴⁶³

Tiberius'un ordusu Tuna bölgesinde muhtemelen iki ana yol kullanmıştır. Bunlardan birincisi bugünkü Sirmium'dan Dacia'ya doğru giden yol, diğeri ise Noricum toprakları boyunca uzanan Amber Yoludur.⁴⁶⁴ M.Ö. 12'de Illyria toprakları, Pannonia ve Dalmatia olarak ortaya çıkacak olan eyaletlerin topraklarını kapsamış bir durumdayken Roma eyaleti olarak ilan edilmiştir.⁴⁶⁵ Bu tarihten itibaren yeni kurulan eyalet bir *propraetor*'un kontrolüne verilmiş ve bölgeyi kontrol altında tutmak için 8 *legioluk* (yaklaşık 48.000 kişilik) bir güç burada konuşlandırılmıştır.⁴⁶⁶ Yukarıda aktarılan gelişmeler Roma'nın yalnızca kuzey sınırlarını güvenli bir nehir hattına dayamak ve buraya garnizonlar yerleştirerek dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı önlemler almakla sınırlı kalmamış, bunun yanında Kuzey İtalya'dan bugünkü Zagreb, Belgrad ve Niş üzerinden Balkanlara, oradan da Selanik'e kadar uzanacak olan bir yolun ilk durağını tamamlamış, böylece İtalya-Orta Avrupa-Trakya bölgeleri arasında iletişim kurma çalışmalarını da başlatmıştır.⁴⁶⁷

---

⁴⁶³ Augustus'un Tiberius'a karşı olan düşünceleri hakkında bk. Suetonius, *Augustus* LXV; *Tiberius* XV.

⁴⁶⁴ Tóth 2003, 19; Robert-Dise 1991, 30; Mommsen da Roma'nın Tuna bölgesindeki ordularının Sava ve Drava Nehirleri arasında yerleştiklerini, Tuna bölgesinde yer almasına karşın Tuna Nehri'nin karşı kıyısında olmasından dolayı Noricum'a bile girmediklerini söylemektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Mommsen 1909, 23 vd.

⁴⁶⁵ Cassius Dio, *Rhomaika* LIV. 34; Robert-Dise 1991, 31.

⁴⁶⁶ Syme 1971a, 13; Gibbon bu bölgedeki halkların Roma İmparatorluğu sınırlarında yaşayanlar arasında en savaşçılar olduklarını söylemektedir. Bk. Gibbon 1897, 21.

⁴⁶⁷ Syme 1971a, 14.

Moesia'da durum daha farklı bir gelişme göstermiştir. İlyrialıların ayaklanmaları sırasında M.S. 6'da Roma Moesia'da idari yapılanma girişimlerinde bulunmuşsa da buradaki yapılanma bir süre yalnızca askeri anlamda kalmıştır.⁴⁶⁸ Kuzeyden gelen Geta-Dac ve diğer kabilelerin kendilerine siyasi ve askeri sorunlar çıkaracağını fark eden Romalılar Moesia'nın bulunduğu yerde bir tampon bölge oluşturarak güvenliğini sağlamak ve kendisi de bu güvenli bölgede konuşularak Balkan Yarımadası'na giden yolu güvence altına almak istemiştir.⁴⁶⁹ Bu yeni yapılanmanın bilinen en eski *legatus*'u da Poppaeus Sabinus olmuştur.⁴⁷⁰ İmparator Augustus saltanatının sonlarına yaklaştığında bölgedeki askeri hareketliliğe nokta koymaya çalışılmışsa da bu hareketlilik ardılı Tiberius döneminde *legioların* sayısında ve konuşlandıkları yerler konusunda olmak üzere yeniden başlamıştır. M.S. 6'da Dalmatia, Pannonia ve Moesia'da yedi *legio* konuşlandırılmış ve bu *legioların* ordugahları, Siscia, Carnutum, Poetovio, Sirmium, Delminum ve Burnum'da yer almıştır.⁴⁷¹ Tuna bölgesinde bu kadar çok askeri yığınağın yapılması bölgede ilerleyen dönemlerde başka seferlerin de yapılacağına işaret etmektedir. Bir başka güvenlik önlemi Tuna Nehri kıyısında yer alan bugünkü Dobruca'nın İmparator Claudius döneminde (M.S. 41-54) Moesia Eyaleti'ne bağlanması olmuştur. Ancak

---

⁴⁶⁸ Cassius Dio, *Rhomaika* LV. 29; ayrıca bk. Ridley 1987, 375; Mócsy 1970, 49-50.

⁴⁶⁹ Diakov-Kovalev 2008, II, 250.

⁴⁷⁰ Robert-Dise 1991, 33; Stein 1940, 18.

⁴⁷¹ Wilkes 1963, 1-5.

imparator Moesia'nın Romalılaştırılması konusunda bunun dışında bir şey yapmamıştır.⁴⁷²

Daha önce de belirttiğimiz gibi Roma Tuna bölgesinin dağlık ve uzak kesiminde kalan Noricum'la bölgenin demir ve altın madenlerini ele geçirmek amacıyla ilgilenmiş olmalıdır.⁴⁷³ Augustus döneminde Tuna bölgesinde asker olarak görev yapmış olan Romalı tarihçi Velleius Paterculus Noricum'u Roma eyaletleri arasında saymıştır.⁴⁷⁴ Roma topraklarını Elbe'ye kadar uzatan Augustus'un evlatlığı Drusus'un ölümünden sonra Tuna bölgesinde sağlanmış olan huzur ortamı M.S. 4 yılına kadar bozulmamıştır. Ne var ki, bu dönemde Elbe ile Tuna arasındaki Marcomanların oturdukları Boii bölgesinin (Bohemya) ilhakı tam olarak gerçekleşmemiştir. Ren bölgesi ordu komutanlığına atanan Tiberius da bu toprakları Roma denetimi altına sokmak amacıyla harekete geçerek, M.S. 6'da kuzeyden Tuna bölgesine doğru inmiş, Gaius Satturinus adındaki komutan da ona yardımcı olmak amacıyla Ren'in doğu tarafından hareket etmiştir.⁴⁷⁵

M.S. 6-9 yılları arasında ortaya çıkan isyan sonrasında Roma'nın kuzey sınırını oluşturan Illyria bölgesi⁴⁷⁶ Pannonia ve Dalmatia adlarında iki ayrı eyalet

---

⁴⁷² Hardy 1887, 629; Diakov-Kovalev 2008, II, 250; İmparatorun bölgenin Romalılaştırılması ile ilgili genel politikası için bk. Barkóczi 1980, 100.

⁴⁷³ Bölgedeki altın kaynakları hakkında bk. Strabon, *Geographika* IV. 6. 12; ayrıca Roma'nın asıl amacı hakkında bk. Robert-Dise 1991, 30.

⁴⁷⁴ Velleius Paterculus, *Historia Romana* II. 39. 3; Alföldy 1974, 62; Noricum'un sınırları ile ilgili bk. Strabon, *Geographika* IV. 6. 9.

⁴⁷⁵ Mommsen 1909, 29; Akşit 1985, I, 46.

⁴⁷⁶ Roma dönemi öncesinde Illyria olarak adlandırılan bölge eyalet statüsüne alındıktan sonra yazıtlarda Provincia Illyricum adı kullanılmıştır. Örnek olarak bk. *ILSI*. 1265

olarak yeniden yapılandırılmıştır.⁴⁷⁷ Bu savaş Pannonia isyanı olarak adlandırılmış ve tarihçi Suetonius'un eserinde Kartacalı Hannibal ile yapılan savaşlarından sonra dış düşmana karşı yapılan savaşlar arasında en büyük savaş olarak kaydedilmiştir.⁴⁷⁸ Pannonia ve Dalmatia'da süre gelen isyanlar süresince İtalya'nın kuzeyinde yaşayan Germenler Roma'ya karşı bir savaşın içine girmiş değillerdi. Ne var ki, M.S. 9'da Illyria kabileleri ile yapılan çarpışmalar sona erip Ren bölgesi kumandanlığına Publius Quinctilius Varus'un atanması ve onun Germenler üzerindeki Roma denetimini sıklaştırmak ve vergileri artırmak yoluna gitmesi üzerine Germen toplulukları özgürlüklerini elde etmek amacıyla Roma'ya karşı birleşmişler ve bir isyan başlatmışlardır.⁴⁷⁹ Bunların isyanı Tiberius tarafından Illyria'da bulunan beş *legioluk* bir kuvvetle bastırılmak istenirken önce Moesia *legatus*'u A. Caecina Tiberius'a yardıma gelmiş,⁴⁸⁰ ancak Moesia'da çıkan karışıklıklar yüzünden eyaletine dönmüştür.⁴⁸¹

M.S. I. yüzyılın başlarında Trakya'nın başında bulunan krallara bakacak olursak; Trakya'nın son büyük kralı III. Kotys'in (M.Ö. 57-48) oğulları

---

⁴⁷⁷ *CIL* III. 1. 1741; ayrıca bk. Mommsen 1909, 38-39.

⁴⁷⁸ Suetonius, *Tiberius* XVI; Bu bölgedeki olayları yakından takip eden bir komutan ve tarihçi olan Velleius Paterculus ise eserinde adı geçen savaşı Pannonia savaşları olarak değil, Dalmatia savaşları olarak kaydetmiştir bk. Velleius Paterculus, *Historia Romana* II. 116. 1; Başka bir yazıtta da Paterculus ile aynı adlandırmanın kullanıldığı görülmektedir bk. *ILS* II. 1, 3320.

⁴⁷⁹ Mommsen 1909, 44-45; Syme 1971a, 23; Akşit 1985, I, 46.

⁴⁸⁰ Syme 1971b, 372; Mommsen 1909, 40-41.

⁴⁸¹ Caecina'nın savaştaki konumu için bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LV. 29. 3; ayrıca bk. Syme 1971b, 372.

Rhoemetalkes ile Rhaskuporis'in birlikte krallığı idare ettikleri görülür.⁴⁸² Her iki kral Roma'nın bölgedeki otoritesini kabul etmiş gibi görünmektedir. Bunlardan Rhoemetalkes Augustus zamanında M.S. 13'te yaşamını kaybederken ardında Kotys (IV. Kotys [M.S. 13-19]) adlı bir oğul bırakmıştır.⁴⁸³ Kral Rhoemetalkes'in ölümünün ve oğlunun ardılı olarak krallığın başına geçmesinin ardından Roma İmparatoru Augustus Trakya'nın sahil kesiminde kalan zengin ve kentleşmiş bölümünü IV. Kotys'in, sahilden uzakta kalan dağlık ve fakir bölümünü de amcası Rhaskuporis'in yönetimine vererek Trakya'yı yeniden yapılandırmıştır.⁴⁸⁴ Augustus hayatta kaldığı sürece (bir yıl) her iki kral da Roma'ya bağlı kalmıştır.⁴⁸⁵ Kurmuş olduğu yapılandırmanın düzgün çalıştığını düşünen Augustus'un Trakya'da yaptığı son düzenleme bu olmuştur. Trakya'daki iki kral arasında anlaşmazlığa konu olan sahil kesimindeki kentleşmiş zengin bölgenin Romalılar tarafından IV. Kotys'e verilmesinin nedeni bu toprakların ve Trakya'nın büyük çoğunluğunun IV. Kotys'in babası Rhoemetalkes tarafından denetime alınmış olması olmalıdır. Bu görüşe tarihçi Tacitus da destek vermektedir.⁴⁸⁶

---

⁴⁸² Kralların idaredeki yeri hakkında bk. Tacitus, *Annales* II. 66; III. Kotys'in *Basileos* (kral) unvanı ile bastırıldığı sikke için bk. Head 1911, 286; Rhoemetalkes'in *Basileos* unvanlı sikkesi için bk. *SNG* XII. I. 54. 791; *RPC* I. 1711.

⁴⁸³ IV. Kotys ilk yıllarda amcası Rhaskuporis ile ortak bir sikke bastırmıştır. Bu sikkede her ikisinin de *Basileos* unvanını kullandıkları görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Head 1911, 286; ayrıca bk. Onurkan 1988, 105.

⁴⁸⁴ Tacitus, *Annales* II. 64; Trakya'nın iki ayrı krallık olarak yapılandırılmasıyla ilgili bk. Archibald 1998, 219-224; Charlesworth 1971b, 645.

⁴⁸⁵ Onurkan 1988, 105.

⁴⁸⁶ Tacitus, *Annales* II. 64.

Pannonia'nın doğusu ve kuzeybatısı Augustus döneminde Roma kontrolü altına girmişse de bu gelişme tüm bölge için geçerli olmamış, Roma'nın Pannonia'nın kuzeyde kalan bölümünde yerleşme girişimi Augustus döneminde başlatılmış olmakla birlikte Tiberius döneminde tamamlanabilmiştir.⁴⁸⁷ Tiberius'un yönetimi ele almasından kısa süre sonra Augustus'un ölümünü haber alan Illyria ve Ren ordularında görev sürelerini doldurmuş olan sekiz *legio*'nun askerleri tarafından başlatılan iki isyan çıkmıştır.⁴⁸⁸ Bunlara karşı gönderilen kuvvetlerin başında Tiberius'un oğlu Drusus ile yeğeni ve evlatlığı Germanicus yer almıştır. Drusus Illyria'daki ayaklanmanın, Germanicus da Ren'deki ayaklanmanın bastırılmasında görev almışlardır.⁴⁸⁹

Aynı dönemde Trakya'nın iç bölgelerinde hüküm sürmekte olan Rhaskuporis, kuvvetleri ile birlikte birçok kez yeğeni IV. Kotys'in topraklarına girmiş ve kendisine verilen toprakların fakir ve dağlık olduğunu, buna karşılık IV. Kotys'e verilen toprakların denize açık ve kentleşmiş olduğunu söyleyerek huzursuzluk çıkarmaya başlamıştır.⁴⁹⁰ Buna karşılık Tiberius Rhaskuporis'i yaptığı saldırılar konusunda uyarmakla yetinmiştir. Aç gözlülüğe kapılmış olan Rhaskuporis yeğenini

---

⁴⁸⁷ Mócsy 1974c, 69; Zsolt 2003a, 138; Fetih kelimesi bu bölgenin eyalet statüsüne alınıp Romalı yöneticiler tarafından yönetilmesi anlamına gelse de Tuna bölgesi toplulukları aşağıda göreceğimiz gibi hiçbir zaman tam anlamıyla kontrol altına alınıp yatıştırılamamıştır; Zsolt 2003a, 74.

⁴⁸⁸ Akşit 1985 I, 69; terhis edilmiş askerlerin bölgede kurulan kolonilere yerleştirilmeleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Robert-Dise 1991, 34.

⁴⁸⁹ Mommsen 1909, 26; Tiberius döneminde Illyricum'daki ayaklanmaları bastırmak için kullanılan *legiolar* hakkında geniş bilgi için bk. Gabler 1979, 91-98.

⁴⁹⁰ Tacitus, *Annales* II. 64.

yakalatarak önce hapsetmiş, ardından da (M.S. 19'da) öldürtmüştür.⁴⁹¹ Fakat Roma'nın yeni imparatoru Tiberius bu hareketi hoş karşılamamış, aynı zamanda Trakya'nın Roma dışında bir güç tarafından tek yönetim altında birleşmesini istememiştir. Bu nedenle Rhaskuporis'i yakalatarak yargılamak amacıyla Roma'ya getirtmiştir. Roma'da yargılanan Rhaskuporis işlediği bu suçtan dolayı Alexandria'ya sürgüne gönderilmiş ve orada öldürülmüştür.⁴⁹²

Roma sürgüne göndererek öldürtmüş olduğu eski kral Rhaskuporis'in oğlu II. Rhometalkes'e⁴⁹³ Tuna Nehri ile Balkanlar arasında kalan toprakları idare etmesi için izin vermiştir. Bunun üzerine II. Rhoemetalkes babasının karşı koymacı tutumundan uzaklaşarak Roma vassali olma yolunu seçmiş ve Roma'ya bağlı kalmıştır.⁴⁹⁴ Kocası öldürülen Antonia'nın çocukları henüz küçük olduklarından bunların hisselerinin idaresi vekaleten Romalı kumandan Trebellienus Rufus'a verilmiş,⁴⁹⁵ çocukları Roma'ya götürülürken⁴⁹⁶ Antonia Tryphania da Trakya'dan ve

---

⁴⁹¹ Tiberius'un Rhaskuporis'i uyarmasına cevap olarak Rhaskuporis (IV) Kotys'in kendisine tuzak hazırladığı için onu yakalattığını söylemiş olsa da imparator Tiberius buna inanmamıştır. Olayların gelişimiyle ilgili bk. Tacitus, *Annales* II. 64-67.

⁴⁹² Charlesworth 1971b, 645.

⁴⁹³ Rhaskuporis'in oğlu Rhoemetalkes II olarak Trakya tarihine geçmiştir. Bk. Onurkan 1988, 107.

⁴⁹⁴ Rhoemetalkes II üzerinde kendisiyle birlikte Tiberius'un da resmedildiği bir sikke bastırmıştır. Bk. Head 1911, 286; *SNG* XII. I. 54. 796; *RPC* I. 1721; ayrıca bk. Onurkan 1988, 106.

⁴⁹⁵ IV. Kotys'in, III. Rhoemetalkes, Polemo ve V. Kotys adında üç oğlu vardır. Bunlardan Rhoemetalkes III'e babasının Trakya'daki toprakları, Polome'ye Pontus Krallığı, V. Kotys'e de Klikia toprakları idare etmeleri için verilmiştir. Bk. Magie 1950 Vol. I. 513; III. Rhoemetalkes'in Trakya'da bastırdığı sikke için bk. *RPC* I. 1723.

⁴⁹⁶ Bu çocuklar Roma'da Gaius (Caligula) ile tanışıp onunla birlikte eğitim almışlardır. Bk. Charlesworth 1971b, 645.

yönetiminden uzaklaşarak Kyzikos'a yerleşmiştir.⁴⁹⁷ Böylece Roma Trakya bölgesinin iç işlerine karışmaya hatta yönetimin bölüşülmesine karar vermeye devam etmiştir.⁴⁹⁸

IV. Kotys'in çocuklarının vasisi durumunda bulunan kumandan Rufus Trakya'da idari işlerle ilgilenmiş Krallığın iç işlerine müdahale etmemiştir.⁴⁹⁹ Yine de özgürlüklerine düşkün Traklar M.S. 21'de ve M.S. 26'da Moesia *legatus*'u Poppeius Sabinus tarafından bastırılan iki ayaklanma çıkarmışlardır.⁵⁰⁰ Bu ayaklanmaların bastırılmasında Rhaskuporis'in oğlu II. Rhoemetalkes Roma kuvvetlerine yardımda bulunmuş bu nedenle Tiberius onu kendisine dost ilan etmiştir. Ardından Roma *senatus*'u bu davranışından dolayı ona *Basileos* (Kral) unvanını kullanma izni vermiştir.⁵⁰¹ Bu arada Tiberius da Trakya'da kendi adına 4 kez sikke bastırmıştır.⁵⁰²

Tiberius'un ardından imparatorluk tahtına Caligula takma adlı Gaius geçmiştir. (M.S. 37-41) Caligula'nın hükümdarlık döneminde IV. Kotys'in oğlu III. Rheometalkes ile Rhaskuporis'in oğlu II. Rheometalkes'in Trakya'da birlikte hüküm sürmüş oldukları kabul edilmektedir.⁵⁰³ Bunlardan IV. Kotys'in oğlu III. Rheometalkes Roma İmparatoru Caligula'nın çocukluk arkadaşıdır ve onunla birlikte

---

⁴⁹⁷ Magie 1950 Vol. I, 513; Charlesworth 1971b, 645.

⁴⁹⁸ Tacitus, *Annales* II. 64-67; ayrıca bk. Ridley 1987, 385; Akşit 1985, I, 74.

⁴⁹⁹ Onurkan 1988, 106.

⁵⁰⁰ Tacitus, *Annales* IV. 46-51; ayrıca bk. Charlesworth 1971b, 645.

⁵⁰¹ Iwanow 1961, 95; Bu unvanla bastırıldığı sikke için bk. Head 1911, 286.

⁵⁰² Tiberius'un sikkeleri için bk. *RPC* I. 1724 – 1727.

⁵⁰³ Rhaskuporis'in bastırıldığı sikke için bk. *RPC* I. 1711; III. Rhoemetalkes için bk. 1723.

Roma'da eğitim görmüştür.⁵⁰⁴ Tacitus'un eserinin 37-47 yılları arasındaki olayları anlattığı kitapların eksik olması nedeniyle Caligula hakkında en güvenilir bilgileri Suetonius'un eserinden ve Cassius Dio'nun LIX. kitabından öğrenebiliyoruz. Kaynaklarımızın azlığı nedeniyle Caligula'nın Tuna ve Trakya bölgelerinde gerçekleştirdiği işler varsa bunları arkeolojik ve epigrafik malzemelerin izinde takip etmeye çalıştık. Ancak Caligula devlet işlerinden başka neredeyse her şeyle ilgilendiğinden devlet işlerini aksatmıştır.⁵⁰⁵

Bugünkü Vize (Bizye)'de bulunan ve *Vize A Tümülüsü* olarak adlandırılan bir mezar yapıtında Roma üslubunda birçok objeye rastlanmıştır. Bunlar arasından 4 adet gümüş kadeh Caligula tarafından görülmüş olması ihtimali göz önünde tutulduğunda dikkat çekicidir. Bu kadehlerin Roma'da eğitim görürken Caligula ile arkadaşlık yapan III. Rhoemetalkes'e Caligula tarafından hediye olarak verilmiş olduğu öne sürülmekle birlikte kesin yargıya varabileceğimiz yazılı malzemeler yoktur.⁵⁰⁶ İmparator Trakya prensi olan üç kardeşle muhtemelen M.S. 29'da büyük annesinin evine taşındığı zaman tanışmış olmalıdır.⁵⁰⁷ Bu nedenle olsa gerektir ki güney Trakya'nın yerli kralı III. Rhoemetalkes imparator Caligula'nın portresinin resmedildiği bir sikke bastırmış ve krallığında kullanmıştır.⁵⁰⁸ Bu veriye dayanarak Caligula döneminde Trakya krallıkları ile Roma İmparatorluğu arasında iyi ilişkiler kurulmuş olabileceği düşünülebilir.

---

⁵⁰⁴ Charlesworth 1971b, 645.

⁵⁰⁵ Suetonius, *Caligula* XXII-LX; Cassius Dio, *Rhomaika* LIX. 12. 1-3, 13. 1-9.

⁵⁰⁶ Onurkan 1988, 107; ayrıca bk. Onurkan 1978, 47-55.

⁵⁰⁷ Charlesworth 1971a, 654.

⁵⁰⁸ Head 1911, 286.

Caligula'nın bir suikast sonucu öldürülmesinin ardından imparatorluk görevini amcası Claudius (M.S. 41-54) devralmıştır. İmparator Claudius Tuna bölgesinde savaşmaktan çok idari işler yapmıştır. Bunlar arasında Tuna Nehri kıyısında yer alan Dobruca'nın Moesia Eyaletine bağlanması⁵⁰⁹ ve Noricum'da beş kente *municipium* statüsü vermesi sayılabilir.⁵¹⁰ Bunun dışında imparatorun döneminde Pannonia'da Savaria kenti koloni,⁵¹¹ Dalmatia'da Curicum kenti de *municipium* statüsü verilerek kurulmuştur.⁵¹² İmparator her ne kadar çoğunlukla idari işlerle ilgilenmişse de Tuna bölgesinde bir ordugah kurarak kendi dönemindeki karışıklıkları bastırmaya da çalışmıştır.⁵¹³ Bu ordugah kendisine karşı ayaklanarak Dalmatia'da karışıklık çıkaran eyalet yöneticisi Furius Camillus Scribonius'a karşı kurulmuş, Scribonius'un isyanı beş gün içinde bastırılarak bölge sükunete kavuşturulmuştur.⁵¹⁴

İmparator Claudius döneminde yapılan önemli işlerden bir tanesi de Trakya'nın eyalet ilan edilmiş olması olmalıdır. Çünkü bu bölge Claudius dönemine kadar sürekli sorun çıkaran ve karmaşık bir bölge olmuştur. M.S. 46 yılında IV. Kotys'in oğlu II. Rhoemetalkes kendi karısı tarafından öldürülünce,⁵¹⁵ İmparator Claudius bölgede daha fazla sorun çıkmaması ve Balkanların artık Roma denetimi

---

⁵⁰⁹ Hardy 1887, 629; Diakov-Kovalev 2008, II, 250; İmparatorun bölgenin Romalılaştırılması ile ilgili genel politikası için bk. Barkóczy 1980, 100.

⁵¹⁰ Robert-Dise 1991, 36.

⁵¹¹ Robert-Dise 1991, 39; Fülep 1980, 43.

⁵¹² Wilkes 1969, 197.

⁵¹³ Mócsy 1974c, 114.

⁵¹⁴ Suetonius, *Claudius* XIII.

⁵¹⁵ Aynı dönemde Rhoemetalkes adında iki kral hüküm sürmekteydi, ancak öldürülen Rhoemetalkes IV. Kotys'in oğlu olan II. Rhoemetalkes'dir. BK. *RPC* I. 1721.

altında tutulması amacıyla Trakya'yı Roma eyaleti haline getirmiş ve bölgenin idaresini atlı sınıftan bir *procurator* vermiştir.⁵¹⁶ İmparator Trakya'yı eyalet yapmakla kalmamış burada idari yapılanmanın şekillenmesinde de rol oynamıştır. Bunun ilk adımı olarak işe Apri adlı bir koloni kurarak başlamıştır.⁵¹⁷ İmparator yeni kurulan eyalet kendi adına 2 kere de sikke bastırmıştır.⁵¹⁸

Romalılar Trakya'nın kalabalık ve savaşçı halklardan oluştuğunu bildiklerinden yalnızca eyalet kurarak ve yönetici atayarak bölgeyi yatıştırılamayacaklarını ve hakimiyetlerini iyiden iyiye hissettiremeyeceklerini bilmiş ve bölgeyi eski krallık sistemine dayanarak *strategialara* göre yeniden ayırmışlardır.⁵¹⁹ Çoğu eski güçlü Trak boylarının adlarını taşıyan bu birimlerin başlıcaları şunlardır; batı uçta Dentheletice, Serdice, Usdisecice, Selletice; güneye doğru Makedonia ve Ege Denizi boyunca Maedice, Drosice, Coelaletice, Sapaice, Corpulice, Caenice; doğuya doğru Besice, Bennce, Samaice ve Astice. Abdera, Ainos ve Byzantium gibi bölgeler *strategia* sisteminin dışında bırakılmış özgür bölgelerdir ve Trakya bölgesinin bu idari yapılanma sistemi imparator Traianus dönemine kadar devam etmiştir.⁵²⁰ Yukarıda adı geçen *strategialar* dışında Roma

---

⁵¹⁶ Eutropius'un eserinde konu karmaşık görünmektedir, Ona göre Trakya'yı eyalet yapan imparator Vespasianus'tur, Burada adı geçen yer Thrakia Klikia olmalıdır. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 19; Ayrıca tarihçi imparator Claudius'un dönemini anlatırken Trakya'dan hiç söz etmemiştir. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 13; Trakya'nın eyalet olması ile ilgili bk. *ILS* 1. 231; Grant 1988, 30; Akşit 1985, I, 48; Diakov-Kovalev 2008, II, 250.

⁵¹⁷ Mansel 1993, 23.

⁵¹⁸ *RPC*. I. 1728 – 1729.

⁵¹⁹ Plinius, *Naturalis Historia* IV. 18.

⁵²⁰ Sevin 2001, 18; Trakya'da Romalılardan önce Makedonlular tarafından oluşturulan *strategialar* hakkında bk. Mansel 1993, 23.

dönemi öncesi Trakya'sında en küçük idari bölünmeler *kome* veya *vicus* olarak adlandırılan köylerden oluşmuştur.⁵²¹

Ne var ki, Trakya'da Romalılar tarafından idari düzenlemeler yapılmasına karşılık yerli halkın yaşam şekillerinde ilk başlarda büyük değişiklikler olmamıştır. Ancak Trakya bölgesinin ölü gömme geleneği olan tümüslere bu tarihten sonra eskisi kadar sık rastlanmayacaktır. Bunun yanında zengin aileler bu geleneği M.S. II. yüzyıla kadar devam ettirdilerse de mezarlarda rastlanan ölü hediyelerinin azaldığı görülmektedir.⁵²² Claudius'un M.S. 54 yılında ölümünün ardından imparatorluk yetkilerini üvey oğlu Nero almıştır. Nero'nun yönetiminin ilk yıllarıyla ilerleyen dönemleri arasında büyük bir farklılık göstermiş olan imparator Nero M.S. 54-68 arasında 14 yıl imparatorluk yapmıştır. Yönetiminin ilk yıllarında ılımlı bir tavır sergilediyse de kısa süre sonra korkutucu bir kişiliğe bürünmüş ve aralarında kendi annesinin de bulunduğu birçok kişiyi öldürtmekten geri kalmamıştır.⁵²³ Nero idari işlerle fazla ilgilenmemekle birlikte onun döneminde Corinium ile Nedinum arasında yerleşim yeri kurularak buraların idari yapılanması için adım atılmıştır.⁵²⁴ Bundan başka Dalmatia Eyaletinde Asseria kentinin çevresine imparator döneminde bir savunma duvarı inşa edilmiştir.⁵²⁵

---

⁵²¹ Mansel 1993, 23.

⁵²² Onurkan 1988, 107.

⁵²³ İmparator Nero hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Suetonius, *Nero* I-LVII.

⁵²⁴ Wilkes 1969, 212.

⁵²⁵ Wilkes 1969, 214.

II. 2. 2. Flaviuslar Hanedanı Dönemi (M.S. 69-96)

M.S. 68 yılı Roma'nın en karışık dönemlerinden birisini oluşturmaktadır. Çünkü imparatorluk yönetimi bir yılda dört kişi tarafından ele geçirmiştir.⁵²⁶ Bu kişilerin imparatorluk yönetimini ele geçirmeleri sırasında askeri kuvvetlerin oynadığı rolden dolayı askerlerin ülkenin kaderini yönlendirmedeki etkisi açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.⁵²⁷ Tarihçi Tacitus konunun önemini; “*Nero'nun ölümü bütün legiolarda ve komutanlarında değişik heyecanlara yol açtı. Bir devlet sırrı ortaya çıkmıştı: Roma'dan başka bir yerde de imparator yaratılabilir...*” şeklinde özetlemiştir.⁵²⁸

İmparator Otho'nun intihar ettiğini (M.S. 68) Gallia'dayken haber alan Germania orduları komutanı Vitellius, daha önce kendi askerleri tarafından imparator ilan edilmiş, *senatus* da bu imparatoru tanımıştı.⁵²⁹ Kısa süren hükümdarlığı süresince ölçsüz hareketleri Roma'ya çok pahalıya mal olmuş, ahlak dışı olaylar ve

---

⁵²⁶ Galba, Otho ve Vitellius dönemlerinde Tuna bölgesinde tarihsel bir gelişme yaşanmamıştır. Bu nedenle bu imparatorlar adına ayrı bir bölüm açılmamıştır. Bu imparatorların kariyerleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 16-18; Grant 1988, 43-50; Ayrıca Galba için bk. Suetonius, *Galba* I-XXIII; Tacitus, *Historia* 11, 37, II. 10; Cary-Schullad 1988, 403; Otho için bk. Suetonius, *Otho* I-XII, Tacitus, *Historia* I. 47, 74, 76, 87 vd, II. 18 vd, 39-45; Vitellius için bk. Suetonius, *Vitellius* I-XVII; Tacitus, *Historia* II. 55, 66-67, 74, 85; Cary-Scullard 1988, 406.

⁵²⁷ Diakov-Kovalev, 2008, II, 261; Ayrıca dört imparatorlar yılı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz Levick 1999, 43-53; Ridley 1987, 430-434.

⁵²⁸ Tacitus, *Historia* I. 4.

⁵²⁹ Suetonius Vitellius'un askerler tarafından imparator ilan edildiğini yazmaktadır. Bk. Suetonius, *Vitellius* VIII; Eutropius da onun Germania orduları tarafından imparator ilan edildiğini söylemektedir. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 17; Tacitus, *Historia* II. 55; Grant 1988, 48.

nedensiz ölümler çoğalmıştır.⁵³⁰ Bu sırada hükümdarlığının sekizinci ayında Pannonia ve Moesia’da ayaklanmalar başlamıştır. Ancak, imparator bu ayaklanmaları fazla önemsememiştir.⁵³¹ Mısır *praefectus*’u Tiberius Alexander’in emrinde bulunan *legioları* M.S. 69 yılı Temmuz ayının başında Vespasianus’a (M.S. 69-79) bağlılık yemini etmeye zorlamış, bu gün Vespasianus’un imparatorluğunun ilk günü olmuştur.⁵³² Ardından 11 Temmuzda Iudea orduları bunlara katılmıştır, bu olaylar olmadan önce Galba’ya yardım etmesi için Moesia ordularından ayrılarak gönderilen iki bin asker de Galba’nın yenildiği haberini aldıktan sonra başsız kalmamak için Vespasianus’a bağlılık yemini etmişlerdir.⁵³³ Bunlara ek olarak doğu eyaletlerinin ve vassal krallıklardan bazılarının da Vespasianus’u tanınmasıyla birlikte Vespasianus’un yandaşlarının sayıları hızlı bir şekilde artmıştır.⁵³⁴ Vitellius’la Vespasianus arasında bugünkü Cremona’da (Milano yakınlarında) bir savaş yapılmış, sonucunda Vitellius’un ordusu yenilmiştir.⁵³⁵ Vespasianus’un diğer cephelerde de galip gelmesi, imparator ilan edilmesi ve imparatorluğunun *senatus* tarafından onaylanmasıyla Roma sarsıntılı “Dört İmparatorlar Dönemi”ni aşmasını bilmiştir.⁵³⁶

---

⁵³⁰ Eutropius Onun soylu olmaktan çok şerefli bir aileden geldiğini, yönetimi sırasında zalimce davranışlar sergileyip Nero’nun cesedini yüceltecek kadar kötü işler yaptığını kaydetmiştir. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 18.

⁵³¹ Akşit 1985, I, 131; ve Cary-Scullard 1988, 406.

⁵³² Suetonius, *Vespasianus* VI.

⁵³³ Suetonius, *Vespasianus* VI.

⁵³⁴ Wells 1992, 157; Grant 1988, 48.

⁵³⁵ Tacitus, *Historia* III. 13-14; Wells 1992, 162; ve Levick 1999, 45 vd.

⁵³⁶ Suetonius, *Vespasianus* VI; Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII, 16-18; ayrıca bk. Rostovtzeff 1963, 433; Vitellius’un öldürülmesi ile ilgili bk. Tacitus, *Historia* III. 63-75;

On yıl süren hükümdarlığı sırasında Vespasianus'un yaptığı en önemli işlerden bir tanesi Pannonia bölgesinde Tuna Nehri boyunca yer alan askeri birliklerin yıpranan ordugahlarının kuvvetlendirilmesi olmuştur.⁵³⁷ Buna bağlı olarak ortaya çıkan güven ortamında Sava ve Drava Nehirlerinde taşımacılık gelişmiş ve düzene kavuşturulmuştur, Tuna bölgesinde Sirmium ve Siscia kentlerine *colonia* statüleri bu güven ortamında döneminde verilmiştir.⁵³⁸ Bu dönemde Siscia ve Sirmium kolonileri dışında Pannonia'nın batısında kalan bölümünde üç ayrı koloni daha kurulmuştur. Bunlar özellikle bölgenin ilhaki sırasında Roma'ya büyük zorluklar çıkaran bölgelerden seçilip ayrılan yerler olmuştur.⁵³⁹ Flaviuslar hanedanı döneminin (M.S. 69-96) en önemli özelliklerinden bir tanesi eyaletlerin ve kentlerin bayındırlık işlerine önem gösterilmesi olmuştur. Bu dönemde kentlerin pek çoğunda yollar ve su kemerleri ile doruğa çıkan yapı işleri dikkat çekicidir.⁵⁴⁰

İmparator Vespasianus dönemine kadar Trakya'da Romalılar tarafından kurulan kolonilerin sayısı oldukça sınırlıdır. Bu nedenle imparator kentleşmede geri kalmış olan Trakya'da Deultum adlı yeni bir koloni kurarak bu eksikliği gidermeye çalışmıştır.⁵⁴¹ Ancak burayı koloni yapmasına rağmen kent adına bir sikke

---

Vespasianus'un imparatorluğunun onaylanması ile ilgili bk. Tacitus, *Historia* IV. 3; ve Suetonius, *Vespasianus* VII.

⁵³⁷ Bu alandaki çalışmalar arkeolojik kazılar sonucunda anlaşılabilir. bk. Zsolt 2003a, 140; Levick 1999, 53-65.

⁵³⁸ Mócsy 1974c, 103; Fitz Jenő bu askerlerin Akdeniz'de görev yapmış denizcilerden oluştuğunu söylemektedir. Bk. Fitz 1980, 143; Diakov-Kovalev 2008, II, 267.

⁵³⁹ Bu kolonilerden bir tanesi daha önce Tiberius ve Claudius'un ordugah kurdukları yerin civarındaki Carnutum ve Savaria yakınlarındaki Flavium Scarbantia'dır. Bk. Mócsy 1974c, 114. Diğer iki kent ise Nevidunum ve Andoutonia'dır. Bk. Robert-Dise 1991, 43.

⁵⁴⁰ Diakov-Kovalev 2008, II, 267; ayrıca bk. Levick 1999, 107-124.

⁵⁴¹ Kentin bastırıp kullandığı sikke için bk. Head 1911, 287.

bastırmamıştır.⁵⁴² Vespasianus'un ardından Roma İmparatorluk yetkisini kısa süreliğine Titus (M.S. 79-81) yürütmüş,⁵⁴³ bunu izleyen süreçte oldukça karışık bir dönemde imparatorluk yapan Domitianus'u (M.S. 81-96), en fazla Daclarla yaptığı savaşlar uğraştırmıştır.⁵⁴⁴ M.S. 85'te Kral Decebalus'un başkanlığında birleşen Daclar, Moesia'ya saldırmışlar ve vali Oppius Sabinus'u öldürerek buradaki Roma kuvvetlerini mağlup etmişlerdir.⁵⁴⁵ Bunun üzerine, imparator karşı harekete geçerek istilacıları püskürtmeyi başarmıştır. Bu başarıya karşılık *praetor praefectus*'u Cornelius Fuscus'un Dacia'yı ele geçirme girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış ve ordusunun büyük bir bölümü yok olmuştur (M.S. 86).⁵⁴⁶ Bu durum karşısında imparator Domitianus'un ordusu daha fazla kayıp vermekten çekinerek geri çekilmiş, Roma'ya dönen imparator aralıklarla devam eden çarpışmalar sürerken ikinci bir savaş yapmak için M.S. 88'e kadar hazırlıklara devam etmiştir.⁵⁴⁷ Bu sırada Domitianus Decebalus'un yaptığı askeri hareketleri daha yakından izlemek ve kontrol altında tutmak amacıyla Moesia'yı Yukarı Moesia (Bugünkü Sırbistan) ve

---

⁵⁴² SNG XII. I. 63. 921 vd.

⁵⁴³ Titus döneminde Tuna ve Trakya bölgelerinde önemli bir gelişme yaşanmamıştır. Bu imparatorun kariyeri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Suetonius, *Titus* I-XI; Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 21-22; ayrıca bk. Grant 1988, 55-59; Akşit 1985, I, 153-159.

⁵⁴⁴ Bu topluluklar üzerine yaptığı savaşlar için bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 23; ayrıca bk. Grant 1988, 61; Wells 1992, 168.

⁵⁴⁵ Suetonius, *Domitianus* VI; Tacitus, *Agricola* 41; Oppius Sabinus'un öldürülmesiyle ilgili bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 23.

⁵⁴⁶ Suetonius, *Domitianus* VI; ayrıca bk. Diakov-Kovalev 2008, II, 269.

⁵⁴⁷ Ridley 1987, 444-447; Grant 1988, 62.

Aşağı Moesia (Bugünkü Dobruca ve Bulgaristan) olarak ikiye bölmüştür.⁵⁴⁸ Bu yeni yapılanma sadece Daclar üzerine yapılacak seferler sırasında değil, aynı zamanda Trakya Eyaleti'nin gözetim altında tutulmasında da önemli rol oynamıştır.⁵⁴⁹ İmparator bölgedeki karışıklıkları giderebilmek amacıyla, Sarmatlar üzerine, Cahattiler üzerine ve iki kez de Daclar üzerine olmak üzere toplam dört büyük sefer düzenlemiştir.⁵⁵⁰

M.S. 88 yılında yenilenmiş Roma ordusu Daclara karşı daha başarılı olmuş, Iulianus komutasında bazı başarılar kazanılmıştır.⁵⁵¹ Ne var ki, bu savaş sırasında daha önce de Roma başka bölgelerde savaşırken sorun çıkarmış olan Marcomanlar, Quadlar, Iazyglar yeniden silaha sarılmışlardır.⁵⁵² Bu durum karşısında imparator Domitianus bunların üzerine yürümüş, ancak büyük bir karşı koymayla duraklamak zorunda kalmış ve bu durumdayken Dacia kralı Decebalus'un önerdiği barışı kabul etmiştir.⁵⁵³ Ancak bu barış şartları Roma için hiç de kazançlı olmamıştır. Buna göre Romalılar Daclara yıllık vergi ödemeyi, onlardan aldıkları esirleri geri vermeyi ve Dacia emrinde çalışmalarını için Romalı mühendisler vermeyi kabul etmişlerdir.⁵⁵⁴ Bu savaşın ardından imparator Domitianus için Roma'da *forum*da bir heykel yapılması ve çeşitli onursal unvanlar verilmesi *senatus* tarafından karara bağlanmışsa da

---

⁵⁴⁸ Tacitus, *Historia* II. 86, *ILS* I, 1005; ayrıca bk. Robert-Dise 1991, 46; Ridley 1987, 446; ve Cary-Scullard 1988, 443; Domitianus'un Moesia'da Bastırdığı sikkeler için bk. *RPC* II. 401, 404 – 407.

⁵⁴⁹ Mackendrick 1975, 90.

⁵⁵⁰ Suetonius, *Domitianus* VI.

⁵⁵¹ Cassius Dio, *Rhomaika* LXVII. 10. 1 - 3; ayrıca bk. Wells 1992, 168.

⁵⁵² Grant 1988, 62; Akşit 1985, I, 163.

⁵⁵³ Diakov-Kovalev 2008, II, 269.

⁵⁵⁴ Cassius Dio, *Rhomaika* LXVII. 7. 2.

imparator savaşta istediği sonucu elde edemediği için diğer unvanlarla birlikte *Dacicus* unvanını almayı da reddetmiştir.⁵⁵⁵

İmparator Domitianus döneminde Tuna bölgesinde yaşanan bundan sonraki gelişme Sarmatların M.S. 92'de Tuna Nehrini geçerek bir Roma *legiosunu* (*XXI. Rapax*) yenmesi, bunun üzerine imparatorun Roma'dan hareket ederek Sueb ve Sarmatlara karşı savaş açması olmuştur.⁵⁵⁶ Tekrar huzursuzluk çıkarmış olan bu topluluklar sonunda imparator tarafından itaat altına alınarak M.S. 93 yılı başında Roma'ya geri dönmüştür.⁵⁵⁷ Roma'ya geri dönüşünün hemen ardından imparator Domitianus'un tutarsız davranışları baş göstermiş ve halk imparatora karşı nefret beslemeye başlamıştır.⁵⁵⁸

III. 2. 3. Beş İyi İmparator Dönemi (M.S. 96-192)

İmparator Domitianus'un ölümü üzerine imparatorluk yetkilerini ve tahtı ele geçiren Nerva'nın (M.S. 96-98) yapmış olduğu işler arasında belki de en önemlisi M.S. 97'de Yukarı Germania valisi M. Ulpius Traianus'u kendisine ortak imparator olarak seçmesi ve onu evlat edinmiş olmasıdır.⁵⁵⁹ Bu sırada Tuna boylarında Sarmatlar ve Suebler yeniden karışıklık çıkarmışlar, imparator Nerva'nın bunlara karşı zafer kazanması üzerine⁵⁶⁰ imparatora ve üvey oğlu M. Ulpius Traianus'a

---

⁵⁵⁵ Grant 1988, 62-63.

⁵⁵⁶ Suetonius, *Domitianus* VI; Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VII. 23.

⁵⁵⁷ Suetonius, *Domitianus* VI; ayrıca Syme 1928, 43; ve Ridley 1987, 449.

⁵⁵⁸ Suetonius, *Domitianus* III; ayrıca bk. Akşit 1985, I, 165.

⁵⁵⁹ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VIII. 1; ayrıca bk. Grant 1988, 70.

⁵⁶⁰ *ILS* I. 2720; ayrıca bk. Grant 1988, 70; Ridley 1987, 465.

Germanicus unvanı verilmiştir.⁵⁶¹ İmparator Nerva Traianus'u görmeden ölmüşse de onu evlat edinmekle Roma'nın yeni bir iç savaşın içine girmesini engellemiştir. Bu davranışından dolayı kendisine ölümünden sonra *pater patriae* unvanı verilmiştir.⁵⁶²

İmparator Traianus (M.S. 98-117) Nerva'nın M.S. 98'de ölümü ile karışık bir durumda olan Roma İmparatorluğunun başına geçmek için hiçbir karşı koymayla karşılaşmamıştır.⁵⁶³ Traianus'un karşısında duran ilk ve en önemli sorun sürekli saldırılarla zayıf düşürülmüş olan Tuna Nehri sınırını Daclara karşı, aynı durumda bulunan Fırat Nehri sınırını da Parthlara karşı güçlendirmek ve korumak olmuştur.⁵⁶⁴ İmparator M.S. 98 yılı kışında Pannonia sınırındaki savunma hatlarını düzenleme işini tamamlamak amacıyla burada kalmıştır. Çünkü, Dacia'nın sürekli bir tehlike oluşturduğunu ve kralları Decebalus'un uzun süre sessiz kalmayacağını bilmiştir.⁵⁶⁵

Bölgede imparator Domitianus döneminde kaybedilen Roma otoritesinin yeniden kurulmasının Dacia bölgesinin kontrol altına alınması ile sağlanabileceği görüşü makul ve mantıksal bir düşüncedir. Buna imparator Traianus'un Dacia'nın zengin altın madenlerine sahip olmak istemesi de eklenirse Dacia bölgesinin ele geçirilme isteği daha anlaşılabilir konuma gelecektir. İmparator bu isteğini yerine getirebilmek için bir sonraki yaz tekrar Tuna boylarına dönmek üzere M.S. 99 yılı kışında Roma'ya doğru yola çıkmıştır.⁵⁶⁶

---

⁵⁶¹ Her iki imparatorun da *Germanicus* unvanlarıyla ilgili çok sayıda yazıt mevcuttur bk. *CIL* VI, 252, 542, 543, 544; *ILS* I, 285.

⁵⁶² Akşit 1985, I, 178.

⁵⁶³ Grant 1988, 72.

⁵⁶⁴ Diakov-Kovalev 2008, II, 274.

⁵⁶⁵ Gibbon 1988, 25.

⁵⁶⁶ Ridley 1987, 467; Akşit 1985, I, 179-180.

M.S. 88’de Daclara yapılan anlaşmada Roma otoritesi zedelenmiş, ancak bölgedeki emniyet ancak bu şekilde sağlanabilmişti.⁵⁶⁷ Dacia kralı Decebalus da M.S. 88-101 arasında geçen barış döneminde boş durmamış, krallığının başkentini Proliissium’dan Sarmizegethusae’ye taşımış, kaleler, yollar ve yeni tahkimatlar yaptırmıştır.⁵⁶⁸ Bu durum karşısında imparator Traianus Daclara karşı savaşmanın kaçınılmaz olduğunu anlamış, bunun üzerine Dacia’ya yapacağı sefer sırasında kullanmak üzere Tuna Nehri boyunca uzanan bir yol ve Tuna Nehri üzerine taş bir köprü inşa ettirmiştir.⁵⁶⁹ Savaşın hangi bahaneye dayanılarak başlatıldığı kaynakların yetersizliğinden dolayı tam olarak bilinmemektedir. Ancak Traianus’un bunu bölgede Roma’nın saygınlığını yeniden sağlamak için yaptığı yaygın görüşür.⁵⁷⁰

M.S. 102 yılı ilkbaharında imparator Traianus Dacia’yı kuşatmaya hazırlanarak dokuz *legio*luk bir kuvvetle yola çıkmış ve yolda kendisine iki *legio* daha katılmıştır.⁵⁷¹ İmparator, Viminacium’da birleştirdiği kuvvetlerini Tuna Nehri üzerinde kurduğu köprü aracılığıyla karşı kıyıya geçirdikten sonra ilk çarpışma Moesia’nın aşağısında kalan Dacia topraklarında yer alan Tapae’de olmuştur.⁵⁷² Tapae’deki çarpışmaların ardından Roma ikinci seferde daha doğudan saldırarak başarı sağlamıştır. Roma’nın tekrar üzerine geldiğini gören Decebalus bir elçi heyeti

---

⁵⁶⁷ Domitianus Marcomanlar tarafından kuşatılmıştı. Cassius Dio, *Rhomaika* LXVII. 7. 2. Böyle bir anlaşmayı bu şartlar altında kabul etmiştir.

⁵⁶⁸ *ILS* II. 1. 5863.

⁵⁶⁹ Cassius Dio, *Rhomaika* LXVIII. 13. 1; Henderson 1968a, 259; Diakov-Kovalev 2008, II, 274.

⁵⁷⁰ Zsolt 2003a, 136; Akşit 1985, I, 181.

⁵⁷¹ Cassius Dio, *Rhomaika* LXVIII. 8. 1; Grant 1988, 76.

⁵⁷² Tarihçi Cassius Dio’ya göre bu ilk çarpışmalarda Romalılar başarı sağlayamamıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXVIII. 8. 1.

gönderip barış istemek zorunda kalmıştır.⁵⁷³ Bu barış ile Decebalus, Domitianus'tan almış olduğu Roma mühendislerini geri vermiş ve Roma'nın egemenliğini kabul etmiştir.⁵⁷⁴

Barışın sağlanmasıyla birlikte Decebalus batı Dacia'yı boşaltmış ve başkenti Sarmizegethusae'de bir Roma garnizonunun yerleşmesine izin vermiştir.⁵⁷⁵ Bu olayların ardından Roma'ya dönerek zafer töreni düzenleyen imparator Traianus'a *Dacicus* unvanı verilmiştir.⁵⁷⁶ Bu şekilde Dacia bölgesi geçici bir süreliğine de olsa yatıştırılmış ve Roma eski prestijini sağlama almayı başarmıştır. İmparator Traianus bu başarısının ardından kendi adına bir sikke bastırmış ve bu sikke M.S. 111 yılına kadar kullanılmıştır.⁵⁷⁷ Ancak Dacia bölgesinde hareketlilik yine de hız kesmemiş, Sarmat kabilelerinden Roxalanlar imparatorun Drobetae'de kışın geçmesini bekleyen kuvvetlerine saldırmışlarsa da Romalıların karşısında yenilerek geri çekilmişlerdir.⁵⁷⁸

Dacia kralı Decebalus'un Roma'nın vassali durumuna düşmekten hiç de hoşnut kalmadığı daha sonra yaptığı işlerden anlaşılmaktadır. Bağımsızlık arayışları içine giren kral, barışı bozmak için Roma'nın bu dönem için müttefiki olan Iazyglere saldırmış,⁵⁷⁹ ardından Dacia'nın başkenti Sarmizegethusae'de bulunan Roma

---

⁵⁷³ Cassius Dio, *Rhomaika* LXVIII. 9. 1.

⁵⁷⁴ Cassius Dio, *Rhomaika* LXVIII. 9. 5; Dacların Romalıları tarafından yenilmesiyle ilgili bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VIII. 2; ayrıca bk. Grant 1988, 72; Henderson 1968a, 267.

⁵⁷⁵ Cassius Dio, *Rhomaika* LXVIII. 9. 7.

⁵⁷⁶ Cassius Dio, *Rhomaika* LXVIII. 10. 2; *ILS* I. 286, 1021a; *CIL* VI. 252.

⁵⁷⁷ *BMC*, 489.

⁵⁷⁸ Akşit 1985, I, 182; Ridley 1987, 466-468.

⁵⁷⁹ Cassius Dio, *Rhomaika* LXVIII. 10. 3.

garnizonun komutanını tuzağa düşürerek yakalatıp hapsetmiş ve buradaki garnizonu yok ettirmiştir.⁵⁸⁰ Bunun üzerine imparator Traianus, M.S. 106 yılında Roma'dan yola çıkarak ünlü Dorbatae köprüsüne ulaşmış, Dacların başkenti Sarmizegethusae hemen kuşatılmış, kaleler ve tahkim edilmiş yerler yıkılmıştır. Romalıların büyük çaplı saldırıları karşısında dayanamayan Dacialıların bir kısmı kaçmış, bir kısmı intihar etmiş, bir kısmı da Roma'ya sığınarak af dilemiştir.⁵⁸¹ Kral Decebalus yakalanmaktan korkarak intihar etmiş ve başı Roma'ya getirilmiştir.⁵⁸² Dacia krallığı artık huzursuzluk çıkarmaması için içinde bir *legio* bırakılarak eyalet haline getirilmiştir.⁵⁸³

İmparator Traianus'un 2. Dacia seferi sırasında olasılıkla Pannonia'da ve Moesia'da bulunan tüm *legiolar* görev almıştır. Bunlardan başka imparator Traianus Ren Nehri sınırlarında konuşlandırılmış olan iki *legioyu* daha getirtmiştir.⁵⁸⁴ Dacia'nın fethedilmesiyle birlikte Roma, Balkanlardaki en tehlikeli düşmanını da yenmiş ve kuzey sınırlarını sağlama almıştır. Bundan başka Gaius Iulius Caesar'ın hedefi olan ve imparator Augustus tarafından çalışmaları başlatılan Tuna Nehri'nin ülkenin kuzey sınırını oluşturması projesi de gerçekleştirilmiş Roma'nın sınırı Dacia topraklarına kadar dayanmıştır.

Dacia'nın fethedilmesi üzerine burada zaman kaybetmeksizin başkent Sarmizegethusae'de *Colonia Dacia* olarak adlandırılan bir koloni kurulmuş ve bu

---

⁵⁸⁰ Cary-Scullard 1988, 442; Henderson 1968a, 275.

⁵⁸¹ Ridley 1987, 469.

⁵⁸² Cassius Dio, *Rhomaika* LXVIII. 14. 3; Mackendrick 1975, 90.

⁵⁸³ Decebalus'un yenilmesiyle ilgili bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VIII. 2; Dacia'nın eyalet yapılmasıyla ilgili bk. *CIL* III. 1. 1627; ayrıca bk. Grant 1988, 72.

⁵⁸⁴ Ridley 1987, 523.

koloniye bir *legio* yerleştirilmiştir.⁵⁸⁵ Dacia'nın yerli halkı ilerleyen dönemlerde yeniden karışıklık çıkarmamaları için güneye sürülürken buraya Romalı askerlerin yanında Küçük Asya'dan ve Suriye'den yeni topluluklar getirilerek yerleştirilmiştir.⁵⁸⁶ Bundan başka, Pannonia'da Poetovio, Moesia'da Oescus ve Ratiaria yerleşimleri imparator tarafından koloni statüsüne yükseltilmiştir.⁵⁸⁷

Dacia'nın ele geçirilmesiyle birlikte bölgenin altın madenleri Romalılar tarafından işletilerek kendi iç işlerindeki masraflarını karşılamak amacıyla kullanılmıştır.⁵⁸⁸ Bu savaşlar sonrasında imparator Traianus tarafından Roma'ya Dacia bölgesinin altın madenleri ekonomik yönden kazandırılırken siyasal girişimlerin sonucu olarak da Marcoman ve Quad kralları ile yapılan görüşmeler sonunda bu topluluklara Roma egemenliği kabul ettirilmiştir. Savaşın kazanılmasının ardından M.S. 106'da Dacia Roma'nın yeni eyaleti olarak ilan edilmiştir.⁵⁸⁹ Bu eyalette yeni kentlerin kurulmasından sonra Aşağı ve Yukarı Pannonia kıyıları boyunca Quadrata, Ad Status, Azaum, Ulcisia Castra, Matrica ve Ad Flexum adlı

---

⁵⁸⁵ Romalıların Dacia'da kentler kurmalarıyla ilgili bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXVIII. 14. 3; *CIL* III. 1. 1443; *ILS*, 7129; ayrıca bk. Henderson 1968a, 286; ve Diakov-Kovalev 2008, II, 274.

⁵⁸⁶ *CIL* III. 1. 1196.

⁵⁸⁷ Yeni kurulan iki koloni olan Poetovio ve Ratiaria'ya Balkanlardan gelerek kendilerine yurt arayan kolonistlerin yanı sıra *VII. Claudia legiosunun* askerlerinin de yerleştirilmiş olması muhtemeldir. Ayrıntılı bilgi için Bk. Mirkovic 1967, 824-825; Poetovio için bk. *ILS* I, 1465; Oescus için bk. *ILS* I. 2456.

⁵⁸⁸ Diakov-Kovalev 2008, II, 275.

⁵⁸⁹ Mann 1983, 32 ve Mócsy 1974c, 118-130; Robert-Dise 1991, 59; Akşit 1985, I, 184.

askeri tahkimat yerleri ve buna paralel taş yolların yapılmasıyla da bu kıyıların askeri açıdan güçlendirmesi çalışmaları sürdürülmüştür.⁵⁹⁰

İmparator Traianus, Dacia Savaşlarından arta kalan zamanında Tuna bölgesinde eyalet sistemini yapılandırmak ve yönetim sistemini güçlendirmek için de çalışmalar yapmıştır. Bu girişimleri arasında en önemlilerinden bir tanesi Pannonia Eyaletinin yönetimini yeniden organize etmek amacıyla M.S. 106'da Yukarı Pannonia ve Aşağı Pannonia olarak ikiye bölmesi olmuştur.⁵⁹¹ Yukarı Pannonia, Pannonia Eyaleti'nin batıda kalan topraklarından, yani 3/2'sinden oluşmuş olup bu topraklar Tuna bölgesinde Romalılığın en etkili olduğu bölge olmuştur. Aşağı Pannonia'nın topraklarıysa Tuna Nehri'nin batısından başlayıp güneye, bugünkü Macaristan'a doğru uzanan alandan oluşmuştur. İçinde bir *legio* bulunan bu eyalet *praetor* yetkisine sahip bir *legatusun* yönetimine verilmiştir.⁵⁹² Bu bölünmenin bir diğer nedeni de eski Pannonia Eyaleti'nde bulunan üç *legionun* tek komuta altında bulunmasından duyulan rahatsızlık olmuştur.⁵⁹³

İmparator Traianus Trakya'da eskiden beri varlığını sürdürmüş olan *strategiaları* kentlere dönüştürerek Trakya'nın kentleşmesini sağlamak istemiştir.⁵⁹⁴ Bunun dışında M.S. 116'da *procurator* yönetiminde bulunan Trakya Eyaleti

---

⁵⁹⁰ Zsolt 2003a, 140; Yapılan bu inşaat faaliyetleri dönemin mimarisine uygun olarak tamamen kesilmiş taştan inşa edilmiştir; imparatorun bölgede yaptırdığı tahkimat işleri için bk. Gabler 1977, 149.

⁵⁹¹ *CIL* XVI. 47; ayrıca bk. Dobó 1968, 13-14; Robert-Dise 1991, 61.

⁵⁹² Bu görevi Hadrianus yürütmüştür. Bk. SHA, *Hadrianus* III. 9; Robert-Dise 1991, 61.

⁵⁹³ Barnabás 2003, 25.

⁵⁹⁴ Mansel 1993, 23.

Traianus tarafından *propraetor legate* yönetimine yükseltilmiştir.⁵⁹⁵ Eyaletteki bu siyasal yapılanmaların gerçekleştirilebilmesi Dacia'nın ele geçirilmesi ve burada Roma güçlerinin konuşlandırılmasıyla gerçekleşebilmiştir.⁵⁹⁶ Traianus tarafından evlat edinilerek imparator olmaya hak kazanmış olan Hadrianus (M.S. 117-138)'un⁵⁹⁷ imparatorluğun sınırlarının çok genişlediğini, bu şekilde idare edilmesinin zorlaşacağını düşündüğünden kendinden önceki imparatorların politikasından uzaklaşmış,⁵⁹⁸ imparatorluğun sınırlarının Ren ve Tuna Nehirlerini aşmasını istememiştir. Barışçıl bir politika sürdürmeyi planlamış olan imparator M.S. 118 ilkbaharında Tuna bölgesinde ayaklanan Roxolanların üzerine kumandan Marcus Turbo komutasında bir ordu göndermiş, bunların isyanı bastırıldıktan sonra Roxalanlarla bir barış yapılmıştır.⁵⁹⁹

İmparator Hadrianus'un Tuna bölgesinde yaptığı ikinci düzenleme ise Tuna Nehri boyunca uzanan yerleşim yerlerinin geliştirilmesi konusunda olmuştur. Özellikle taşıdıkları askeri ve ticari değerlerden dolayı Carnutum ve Aquincum kentleri imparator tarafından desteklenmiştir. Bu kentlerin desteklenmelerinin bir diğer nedeni de Carnutum'un Yukarı Pannonia'nın, Aquincum'un da Aşağı Pannonia'nın başkentleri olmalarıdır.⁶⁰⁰ İmparator Hadrianus'un Tuna ve Balkanlarda yapmış olduğu önemli işlerden bir tanesi de M.S. 120'de yönetim kolaylığı sağlaması ve kolay denetlenebilmesi amaçlarıyla Dacia Eyaleti'ni Yukarı

---

⁵⁹⁵ *ILS* I. 1052; Ridley 1987, 471.

⁵⁹⁶ Head 1911, 275.

⁵⁹⁷ Evlat edinilmesi ve imparator olmasıyla ilgili bk. SHA, *Hadrianus* IV. 3.

⁵⁹⁸ SHA, *Hadrianus* V. 1.

⁵⁹⁹ SHA, *Hadrianus* VI. 7-8.

⁶⁰⁰ Póczy 1980, 243; Robert-Dise 1991, 67; imparatorun kentlere verdiği destek hakkında bk. Boatwright 2000, 172-174.

Dacia ve Aşağı Dacia olarak ikiye bölmesi olmuştur. Bu düzenlemeden sonra Yukarı Dacia içinde bir *legioluk* kuvvetle bir *praetor* yönetimine verilirken, aşağı Dacia bir *procuratorun* yönetimine bırakılmıştır.⁶⁰¹ Dacia üzerinde yapılan bu düzenleme M.S. 133 yılına kadar sürdürülmüş ve bu tarihten sonra Yukarı Dacia yeniden bölünmüştür.⁶⁰² Hadrianus imparatorluğun ekonomik ve askeri gücünü yakından tanımak ve mevcut duruma göre önlemler almak amacıyla imparatorluk topraklarını iki kez gezmiştir.⁶⁰³ İlk gezisi sırasında M.S. 121’de Raetia ve Noricum’u da gözlemlemek amaçlı ziyarete çıkmıştır. Dönüş yolunda tekrar Tuna bölgesine uğramış ve Pannonia’da iç ulaşımı kolaylaştıracak yeni yollar inşa ettirmiştir. Ayrıca eyaletlerin yönetimini yakından inceleyerek denetlemiştir.⁶⁰⁴ İmparator gezileri sırasında M.S. 123-124’te Trakya bölgesine de uğramış, bu sırada Uscudama ya da Orestia olarak adlandırılan kentin yerinde yeni bir kent kurmuştur. Bu kente imparatorun adından dolayı Hadrianopolis adı verilmiştir.⁶⁰⁵

İmparator Hadrianus ölümünden önce M.S. 138’de T. Fulvius Boionius Arrius Antoninus’u evlat edinmiş, arkasından Antoninus’un da Annius Verus’u ve Marcus Antoninus’u evlat edinmesini sağlamış, böylece kendinden sonra imparatorluk kavgası çıkmasını engellemiştir.⁶⁰⁶ Kendinden sonra T. Fulvius Boionius Arrius Antoninus’un Antoninus Pius adıyla imparatorluğun yönetimine

---

⁶⁰¹ *ILS* III. 2. 8909.

⁶⁰² *AE* 1962, 255; Ridley 1987, 481; Henderson 1968b, 143.

⁶⁰³ Tarihçi Eutropius onun imparatorluğun her yanını gezdiğini söylemekte, kaç kez gezmeye çıktığını söylememektedir. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VIII. 7; ayrıntılı bilgi için bk. SHA, *Hadrianus* XIII – XIV; ayrıca bk. Grant 1988, 78-80.

⁶⁰⁴ Akşit 1985, I, 201; Henderson 1968b, 75-80.

⁶⁰⁵ Bk. s. 353 -354. ayrıca bk. Mansel 1993, 23.

⁶⁰⁶ SHA, *Hadrianus* XXIV. 1; Henderson 1968b, 264-265; Opper 2008, 217.

geçmesiyle birlikte hepsi evlat edinilerek gelmiş olan İspanyol kökenli hanedanlık sona ermiş ve Antoninuslar hanedanı imparatorluğu yönetmeye başlamıştır.

Antoninus Pius'un (M.S. 138-161) ölümüyle boşalan imparatorluk tahtını ve unvanını⁶⁰⁷ Marcus Aurelius (M.S. 161-180) adıyla bilinen M. Aelius Aurelius Verus almıştır. İmparator ilk iş olarak kardeşin Lucius Aurelius Verus Commodus adını vererek onu ortak imparator ilan ettirmiştir.⁶⁰⁸ Marcus Aurelius ile Lucius Verus'un imparatorluklarının ilk yıllarında Langobard ve Qadlardan oluşan bir topluluk Yukarı Pannonia topraklarına saldırmış, fakat bölgede bulunan komutanlar Vindex ve Candidus'un yönetimindeki Roma piyade ve süvarileri bunları geri püskürtmüşlerdir.⁶⁰⁹ Bunun ardından Chatti toplulukları Yukarı Germania ve Raetia topraklarına saldırmış, bunlara karşı kumandan Aufidius Victorinus komutasında bir ordu gönderilmiştir.⁶¹⁰

Roma'nın kuzey sınırlarının Parthlarla yapılan savaş nedeniyle buradan alınıp götürülen *legioların* yokluğundan dolayı zayıflamış bir durumda olduğundan

---

⁶⁰⁷ İmparator Antoninus Pius'un döneminde Tuna bölgesinde önemli bir gelişme yaşanmamıştır. İmparatorun kariyeri ile ilgili geniş bilgi için bk. Ridley 1987, 494-503; Meijer 2006, 66-68.

⁶⁰⁸ Herodianus, I. 8. 3; SHA, *Marcus Aurelius* VII. 5. 1; ayrıca bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VIII. 9; ortak imparator Lucius Verus (M.S. 169'da) hayatını kaybetmiş, sonrasında M. Aurelius imparatorluğu yalnız idare etmiştir. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VIII. 10 – 11; Lucius Verus adına basılan sikler için bk. BMC IV. Marcus Aurelius, 25 – 40.

⁶⁰⁹ Grant 1988, 89 – 90; *ILS* I. 1107.

⁶¹⁰ SHA, *Marcus Aurelius* VIII. 7-8.

saldırıya açık olduğu görülmüştür.⁶¹¹ Bunu fırsat bilen kuzeyli kavimlerin bazıları yerleşecek yeni yerler aramaya başlamış, bu doğrultuda Marcomanlar ve Quadlar Pannonia ve Noricum'u geçerek İtalya'ya doğru yönelmiş ve Aquileia'yı kuşatmışlardır.⁶¹² Kuzeyden gelen bu toplulukları durdurmak için harekete geçen kuvvetlerin kumandanı Furius Victorinus savaş sırasında öldürülmüş, ordusunun bir kısmı yok edilmiştir. Bunun üzerine, Roma'daki iki imparator, Marcus Aurelius ile Lucius Verus sefer için hazırlanarak yola çıkmışlardır. M. Aurelius savaş için Palestina, Arabia, Egyptus ve Kappadokia'dan askerler getirtmiştir. Çünkü Tuna bölgesindeki askerler Parth savaşlarına katılmak için bu bölgeden ayrıldıkları gibi kalanların birçoğu da veba salgınında yaşamlarını kaybetmiştir.⁶¹³ İki imparatorun sefer için yola çıktığını öğrenen toplulukların bir kısmı geri çekilmiş ve özür dilemek için elçiler göndermişlerse de⁶¹⁴ bu istekleri imparatorlar tarafından kabul edilmemiştir.⁶¹⁵

Saldırganların savaş alanından çekilmeleri üzerine Aquileia'da kışlayan imparatorlar M.S. 169'da geri dönmek üzere hazırlanmışlardır.⁶¹⁶ Roma'ya döndükten sonra imparator M. Aurelius Tuna bölgesi eyaletlerinde var olan karışıklığı gidermek ve dinamik bir yönetim sağlamak amacıyla yeni bir düzenleme

---

⁶¹¹ Aşağı Pannonia'dan II. Adiutrix ve Aşağı Moesia'dan V. Macedonica *legioları* alınmıştır. Bk. *ILS* I. 1098, 2311.

⁶¹² Robert-Dise 1991, 98; Freeman 2005, 542.

⁶¹³ Suriye'den başlayıp askerler tarafından Asia, İtalya ve eyaletlerin çoğuna yayılan ve askerlerin hayatlarını kaybetmelerine neden olan veba salgını hakkında bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VIII. 12.

⁶¹⁴ SHA, Marcus Aurelius XIV. 4.

⁶¹⁵ Henderson 1968b, 45.

⁶¹⁶ Akşit 1985, I, 231.

yaparak Yukarı Pannonia'yı Iallius Bassus'un, Aşağı Pannonia'yı Ti. Claudius Pompeianus'un, Yukarı Moesia'yı M. Claudius Fronto'nun ve Aşağı Moesia'yı da Calpurnius Agricola'nın yönetimine vermiştir.⁶¹⁷ M.S. 170'de Custoboci topluluğu Aşağı Tuna bölgesinden girerek Balkanlara kadar uzanmış ve Makedonia ile Hellas'ı istila etmeye çalışmışlarsa da bölgedeki Roma kuvvetlerince geriye atılmıştır.⁶¹⁸ Ancak, bölgede yine de karışıklıkların ardı arkası kesilmemiş, ertesi yıl Dacia'da Sarmat topluluklarından Iazyglerin saldırısına uğrayan vali Claudius Fronto savaş alanında hayatını kaybetmiş, başkent Sarmizegethusae saldırganların elinden aşağı Moesia'dan gelen yardımcı kuvvetlerin yardımıyla kurtarılabilmiştir.⁶¹⁹

M.S. 172'de Marcomanlar Romalılara karşı savaşarak bazı kayıplar verdirmişlerse de imparator M. Aurelius'un çalışmaları ile bu topluluk üzerinde yeni ve kesin bir zafer kazanılmıştır.⁶²⁰ Aynı yıl imparator Noricum sınırlarında karışıklık çıkarmış olan Germenlere karşı da bir çarpışmada başarı kazanmış ve *Germanicus* unvanını elde etmiştir.⁶²¹ Bir yıl içinde aynı bölgede birbirinden farklı topluluklarla birden fazla sayıda çarpışmanın meydana gelmiş olması bölgenin ne kadar karışık ve güvensiz bir durumda olduğunu göstermektedir. Marcomanlarla ve Germen topluluklarıyla yapılan savaşların sona ermesi üzerine imparator Carnutum'dan

---

⁶¹⁷ Yukarı Pannonia için bk. *CIL* XII. 2718; Aşağı Pannonia için bk. *CIL* XVI. 123; Yukarı Moesia için bk. *ILS*, III. 2. 1097-8; Aşağı Moesia için bk. *ILS*, I. 2311.

⁶¹⁸ Cary-Scullard 1988, 443.

⁶¹⁹ *ILS*, 1098; Ridley 1987, 508.

⁶²⁰ *ILS*, 370; Marcus Aurelius döneminde Tuna bölgesinde M.S. 169-170 arasında savaşlar yapılmış, Sarmatlardan ve Quadlardan oluşan küçük halk toplulukları sık sık isyan çıkarmışlardır. Bu savaşlara genel olarak Büyük Tuna savaşları adı verilmiştir. Bk. Akşit 1985, I, 233; Menzilioğlu 2002, 60; ayrıca bk. Wolfram 1997, 35-36.

⁶²¹ *ILS* I. 370.

Sirmium'a geçerek burada konaklamış, M.S. 173'te bulunduğu yerden harekete geçerek iki yıl önce Dacia valisi Claudius Fronto'yu Dacia'da öldürmüş olan Iazygleri mağlup etmiştir.⁶²²

M.S. 171'deki Marcoman savaşları sırasında imparator M. Aurelius ile geçici bir anlaşma imzalamış olan Quadlar, imparatorun kısa süreli yokluğundan ve başka topluluklarla savaşmakta olduğundan faydalanmak istemişler ve bunu gerçekleştirebilmek amacıyla isyan etmişlerdir. M.S. 174 yazında meydana gelen savaşta Quadlar, susuzluktan bitik düşen Roma ordusuna galip gelmek üzereyken yağın yağmur sayesinde Romalılar galip gelmişlerdir.⁶²³ M.S. 175'te toprak sıkıntısı içinde olan ve Roma ile sürekli savaşlar sürdüren Sarmatlar, Quadlar, Suebler ve Marcomanlar ile birlikte başka kuzeyli kavimlerin de karıştığı daha büyük bir isyan patlak vermiştir.⁶²⁴ Bu çalkantılı dönemde en çok Aşağı Pannonia ile Dacia bölgelerinin arasında yaşamakta olan ve sık sık karışıklık çıkaran Sarmatlarla savaş yapılmıştır.⁶²⁵ İmparator Marcus Aurelius Sarmatlara karşı yapmış olduğu savaşı kazanması nedeniyle *Sarmaticus* unvanını almıştır. Bu başarısının ardından imparatorun Sarmatia'yı ve Marcomania'yı eyalet statüsüne getirmek istemiş⁶²⁶ Tuna sınırlarında Noricum ve Raetia'da işler yeniden karışınca imparatorun yeni eyalet kurma girişimi yarıda kalmıştır.⁶²⁷

---

⁶²² Marcomanların başı çektiği ve pek çok kuzeyli topluluğun katıldığı savaş hakkında bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VIII. 13; ayrıca bk. Grant 1988, 90.

⁶²³ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXI. 8.

⁶²⁴ Cary-Scullard 1988, 442.

⁶²⁵ *CIL* VI. 1377, VIII. 2276.

⁶²⁶ SHA, *Marcus Aurelius* XXIV. 5. 1.

⁶²⁷ İmparatorun Sarmaticus unvanı için bk. *ILS* I. 401; Marcommania ve Sarmatia eyaletleri hakkındaki çalışmaları için bk. Mócsy 1974c, 184; Robert-Dise 1991, 99.

İmparator Marcus Aurelius M.S. 176 Kasımında Roma'ya dönmüş ordusundaki askerlerine artık toga giyebileceklerini ve barışın sağlandığını açıklamış, ancak beklemediği bir gelişme olarak, M.S. 177'de Afrika'da Mauretania'da çıkan isyan ortamı yeniden karıştırmıştır.⁶²⁸ Fakat asıl tehlike yine kuzeyde Tuna boylarında kendisini göstermiş ve yerel yöneticiler bunlarla başa çıkamamışlardır. Bunun üzerine M.S. 178 yılı Ağustosunda Marcus Aurelius ve oğlu Commodus tekrar savaş alanlarına dönmüşler, Marcomanlar, Hermundriler, Sarmatlar ve Quadlarla çarpışmalara kaldıkları yerden devam etmişlerdir. Bu seferki savaşa İlyria'dan Gallia'ya kadar olan bölgede yaşamakta olan; Varistalar, Suebler, Sarmatlar, Lacringler, Buriler, Victualiler, Osiler, Bessiler, Coboteler ve birçok küçük topluluk da katılmıştır.⁶²⁹ Bu savaşa katılanlar arasında en büyük kuvvete sahip olan Marcomanlar ve Quadlarla çarpışmalar M.S. 179'da başlayıp 180 kışına kadar sürmüştür. M.S. 180 yılı kışında yeni çarpışmalar için hazırlıklar sürerken Marcus Aurelius hayatını kaybetmeden iki gün önce oğlu Commodus'u ardılı olarak ilan etmiştir.⁶³⁰ Bu savaşlar sonunda savaşa katılan ve Marcomanlar tarafından yönlendirilen topluluklar Roma ile anlaşma yapmak zorunda kalmışlardır.⁶³¹

Marcomanlarla ve Sarmatlarla yapılan savaşlar sırasında Tuna bölgesinde bulunan tahkimli kaleler, gözetleme kuleleri ve yollar önemli ölçüde zarar görmüş ve yıpranmıştır. Sadece Yukarı Moesia'nın ve Noricum'un batıda kalan kısmının diğer

---

⁶²⁸ Grant 1988, 91.

⁶²⁹ Zsolt 2003a, 140; Wolfram 1997, 35.

⁶³⁰ Herodianus, I. 4. 1; Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VIII. 13; imparator hayatını kaybettiğinde Marcomanlarla yapılan savaş 14. yılını tamamlamış ve neredeyse bitmeye yaklaşmış durumdadır. Bk. Wolfram 1997, 35.

⁶³¹ *CIL* XII. 2718-9; ayrıca bk. Akşit 1985, I, 237.

bölgelere oranla daha az zarar gördüğü görülmüşse de, Pannonia'da ve Noricum'un doğusunda kalan bölgeler neredeyse tamamıyla yıkıma uğramıştır.⁶³² Orta Avrupa'da yer alan sınırların imparator M. Aurelius döneminde yeniden yapılandırılması ve bu dönem için tekrar eski kuvvetini kazanması uzun sürmemiştir.⁶³³ İmparatorun yapmış olduğu bu tahkimatların önemi kuzeyli toplulukların Balkanlar üzerinden gelerek İtalya'ya yaptıkları akınlar sırasında, yetersiz kalmış olmalarıyla birlikte anlaşılmıştır.⁶³⁴

III. 2. 4. Severuslar Hanedanı Dönemi (M.S. 193-235)

M. Aurelius ölürken imparatorluğun yönetimini genç oğlu Commodus'a bırakmıştır. Yeni imparator Commodus (M.S. 180-192) babasının savaşçı politikasından uzaklaşarak Roma'ya dönmüştü.⁶³⁵ İmparator Commodus M.S. 192 yılının son gecesinde bir suikast sonucunda yaşamını kaybetmiş,⁶³⁶ onun yerine Pertinax imparatorluğa getirilmiştir. Ancak başarısız siyaseti ve askerlere vermiş olduğu sözleri tutamaması nedeniyle imparatorluğu askerlerce sonlandırılmış ve imparator unvanı M. Didius Iulianus'a para karşılığında satılmıştır.⁶³⁷ Bu karışıklık

---

⁶³² Mócsy 1974c, 188. Aynı dönemde yukarı Pannonia'daki sınırların yıkımı Sarmatların ve Germen kabilelerinin saldırıları sonucunda yaşanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Soproni 1980, 221; Gabler 1979, 641.

⁶³³ Hajnóczy 1994, 85; Hable 2004, 16-33.

⁶³⁴ Arkeolojik kanıtlar için bk. Alföldi 1967, 228; Póczy 1980, 242-243.

⁶³⁵ Herodianus, I. 6. 8; ayrıca bk. Robert-Dise 1991, 101.

⁶³⁶ Herodianus, I. 17. 11.

⁶³⁷ Herodianus II. 6. 10 – 11; İmparator Marcus Aurelius'un M.S. 181'de ölümünden imparator Septimius Severus'un M. S. 193'te imparatorluğunu ilan ettirmesine kadar, Commodus (M.S. 180-92), Pertinax (M.S. 193), Didius Iulianus (M.S. 193) sırasıyla imparatorluk yapmıştır. Öte yandan imparator Septimius Severus'la eş zamanlı olmak üzere Pescennius Niger 193-195 ve Clodius Albinus ise 195-197 yılları arasında imparatorluk

ortamından yararlanmak isteyen Suriye valisi Pescennius Niger de Suriye’de imparator ilan edilmiştir.⁶³⁸

Bu sırada Carnutum’da Tuna ordusunun başında bulunan Yukarı Pannonia valisi Septimius Severus imparator Pertinax’ın öldürüldüğü haberini alınca askerlere bir konuşma yapmış, konuşmasının sonunda Augustus ve Pertinax adlarıyla çağırılarak selamlanmıştır.⁶³⁹ Ordunun arkasında olduğunu gören Severus askerlerine para dağıtıp yolculuk için ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra Roma’ya doğru yürüyüşe geçmiştir.⁶⁴⁰ Septimius Severus, kendisine rakip olabilecek olan Britanya valisi Clodius Albinus’a *caesarlık* teklif ederek⁶⁴¹ onun yoluna çıkmasını engellemiş ve nisan ayında Carnutum’dan hareket ederek kısa süre içinde Kuzey İtalya’ya sahip olmuştur.⁶⁴²

Septimius Severus imparatorluğunu *senatus* tarafından kabul edildikten⁶⁴³ sonra ilk işi doğuda kendi ordusu tarafından imparator ilan edilmiş olan Pescennius Niger ile uğraşmak olmuştur.⁶⁴⁴ İmparator Septimius Severus Fabius Cilo komutasında bir *legioyu* Yunanistan, Thrake ve Makedonia’yı ele geçirmek üzere görevlendirdi. Ancak geç kalınmıştı Niger’in kuvvetleri Perinthos’u ele geçirmişlerdi

---

yetkisini ele geçirmişlerdir. Yukarıdaki imparatorların kariyerleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Grant 1988, 95-117; Kaya 2008, 128-138.

⁶³⁸ SHA, *Severus* VI. 7-8; Cary-Scullard 1988, 481; Akşit 1985, II, 312.

⁶³⁹ Severus’un konuşması bitince askeler ona Augustus ve Pertinax diye seslenmişlerdi. Bk. Herodianus, II. 10. 9; ayrıca bk. Birley 1988, 96.

⁶⁴⁰ Herodianus, II. 11. 1.

⁶⁴¹ Herodianus, II. 15. 3.

⁶⁴² Southern 2007, 35.

⁶⁴³ Herodianus II. 12. 6.

⁶⁴⁴ Kaya 2008, 153; Birley 1988, 108; Grant 1988, 108.

bile.⁶⁴⁵ Perinthos'ta yapılan ilk çarpışmada ne Niger, ne de Severus ordularının başında bulunmamıştı.⁶⁴⁶ İlk çarpışmanın galibi Niger'in orduları ikinci çarpışmalrda yenilmiş,⁶⁴⁷ Pescennius Niger halk düşmanı ilan edilmiştir. Bu savaş sırasında aralarında Byzantium'un da olduğu birçok Trakya kenti Septimius Severus'un ordusu tarafından tahrip edilmiştir.⁶⁴⁸ Perinthos'taki çarpışmalar Severus'la Niger'in arasındaki iç Savaşları sonlandırmaya yetmemiştir. Savaşın bundan sonraki bölümü Anadolu'da gerçekleşmiş, önce Bithynia'da ardından Kilikia'da savaşlar yapılmıştır. Kilikia'daki Issos'ta yapılan son savaşta Niger nihai yenilgiye uğratılmıştır.⁶⁴⁹

Bu şekilde imparatorluğu ele geçiren Septimius Severus (M.S. 193-211) Tuna bölgesinde idari düzenlemeler yapmıştır. Onun döneminde Aşağı Pannonia'nın başkenti Aquincum koloni statüsüne çıkarılmıştır. Aynı dönemde Yukarı Pannonia'nın başkenti Carnuntum'a da koloni statüsü verilmiştir.⁶⁵⁰ Bölgede Marcoman Savaşlarından zarar gören kentler Septimius Severus'un döneminde onarılmış, böylece bu kentler bir süre daha ayakta kalabilmiştir.⁶⁵¹ İmparator kentleşmede bölgedeki diğer eyaletlere göre geri kalmış olan Moesia'da da bir kent kurdurmuştur.⁶⁵² Tuna bölgesinde kentler bu şekilde desteklenirken Afrika ve Suriye

---

⁶⁴⁵ Kaya 2008, 158.

⁶⁴⁶ SHA, *Severus* VIII. 16; Kaya 2008, 158.

⁶⁴⁷ Kaya 2008, 158 vd.; Southern 2007, 32-34; Akşit 1985, II, 318.

⁶⁴⁸ Sevin 2001, 21; Trakya'nın ele geçirilmesiyle Septimius Severus burada kendi adına bir sikke bastırmıştır. Bk. *SNG* XII. I. 54. 799.

⁶⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Kaya 2008, 161vd.; Kaya 2006, 29 – 32.

⁶⁵⁰ *CIL* III. 10495; ayrıca bk. Robert-Dise 1991, 103.

⁶⁵¹ bk. Robert-Dise 1991, 100-102

⁶⁵² *AE* 1979, 537; Mócsy 1974c, 118, 212.

Eyaletleri dışında kalan eyaletlerdeki kentlerin onun döneminde cezalandırıldığına inanılmaktadır.⁶⁵³ İmparator bu üç eyalet dışında kentlere önem vermemiştir.

Septimius Severus'un ardından İmparator Caracalla (M.S. 211-217)⁶⁵⁴ yönetiminde, Yukarı Pannonia ile Aşağı Pannonia arasındaki sınır eski sınırın saldırılara açık olması ve zor savunulması nedenleriyle M.S. 213 sonbaharında yeniden düzenlenmiştir. Bu yeni düzenlemeye göre sınır Brigetio'nun batısına kaydırılmış, bu bölünme ile Yukarı Pannonia Eyaleti yalnızca toprak kaybetmekle kalmamış, aynı zamanda askeri açıdan da güç kaybetmiştir.⁶⁵⁵ İmparator Caracalla'nın M. S. 217'de ölümü ile imparator Severus Alexander'in M.S. 222'de imparator ilan edilmesi arasında kalan dönemde ilk önce 217-8 arasında Macrianus, daha sonra da M.S. 218-222 yılları arasında Elagabalus adlı kişiler imparatorluğu ele geçirmiştir. Bu imparatorlar döneminde Tuna bölgesinde önemli bir gelişme yaşanmamıştır. Ancak Septimius Severus'un rakip imparator adayı Pescennius Niger ile Trakya bölgesinde savaşırken tahrip ettiği kentlerden biri olan Byzantium Caracalla'nın imparatorluğu sırasında onarılarak yeniden iskan edilmiştir.⁶⁵⁶

---

⁶⁵³ Kaya 2006, 46.

⁶⁵⁴ İmparator Caracalla ile birlikte M.S. 211 yılında Geta'da imparator ilan edilmiş ancak Caracalla tarafından yenilmiştir, Geta'nın kısa süreli yönetiminde Tuna bölgesinde bir gelişme yaşanmamıştır. İmparator Geta'nın kariyeri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Grant 1988, 121-123; Meijer 2006, 82.

⁶⁵⁵ Daha önce Vindabona'da *X. Gemina* ve Carnutum'da *XIV. Gemina legiolarına* sahip bulunan eyalet sadece dört *alae* ve beş *cohort* büyüklüğünde bir ordu ile yetinmek zorunda kalmıştır. Bk. Barnabás 2003, 30.

⁶⁵⁶ İmparator Caracalla ile birlikte M.S. 211 yılında Geta'da imparator ilan edilmiş, ancak Caracalla tarafından yenilmiştir, Geta'nın kısa süreli yönetiminde Trakya bölgesinde bir gelişme yaşanmamıştır. İmparator Geta'nın kariyeri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Grant 1988, 121-123; Meijer 2006, 82; Caracalla döneminde Byzantium'da imparator adına

İmparator Severus Alexander,⁶⁵⁷ doğudaki sorunları diplomatik yollarla çözüme kavuşturamayınca (M.S. 231'de) ordusu ile birlikte Antiokheia'ya varmıştır.⁶⁵⁸ Onun Roma'da bulunmaması ve ordunun büyük bir bölümünü de yanında doğuya götürmüş olması nedeniyle zayıf duruma düşen Ren ve Tuna bölgeleri Germenlerin saldırılarına uğramış, Germenler Adriatik kıyılarını ve İtalya Yarımadası'nı tehdit etmeye başlamışlardır.⁶⁵⁹ Germenlerle yapılan savaşın planlamasında yanlış kararlar alan ve Germenlerle konuşup para karşılığı savaşa son vermeye çalışmıştır. İmparator Alexander Severus bu girişimleriyle askerlerin tepkisini çekmiştir.⁶⁶⁰ Bunun üzerine askerler fiziki kuvveti yüksek olan ve iyi bir askeri bilgiye sahip Trakyalı bir köylü olan C. Iulius Verus Maximinus'u imparator ilan etmişlerdir. Böylece Severuslar hanedanı hükümdarlığı son bulmuş Asker İmparatorlar Dönemi başlamıştır.⁶⁶¹

III. 2. 5. Asker İmparatorlar Dönemi (M.S. 235-284)

İmparator Severus Alexander'in ölümü ile Diocletianus'un tahta çıkışı arasındaki dönem, Roma İmparatorluk tarihinde Asker İmparatorlar Dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem çok sayıda imparatorun yönetimi çeşitli yollarla ele

---

bastırılan sikkeler değil kentin kendi adına bastırıldığı sikkeler kullanılmaktaydı. Bk. *SNG* XII. I. 60. 873 – 882.

⁶⁵⁷ İmparator Macrianus ve imparator Elagabalus'un kariyerleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Herodianus, V. 3. 1-12; Grant 1988, 123-129.

⁶⁵⁸ Herodianus, VI. 4. 3; Southern 2007, 62.

⁶⁵⁹ Herodianus, VI. 7. 2; Ridley 1987, 546

⁶⁶⁰ Herodianus, VI. 7. 9; Rostovtzeff 1963, 439; Grant 1988, 132; Alexander Severus bu olayların ardından askerler tarafından annesi ve ele geçirilebilen arkadaşlarıyla birlikte öldürülmüştür. Bk. Herodianus, VI. 9. 7; ayrıca bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VIII. 23.

⁶⁶¹ Cary-Scullard 1988, 507; Akşit 1985, II, 370.

geçirmelerinin yanında Roma İmparatorluk tarihinin bilinmeyenlerle dolu bir dönemi olmuştur.⁶⁶² Asker imparatorlardan ilki olan Maximinus Thrax, İmparator Severus Alexander'ın Germen kabileleri ile yapılan savaşlar sırasında yapmış olduğu hatalarından dolayı öldürülmesinden sonra M.S. 235'de askerler tarafından imparator seçilmiş (M.S. 235-238), oğlu Maximus da *caesar* ilan edilmiştir. Bu kişi tamamen askerler arasından çıkan ve Roma kültürü ile yetişmiş olmayan ilk Roma İmparatoru olmuştur.⁶⁶³ Bu nedenle Roma'da üst sınıf vatandaşlar arasında sevilmemiş, bunun sonucu olarak da kendisine karşı başarısızlıkla sonuçlanan iki suikast girişiminde bulunulmuştur.⁶⁶⁴ İmparator Roma'da sevilmemesine karşılık iyi bir asker olduğunu kanıtlamış, eski imparator Severus Alexander'in başlatmış olduğu Germen Savaşı'nı başarılı bir şekilde sürdürmüştür.⁶⁶⁵ Bu başarısından dolayı İmparator Maximinus Thrax'a *Germanicus Maximus* unvanı verilmiştir.⁶⁶⁶ Germenlerle savaşta başarı kazanan imparator Maximinus Thrax döneminde M.S. 236-237 yıllarında Tuna bölgesi yeniden karışıklıklara sahne olmuş, sorunun kaynağı olan Sarmatlar ve Daclar imparator tarafından yenilmiştir. Bu başarılarının üzerine de imparatora *Sarmaticus Maximus* ve *Dacicus Maximus* unvanları verilmiştir.⁶⁶⁷ İmparatorun elde

---

⁶⁶² M.S. 235 yılında başlayıp kırk dokuz yıl süren bu dönemde imparator Diocletianus'a kadar (M.S. 284) 22 kişi imparatorluk unvanını ve tahtını elde etmiştir. Ancak hiç birisi uzun süreli istikrar ortamını sağlayamamış ve imparatorluk eski barış dönemindeki gücüne tekrar kavuşturulamamıştır. İmparatorluğun bu dönemdeki sosyal ve ekonomik durumu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Rostovtzeff 1963, 433-468.

⁶⁶³ Herodianus, VII. 1. 1; bk. Rostovtzeff 1963, 439; Cary-Scullard 1988, 507.

⁶⁶⁴ Southern 2007, 65; Ridley 1987, 547.

⁶⁶⁵ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 1; ayrıca bk. Freeman 2005, 546.

⁶⁶⁶ *ILS* I, 491; ayrıca bk. Grant 1988, 138.

⁶⁶⁷ *Sarmaticus Maximus* unvanı için bk. *ILS* I, 491; *Dacicus Maximus* unvanı için bk.; ayrıntılı bilgi için bk. Akşit 1985, II, 376-388.

ettiği bu başarılar sayesinde Ren ve Yukarı Tuna bölgesinde huzur ortamı bir süre daha sürdürülebilmıştır.⁶⁶⁸

İmparator M. Thrax'ın yaptığı savaşların devlet hazinesi üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle *senatus* ona karşı tutum almış, bu sırada Afrika Eyaleti valisi olan I. Gordianus ve oğlu II. Gordianus bir isyan başlatmışlar, bu isyanda *senatus* da I. Gordianus'u desteklemiştir.⁶⁶⁹ II. Gordianus'un Numidia valisi Capellianus tarafından öldürülmesinin üzerine baba Gordianus da intihar etmiştir.⁶⁷⁰ Bunun üzerine I. Gordianus'un torunu III. Gordianus (M. Antonius Gordianus) *caesar* ilan edilmiştir.⁶⁷¹ Bu dönemde yapılan ilk iş *senatus* tarafından düzenlenen ayaklanmalarla M. Thrax'ın ve oğlunun halk düşmanı ilan edilmesi olmuştur.⁶⁷² Bu isyanlar sonunda M. Thrax ve oğlu askerler tarafından öldürülmüştür.⁶⁷³

Ren bölgesinde eski imparator M. Thrax'ın Germania zaferinin sonucu olan barış ortamı henüz bozulmamıştır. Ancak onun ordusunun dağılmasının ardından Germenler tekrar Tuna boylarında hareketlenmeye başlamıştır. Bunun sonucunda doğan tehlike Aşağı Moesia valisi Menophilus'un büyük bir ordu ile bu hareketliliğe müdahale etmesine kadar uzaklaştırılamamıştır. Bundan sonra üç yıl boyunca

---

⁶⁶⁸ Akşit 1985, II, 376-388.

⁶⁶⁹ Southern 2007, 66; Cary-Scullard 1988, 508.

⁶⁷⁰ I. ve II. Gordianusların hayatlarını kaybetmelerinden sonra III. Gordianus'tan önce M.S. 238 yılında Balbinus ve Pupienus imparator olmuşlar, ancak imparatorlukları kısa sürmüştür. Bu nedenle Tuna bölgesinde önemli bir girişimde bulunmamışlardır. Bu imparatorların kariyerleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Cary-Scullard 1988, 508; Ridley 1987, 549.

⁶⁷¹ Grant 1988, 140-141.

⁶⁷² Southern 2007, 67.

⁶⁷³ Herodianus, VIII. 5. 9.

bölgede bir hareketlilik gözlenmemiş, bu sırada savaşlar sırasında yıpranan yollar restore edilmiş, kale ve surlar yapılmış, bölgedeki tahkimat yetersiz kalmakla birlikte biraz daha güçlendirilmiştir.⁶⁷⁴ M.S. 241’de Sasani kralı Ardashir’in oğlu Şapur (Şapur) babasının yayılmacı politikasını devam ettirmek istemiş ve Antiokheia’ya saldırmıştır. Buna karşılık III. Gordianus Tuna boylarında hazır bulunan kuvvetleri yanına alarak bölgeye gitmeyi amaçlamıştı, ancak Gothların Moesia ve Trakya’ya kadar uzanmalarının üzerine önce bunlarla ilgilenilmiştir.⁶⁷⁵

I. ve II. Gordianuslardan sonra Pupienus ve Balbinus’un hükümdarlıkları kısa sürmüş, Maximinus Thrax ve oğlu askerler tarafından öldürülmüş,⁶⁷⁶ III. Gordianus’tan sonra M.S. 244’te imparator Philippus Arabs askerleri tarafından imparator ilan edilmiş, bu imparatorluk *senatus* tarafından onaylanmış ve 7 yaşındaki oğlu Marcus da *caesar* ilan edilmiştir.⁶⁷⁷ Bu imparator döneminde de Tuna ve Trakya bölgeleri hareketliliğinden bir şey kaybetmemiş gibi görünmektedir. Muhtemelen M.S. 244 yılı başlarında Trakya kabilelerinden Carplar küçük çaplı akınlarla Tuna sınırlarını tehdit etmeye başlamışlardır.⁶⁷⁸ M.S. 245 yılına gelindiğinde ne Aşağı Moesia valisi Prastian Messalinus ne de büyük bir askeri güce kumanda eden komutan Severianus düşmanları bu bölgeden uzaklaştırmayı başarabilmiş, bu durum karşısında imparator kumandayı ele almak amacıyla yıl bitmeden önce bölgeye hareket etmiştir.⁶⁷⁹ İmparator P. Arabs M.S. 246 yılında bölgeye gelir gelmez ilk iş

---

⁶⁷⁴ Zsolt 2003a, 109 vd.

⁶⁷⁵ SHA, *Gordiani Tres* I. 26. 4; Southern 2007, 69; Láng 2003, 111.

⁶⁷⁶ Herodianus, VIII. 5. 9.

⁶⁷⁷ *ILS* I. 510 511; Southern 2007, 71.

⁶⁷⁸ Zosimos, *Nea Historia* I. 20; Ridley 1987, 552.

⁶⁷⁹ Láng 2003, 115.

olarak karışıklık çıkarmış olan Carplarla birlikte Germenlere karşı çarpışmalar yapmış, Germen kabilelerine karşı kazandığı zaferlerden dolayı da *Germanicus Maximus* unvanını almıştır.⁶⁸⁰ İmparator ertesi yıl Trakya kökenli Carplara karşı da büyük bir zafer kazanmış, yenileceklerini anlayan Carplar barış yapmak istemişlerdir. İmparator bu zaferinin ardından *Carpicus Maximus* unvanını almıştır.⁶⁸¹

P. Arabs'ın kazandığı başarıların etkilerini üzerlerinde hisseden Tuna orduları, özellikle Pannonia *legioları* bölgede varlıklarını ve etkinliklerini devam ettirmek amacıyla seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bu nedenle imparator P. Arabs'ın birlikte zafer kazandığı ordusunun doğulu kültürüne tepki olarak Tiberius Claudius Marinus Pacatianus'u rakip imparator ilan etmişlerdir.⁶⁸² Bu olayın olumsuz getirisi ise çok kısa bir zaman önce yatıştırılmış olan Tuna bölgesinde tekrar karışıklık baş göstermesi olmuştur.

Çok geçmeden rakip imparator olarak sunulan Ti. Pacatianus kendi askerlerince öldürülmüştür. Bu sırada Pannonia ve Moesia ordularının komutanı Decius bölgedeki karışıklıkları yatıştırma görevinde başarılı olmuş, ertesi yıl Tuna bölgesi eyaletleri oldukça sakin bir yıl geçirmiştir. Ancak askerler bu başarılarından dolayı Decius'u imparatorluğa layık görmüş ve M.S. 249'da Decius'u imparator ilan ettirmişlerdir.⁶⁸³ İmparator ilan edilen Decius ilk iş olarak, *senatusun* da olumlu

---

⁶⁸⁰ Southern 2007, 72.

⁶⁸¹ Rostovtzeff 1963, 442; ayrıca bk. Cary-Scullard 1998, 508.

⁶⁸² Pacatianus'un imparator ilan edilmesi ile ilgili bk. Zosimos, *Nea Historia* I. 20; ayrıntılı bilgi için bk. Southern 2007, 73; Akşit 1985, II, 402.

⁶⁸³ *ILS* III. 2. 8922; ayrıca bk. Zosimos, *Nea Historia* I. 21-22; Cary-Scullard 1988, 508.

görüŖüyle Viminacium'da kendi adına para bastırmıŖtır. Bunun üzerine imparator P. Arabs oğlu Marcus'u Roma'da bırakarak Decius'un üzerine yürümüŖtür.⁶⁸⁴ İki ordu İtalya'da Verona'da karŖılaŖmıŖ, imparator P. Arabs savaŖı ve hayatını kaybetmiŖ, böylece Decius'un imparatorluk dönemi baŖlamıŖtır.⁶⁸⁵ İmparator Decius kendisini zorlu günlerin beklediğini görmüŖtür. Gerçekte Tuna sınırları M.S. 251'den beri Gothların akınları ile iyice zayıf düŖmüŖtür. Bu nedenle imparator ilk iŖ olarak Tuna bölgesi eyaletlerinden baŖlamak üzere tüm eyaletlerin sınırlarını güçlendirmiŖtir.⁶⁸⁶ Decius imparator oluncaya kadar M.S. 234'te AŖađı Moesia valiliği ve M.S. 238'de Hispania'da Tarraconensis valiliği görevlerini üstlenmiŖtir.⁶⁸⁷

M.S. 250'de Gothların Balkanlara yürüyüp Trakya'ya girmesi üzerine Decius'un her iki oğlu *caesar* ilan edilmiŖlerdir. Çünkü Decius kendisinden sonra oğullarından birisinin imparatorluğu devralmasını istemiŖtir.⁶⁸⁸ İmparator, senatör Valerianus'u kendisinin yokluğunda Roma'daki iŖleri yürütmekle görevlendirdikten sonra Moesia üzerine yürümüŖ ve burada yaptığı savaŖlar sonunda Gothları geri püskürtmüŖtür.⁶⁸⁹ İmparator Decius yalnızca savaŖmakla kalmamıŖ, aynı zamanda eyaletlerde bazı düzenlemeler de yapmıŖtır. Özellikle Tuna'nın güneyinde kalan Traianus yolunu tekrardan kullanılabilir hale getirmesinden sonra Dacia'yı fetheden ve

---

⁶⁸⁴ Ridley 1987, 553.

⁶⁸⁵ Southern 2007, 74.

⁶⁸⁶ Rostovtzeff 1963, 443; ve Cary-Scullard 1988, 508.

⁶⁸⁷ *CIL* III. Supl. 3. 12519; ve *ILS* I, 490.

⁶⁸⁸ *ILS* I. 515; ve 516.

⁶⁸⁹ Salisbury 1924, 1-23; Southern 2007, 75.

düzenleyen imparator Traianus'un ardından bu eyaletteki düzenlemeleri yeniden yapmasından dolayı Dacia'nın düzenleyicisi olarak da adlandırılmıştır.⁶⁹⁰

Decius M.S. 251 yılında kuzeyli topluluklara karşı giriştiği bir çatışma sırasında hayatını kaybetmiş.⁶⁹¹ Onun ölümünün ardından Gallus Hostilianus ve oğlu Volusianus imparator seçilmişlerdir. Bu ikisinin döneminde Moesia'da bir isyan çıkmış, imparatorlar isyanı bastırmak için harekete geçmişlerse de bir başarı elde edemedi hayatlarını kaybetmişlerdir. Tarihçi Eutropius'a göre baba ve oğulun dönemi veba, hastalıklar ve felaketler dönemi olarak bilinmiştir.⁶⁹² İmparator Valerianus'un oğlu P. Licinius Egnatius Gallienus *caesar* ve babası ile ortak imparator ilan edilmiştir. Baba Valerianus doğudaki olaylarla ilgilenirken oğlu Gallienus batıda çıkan karışıklıkları bastırmak ve düzenlemeler yapmakla görevlendirilmiştir.⁶⁹³ Pannonia'daki kuvvetler Illyria'nın korunmasından önce Ren sınırının savunulması görevinin kendilerine verilmesinden dolayı Gallienus'a karşı kin beslemişler ve daha önce iki kez ona karşı gelmişlerdi. Gallienus'a karşı bir güç oluşturmak amacıyla doğu orduları ile birleşmek istemişlerse de bu istekleri bir iç savaşa neden olabileceğinden doğulu kuvvetler tarafından kabul edilmemiştir. Bunun ardından Pannonia ordusu imparatorun kuvvetlerine karşı kendi başına çarpışmış, ancak bir başarı gösterememiştir.⁶⁹⁴

---

⁶⁹⁰ *ILS I*, 514.

⁶⁹¹ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 4; Freeman 2005, 547.

⁶⁹² Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 5; imparatorların kariyeri hakkında bk. Southern 2007, 75-78; Meijer 2006, 101-102.

⁶⁹³ Zosimos, *Nea Historia* I. 30; ayrıca bk. *ILS I*. 531; Ridley 1987, 557.

⁶⁹⁴ Southern 2007, 79; Cary-Scullard 1988, 509; Akşit 1985, 418.

Caesar Gallienus M.S. 254-259 yılları arasında üç kere Germenlerle, birer kere de Sarmatlarla ve Daclarla olmak üzere toplam beş savaş yapmıştır. Bu savaşlarda kazanılan başarılarından dolayı imparator Valerianus ve oğlu Gallienus *Germanicus Maximus* unvanı almışlardır.⁶⁹⁵ M.S. 254'te meydana gelen savaşta Gothlar Hellas'ı tehdit etmiş, Marcomanlar Pannonia'dan Kuzey İtalya'ya doğru ilerlemeye çalışmış, Quadlar ve Iazygler Pannonia'ya saldırmıştır.⁶⁹⁶ Bu gelişmeler imparatorluğun her tarafına yayılmış, Dacia, bir Trak kabilesi olan Carplar tarafından tahrip edilmiştir.⁶⁹⁷ İmparator Gallienus zayıf bir asker olarak görülmesine, ayrıca tecrübesizliğinin de dezavantaj olduğu söylenmesine karşılık bu kadar zorlu bir durumda Roma İmparatorluğunu başarılı bir şekilde temsil ve idare etmeyi bilmiş, Tuna bölgesinde kaybedeceği bir savaşın Balkanlardan İtalya'ya kadar büyük değişimlere neden olacağını görerek bu bölgenin savunmasına özel önem vermiştir.⁶⁹⁸

İmparator Gallienus'un büyük oğlu II. Valerianus gelecekte imparator olması ve babasının kurduğu düzeni devam ettirmesi amacıyla Tuna bölgesinde bulunduğu sırada *caesar* ilan edilmiştir.⁶⁹⁹ Bunun üzerine Moesia valisi Ingenuus, imparator

---

⁶⁹⁵ İmparatorun aldığı unvanlar için bk. *ILS* I. 531 ve 538; İmparatorun bu dönemde *Dacicus Maximus* unvanını almasına karşılık Eutropius'a göre Tuna Nehri'nin ötesinde yer alan Dacia toprakları bu dönemde kaybedilmiştir. Bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 8; *Dacicus Maximus* unvanı için bk. *ILS* I. 552.

⁶⁹⁶ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 8.

⁶⁹⁷ Akşit 1985, II, 425.

⁶⁹⁸ Rostovtzeff 1963, 444; tarihçi Eutropius'a göre Dacia Eyaleti imparator Gallienus döneminde elden çıkmıştır. Ancak ilerleyen dönemlerde bu eyalet üzerinde yeni düzenlemeler yapıldığını göreceğiz. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 8.

⁶⁹⁹ *ILS*, 537; ayrıca Cary-Scullard 1988, 512.

Gallienus adına değişen güç dengesini değiştirmek istemiş ve küçük oğlu Saloninus'u *caesar* ilan ederek Pannonia'ya girmiş ve burada isyan çıkartmıştır.⁷⁰⁰ Bu olay üzerine imparator, Pannonia'nın güneyindeki Sirmium'u kendisine karargah olarak seçmiş, buradan uzak olmayan Mursa'da Gallienus'un kuvvetleri ile vali Ingenuus'un kuvvetleri karşılaşmış, savaş sonunda vali Ingenuus yenilmiş ve hayatını kaybetmiştir.⁷⁰¹ Bu ayaklanmanın bastırılmasından sonra Yukarı Pannonia valisi Regalianus askerleri tarafından imparator ilan edilmiş, Yukarı Pannonia'daki *legiolar* Aşağı Moesia'daki Durostorum garnizonu da vali Regalianus'u desteklemiş, buna rağmen Regalianus'un saltanatı birkaç haftadan fazla sürmemiştir. Çünkü Gallienus bu olayı haber alır almaz Pannonia'ya dönmüş ve isyana son vermiştir.⁷⁰²

Bölgede bundan sonra yaşanan gelişme, Tuna ordusu komutanlarından M. Aurelius Claudius Gothicus'un süvari birliklerini arkasına alarak kendisini imparator ilan ettirmesi olmuştur.⁷⁰³ Gallienus olaya hemen müdahale etmiş ve Tuna bölgesindeki ordugahından çıkarak Aurelius'un üzerine Mediolanum (Milan)'a yürümüştür. Ancak bu sırada Gallienus kendi askerleri tarafından öldürülmüş ve böylece imparator ilan edilen M. Aurelius Claudius (M.S. 268-270) ile Roma tarihinde Illyria kökenli imparatorlar dönemi (M.S. 268-305) başlamıştır.⁷⁰⁴ Bu imparatorun döneminin başlarında Tuna bölgesinde Moesia'dan geçmek isteyen Gothlar geri püskürtülmüştür. Ancak bunlarla ilgili bir yaptırımda

---

⁷⁰⁰ *ILS*, 539 ve 540; Ridley 1987, 559.

⁷⁰¹ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 8.

⁷⁰² Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 8; ayrıca bk. Akşit 1985, 427-8.

⁷⁰³ Zosimos, *Nea Historia* I. 41; Cary-Scullard 1988, 513.

⁷⁰⁴ Rostovtzeff 1963, 445; imparator Gallienus'un kendi askerleri tarafından öldürülmesi hakkında bk. Zosimos, *Nea Historia* I. 40; SHA, *Gallieni Duo* 14. 9.

bulunulmamıştır.⁷⁰⁵ Bunun dışında Illyria kökenli imparatorların ilki olarak imparatorluğun biraz toparlanmasını sağlamıştır.⁷⁰⁶

M. Aurelius Claudius'un ölümünden (M.S. 270) sonra imparatorluk yetkisini Dacia kökenli L. Domitius Aurelianus almıştır (M.S. 270-275). Aurelianus ilk iş olarak Kuzey İtalya'yı istilacılardan temizlemek üzere yola çıkmış, Sarmatları Iugurthialıları ve Vandalları yenerek *Germanicus Maximus* unvanını almıştır.⁷⁰⁷ Bu imparatorun saltanatında Tuna bölgesinin nüfusu azaldığından başka bölgelerden buraya kolonistler getirilerek yerleştirilmiştir. İmparator Tuna Nehri'nin ötesinde Gothları yenerek başkanları Cannabaudes'i öldürmüştü, buna rağmen Dacia Eyaleti elden çıkmış, Tuna Nehri'nin denize aktığı yerin sağ tarafında kalan bölgeye Dacia Ripensis adı verilmiştir.⁷⁰⁸ Dacia'nın imparator Aurelianus döneminde ikiye bölündüğü yeni kurulan Dacia'nın sivil yerleşim olurken eskisinin askeri özellikte devam ettiği bilinmektedir.⁷⁰⁹ M.S. 272'de Trak kökenli Carplar imparatorun ordusunu kuşatmış, ancak imparator tarafından aşağı Moesia'da yenilmişlerdi.⁷¹⁰ İmparator Aurelianus çalkantılı geçen bir dönemin sonunda kurulan bir komplonun ardından kendi askerleri tarafından öldürülmüştür.⁷¹¹

---

⁷⁰⁵ Zosimos, *Nea Historia* I. 43, 45-46.

⁷⁰⁶ İmparatorun Tuna bölgesi dışında kazandığı başarılar ve imparatorluğa katkıları hakkında bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 11.

⁷⁰⁷ Zosimos, *Nea Historia* I. 48 vd; SHA, *Aurelianus* XXI. 1-3, XVII. 1.

⁷⁰⁸ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 15; bazı araştırmacılara göre Dacia Eyaleti savunulmasının zorluğu nedeniyle imparator tarafından boşaltılmıştır.

⁷⁰⁹ *Dacia Ripensis* askeri özellik taşıırken Dacia Mediterranea sivil yerleşim özelliği taşımıştır. Bk. SHA, *Aurelianus* XXXIX.

⁷¹⁰ SHA, *Aurelianus* XXX; *ILS* III. 2. 8925.

⁷¹¹ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 15; Zos I. 62; SHA, *Aurelianus* XXXVI-XXXVII; ayrıca bk. Lot 1996, 12; ayrıca imparator Aurelianus Gothicus'un kariyeri

Aurelianus'tan sonraki imparator M. Claudius Tacitus olmuştur. (M.S. 275-276)⁷¹² Bu imparatorun ölümünden sonra Kilikia'da Florianus, Suriyede de Probus adlı komutanlar eş zamanlı olarak imparatorluklarını ilan etmişlerdir.⁷¹³ Aralarındaki savaştan galip çıkan M. Aurelius Probus'un döneminde (M.S. 276-282) Tuna bölgesinde M.S. 279'da Vandallara karşı bir savaş gerçekleştirilmiş, bunlar Illyria bölgesinden dışarıya atılmışlardır. Bu başarısından dolayı imparator Illyria'nın düzenleyicisi olarak adlandırılmıştır.⁷¹⁴ Bu imparatorun döneminde Tuna bölgesinde başkaca gelişme yaşanmamıştır.⁷¹⁵

M.S. III. yüzyılın en başarılı asker imparatorlarından biri olan M. Aurelius Probus'tan sonra imparatorluk yetkilerini Probus'un askerlerinden olan M. Aurelius Carus devralmıştır. (M.S. 282-283) İmparator ilk iş olarak oğulları Carinus (M.S. 283-285) ve Numerianus'u (M.S. 283-284) *caesar* ilan ettirmiştir.⁷¹⁶ M. Aurelius Carus Sarmatlarla savaştığı sırada Perslerin isyan ettiği haberini almış ve doğuya yönelmişti.⁷¹⁷ Bunun dışında Tuna bölgesinde önemli bir gelişme yaşanmamış,

---

hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Southern 2007, 120-121; Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX 11-15; Ridley 1987, 563.

⁷¹² Bu imparator döneminde Tuna bölgesinde bir gelişme yaşanmamıştır. İmparatorun kariyeri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 16; Zosimos, *Nea Historia* I. 63; Ridley 1987, 567.

⁷¹³ Zosimos, *Nea Historia* I. 64..

⁷¹⁴ Cary-Scullard 1988, 516.

⁷¹⁵ İmparator M. Aurelius Probus'un kariyeri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 17; ve Meijer 2006, 112.

⁷¹⁶ M. A. Carus'un imparatorluğu için bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 18; SHA, *Carus* V; ayrıca oğullarının *caesar* unvanı için bk. *ILS* I. 601, 606.

⁷¹⁷ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 18.

imparator M.S. 283 yılında Perslere karşı kurmuş olduğu ordugahta yıldırım çarpması sonucu hayatını kaybetmiş, yanında bulunan oğlu Numerianus da gözlerinden yara almıştır. Yaralı olan Numerianus orduyu Persia'dan geri getirdikten sonra kendi kayınpederi tarafından öldürülmüştür.⁷¹⁸ Ailenin son üyesi olan Carinus, askerler tarafından imparator ilan edilen Diocletianus'a (M.S. 284-305) karşı kalabalık bir ordu ile karşı koymuş. Ancak, savaş sırasında ordusunda bulunan bir subay tarafından kendi aralarındaki bir anlaşmazlık yüzünden öldürölünce savaş Diocletianus lehine bitmiş ve bu tarihten itibaren Roma devleti ve dünyası yeni bir düzen ve anlayışla yönetilmiştir.⁷¹⁹

---

⁷¹⁸ *ILS* I. 608, Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 18; Numerianus'un öldürölmesiyle ilgili bk. SHA, *Numerianus* XIV.

⁷¹⁹ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 20; Meijer 2006, 117-118; İmparator Diocletianus Tetrachi adı verilen bir düzenleme ile imparatorluğu dört kişinin yönettiği bir sisteme sokmuştur. İmparatorun kariyeri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* IX. 20; Robert-Dise, 1991, 141-148; Akşit 1985, II, 487-521.

III. BÖLÜM

III. 1. TUNA ve TRAKYA EYALETLERİNDE ROMA

KENTLEŞME SÜRECİ

III. 1. 1. Tuna Bölgesi Eyaletlerinde Roma Kentleşme Süreci

Yukarıda, II. Bölümde tarihsel gelişimini özetlediğimiz Pannonia, Dalmatia, Moesia ve Noricum'un kentleşme süreçlerine aşağıdaki satırlarda yer verilmiştir. Aşağı ve Yukarı Pannonia Eyaletlerinde farklı dönemlerde *municipium* ve koloni statüleri verilmiş 20 kent bulunmaktadır. Bunlardan en eskisi Octavianus tarafından *municipium* statüsü verilen Siscia'dır.⁷²⁰ Siscia ele geçirilir geçirilmez ikiye bölünmüştür, bir kısmı sivil yerleşim olurken, diğer kısmında askerler yerleşmiştir.⁷²¹ Bu *municipium* imparator Vespasianus'un Tuna Nehri kıyısındaki birliklerini güçlendirmesi sonucunda doğan güven ortamında koloni statüsüne yükseltilmiştir. Çünkü güven ortamının sağlanmasıyla Tuna, Sava ve Drava Nehirlerinde taşımacılık gelişmiş, ticaret hacmi artmıştır. Kente koloni statüsü bu gelişme dönemi içinde verilmiştir.⁷²² Bunun yanında İmparator Vespasianus'un eyaletlerdeki kentlere Latin vatandaşlığı dağıtmada I. yüzyıldaki diğer imparatorlara göre daha cömert davrandığı da bilinmektedir.⁷²³

Augustus'tan sonra bölgede imparator Tiberius (M.S. 14-37) Andautonia⁷²⁴ ve Neviodonum⁷²⁵ adlı kentlere *municipium* statüsü verirken (A)Emona'ya da koloni

---

⁷²⁰ Mócsy 1974c, 103.

⁷²¹ Tóth 2003, 19.

⁷²² *CIL* III. Supl. 3. 10197; Mócsy 1974c, 103; Fitz 1980, 143.

⁷²³ Kaya 2008, 67.

⁷²⁴ Robert-Dise 1991, 42.

statüsü vermiştir.⁷²⁶ Plinius'a göre Pannonia'da Romalılardan önce Varcianorum ve Latobcorum adlı topluluklarla birlikte irili ufaklı birçok yerli halk yaşamıştı.⁷²⁷ Andautonia *municipium* statüsü kazandıktan sonra yerli halk ticaret yapan elit tabakayı oluşturmuş, kent Romalılar tarafından iskan edilmeye başlandıktan sonra koloni statüsü kazanmış ve İtalya'dan gelen göçmen aileler kentin yeni elit tabakası haline gelmiştir. Aynamanda kentte terhis edilmiş askerler de yerleştirilmiştir.⁷²⁸

Emona Panonia Eyaletinde doğrudan koloni statüsü verilen ilk kenttir. *XV. Apollinaris legio*'sununun askerleri ile yerli halklar birlikte yerleştirilmiştir.⁷²⁹ Kent, İtalya ile Avrupa arasında önemli bir ticaret yolu olan Amber Yolu üzerinde yer almıştır. İmparator Tiberius buraya askerlerini yerleştirirken bu yol üzerinde gerçekleştirilen ticaretin Romalılar adına çalışmasını amaçlamış olmalıdır, bu yola yakın bir bölgede kurulmuş olan Carnuntum'a da bir askeri birlik yerleştirilmiş, böylece hem Amber Yolu'nu ve bu yol üzerinden yapılan ticareti, hem de Emona kolonisini güvence altına almayı bilmiştir.⁷³⁰ İmparator Septimius Severus dönemine kadar imparatorluğun eyaletlerde yaptığı en büyük harcamalardan birisi yolların bakımı için yapılandı. Eyalet valisi tarafından yapılan ve onarılan yolların masrafları Roma hazinesinden karşılanıyordu.⁷³¹ Bu da Roma'nın yollara verdiği önemi göstermektedir. Bu yollara yakın yerlerde kurulan kentler de aynı derecede önem taşımaktaydı.

---

⁷²⁵ Robert-Dise 1991, 43.

⁷²⁶ *CIL* III. Supl. 2. 6087.

⁷²⁷ Plinius, *Naturalis. Historia* III. 25.

⁷²⁸ Mócsy 1974c, 135; Robert-Dise 1991, 43.

⁷²⁹ Mócsy 1974c, 74; Póczy 1980, 240.

⁷³⁰ Stiglitz-Kandler-Jobst 1971, 588-611.

⁷³¹ Kaya 2006, 36.

İmparator Claudius döneminde (M.S. 41-54) Pannonia'da Savaria adlı yerleşime koloni statüsü verilmiştir.⁷³² İmparator Noricum'da beş kente de *municipium* statüsü vermişti.⁷³³ Bunun yanında Dalmatia'da bir koloni (Aequum) ve bir *municipium* (Curicum) da onun döneminde kurulmuştur.⁷³⁴ Ne var ki, Pannonia'nın kentleşmesinde aynı etkinliği gösteremediği görülmektedir.⁷³⁵ Savaria önemli yollara olan yakınlığı nedeniyle bir ticaret kentine dönüşmüş ve halkın çoğunluğunu İtalya ve çevresinden gelen aileler oluşturmuştur. Bu nedenle doğrudan koloni statüsü verilerek kent statüsüne getirildiği düşünülebilir.

Flaviuslar hanedanı döneminin (M.S. 69-96) tüm imparatorluk için sanatta ve kentlerin gelişip zenginleşmesinde bir ilerleme dönemi olduğu bilinmektedir. Bu dönemde Pannonia'da yalnızca imparator Vespasianus döneminde (M.S. 69-79) Scarbantia⁷³⁶ ve Sirmium adlı yerleşimlere *municipium* statüsü verilmiştir.⁷³⁷ Her iki *municipium* da yine Flaviuslar Hanedanı döneminde koloni statüsüne yükseltilmiştir.⁷³⁸ Vespasianus'un Tuna bölgesinde kent kurmaya başlamadan önce Tuna Nehri kıyısında yaptığı tahkimatlara yukarıda değinmiştik. İmparator bunu verdiği güven ortamında eyaletteki kentleşme politikasını daha rahat biçimde destekleyebilmiştir.

---

⁷³² Fülep 1980, 43.

⁷³³ Bk. s. 147.

⁷³⁴ Wilkes 1969, 197.

⁷³⁵ Póczy 1980, 264

⁷³⁶ Póczy 1980, 266.

⁷³⁷ Mócsy 1974c, 103.

⁷³⁸ Scarbantia için bk. Fülep 1980, 43; Sirmium için bk. Ridley 1987, 442.

Dacia'nın fatihi olarak bilinen imparator Traianus (M.S. 98- 117) Pannonia'da Musra adlı bir *municipium*⁷³⁹ ve Ulpia Poetovio adlı bir koloni kurmuştur.⁷⁴⁰ Musra'ya imparatorun ardılı ve evlatlığı olan Hadrianus (M.S. 117-138) tarafından koloni statüsü verilmiş, askerlerin kentten uzaklaşmalarının ardından kısa sürede sivillerin yerleştiği bir kent haline dönüşmüştür.⁷⁴¹ Kent Drava Nehri'nin sağ yakasında, bir *oppidum*'un üzerinde kurulmuştur. İmparator Hadrianus döneminde koloni statüsünü aldıktan sonra bu Nehir üzerinde bir köprüye, çeşitli ürünlerin ticaretinin ve üretiminin yapıldığı alanlara sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁴²

İmparator Traianus'un doğrudan koloni statüsünde kurmuş olduğu Ulpia Poetovio Yukarı Pannonia'nın kuzey ucunda yer almıştır. Bu yüzden de yeni eyalet olan Dacia'nın kontrol altında tutulabilmesi açısından önem taşımış ve imparator tarafından bu kente *XIII. Gemina legio*'sunun askerleri yerleştirilmiştir.⁷⁴³ Kent bölgenin güvenliğini sağlamadaki önemini tez inceleme dönemimizin sonuna kadar korumuştur.

Pannonia'nın kentleşmesine en büyük katkıyı imparator Hadrianus sağlamış gibi görünmektedir. İmparator bu eyalet sınırları içinde altı kente *municipium* bir kente de koloni statüsü vermiştir. İmparator'dan doğrudan koloni statüsü almış olan tek kent Bassiana'dır.⁷⁴⁴ Kent bir *forum*'a at nalı şeklinde kulelere surlara sahiptir.⁷⁴⁵

---

⁷³⁹ Bence-Péter 2004, I, 109.

⁷⁴⁰ *ILS* I. 2462.

⁷⁴¹ Filipovič-Sanader 2003, 161.

⁷⁴² Póczy 1980, 262.

⁷⁴³ Mann 1983, 32.

⁷⁴⁴ *CIL* III. Supl. 3. 10203, 10207.

⁷⁴⁵ Póczy 1980, 257 vd.

Hadrianus'un *municipium* statüsü vermiş olduğu Aquincum⁷⁴⁶ ve Carnuntum⁷⁴⁷ imparator Septimius Severus döneminde koloni statüsüne yükseltilmiştir.⁷⁴⁸ Bu iki kentten Aquincum Aşağı Pannonia'nın başkentiyken⁷⁴⁹ Carnuntum da Yukarı Pannonia'nın başkenti durumundadır. Septimius Severus Tuna orduları tarafından imparator seçilmişti.⁷⁵⁰ Rakip imparator Pescennius Niger'le aralarındaki savaş sonlanınca Severus Tuna, Syria ve Afrika Eyaletleri dışında hiçbir eyaletin kentlerine ayrıcalık tanımamıştır.⁷⁵¹ Bu yüzden Tuna bölgesinde kurduğu kentler önem taşımaktadır.

Hadrianus'un kurmuş olduğu *municipium*lardan Cibalae⁷⁵² Caracalla (M.S. 211-217) döneminde koloni statüsüne yükseltilmiştir.⁷⁵³ Hadrianus tarafından koloni statüsü verilen Bassiana Pannonia Eyaletinde bu statüyü doğrudan alan son kent olmuş, bundan sonra Caracalla tarafından *municipium* statüsü verilen Brigetio⁷⁵⁴ asker imparator Philippus Arabs döneminde (M.S. 244-249) koloni statüsüne yükseltilmiştir.⁷⁵⁵ İmparator Hadrianus'un eyalette kurduğu diğer üç *municipium* olan Mogentiana, Sala ve Sopianae M.S. III. yüzyılın sonuna kadar *municipium* statülerini korumuşlardır. Mogentiana Savaria yakınlarında bugünkü Sümegeçsehi ile

---

⁷⁴⁶ Ridley 1987, 490.

⁷⁴⁷ Robert-Dise 1991, 66.

⁷⁴⁸ *CIL* III. Supl. 3. 10495; ayrıca bk. Zsidy 2003, 153.

⁷⁴⁹ *CIL* III. 439.

⁷⁵⁰ Bk. s. 119.

⁷⁵¹ Bk. s. 121.

⁷⁵² *CIL* III. 3267.

⁷⁵³ *CIL* III. Supl. 3. 10197, 14038.

⁷⁵⁴ *CIL* 3355, 4281, 4294, 4557, 6307.

⁷⁵⁵ *CIL* III. 4335; ayrıca bk. Fülep 1980, 35.

eşleştirilmektedir.⁷⁵⁶ Sala Pannonia'nın kuzeyinde Amber Yolu yakınlarındadır.⁷⁵⁷ Sopiana ve Sava ve Drava Nehirlerinin arasında Amber Yolu yakınlarında kurulmuştur. Burada daha önce yerli halklardan Andizates ve göç yoluyla gelen Galatlar yaşamışlardır.⁷⁵⁸ Sala, Mogentiana ve Mursella Pannonia'nın kuzeydoğusunda hiç kent yer almadığı için kurulmuş, bu kentler M.S. III. yüzyılda burada villaların çoğalmasında etken olmuştur.⁷⁵⁹

Pannonia'daki Roma kentleşme sürecine göz attığımızda karşımıza çıkan ilk olgu bu eyaletteki kentlerin çoğunun güvenlik ve ticari amaçlarla kuruldukları görülür.⁷⁶⁰ Pannonia'nın kuzeybatı bölümünde Hadrianus dönemine kadar herhangi bir Roma kentinin görülmemesi bu bölgenin ticari açıdan önemli bir noktada bulunmamasıyla birleştirildiğinde Pannonia'da uygulanan Roma kentleşme sisteminde ticaretin ve ticaret yollarının güzergahının ne derecede etkili olduğu ortaya çıkmaktadır.⁷⁶¹ Bunun yanında Dacia'nın gözetim altında tutulması için kurulan Ulpia Poetovio kentinden yukarıda söz etmiştik.⁷⁶²

Tuna bölgesinde denize kıyısı bulunan tek eyalet Dalmatia'dır. Bu eyalette Roma dönemi öncesinde yerli halkın kullandığı yerleşim biçimi yüksek tepelerin iskan edilmesiyle elde edilmekteydi. Bölgede Yunanlıların yerleştikleri yerlerse

---

⁷⁵⁶ Mócsy 1959, 53; Robert-Dise 1991, 65, 69, 72.

⁷⁵⁷ Mócsy 1974a, 96; Zsolt 2003c, 135-151.

⁷⁵⁸ Zsolt 2003c, 156.

⁷⁵⁹ Robert - Dise 1991, 65; Ridley 1987, 480.

⁷⁶⁰ Tóth 2003, 19; Freeman 2005, 522.

⁷⁶¹ Robert-Dise 1991, 35.

⁷⁶² Bk. s. 138.

çoğunlukla adalarda ve Adriatik Denizi sahilinde yoğunlaşmıştı.⁷⁶³ Dalmatia'da Roma kentlerini gerek coğrafi dağılımları, gerekse kuruluş dönemleri açısından üç ana gruba ayırmak mümkündür. Buna göre Liburnia bölgesi ve Liburnia ile Makedonia arasında kalan bölge Iulio-Claudian hanedanının hükümdarlık döneminin sonunda (M.S. 68) neredeyse tamamen kentleşmiş olarak görülmektedir. Dalmatia'nın iç kesimlerinde kentleşme Flaviuslar dönemine kadar gerçekleşmemiş, bu dönemde başlayan kentleşme sürecinde de küçük kentler kurulmuştur. Eyaletin bu bölümünde daha büyük kentlerin ikinci yüzyılın sonunda ve üçüncü yüzyılın ilk çeyreğinde kurulduğu görülmüştür.⁷⁶⁴ Kıyı şeridindeki kentlerin çoğuna Augustus döneminde koloni statüsü verilmiştir.

Liburnia bölgesinde toplam 14 *municipium* ve Iader adlı 1 koloni bulunmaktadır. Iader Titius Nehri'nin ağzından 18 mil, Dalmatia'nın en büyük kenti Salona'dan 222 mil uzaklıkta yer almaktadır.⁷⁶⁵ Strabon'un eserinde Iader'in adına rastlanmamaktadır. Kentin erken dönemde koloni statüsüne sahip olması İç Savaşlar sırasında Caesar tarafını tutmuş ve Pompeius'un donanmasının yenilmesinde ona yardım etmiş olmalarından kaynaklandığı düşünülebilir.⁷⁶⁶ Kentin büyük bir limana sahip olması ve burada devamlı bir şekilde askerlerin bulunmamış olması nedeniyle askeri açıdan çok ticari açıdan gelişmiş bir kent olduğu tahmin edilmektedir.⁷⁶⁷ Kentin üst sınıf tabakasını İtalya'dan gelen aileler oluşturmuştur.⁷⁶⁸ Liburnia

---

⁷⁶³ Wilkes 1969, 192.

⁷⁶⁴ Wilkes 1969, 193.

⁷⁶⁵ Bk. Plinius, *Naturalis Historia* III. 21.

⁷⁶⁶ Iader adasının Caesar'a yardımcıları hakkında bk. Caesar, *Bellum Alexandrinum* 42.

⁷⁶⁷ Wilkes 1969, 206.

⁷⁶⁸ Alföldy 1965, 79.

bölgesinde Augustus tarafından Senia, Aenona, Corinum ve Nedinum adlı yerleşmelere *municipium* statüsü verilmiştir.⁷⁶⁹ Bunlardan Senia imparator Vespasianus döneminde koloni statüsüne çıkarılmış ve eyalette Liburnia bölgesi olarak adlandırılan bölgedeki ikinci koloni olmuştur.⁷⁷⁰ M.S. III. yüzyılda kent ticari önemini koruyor görünmektedir. Bu dönemde doğudan göç almış, kentin yerlileri ve göçmenler kent meclisine girmiştir.⁷⁷¹

Augustus Dalmatia kıyı şeridinde yer alan Salona⁷⁷² ve Epidaurum adlı yerleşmelere doğrudan koloni statüsü vererek kıyı şeridinin kentleşmesinde önemli bir adım atmıştır. Ancak, Narona ve Risinium'un adında yer alan Iulia'dan dolayı Augustus tarafından mı yoksa Caesar tarafından mı bu statüye yükseltildikleri anlaşılamamaktadır. Epidaurum eyaletin başkenti Salona'ya olan yakınlığı, bunun yanında Narona'nın Epidaurum'dan 100 mil uzakta⁷⁷³ bir koloni olarak yerini alması⁷⁷⁴ ve Epidaurum halkının doğudan gelen Mithras kültüne kucak açması nedenleriyle kentin koloni statüsü alınarak *municipium* statüsü verilmiştir.⁷⁷⁵ Bu bakımdan Epidaurum Tuna bölgesinde koloni statüsünden *municipium* statüsüne getirilen tek kent olma özelliğine sahiptir.

---

⁷⁶⁹ Wilkes 1969, 213.

⁷⁷⁰ *AE* 1978, 311.

⁷⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Wilkes 1969, 200 vd.

⁷⁷² *ILS* II-1, 4907; Kentin koloni statüsüne Caesar döneminde çıkarılmış olması da mümkün görünmektedir. Bk. Wilkes 1969, 220; Salona adlı yerleşim Pompeius'a karşı Caesar tarafını tutmuş ve onun yanında bir çarpışmada yer almıştı. Bk. Caesar, *Bellum Alexandrinum* 44.

⁷⁷³ Plinius, *Naturalis Historia* III. 22.

⁷⁷⁴ Abramić 1950, 235.

⁷⁷⁵ Wilkes 1969, 254.

Dalmatia'da kentleşme açısından ikinci büyük adımı Tiberius atmıştır. İmparator eyalette toplam 5 kente *municipium* statüsü ve Roma vatandaşlık hakkı vermiştir. Bunlardan Absortium, Crexi, Arba ve Flanona Kuzey Liburnia bölgesinde, Varvaria da Güney Liburnia bölgesinde yer almaktadır.⁷⁷⁶ Görüldüğü gibi imparator Tiberius Dalmatia'da kıyı ve iç kesimlerde herhangi bir kente bir statü vermiş değildir. Absortium ve Crexi Dalmatia sahillerinden uzakta bulunmayan iki adadır⁷⁷⁷ ve Romalılardan önce Yunan topluluklarınca iskan edilmişlerdir.⁷⁷⁸ Adalar ticari açıdan önem taşıdıklarından erken bir dönemde kolonşi statüsü aldıkları düşünülebilir.

Dalmatia'da bir ke nte doğrudan koloni statüsü veren son imparator Claudius (M.S. 41-54) olmuştur. Aequum Tilurium'da kurulan bir askeri garnizonun genişletilmesiyle kurulmuştur. Kent kısa zamanda İtalya'dan Dalmatia'nın farklı bölgelerinden gelen göçmenlerce iskan edilmeye başlanmış, bunun yanında terhis edilen askerler de buraya yerleşmişlerdir. Kentin ekonomisi ticaret ve tarıma dayalı olarak sürdürülmüştür.⁷⁷⁹ Claudius adı geçen koloninin dışında Absorbus ile Liburnia limanı arasında kalan küçük ada kenti Curicum'a *municipium* statüsü vermiştir.⁷⁸⁰

Eyalette Iulius-Claudiuslar hanedanı sonrasında Flaviuslar hanedanı döneminde Scardona adlı *municipium* ile Hadrianus döneminde Burnum adlı *municipium*lar kurulmuştur. Her iki *municipium* da Güney Liburnia bölgesinde yer

---

⁷⁷⁶ Wilkes 1969, 169 vd; kentlerin yerleri hakkında bk. Plinius, *Naturalis Historia* III. 21, 22.

⁷⁷⁷ Bk. Plinius, *Naturalis Historia* III. 21.

⁷⁷⁸ Mohorovičić 1956, 95.

⁷⁷⁹ Wilkes 1969, 243.

⁷⁸⁰ Wilkes 1969, 197 vd.

almıştır. Yukarıdaki bilgilere dayanarak Liburnia bölgesinin, özellikle de Liburnia'nın güneyinin tüm Dalmatia içinde en fazla kentleşmiş bölge olduğu söylenebilir. Eyalette Kuzey Liburnia bölgesinde Alvona, Güney Liburnia bölgesinde Asseria ve kıyı şeridinde Rider ile Promona adlı *municipium*lar yer almıştır. Ancak bu sonuncuların kimin tarafından hangi dönemde *municipium* statüsüne çıkarıldıkları netlik kazanmamıştır. Dalmatia'nın kentleri iç bölgelerden çok deniz kıyısında ve adalarda yer almıştır.⁷⁸¹

Moesia Eyaletinin kentleşme süreci Flaviuslar hanedanı döneminde (M.S. 69-96), başlatılmıştır.⁷⁸² Eyalette *municipium* statüsü verilen en eski kent olan Scupi (Üsküp) İmparator Domitianus döneminde (M.S. 81-96) kurulmuş,⁷⁸³ Traianus döneminde de koloni statüsüne yükseltilmiştir.⁷⁸⁴ Domitianus'tan sonra Hadrianus (M.S. 117-138) Moesia'daki Singidunum'a ve Viminacium'a Pannonia'daki Brigetio ve Vindobona ile birlikte *municipium* statüsü vermiştir.⁷⁸⁵ Singidunum Asker İmparatorlar Döneminde, M.S. 244-272 arasında koloni statüsüne yükseltilmiştir.⁷⁸⁶ Eyalette Hadrianus döneminde kurulmuş olan ikinci *municipium* olan Viminacium da

---

⁷⁸¹ Wilkes 1969 201 vd.

⁷⁸² Robert-Dise 1991, 44; Mócsy 1970, 67; Flaviuslar dönemine kadar Moesia'da bilinen bir yerleşim yeri yoktur. Bk. Mócsy 1974c, 73; Caracalla dönemine kadar kurulan kentler Yukarı Moesia'da yer almıştır. Bu dönemden sonra aşağı Moesia'da Nicopolis ad Istrus, Odessus, Tomi, Marcianopolis kentleri kurulmuştur. Bk. *SNG* XII. I. 68 – 70. 973 – 1120. Moesia'nın bu bölümü İmparator Aurelianus döneminde Dacia Ripensis adıyla yeni Dacia Eyaleti olmuştur. Bk. SHA, *Aurelianus* XXI. 1-3, XVII. 1.

⁷⁸³ Vulić 1961, 87.

⁷⁸⁴ Mócsy 1974c, 116.

⁷⁸⁵ *CIL* III. 3355; Brigetio için bk. *CIL* III. 4294; Singidunum için bk. *CIL* III. 4557,6307; Vindobona için bk. *CIL* III. 4281; Viminacium için bk. *CIL* III. 1654.

⁷⁸⁶ *CIL* III. 1660

Singidunum'a benzer bir gelişim süreci kaydetmiş, o da M.S. 239'da koloni statüsüne yükseltilmiştir.⁷⁸⁷

Marcus Aurelius Moesia'da Aurelium⁷⁸⁸ Celegerorum,⁷⁸⁹ Dardanorum,⁷⁹⁰ Margum⁷⁹¹ ve Naissus⁷⁹² adlı beş *municipium* kurmuştur. Celegerorum'un adı bölgede Roma döneminden önce yaşamakta olan yerli halkın adından gelmektedir.⁷⁹³ Moesia'da Tuna Nehri boyunca uzanan bölgede kurulan kentler eyaletteki kentler arasında en zengin olanlarıdır. Bunlardan bir tanesi olan Aureus Mons adlı kent zengin maden kaynaklarına sahip olması ve Romalı vatandaşlarca iskan edilmesi nedenleriyle *municipium* statüsünde bulunmasına rağmen Roma vatandaşlık hakkı kazanmıştır.⁷⁹⁴

Moesia'da Marcus Aurelius'tan sonra Septimius Severus döneminde Ulpia Ratiaria adında koloni statüsünde bir kent kurulmuştur.⁷⁹⁵ Eyalette Marcus Aurelius'tan sonra yeni bir *municipium* kurulmamıştı. Bunun dışında Asker İmparatorlar Döneminde Moesia'daki iki *municipium*'a koloni statüsü verilmiştir. Ancak Tuna bölgesinde Pannonia kadar kentleşmiş bir eyalet göze çarpmamaktadır.

---

⁷⁸⁷ *CIL* III. 1474; Head 1911, 273; Mirković 1967, 821; Ridley 1987, 550.

⁷⁸⁸ *CIL* III. 8141.

⁷⁸⁹ *CIL* III. 14610.

⁷⁹⁰ *CIL* III. 8297; Mócsy 1974c, 133.

⁷⁹¹ *CIL* III. 8141.

⁷⁹² *CIL* III. 1681.

⁷⁹³ Robert-Dise 1991, 71.

⁷⁹⁴ Mócsy 1974c, 298.

⁷⁹⁵ *ILS* I. 2157; ayrıca bk. *AE* 1979, 537.

Moesia kentleri çoğunlukla kara yollarına ve nehirlere yakın yerlerde kurulmuştur. Bunun amacı bölgede çıkarılan demir madenlerinin Roma'ya ve iç bölgelere taşınmasında kolaylık sağlamaktır.⁷⁹⁶ Buralardaki kentlerde askerler konuşlandırılmış ve güvenlik bu şekilde sağlanmıştır.⁷⁹⁷ Eyaletteki kentlerin çoğunun geçim kaynağı ticaret, taşımacılık ve madencilikten oluşurken Scupi'nin ana geçim kaynağını tarım oluşturmuştur.⁷⁹⁸

Tuna bölgesi eyaletlerinden Noricum kentleşme açısından bölgenin diğer eyaletlerinden farklılık göstermiştir. Eyalette aralarından birisi koloni statüsünde olan toplam sekiz kent bulunmaktadır.⁷⁹⁹ Noricum'da *municipium* statüsündeki kentlerinin yönetimi, Roma'nın diğer eyaletlerinde de görmeye alışık olduğumuz gibi *quattuorviri* olarak adlandırılan dört kişiden oluşan birlik ve *curia* adı verilen bir meclis tarafından sağlanmıştır. Kentlerin dini işlerine bakan *flamines*, *pontifices* ve *sacerdotes* adlı memurluklar eyaletin üst sınıfına mensup ailelerden seçilmiştir.⁸⁰⁰

Eyalet arazisi Hadrianus dönemine gelindiğinde eyaletteki sekiz kent arasında bölüştürülmüştür. Bunun yanında ordunun da Noricum'da yerleşmek ve askeri amaçla kullanılmak üzere bir miktar araziye sahip olduğu bilinmektedir.⁸⁰¹ Kentler ve ordu arasında paylaşılan arazi Noricum Eyaletinin en değerli parçalarından oluşmaktaydı, çünkü eyalet sınırları içindeki zengin demir ve altın madenleri bu

---

⁷⁹⁶ Mócsy 1974c, 215; Robert-Dise 1991, 101.

⁷⁹⁷ *CIL* III. 8141; Mócsy 1974c, 214.

⁷⁹⁸ Mócsy1970, 67.

⁷⁹⁹ Alföldy 1974, 86-7.

⁸⁰⁰ Alföldy 1974, 101; yeli halktan bir kişinin kent meclisine girmesiyle ilgili yazıt için bk. *CIL* III. 5226.

⁸⁰¹ Bürger 1968, 51.

topraklar üzerinde bulunmaktaydı.⁸⁰² Ancak bu madenlerin işletilmesi kentler ve yöneticileri tarafından değil Roma İmparatoru tarafından gerçekleştirilmiştir.⁸⁰³

Noricum'un kentleşmesi büyük ölçüde imparator Claudius tarafından sağlanmıştır. İmparator yönetimi sırasında Aguntum,⁸⁰⁴ Celeia,⁸⁰⁵ Iuvavum,⁸⁰⁶ Teurnia ve Virunum⁸⁰⁷ adlı yerleşim yerlerini *municipium* statüsüne yükseltmiş, böylece eyaletteki 8 kentten 5 tanesini kurarak önemli bir işe imza atmıştır. Eyalette Claudius'tan sonra Vespasianus döneminde (M.S. 69-79) Solva'ya *municipium* statüsü verilmiştir.⁸⁰⁸

Noricum'da kentleşme açısından ikinci büyük adımı Hadrianus atmış, o da Ceteium⁸⁰⁹ ve Ovilava adlı yerleşim yerlerine *municipium* statüsü vermiştir. Hadrianus'un döneminde *municipium* statüsüne yükseltilen Ovilava adlı yerleşim Claudius dönemindeyken bir *vicustu*.⁸¹⁰ Claudius'un bu yerleşimi Iuvavum ve Virunum'a olan yakınlığından dolayı *municipium* statüsüne yükseltmemiş olabileceği düşünülebilir. Çünkü bu iki yerleşime *municipium* statüsünü veren oydu.⁸¹¹ Hadrianus'un *municipium* statüsü verdiği Ovilava imparator Caracalla döneminde

---

⁸⁰² Noricum'un demir ve altın madenleri hakkında bk. Strabon, *Geographika* IV. 6. 12.

⁸⁰³ Alföldy 1974, 115.

⁸⁰⁴ Robert-Dise 1991, 36.

⁸⁰⁵ Botla 1957, 317.

⁸⁰⁶ Robert-Dise 1991, 36.

⁸⁰⁷ Charleworth 1971a, 678.

⁸⁰⁸ Noll 1958, 61; Trathningg 1963, 39

⁸⁰⁹ *CIL* III. 5658.

⁸¹⁰ *CIL* III. *Supl.* 3. 11785.

⁸¹¹ Alföldy 1974, 91.

(M.S. 211-217) *Aurelia Antoniana* adı verilerek koloni statüsüne yükseltilmiş,⁸¹² böylece Noricum'da bu statüye sahip olan ilk ve son kent olmuştur.⁸¹³

Yukarıdaki gelişim sürecine baktığımızda Noricum'un kentleşmesinin en geç M.S. 138 yılına kadar tamamlandığı, bundan sonra yalnızca *municipium* statüsünde bulunan Ovilava'nın imparator Caracalla tarafından *colonia* statüsüne yükseltildiği, bunun dışında da başka bir gelişmenin yaşanmadığı görülmektedir. Eyalette kentlerin kurulmasıyla birlikte bu kentlerin savunma amaçlı duvarlarla çevrildiği,⁸¹⁴ kentlerin çevresinde bulunan yerlerde yaşayan halkların da yakındaki kente bağlandığı, yani bu kentin vatandaşı statüsünü aldığı, görülmektedir.⁸¹⁵

Noricum'da çoğunlukla eski yerleşimlerin bulunduğu yerler tercih edilmiştir. İmparator Claudius tarafından *municipium* statüsü verilen Celeia kentinin kurulduğu alan prehistorik devirlerden beri iskan edilmiş bir yerdir.⁸¹⁶ Kentleşmenin sağlanması ve bölgenin Romalılaştırılmasının sonucu olarak yerli halklar arasından Roma askerleri de seçilmeye başlanmıştır. Noricum'dan ilk defa Roma *legiolarına* asker olarak girenler arasında Iuvavum kentinin vatandaşları da vardır.⁸¹⁷ Bu tür askerlerin görev süreleri dolduktan sonra yurtlarına dönerek buraya yerleşmeleri ve sosyal

---

⁸¹² *CIL* III. 5630.

⁸¹³ *Aurelia Antonina* adı için bk. *CIL* III. 5680; ayrıca bkz. Noll 1958, 19.

⁸¹⁴ Swoboda 1935, 5.

⁸¹⁵ Saevatum ve Lainacum halkları ile bunların yaşadığı yer olan doğu ve güney Tirol bölgesi Aguntum kentine bağlanmıştı. Bk. Alföldy 1974, 97-100.

⁸¹⁶ Botla 1962, 269.

⁸¹⁷ *CIL* III. 1994, *AE* 1965, 248.

hayatta yerlerini alarak bölgede Roma kültürünün yayılmasında etkili olmaları beklenen bir sonuçtur.⁸¹⁸

İmparator Claudius'un bölgede kentleşme çalışmalarının bir başka getirisi de bu döneme kadar Noricum yakınlarında görülmeyen yol sistemlerinin düzenlenmesi olmuştur. Yenilenen ve çeşitlenen yollar sayesinde tüm Noricum'a İtalya'dan çeşitli lüks mallar getirilmiş ve bu mallar kısa sürede Bedaium, Moosham, Hallstat, Katsch gibi bölgelerde yayılmıştır.⁸¹⁹ İmparator Claudius döneminde açılan yollardan bir tanesi M.S. 47 yılında kullanılmaya başlanan *via Claudia Augusta*'dır, bu yol Noricum'un güneybatı ucundan geçerek Tuna Nehrine oradan da Raetia'ya kadar uzanmaktadır.⁸²⁰

İmparator Vespasianus tarafından kurulan Solva'nın da Roma dönemi öncesinde yerli halk tarafından iskan edildiği bilinmektedir. Bu kent kurulurken Romalılar kentin kurulduğu yerin işlevselliğini ön planda tutmuş ve Mur Nehri kıyısında nehir taşımacılığına uygun bulunan bu yeri *municipium* statüsüne yükseltmiştir.⁸²¹ Kent M.S. II. yüzyılda süslü binalarla donatılmışsa da M.S. 170 yılındaki Marcoman savaşları sonrasında yıkılmış ve yeniden onarılmamıştır.⁸²² Kentlerin çoğunda amfi tiyatrolar ve hamamlar vazgeçilmez unsurlar olmuş ve Romalılığın izlerini bugüne kadar taşımıştır.⁸²³

---

⁸¹⁸ Alföldy 1974, 122.

⁸¹⁹ Kellner-Ulbert 1958, 53.

⁸²⁰ *CIL* V. 8002; *ILS* I, 208; Schönberger 1956, 76.

⁸²¹ Kentin kurulduğu alan içinde demir madenleri bulunmasına rağmen bu madenler imparatorluğa ait sayılmış ve imparator adına işletilmiştir. Bk. Modrijan 1961, 23.

⁸²² Wickret 1963, 987.

⁸²³ Jantsch 1935, 125.

III. 1. 2. Trakya Eyaletinde Roma Kentleşme Süreci

Tezimizde incelediğimiz ikinci bölge olan Trakya'nın coğrafi sınırlarını ve tarihsel gelişimini yukarıdaki satırlarımızda gözden geçirmiştik.⁸²⁴ Bu coğrafya'da en eski kentler bölgenin kıyı şeridinde M.Ö. VII. yüzyılda Karadeniz, Marmara ve Ege Denizi kıyılarında Yunanlılar tarafından kurulan kolonilerden oluşmaktadır.⁸²⁵ Ancak yine de Trak dilinde kent anlamına gelen kelimeyi yapmak için kullanılan bir takının bulunması Trakların da kendi kentlerine sahip olduklarını göstermektedir.⁸²⁶ Roma'nın bölgeye tesir etmesiyle birlikte Yunan kolonilerinden bazıları ve Trakya'nın iç kesimlerindeki eski *strategialar* Roma denetimine girmiş, bölgenin kentleşmesi M.S. II. yüzyılda imparator Traianus ve Hadrianus dönemlerinde doruğa çıkmıştır.⁸²⁷

Roma döneminde Trakya bölgesindeki gelişmiş kentler Adriatik kıyısındaki Dyrrachium'dan başlayıp Perinthos üzerinden Byzantium'a ulaşan Via Egnatia ile Singidunum'dan başlayıp Perinthos'ta son bulan güzergahın üzerinde kurulmuş olanlardır.⁸²⁸ Bölgede Romalılardan önce kurulan kentler arasında bazıları gelişmişse de bazıları hakkında kesin yargıya varmak zordur. Homeros *Odyseia* adlı eserinde Kikonların Ismaros kentinde yaşadığını söylemektedir.⁸²⁹ Ancak bu yerleşimin ne

---

⁸²⁴ Bk. s. 85vd.

⁸²⁵ Fol-Marazov 1992, 143; Jones 1971, 2; Erzen 1994, 27.

⁸²⁶ Trak dilinde kent *-bria*, *-para* ve *-diza* takıları ile yapılmaktadır. Bk. Mallory 2002, 90; coğrafyacı Strabon Trak dilindeki ekler arasından *-bria* ekine örnek olarak Selymbria kentini göstermiş ve bu adın Selys kenti anlamına geldiğini söylemiştir. Bk. Strabon, *Geographika* VII. 6. 1; ayrıca bk. Kazarov 1970, 539.

⁸²⁷ Sevin 2001, 20.

⁸²⁸ Sayar 1989, 213; Sevin 2001, 25.

⁸²⁹ Homeros, *Odyseia* IX. 39 vd.

derecede kentsel içerik taşıdığı anlaşılmaktadır.⁸³⁰ Bunun gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Çünkü Roma dönemi öncesinde Trakların çoğu ortak bir dile ve kültüre sahip olmakla birlikte, Rhodope Dağlarında birbirlerinden ayrı köylerde yaşamaktaydı.⁸³¹

Roma dönemi öncesindeki Trakya kolonilerini üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar Karadeniz kıyısındaki koloniler, Marmara Denizi kıyısındaki koloniler ve Ege Denizi kıyısındaki kolonilerdir. Karadeniz kıyılarında Roma dönemi öncesinde Apollonia ve Mesembria kolonileri kurulmuştu.⁸³² Ege Denizi kıyısında Abdera Maroena⁸³³ ve Ainos, ile küçük ticaret merkezleri yer almaktaydı.⁸³⁴ Aşağıda görüleceği gibi bu kolonilerden birçoğu Roma döneminde bağımsızlıklarını devam ettirmişlerdir.⁸³⁵

Marmara Denizi kıyısında yer alan koloniler önemini Marmara ile Ege Denizi arasında yapılan ticarete borçlu olmuştur.⁸³⁶ Bu bölgedeki kentlerin en önemlileri doğu ve güney kısımda yer almıştır bunlardan en büyüğü Byzantion'dur.⁸³⁷ Bunun dışında bölgede Selymbria, Perinthos ve Bisanthe yer almıştır.⁸³⁸ Marmara Denizinin

---

⁸³⁰ Strabon, *Geographika* VII. *Fragments* XLIII; XLIVa.

⁸³¹ Jones 1971, 2.

⁸³² Bk. Strabon, *Geographika* VII. 6. 1.

⁸³³ Strabon, *Geographika* VII. *Fragments* XLVI.

⁸³⁴ Strabon, *Geographika* VII. 6. 1; ayrıca bk. Jones 1971, 2; kentin kendi adına bastığı sikke için bk. *SNG* XII. I. 57. 829.

⁸³⁵ Kentlerin sikkelerinden. Abdera için bk. *RPC* I. 1728 – 29; II. 355 – 357; Maronea için bk. *RPC* I. 1732 – 1733; Ainos için bk. *SNG* XII. 58. 829.

⁸³⁶ Bk. Sevin 2001, 21.

⁸³⁷ Plinius *Naturalis Historia* IV. 18.

⁸³⁸ Jones 1971, 3; Bisanthe hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Çevik 1949, 7 vd.

batı kısmında Byzantion kadar büyük bir başka kent yoktur. Burada yalnızca küçük kentler yer almıştır.⁸³⁹ Byzantion Septimius Severus'la Pescennius Niger arasında yapılan savaşlar sırasında tahrip edilmiş, M.S. 195'te Severus'un ordusu tarafından ele geçirilmiş⁸⁴⁰ ve Constatinus dönemine kadar eski önemini kazanamamıştır.⁸⁴¹

Trakya'da Roma kentleşmesinin ilk adımı atanlardan biri imparator Claudius'tur. Claudius, Via Egnatia üzerinde daha önce Kaeni topluluğu tarafından iskan edilmiş olan yerde, bugünkü Germeyan yakınlarında bir koloni kurmuştur.⁸⁴² Bu koloniye veteranların yerleştirildiği söylenmektedir.⁸⁴³ Coğrafyacı Ptolemeios Claudius'un kurduğu koloninin eski adının *Arhun* olduğunu söylemektedir.⁸⁴⁴ Germeyan yakınlarında bulunan bir yazıtta *Aprensis* adının geçmesi üzerine bu koloninin adı Apri olarak kabul edilmiştir.⁸⁴⁵

Claudius'un ardından Trakya'da koloni kuran imparator Vespasianus'tur. Vespasianus eyalette kendinden önce kurulan kolonilerin sayısının az olduğunu fark etmiş ve Deultum (*Colonia Flavia Pacensis Deultum*) adlı bir koloni kurmuştur. Bu koloni kendi adına sikke basmış ve kullanmıştır.⁸⁴⁶

Trakya bölgesinin kentleşmesinde en büyük etkiyi imparator Traianus yapmıştır. İmparator Trakya'nın iç kesimlerinde 7, deniz kenarında da 2 kent

---

⁸³⁹ Jones 1971, 3.

⁸⁴⁰ Kaya 2006, 30.

⁸⁴¹ Sevin 2001, 21; buradaki çarpışmalar iki taraf arasındaki savaşı sonlandırmaya yetmemiştir, bk. Kaya 2008, 161 vd.

⁸⁴² Plinius, *Naturalis Historia* IV. 47

⁸⁴³ Ridley 1987, 416; koloni hakkında bk. Sevin 2001, 25.

⁸⁴⁴ Ptolemeios, *Geographika Hypegesis* III. 11. 13.

⁸⁴⁵ Taşlıkılıoğlu 1971, 71.

⁸⁴⁶ Kentin bastırıp kullandığı sikke için bk. Head 1911, 287.

kurmuştur. İç bölgelerdeki kentlerden Traianapolis⁸⁴⁷ Hebrus Nehrinin batı yakasında yer almış ve imparatorun adını almıştır. Plotinopolis aynı nehrin aşağısında yer almış ve imparatorun karısının adına kurulmuştur. Bu kette bastırılan sikkelerin üzerinde Yunanca kullanılmıştır.⁸⁴⁸ Bunlardan başka imparatorun zaferlerin ardından *municipium* statüsünde kurduğu Ulpia Nicopolis kenti vardır.⁸⁴⁹ Bu üç kent yeni isimlendirilmiş kentlerdir. İmparatorun kurduğu diğer dört kent ise eski *strategialara* göre isimlendirilmiştir. Bunlar; Serdice,⁸⁵⁰ Pautalia, Topirus ve *strategia* Astice'nin merkezi olan Bizye'dir.⁸⁵¹ Bu kentlerin hiç biri yeni kurulmuş bir kent değildir. Buralar daha önce yerli halk tarafından iskan edilmekteydi.⁸⁵² Odrislerin ve Astların ardından Bizye'de Persler ve Yunanlılar da hakimiyet kurmuşlardı. M.Ö. 190'dan itibaren Roma denetiminde bulunan kentin ele geçen bir yazıttan kentin kalesinin burçlarının M.S. II. yüzyılın ortalarında yaptırıldığı anlaşılmaktadır.⁸⁵³ Aynı döneme ait bir tiyatro binası da bulunmaktadır.⁸⁵⁴ Yani, uzun süreden beri iskan edilmekte olan kentte artık imar faaliyetleri başlatılmıştır.

Traianus Yunanlıların kolonilerinin çoğunlukta olduğu kıyı kesiminde yalnızca 2 kent kurmuştu. Bunlar Anchialos ve Perinthos adlı kentlerdir.⁸⁵⁵ Her ikisi

---

⁸⁴⁷ Bk. *ILS* I. 1465.

⁸⁴⁸ Head 1911, 288.

⁸⁴⁹ Kalopthakes 1893, 7.

⁸⁵⁰ *CIG* 3708; *Ulpia Serdica* adı için bk. *CIL* VI. 3314; ayrıca bk. Kalopthakes 1893, 6.

⁸⁵¹ Jones 1971, 18; Bizye önce Odrislerin, ardından da Astların merkezi olmuştu. Bk. Mansel 1940, 91.

⁸⁵² Jones 1971, 18.

⁸⁵³ Taşlıkılıoğlu 1971, 68.

⁸⁵⁴ Yılmaz 1996, 135.

⁸⁵⁵ Traianus'un kendi adına bastırıldığı sikke için bk. *SNG* XII. I. 57. 838.

de eski yerleşimler olup isimlerinin önüne Ulpia ismi konularak Roma kenti statüsüne getirilmişlerdir.⁸⁵⁶ Bunlardan Perinthos M.Ö. VII. yüzyılın sonlarına doğru Samos (Sisam)lu göçmenler tarafından iskan edilmiş ve bu dönemde doğal limanlara sahip olması nedeniyle Marmara Denizinde gerçekleştirilen ticarete hızlı bir şekilde gelişerek Byzantium'a rakip olabilecek güce erişmişti.⁸⁵⁷ Kent Kent yukarıda belirtilen çekişmelerin ardından M.Ö. 189'da Pergamon Krallığının M.Ö. 129'da da Roma'nın egemenliği altına girmiştir.⁸⁵⁸ Principatus dönemine gelindiğinde Perinthos zenginliğinin yanında sikke basan bir kent konumundadır.⁸⁵⁹

Trakya Kersenessos'unun Augustus'a miras yoluyla bırakılmasının ardından⁸⁶⁰ bu topraklar imparatorluğa ait sayılmış ve buraları yönetmesi için bir *procurator* atanmıştı.⁸⁶¹ Bu topraklarda Coela adlı kent imparator Hadrianus döneminde *Aelium Municipium Coela* adı altında *municipium* statüsüne getirilmiş ve kent kendi adına sikke basmıştır.⁸⁶² İmparator bundan başka *Colonia Ulpia Augusta Traiana*⁸⁶³ ve kendi adını verdiği Hadrianopolis adlı iki koloni kurmuştur.⁸⁶⁴ Hadrianopolis'in kurulduğu yer Romalılardan önce Uskudama adıyla tanınmaktaydı ve Bessice *strategiasının* merkezi durumundaydı.⁸⁶⁵

---

⁸⁵⁶ Jones 1971, 20.

⁸⁵⁷ Sevin 2001, 22.

⁸⁵⁸ Sevin 2001, 22.

⁸⁵⁹ Head 1911, 271; *SNG XII. I.* 58. 846 – 853; 59. 854 – 866.

⁸⁶⁰ Cassius Dio, *Rhomaika* LIV. 29. 5.

⁸⁶¹ Jones 1971, 16.

⁸⁶² Head 1911, 259; Ayrıca bk. Sevin 2001, 24; ayrıca bk. *SNG XII. I.* 57. 831.

⁸⁶³ *AE* 1987, 958; ayrıca bk. Sevin 2001, 20.

⁸⁶⁴ Jones 1971, 18; Kazarov 1970, 537; kentte ilk sikke Faustiana ve Caracalla adlarına bastırılmıştır. Bk. *SNG XII. I.* 62. 906 – 907.

⁸⁶⁵ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae* VI. 10.

Anlaşıldığı kadarıyla hem Traianus'un hem de Hadrianus'un statü vererek kent konumuna getirdiği yerler eski *strategia* yönetiminde önem taşımış merkezler olmuştur.⁸⁶⁶ Ancak her ikisinin çabalarına rağmen Trakyalılar kent kültürüne adapte olamamış, çoğunluğu köylerde ve dağ kulübelerinde yaşamaya devam etmiştir.⁸⁶⁷

Trakya'nın içlerinde ve Kersenessos bölgesinde daha önce yerli halk tarafından iskan edilen ve bir *strategia* biçiminde örgütlenmiş yerlerden bazıları *colonia* ve *municipium* statülerinde Roma kentlerine çevrilirken kıyı kesiminde eskiden Yunanlılar tarafından kurulmuş olan kolonilerin çoğu özgür bırakılmıştı. Bunun en önemli nedeninin gelişmiş bir kent kültürüne sahip olan bu kentlerin formunun değiştirilmesinin zorluğu olduğu kabul edilebilir.

---

⁸⁶⁶ Jones 1971, 18.

⁸⁶⁷ Jones 1971, 21.

SONUÇ

Tezimizin konusu; *M.S. I. – M.S. III. Yüzyıllarda Tuna ve Trakya Eyaletlerinde Roma Kentleşme Süreci*, olmakla birlikte ilk iki bölüm teze giriş niteliğinde hazırlanmıştır. Bu iki bölümün hazırlanması tezin konusunu oluşturan üçüncü bölümdeki olayların netlik kazanması açısından uygun görülmüştür.

Tezin birinci bölümünde ortaya çıkışından itibaren “kent” terimi üzerinde durulmuş ve Romalının kent kavramı irdelenmiştir. Bu irdeleme yapılırken ilkin Roma’da kentin özellikleri açıklanmış ve kentlere verilen statüler üzerinde durulmuştur. Romalılar tarafından kentlere verilen statüler arasında koloni ve *municipium* belirli ölçüde kendi kendini yöneten bir yapıya sahiptir. Roma kentlere kendilerini yönetme hakkı tanımış, kendisi de bu kentlerin bütününe yöneterek önce İtalya’nın ardından da tüm Roma dünyasının yönetimini elinde tutabilmiştir. Roma İtalya’nın yönetimini ele geçirirken öncelikle Latin Birliği tarafından kurulan kolonilere farklı statülerde vatandaşlık vermek suretiyle kendisine bağlamıştı. Birliğin dağılmasının ardından İtalya toprakları koloniler, *municipiumlar* ve müttefikler olmak üzere üç farklı idari birimden oluşmaktaydı.

M.Ö. 264’te başlayıp üç ayrı sefer olarak yapılan Kartaca Savaşlarının sona ermesiyle Roma Akdeniz dünyasında tek egemen güç haline gelmiş ve artık İtalya dışında da koloniler kurmaya başlamıştır. Bu süre içinde yalnız Kartacalılarla savaşılmamış, aynı zamanda Helenistik Krallıklarla yapılan savaşlar da Roma’yı uzun süre Akdeniz dünyasına egemen olmaktan alıkoymuştu. İtalya’daki koloniler ve müttefik kentler Yarımada’nın ele geçirilmesi ve örgütlenmesinde faydalı olmuşlardı,

bu kentler aynı zamanda Roma'ya vergi ve asker sağlayan kaynaklar olarak görülmekteydi.

Romalılar tarafından kurulan koloniler tam vatandaşlık hakkının tanındığı vatandaş kolonileri (*coloniae civium Romanorum / coloniae maritimae*) ile yarı hukuklu vatandaşların yaşadığı Latin kolonileridir (*coloniae Latinae*). Vatandaş kolonileri Roma'ya bağlıdır, bir kent meclisinin yanında 2 kişilik memurlar tarafından yönetilmiştir. Latin kolonileri iç işlerinde serbest bırakılırken dış işlerinde tamamen Roma'ya bağlı kalmışlardır. Bu koloniler vatandaş kolonilerinden daha büyük olarak kurulmuş ve kolonistlerine belirli ölçüde toprak dağıtılarak onların buldukları yerde kalmaları sağlanmıştır. Latin kolonilerinin asıl kurulma amacı güvenlik kaygıları içermiştir. Bunu Kartacalılarla yapılan ikinci savaşa (M.Ö. 218 – 201) kadar İtalya'da kurulan vatandaş kolonilerinden fazla Latin kolonisi kurulmuş olması da açıkça göstermektedir.

Koloniler güvenlik amaçlarının yanında ticari amaçlarla veya düşman topraklarının gözeim altında tutulması amacıyla da kurulmaya devam etmişlerdir. Bunlardan başka M.Ö 123 yılı halk temsilcisi (*tribunus Plebis*) Gaius Gracchus İtalya'da ve deniz aşırı topraklarda fakir ve topraksız halkı yerleştirmek amacıyla koloniler kurmayı amaçlamıştı. Ancak, çeşitli çıkarların çatışması sonucunda onun bu amacı tam anlamıyla gerçekleşmeden kalmıştır. Yine de İtalya'da ve dışarıda fakir halkın yerleştirilmesi için bir takım koloniler onun döneminde kurulmuştur. Gaius'un ağabeyi Tiberius Gracchus da kardeşinden on yıl önce aynı görevde bulunmuş, o da toprak edinme yasasında bazı değişiklikler yaparak fakir halkın toprak edinmesini kolaylaştırmak istemişti. Ancak onun da bu girişimi başarısız

olmuştur. Çünkü Romalılar kendilerinin olan bir şeyi başkalarıyla paylaşmak istemiyorlardı.

Vatandaş ve Latin kolonilerinden başka bir de terhis edilmiş askerlerin (*veteran*) yerleştirilmesi amacıyla kurulan asker kolonileri (*coloniae veteranorum*) vardı. Bu koloniler Marius'un orduda yaptığı bir takım yeniliklerin ardından ortaya çıkmıştır. Marius Iugurtha Savaşları sırasında asker sayısını artırmak amacıyla fakir ve topraksız halkı askare alamaya ve görev süreleri bittikten sonra bunlara toprak dağıtmaya karar vermişti. Bu zamana kadar Roma *legiolarına* katılabilmek için belirli bir miktar mal sahibi olmak gerekiyordu. Marius'un reformlarıyla bu ortadan kalkıyor, böylece Gaius kardeşlerin planları farklı bir şekilde gerçekleşiyordu. Proletarya grubu fakir ve topraksız olarak katıldıkları ordudan toprak sahibi olarak ayrılıyorlardı. İşte bu askerlerin yerleştirilmesi amacıyla Marius döneminden itibaren *colonia vetaranorum* adındaki koloniler kurulmaya başlanmıştır. Asker kolonilerinin ilki M.Ö 105'te Numidia Krallığı'nın kuzeyinde Marius tarafından kurulmuştur.

Marius'tan sonra Sulla ve Caesar dönemlerinde asker kolonilerinin sayısı hızla artmış, bunun yanında imparatorluk döneminde kurulan kolonilerin çoğunluğunu bu türdeki koloniler oluşturmuştu. M.Ö. II. yüzyılın son çeyreğinden itibaren müttefikler İtalya'da bazı haklar elde edebilmek amacıyla ayaklanmaya başlamışlardı. Onlar Latin kolonilerinin haklarına sahip olmak istiyorlardı. Müttefikler isteklerini M.Ö 91 – 88 yılları arasında yaşanan savaşlar sonunda elde etmişlerdir. Böylece Tüm İtalya Roma'nın yönetimi altına girmiş bir federasyon durumunu almıştır. Bu dönemden sonra Roma'nın deniz aşırı topraklarda yayılması hız kazanacaktır.

Tezin İkinci Bölümü'nde Tuna ve Trakya bölgelerinin coğrafi sınırları ve tarihsel gelişim süreçleri yüzeysel olarak incelenmiştir. Tuna bölgesi Kuzey ve Batı Avrupa ile antikçağın kültür merkezleri sayılan Ege kıyıları ve Eski Doğu Uygarlıklarının yaşadığı topraklar arasındaki en kısa ve en güvenli yolu oluşturmaktaydı. Bu yol doğuda, güneyde ve batıda Transilvanya Alplerinin ormanlarıyla ve Balkan Sıradağlarıyla geçit vermeyecek kadar engebeli, aynı zamanda burada yerleşecek toplumlar için korunaklı bir biçimde çevrilmişti. Geniş düzlükler içermesi yerleşim bakımından yerleşime uygun bir bölge olmuştu. Bu bölgede Romalılardan önce dağlık alanlarda yaşayan Pannonialılarla Adriatik Denizi kıyısında yaşayan Dalmatyalılar bölgedeki en büyük iki etnik grubu oluşturmuştu. Bunlar dışında daha küçük etnik gruplarla Galatlar Tuna bölgesinin kültürel geçmişine çeşitlilik katmıştır.

Trakya bölgesi farklı dönemlerde farklı sınırlara sahip olmakla birlikte geniş anlamıyla doğuda Karadeniz'e, batıda Vardar Irmağı'na, kuzeyde Tuna Nehri'ne, güneyde Marmara ve Ege Denizi'ne değin uzanan geniş bir alana yayılmıştır. Bölgenin kuzey sınırını Balkan Dağları, batı sınırını da Strymon Irmağı oluşturmuştur. Başka bir deyişle Balkanların doğu yarısı Traklarca iskan edilmiştir. Traklar antik çağ yazarları tarafından kalabalık ve savaşçı bir toplum olarak kabul edilmişlerdi. Trakya M.S. 46'da bir Roma eyaleti olarak ilan edilinceye kadar; önce M.Ö. 513'te Perslerin egemenliği altına girmiştir. Perslerin Yunanlılar tarafından yenilmesiyle birlikte yerel bir krallık olan Odrysler Trakya'nın büyük çoğunluğunu siyasi egemenlikleri altına almışlardır. Odryslerin egemenliği uzun sürmedi. M.Ö. 342/341 yılında Makedonia Kralı II. Phlippos Trakya'yı ele geçirdi. Trakya'daki Makedon hakimiyeti Büyük İskender ve Lysmakhos dönemlerinde de devam etti.

Lysimakhos'un ölümüyle birlikte Trakya'ya Galatlar'ın girişi aynı döneme denk gelmektedir. Galatlar Trakya'ya girdikten sonra burada Tillis adı verilen bir krallık kurmuş ve yaklaşık 60 yıl hükmetmişlerdir. Galatların Balkanlara daha önce girememsinin nedeni Makedonia Krallığı'nın bunları fark edip önlem almasıydı. Ancak İskender'in son generali I. Seleukos Lysimakheia'da Ptolemaios Keraunos'a yenilmiştir (M.Ö. 280). Makedonia'nın kontrolünü ele geçirip krallığını ilan eden Keraunos'un dikkatini Hellenistik Krallıklara vermesi daha büyük tehlike oluşturan Galatları görmesine engel olmuştu. Galatlar bu şekilde Balkanlara girmiş ve Odryslerin topraklarına sahip olmuşlardır.

M.Ö. III. yüzyılda Galatlarla savaşan yerli Trak prensleri görünmeye başlamıştır. Galatların bölgedeki egemenliklerinin zayıflamasıyla bu prensler Trakya'nın hakimiyetini ele geçirmişlerdir. Bölgenin egemenliği için verilen mücadelelere Makedonialılar ve Atinalılar katılmıştır. Ancak bu savaşların ardından M.Ö. 189'da Trakya'nın sahil kesimi Roma tarafından Bergama Kralı Eumenes'e verildi. Bergama Krallığı'nın III. Attalos'un vasiyetiyle Roma halkına bırakılmasıyla da Trakya'nın sahil kesimi Romalıların eline geçmiş oldu. Romalılar Trakya'nın yönetimini uzun süre ele almak istememişleridir. Augustus döneminde iki ayrı krallık olarak yapılandırılan Trakya Claudius döneminde (M.S. 46'da) bir Roma eyaleti olarak belirlenmiştir. Ancak buradaki kentler eski *strategialar* gibi bağımsızlıklarını sürdürmüşlerdir. Kısacası batıdan Yunanlılar, doğudan da Persler tarafından ilgi alanı olan Trak toprakları Makedonialılar ve Romalılar tarafından da önemsenmiştir. Ayrıca, kuzeyden gelen İskitlerin ve Galatların da Trakya'nın tarihsel ve kültürel gelişimi üzerinde önemli etkileri olmuştur.

Roma'nın Tuna bölgesine olan ilgisi öncelikle güvenlik amaçları taşıdığıdır. Romalılarla İlyrialılar arasındaki ilk ilişki M.Ö. 233 yılında Adriatik Denizi'ndeki ticaret yüzünden gerçekleşmişse bu iki topluluk arasındaki ilk savaşın altında yatan asıl neden Roma'nın Adriatik tarafından gelebilecek saldırılara karşı tedbir almak istemesidir. Adriatik sahillerinin kontrol altına alınabilmesi amacıyla küçük çarpışmalar M.Ö. I. yüzyılın sonlarına kadar aralıklarla devam etti. Bu sürede G. I. Caesar Dacia'ya kadar ilerlemeyi ve Tuna Nehri'ni ülkenin sınırı olarak belirlemeyi düşünmüştü. Çünkü bu nehir savunulması kolay bir savunma hattı olacaktı.

Tuna bölgesinde ilk büyük ordugah M.Ö. 35 – 33 yılları arasında Octavianus tarafından kuruldu. Onun amacı hem bu bölgede başarılar kazanarak içinde bulunduğu iç savaş ortamında rakibi Antonius'a karşı halkın sevgisini kazanmak, hem de İtalya'ya yakın bir yerde ordularını konuşlandırarak Antonius'la aralarında çıkabilecek bir çatışmaya hazırlıklı olmaktır. Octavianus eğer bu ordugahı kurmasaydı elindeki ordusunu dağıtacak, ayrıca terhis ettiği askerlere toprak dağıtmak zorunda kalacaktı. Bu da hem rakibine karşı savunmasız kalması hem de toprak dağıtım masraflarını karşılaması anlamına geliyordu.

Bu şartlar altında kurulan ilk ordugahtan sonra M.Ö. 13-12'de ve M.S. 6'da iki yeni ordugah daha kurularak Tuna bölgesi ele geçirilmiştir. M.S. 6'da Adriatik kıyıları Dalmatia Eyaleti olarak ilan edilirken bölgenin kuzey doğusu Pannonia, güney batısında da Moesia eyaletleri kurulmuştur. Noricum ise Tuna bölgesinin en kuzeyinde yer almaktaydı. Böylece Caesar'ın Tuna Nehri'ni ülkenin sınırı olarak belirleme düşüncesi gerçekleşmiş oldu. Ancak bu sefer nehrin kuzeyinde yer alan Daclar Roma topraklarına saldırarak huzursuzluk çıkarmaya başlamışlardı. Dacia

M.S. 106'da bir Roma eyaleti haline getirilmeden önce Domitianus tarafından ele geçirilmeye çalışılmış, ancak başarı kazanılmamıştı. Traianus 101- 102 ve 105 – 106 yıllarında yaptığı iki savaş sonunda Dacia'yı ele geçirmiştir.

Bölgeye Tuna Nehri'nin kuzeyinden gelerek içerilere kadar giren Quadlar ve Marcomanlar Romalılar için uzun süre tehdit oluşturmuşlardır. İmparator Marcus Aurelius döneminde bunlarla Büyük Tuna Savaşları olarak adlandırılan uzun süreli savaşlar yapılmıştır. Aurelius'tan sonra imparatorluğa geçen Commodus'un Tuna bölgesindeki savaşlara ara vermesi Roma'nın aleyhine dönüşmüş bir karardır. Bu dönemde Quadlar ve Marcomalar Sarmatlılarla birlikte Tuna bölgesinin içlerine girmeye başlamışlardır. Askeri yönden güç kaybedilen bu dönemde ekonomik olarak da sıkıntı içine giren Roma III. yüzyıl krizi olarak adlandırılan döneme girmiştir.

M.S. 193'te Tuna orduları komutanı Septimius Severus imparator olarak ilan edilmiş ve Roma İmparatorluğu M.S. 284'te Trakyalı bir asker olan Maximinus Thrax'ın imparator ilan edilmesiyle başlayan Asker İmparatorlar Dönemi'ne kadar Severuslar hanedanı tarafından yönetilmiştir. Bu hanedanın dönemi de savaşlar ve ekonomik sıkıntılarla geçirilmiştir. Son olarak Asker İmparatorlar Tuna ve Trakya bölgelerini elde tutmaya çalışmışlardır.

Tuna bölgesi eyaletlerinin kentleşmesi Octavianus döneminde başlamıştır. Dalmatia eyaletinin başkenti olan Salona'nın G. I. Caesar döneminde koloni statüsüne getirilmiş olması mümkündür. Dalmatia eyaletinin kolonileri deniz kıyısında yer almış ve bu kolonilerde çoğunlukla ticaretle uğraşmıştır. Eyalette Augustus döneminde öncekilerle birlikte 5 koloni mevcuttur. Augustus kolonilerin dışında 4 kente de *municipium* statüsü vermiştir. Tiberius'un Dalmatia'da yalnızca iç

kesimlerde bulunan 5 kente *municipium* statüsü verdiği görülmektedir. İmparator Dalmatia'da hiç koloni kurmamıştır. Eyalette Augustus'tan sonra bir kente doğrudan koloni statüsü veren tek imparator Claudiustur. Eyaletin denize kıyısı olmayan kesimlerinde kentleşme Flaviuslar hanedanı döneminde başlamış ve buralarda kurulan kentler çoğunlukla küçük boyutlu *municipium*lardan oluşmuştur. İncelediğimiz alan içinde kentleşme sürecine ilk giren ve en hızlı kentleşen eyalet Dalmatia'dır. Bunun nedeninin İtalya'ya olan yakınlığı ve deniz ticaretine açık olması olarak kabul edilebilir. Ama yine de Roma Tuna bölgesinde ilk ayak bastığı yer olan Dalmatia kıyılarındaki kolonileri güvenlik önlemlerinin dışında bu bölgelerde yaşayan halka silah bıraktırmak amacıyla kurmuş olabilir.

Augustus'un kurduğu koloniler arasından Epidaurum'un başkent Salona'ya olan yakınlığı ve doğudan gelen Mithras kültüne ev sahipliği yapması yanında ticarete bir ilerleme kaydememeişi olması nedenleriyle koloni olan statüsü Flaviuslar hanedanı döneminde *municipium* olarak değiştirilmiştir. Bu olay inceleme alanımızda tek örnektir. Bunun dışındaki kentler ya kurulduğu gibi kalmış, ya da *municipium*'dan koloni statüsüne geçirilmiştir. Tuna ve Trakya bölgelerinde doğulu kültürlerle ev sahipliği yapan başka kentler de vardı. Bunların statüsünde bir değişikliğe gidilmemişti, bu yüzden Epidaurum'un statüsünün *municipium*'a dönüştürülmesinin altında asıl olarak aranması gereken neden başka bir şey olmalıdır.

Dalmatia'nın kentleşmesi büyük ölçüde Iulius Claudiuslar hanedanı döneminde tamamlanmıştı. İtalya'ya yakın olması nedeniyle buraya birçok İtalyan aişle göçmen olarak gelmiş ve yerleşmişti. Ayrıca doğudan ve Palastine'den de

Dalmatia kıyılarına göçmenler gelerek yerleşmiştir. Kent meclisinin üyelerini de çoğunlukla bu ailelerin üyeleri oluşturmuştur. Ticaret de bu ailelerin elinde toplanmıştır. Bu yüzden Dalmatia'daki kentler varlıklarını Pannonia ve Moesia kentlerine göre daha uzun süre koruyabilmişlerdir.

Pannonia Eyaletinde koloni ve *municipium* statülerinde toplam 20 kent bulunmaktadır. Eyaletin kentleşme süreci M.Ö. 33'te Octavianus'un Siscia'ya *municipium* statüsü vermesiyle başlatılmıştır. Augustus'tan sonra imparatorluk makamına oturan Tiberius eyalette 1 koloni ve 2 *municipium* kurmuştur. Onun kurduğu Emona eyaletteki ilk kolonidir. Tiberius'tan sonra imparator Claudius Savaria dalı yerleşime koloni statüsü vermiştir. Anlaşılan Claudius kentleşmede önceliğini Noricum'dan yana kullanmıştır. Çünkü imparator Noricum'da 5 yerleşim yerine *municipium* statüsü vermişti. Bu dönemde Pannonia Eyaleti henüz tam olarak yatıştırılamamıştı. Bu yüzden büyük ticaret kentleri daha az görünüyordu. Vespasianus döneminde bunların sayısının arttığı görülecektir.

Flaviuslar hanedanı döneminde imparator Vespasianus Pannonia'da 2 kente *municipium* statüsü vermiştir. Her ikisi de aynı hanedanlık dönemi içinde koloni statüsüne çıkarılmışlardır. İmparatorun döneminde Tuna kıyısı boyunca yer alan askeri birlikler güçlendirilmiş ve güvenlik kontrol altına alınmıştı. Bu sayede Tuna, Sava ve Drava Nehirlerinde taşımacılık yapılmaya başlanmış, ticaret hız kazanmıştı. Bu ortamda Tuna bölgesinde yer alan kentlerin çoğu büyüme eğilimine girmiştir. Aynı zamanda Vespasianus'un eyaletlerdeki kentlere Latin vatandaşlığı vermekte cömert davrandığı da bilinmektedir. Flaviuslardan sonra eyalette kentleşme bir süre durgunluğa uğramış, imparator Traianus döneminde Musra adlı bir *municipium* ve

Ulpia Poetovio adlı bir koloni kurulmuştur. Mursa imparatorun ardılı Hadrianus tarafından koloni sttüsüne çıkarılmıştır. Hadrianus Pannonia'nın kentleşmesinde en önemli adımı atan imparatorlardan biridir. O, eyalette 6 kente *municipium*, 1 kente de doğrudan koloni statüsü vermiştir. Ayrıca İmparator Traianus'un kurduğu Mursa adlı *municipium*'a da koloni statüsü verdiği yukarıda değinmiştik. Hadrianus'un *municipium* statüsü verdiği Aquincum ve Carnuntum Septimius Severus döneminde, Cibalae ise Caracalla döneminde koloni statüsüne çıkarılmışlardır. Eyaletteki son kent imparator Caracalla tarafından *municipium* statüsü verilen Brigetio olmuştur. III. yüzyılda eyalette doğrudan koloni statüsü alan bir kent yoktur. Bunun nedeninin imparatorluğun içinde bulunduğu kriz ortamı ve kuzeyden devamlı gelen saldırılar olduğu açıktır. İmparatorluk gücünü bu dönemde Tuna bölgesini savunmaya harcadığından idari veya ticari açıdan bir gelişmeye imza atamamıştır.

Pannonia'daki Roma kentleşme sürecine göz attığımızda karşımıza çıkan ilk olgu bu eyaletteki kentlerin çoğunun güvenlik amaçlarıdoğrultusunda kurulduğu, Flaviuslar döneminden itibaren sağlanan güven ortamında ticari açıdan geliştikleri yönündedir. Pannonia'nın kuzeybatı bölümünde Hadrianus dönemine kadar herhangi bir Roma kentinin görülmemesi bu bölgenin ticari açıdan önemli bir noktada bulunmamasıyla birleştirildiğinde Pannonia'da uygulanan Roma kentleşme sisteminde ticaretin ve ticaret yollarının güzergahının da etken bir rol oynadığını söylemek mümkün olmaktadır. Eyaletin kentleşme süreci Octavianus döneminde başlayıp imparator Caracalla dönemine kadar aralıklarla sürmüştür.

Moesia'nın kentleşme süreci Flaviuslar hanedanı döneminin sonunda başlamıştır. Tuna bölgesindeki eyaletlerde kentleşme süreci en geç başlayan Moesia

olmuştur. İlk olarak imparator Domitianus Scupi (Üsküp)'ye *municipium* statüsü vermişti. Bu kent imparator Traianus döneminde koloni statüsüne çıkarılmış, böylece Moesia koloni statüsündeki ilk kente sahip olmuştur. Bundan sonra imparator Hadrianus döneminde kurulan 2 *municipium*'a Asker İmparatorlar Döneminde koloni statüsü verilmiştir. İmparator Marcus Aurelius Moesia Eyaletinin kentleşmesinde en önemli adımı atan kişi olmuştur. İmparator eyalette 5 kente *municipium* statüsü vermiştir. Bunlar arsından Tuna Nehri'ne yakın olanlar demir madeni açısından zengin bölgelerde yer aldıklarından hızla büyümüş ve zenginleşmişlerdir. Eyalet kentlerinin geçim kaynağını madencilik ve taşımacılık oluşturmuştur. Marcus Aurelius'un kurduğu kentler *municipium* statüsünde olmasına rağmen Roma vatandaşlık hakkı kazanmışlardır. Bunun en önemli nedninin eyaletteki maden kaynaklarının imparatorluk adına işletiliyor olmasıdır. Yukarı Moesia'daki son kent Septimius Severus döneminde kurulan Ulpia Ratiaria adlı kolonidir. Tuna bölgesi eyaletlerinde bu dönemde doğrudan koloni statüsü verilen başka kent yoktur.

Aşağı Moesia'nın durumu biraz daha farklıdır. Eyalette yer alan 4 kentten ilki Commodus döneminde kurulan Nicopolis ad Istrus'tur. Marcianopolis, Odessus, Tomi III. yüzyılda kurulmuştur. Ancak kısa süre sonra Aşağı dacia'nın kaybedilmesi üzerine bu eyalet dacia Ripensis adını almıştır.

Tuna bölgesinde kentleşme açısından en geride kalanı Noricum gibi görünmektedir. Eyalette 1'i koloni statüsünde olmak üzere toplam 8 kent vardır. Noricum'un kentleşmesi Claudius döneminde başlatılmıştır. İmparator daha önce bir kente sahip olmayan eyalette 5 *municipium* kurmuştur. Bu kentler de maden ocaklarına yakın yerlerde kurulmuşlardır. Claudius'tan sonra Vespasianus bir,

Hadrianus da 2 *municipium* kurmuştur. Hadrianus'un kurduğu *municipium*lardan Ovilava imparator Caracalla döneminde koloni statüsüne yükseltilmiştir.

Noricum'un kentleşmede bölgedeki diğer eyaletlere göre geri kalmasının en önemli nedeni dağlık bir alanda olması gibi görünmektedir. Ayrıca denize ve önemli kara yollarına yakın olmayışı da bunda etkili olmuştur. İmparator Claudius eyalette yeni kentler kuararken yol şebekesinde de bir değişiklik yapmış, eyaletin dışarıya bağlanan yollarını yenilemiştir. Eyalette madencilik ve taşımacılık önemli gelir getiren işlerdi ve bunlar da yerli aileler tarafından yapılmaktaydı. Noricum'un M.S. 41 – 54 arasında başlayan kentleşme süreci M.S. 138'de tamamlanmıştır. Bundan sonra yalnızca Caracalla'nın bir kentin statüsünü dğışirdiğine yukarıda değinmiştik.

Trakya eyaletinin kentleşme süreci Tuna bölgesi eyaletlerinden farklılık göstermektedir. Trakya'da en eski kentler bölgenin kıyı şeridinde M.Ö. VII. yüzyılda Yunanlılar tarafından kurulan kolonilerden oluşmaktadır Bu kolonilerin çoğu Roma döneminde bağımsızlıklarını sürdürmüşlerdir. İç bölgelerde kentleşmenin yaygın olmadığına, bu bölgenin dağlık olduğuna yukarıda II. bölümde değinmiştik. Ayrıca Trakya'nın sayıları dönemlere göre değışmek üzere birçok *strategia*'ya ayrıldığı, bu *strategiaların* eski Trak kabilelerinden meydana geldiği bilinmektedir. Bu durum Roma döneminde bir değışikliğe uğramamıştır. Roma'nın Trakya'daki kentleri eski *starategiaların* merkezlerinde kurulmuştur. Tabi ki her *strategia* merkezinde bir kent kurulmuş değildir.

Roma dönemi Trakya'sında en önemli kentler Via Egnatia olarak adlandırılan yol üzerinde kurulanlardır. Trakya'da Roma kentleşme sürecini başlatan imparator

Claudius'tur. Claudius, Via Egnatia üzerinde daha önce Kaeni topluluğu tarafından iskan edilmiş olan yerde, bugünkü Germeyan yakınlarında bir asker kolonisi kurmuştur. Claudius'tan sonra imparator Vespasianus da eyalette bir kente koloni statüsü vermiştir. Eyalette kentleşme bakımından en önemli adımı imparator Hadrianus atmıştır. Hadrianus deniz kıyısında 2 iç kesimlerde de 7 kent kurmuştur. bunlardan Hadrianopolis ve Coela'ya koloni, diğerlerine *municipium* statüsü verilmiştir. Bu kentlerin kurulduğu yerler daha önce yerli halk tarafından iskan edilmişti. Görüldüğü gibi Yunanlılar tarafından koloniler kurulmuş olan kıyı kesiminin kentleşmesi Roma döneminde büyük bir değişime uğramamıştır.

Tuna bölgesinde kentleşme Octavianus'un Illyria'da M.Ö. 35 – 33 arasında ordugah kurmasıyla başlamıştır. Dalmatia'da denize kıyısı olan ticaretle uğraşan bölgeler Augustus döneminde kentleşmiş, buralarda koloniler kurulmuştur. Bölgede hem kara hem de nehir ulaşımı açısından avantajlı konumda bulunan Pannonia da Dalmatia gibi Octavianus döneminde kentleşmeye başlamıştır. Tuna Nehri yakınlarında kurulan kentler gelişmiş ve koloni statüsü almıştır. Bu eyalette Moesia ve Noricum daha içerilerde ve dağlık bir alanda bulunması nedeniyle Dalmatia ve Pannonia'ya göre daha az kentleşmiştir. Noricum'un kentleşmesi imparator Claudius döneminde, Moesia'nın Domitianus döneminde başlatılmıştır.

Anlaşıldığı kadarıyla Tuna bölgesi eyaletlerinde kentler Roma'nın çıkarları doğrultusunda kurulmuş ve gelişmişlerdir. Bölgedeki eyaletlerde yeni bir kent kuran son iki imparator Septimius Severus (M.S. 193 – 211) ve Caracalla (M.S. 211 – 217) olmuştur. Bunun nedeninin imparator Septimius Severus'un Tuna orduları tarafından seçilmesi olduğu söylenebilir. Caracalla ise tüm Roma topraklarında yaşayan hür

doğumlulara Roma vatandaşlık hakkı vermişti. İmparator bununla beraber Pannonia'da Brigetio adında bir *municipium* kurmuştur. Tuna bölgesindeki kentlerin büyük çoğunluğu M. S. 180'de Marcus Aurelius'un ölümünde kurulmuş bulunuyordu.

Trakya'da ise Romalılarınkinden daha eski bir kentleşme söz konusuydu. Bu yüzden Trakya'nın kıyı kesimlerinde Roma kentleri kurulup gelişemediler. Daha çok Yunanlılar tarafından koloni kurulmayan eski Trak kabilelerine göre şekillenmiş olan *strategialar* Romalılar tarafından iskan edilip kentleştirildiler. Bunların yönetimi Roma tarafından belirlenirken kıyıdaki eski koloniler bağımsızlıklarını sürdürdüler.

Buna göre kentleşmiş bir geçmişi olmayan tuna bölgesi eyaletlerinde Roma kentlerinin kurulup gelişmesinin daha kolay olduğunu, buralardaki halkın Romalıların belirlediği yönetim şeklini daha kolay kabullendiğini söylemek mümkündür. Trakya'nın kıyı kesimlerindeki kolonilerin durumlarını değiştirmemelerinden anlaşıldığı kadarıyla Romalılar da kendilerinden önce var olan kentlerin durumunu değiştirmek için çabalamamışlar, onların varlığını kabul etmişlerdir.

KISALTMALAR ve KAYNAKÇA

- AAntHung Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae
- Abbott – Johnson 1968 Abbott F. F., Johnson A. C., *Municipal Administration in the Roman Empire*, Russel & Russell Press, New York.
- Abramić 1950 Abramić M., “Dva Historijska Natpisa in Antike Dalmacije”, *BIAB*, (1950) Vol. 16, 235 – 240, Zbornik Kazarov.
- AE L’Année Epigraphique. Revue des Publications Épigraphiques relatives À l’ Antiquité Romane, Université de Paris, Paris.
- Ağaoğlu 2001 Ağaoğlu A., *Etrüsk Medeniyeti ve Bunların Roma Medeniyeti Üzerine Tesiri*, *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri* No: 9, Başvekalet Müdevvesat Matbaası, Ankara.
- Akarca 1987 Akarca A., *Yunan Arkeolojisinin Ana Hatları I Şehir ve Savunması*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akşit 1985 Akşit O., *Roma İmparatorluk Tarihi*, 2 Cilt, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları., İstanbul.

- Alföldi 1967   Alföldi A., *Die Vorherrschaft Der Pannonier Unter Gallienus*, Darmstat.
- Alföldy 1965   Alföldy G., *Bövelkerung und Gesellschaft der Römischen Provinz Dalmatien*, Budapest.
- Alföldy 1974   Alföldy G., *Noricum*, Translated by Anthony Birley, Routledge & Kegan Press, London.
- Alptekin 2007   Alptekin M. Y., *Şehir ve Toplum (Şehirlerin Toplum Biçimlendirme İşlevi)*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Anadolu 2001   Anadolu U. M., *İstanbul ve Anadolu'daki Roma İmparatorluk Dönemi Mimarlık Yapıtları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Ando 2006   Ando C., “The Administration of the Provinces”, *A Companion to the Roman Empire*, (Ed. Potter D. S.), 177 – 191, Blackwell Publishing, USA.
- ANRW*   Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt, University of Kentucky 1962 -.
- Appianus, *Illyrike*   Appianus of Alexandria, *Illyrica*, in *The Civil Wars*, Part 2, Penguin Books, London, 1996.

- Archibald 1998 Archibald Z. H., *The Odryian Kingdom of Thrace*, (Ed. Boardman J. – Kurtz D., and all) Clarendon Press, Oxford.
- Aristoteles, *Politika* Aristoteles, *Politika*, Çeviren Mete Tunçay, Remzi Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1983.
- Atlan 1970 Atlan S., *Roma Tarihinin Ana Hatları I. Kısım Cumhuriyet Devri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları, İstanbul.
- Barkóczi 1965 Barkóczi L., “New Data on the History of Late Roman Brigetio” *AAntHung*, 13, 1965, pp, 215 – 257.
- Barkóczi 1980 Barkóczi L., “Pannonian Cities”, *The Archaeology of Roman Pannonia*, (Ed. Lengyel A. – Radan B.) Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Barrow 2002 Barrow R. H., *Romalılar*, Çeviren Ender Gürol, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Beksaç 2006 Beksaç E., “Balkanlarda Tarih Öncesi ve Erken Uygarlıklar”, *Balkanlar El Kitabı*, Cilt 1, Derleyenler; Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, Vadi Yayınları, 37 – 65, Ankara.

- Bence – Péter 2004 Fehér Bence – Kovács Péter, *Pannoniai Története Kr. u. 54 – 166 közt*, 2 Vol., Károli Egyetemi Kiadó, Budapest.
- Benevolo 2006 Benevolo L., *Avrupa Tarihinde Kentler*, Çeviren Nur Nirven, Literatür Yayıncılık Yayınları, İstanbul.
- Bezeczky 1996 Bezeczky D., “Amphora Inscriptions – Legionary Supply” *Britannia*, Vol. 27, 1996, 329 – 336.
- BIAB* Bulletin de l’Institut Archéologique Bulgare, Sofia
- Birley 1988 Birley A. R., *Septimus Severus; The African Emperor*, Routledge Press, London.
- Biocchi 1986 Biocchi Arnold C., “Byzas” *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)*, Vol. III.1, 174, (Ed. Kahil L.) Artemis Verlag Zürich und München, Printed in Switzerland.
- BMC* Matigly H., *Coins of The Roman Empire in the British Museum*, 6 vol. (1923 – 1962) The British Museum, Wien and London.
- Boardman 1998 Boardman J., *The Greeks Overseas*, Thames and Hudson Press, Great Britain, Reprinted.

- Boatwright-Gargola-Boatwright 2000   Boatwright, M. T., *Hadrianus and the Cities of the Roman Empire*, Princeton University Press, USA.
- Borbála 2003   Borbála B., *Magyarország Történeti Topográfiája*, História Könyvtár, Budapest.
- Botla 1957   Botla A., “The Roman Burial Ground at Celja” *AV*, (1957) No: 8, 317-324.
- Botla 1962   Botla A., “Report on the Investigations on the Rifnik near Celja” *CZ*, (1962) No: 7, 269 – 281.
- Bradley 2006   Bradley G., “Colonization and the Identity in Republican Italy”, *Grek and Roman Colonization*, (Ed. Bradley G. – Wilson P.) 161 – 187, The Classical Press of Wales, UK.
- Caesar *Bellum Alexandrinum* Gaius Iulius Caesar, *Bellum Alexandrinum*, (Ed. Radice B.) Translated by. Jane F. Mitchell, Penguin Books Press, Great Britain, 1976.
- CAH*   Cambridge Ancient History, Cambridge, 1971 – 2005.
- Cary – Scullard 1988   Cary M., Scullard H. H., *A History of Rome*, Macmillan Education LTD Press, Hong Kong.

- Cassius Dio, *Rhomaika* Cassius Dio Cocceianus, *Dio's Roman History*, Harvard University Press, Loeb Classical Library, Cambridge, 1989.
- Cavaglieri 1949 Cavaglieri G., "Outline for a History of City Planning: From Prehistory to the Fall of the Roman Empire" *The Journal of the Society of Architectural Historians*, (1949) Vol. 8, no 3/4, 27 – 42, Society of Architectural Historians Press.
- Ceylan 2005 Ceylan B., "Geç Antik Dönemde Yapılar ve Yapı Elemanlarının İkinci Kullanımı", *Eskiçağın Mekanları Zamanlar İnsanları*, 74 – 84, Homer Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Charlesworth 1971a Charlesworth M. P., "Gaius and Claudius" *Cambridge Ancient History*, (Ed. Adcock F. E.-Cook S. A and all) Vol. X, 653-701, Cambridge University Press, Cambridge.
- Charlesworth 1971b Charlesworth M. P., "Tiberius" *Cambridge Ancient History*, (Ed. Adcock F. E.-Cook S. A and all) Vol. X, 607-652, Cambridge University Press, Cambridge.
- Childe 1929 Childe V. Gordon, *The Danube in Prehistory*, Clarendon Press, Oxford.

- CIL* Corpus Inscriptionum Latinarum, I – XVI, Berlin 1862-
- Cicero, *de Officiis* Cicero M. T., *De Officiis*, Çevirenler Sarıgönüllü A., Kulaoglu M., Öktem F., Şentuna C., Ankara, 1980.
- Comparette 1906 Comparette T. L., “The Reorganization of the Municipal Administration under the Antonines”, *The American Journal of Philology*, (1906) Vol. 27, no 2, 166-183.
- Cornell-Matthews 1988 Cornell T.- Matthews, J. *Atlas of The Roman World*, Çeviren Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çapar 1979 Çapar Ö., “Roma Tarihinde Manga Mater (Kybele) Tapınımı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (1979) Cilt: XXIX, Sayı 1 – 4, 167 – 190, Ankara.
- Çapar 1994 Çapar Ö., *Roma'nın Asia Eyaletinde Conventus (Diocesis) Sistemi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara.
- Çevik 1949 Çevik H., *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, Ahmet Sait Basımevi, İstanbul.
- Çevik 2005 Çevik Ö., *Tarihte İlk Kentler ve Kentleşme Süreci*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

- Dalgıç – Yaltırık 1999 Dalgıç G.,-Yaltırık F., *Trakya'nın Anıtsal ve Korunması Gereken Ağaçları*, Edirne Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- Demircioğlu 1967 Demircioğlu H., “Roma Devleti'nin Eyalet Sistemi Hakkında”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (1967) Cilt V, Sayı 8-9, 443 – 459, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Demircioğlu 1998 Demircioğlu H., *Roma Tarihi I. Cilt Cumhuriyet I. Kısım*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Diakov – Kovalev, 2008 Diakov V.- Kovalev S., *İlkçağ Tarihi*, 2 Cilt, Çeviren Özdemir İnce, Yordam Yayınları, İstanbul.
- Dixon 1999 Dixon P., ‘Kentler Bir Zamanlar Oldukları Gibi Yerleşik Değildir’ *Geç Antik Çağda Kent*, (Ed. Rich J.) 142–157, Homer Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Dobó 1968 Dobó A., *Die Verwaltung der Römischen Provinz Pannonien von Augustus bis auf Diocletianus*, Key Press, Amsterdam.
- Domboróczki 2000 Domboróczki L., “Füzesabonygubakút: Település és Temető”, *Régészetünk Jelentős Feltársai 1975-2000*, 1 – 3, ELTE – BTK Régészet Tudományi Intézet, Budapest.

- Douglass 2000 Douglass B. W., *Balkan Prehistory*, Routledge Press, New York.
- Duncan 1979 Duncan H., *Thracian Trop Types*, Slingshot.
- Durant 1939 Durant W., *The Life of Greece*, Simon and Schuster Press, New York.
- Edmondson 2006 Edmondson J., “Cities and Urban Life in the Western Provinces of the Roman Empire, 30 BCE – 250 CE”, *A Companion to the Roman Empire*, (Ed. Potter D. S.) 250 – 280, Blackwell Publishing, USA.
- Eliade 2006 Eliade M., *Zalmoksis'ten Cengiz Han'a*, Çeviren Ali Berktaş, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Erzen 1994 Erzen A., *İlk Çağ Tarihinde Trakya Başlangıçtan Roma Çağına Kadar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Ferro 1997 Ferro M., *Colonization: A Global History*, translated by K. D. Printheipaul from French to English, Routledge Press, New York & London.
- Filipovič – Sanader 2003 Filipovič S.,-Sanader M., “Roman Towns Along the Ripa Pannonica: Mursa” *The Roman Army in Pannonia*, (Ed. Zsolt V.) 161 – 162, Teleki László Foundation, Budapest.

- Finley 2007 Finley M. I., *Antikçağ Ekonomisi*, Çeviren Hatice Palaz Erdemir, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Fitz 1964 Fitz, J. *Gorsium, A Táci Romai Kori Ásatások*, Székesfehérvár.
- Fitz 1980 Fitz, J. "Administration and Army" *The Archaeology of Roman Pannonia*, (Ed. Lengyel, A., Radan, B.) 125 - 139, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Fol – Marazov 1992 Fol A. – Marazov I., *Thrace and &Thracians*, St Martin's Press, New York.
- Freeman 2005 Freeman C., *Mısır, Yunan ve Roma; Antik Akdeniz Uygarlıkları*, Çeviren Suat Kemal Angı, 2. Baskı, Dost Yayınları, Ankara.
- Fülep 1980 Fülep F., "Limes Research" *The Archaeology of Roman Pannonia*, (Ed. Lengyel A.-Radan B.) 34-50, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gabler 1979 Gabler D., "The Structure of the Roman Frontier on the Danube and its Development in the Antonine Period" *Roman Frontier Sstudies*, (1979) B.A.R. 71, 637-654.
- Gasparri 1986 Gasparri C., "Dionysos" *Lexicon Iconographicum Myththologiae Classice (LIMC)*, Vol. III.1, 414-566,

(Ed. Kahil 1.) Artemis Verlag Zürich und München,
Printed in Switzerland.

- Gellius, *Noctes Atticae* Gellius A., *The Attic nights of Aulus Gellius*, 3 vol.
Harvard University Press Cambridge, 1996
- Gibbon 1897 Gibbon E., *The Decline and Fall of the Roman Empire*
Vol. I, VIII. Volumes, Methuen & Co Press, London.
- Gibbon 1988 Gibbon E., *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve*
Çöküş Tarihi, Cilt 1, Çeviren Asım Baltacıgil, BFS.
Yayımları, İstanbul.
- Gleason 2006 Gleason Maud M., "Grek Cities Under Roman Rule", *A*
Companion to the Roman Empire, (Ed. Potter D. S.),
228-249, Blackwell Publishing, USA.
- Graham 1992 Graham A. J., "Abdera and Teos", *The Journal of*
Hellenic Studies, (1992)Vol. 112, 44-73.
- Grant 1988 Grant M., *The Roman Emperors*, Butler & Taner Press,
London.
- Grant 2000 Grant M., *Roma'dan Bizans'a*, Çeviren Z. Zühre
İlkgelen, Homer Yayınları, İstanbul.

- Grimal 1983 Grimal P., *Roman Cities*, (Ed. & translated by G. Michael Woloch) University of Wisconsin Press, Madison.
- Gyula 1999 Gyula L., *Múltunkról Utodainknak I. A Magyar Föld és a Magyar Nép Őstörténete*, II kötet, Püski Kiadó, Budapest.
- Hable 2004 Hable T., “Második Századi Sírok a Katonaváros Nyugati Temetőjéből” *Aquincum, Aquincumi Füzetek* 10. szám, 16 – 33, Budapesti Történeti Múzeum, Budapest.
- Hajnóczy 1994 Hajnóczy G., *La Pannonia e L’Imperio Romano*, Hrsg. Press, Rome.
- Hardy 1887 Hardy E. G., “The Movements of the Roman *Legions* from Augustus to Severus” *The English Historical Review*, (1887) Vol. 2, No. 8, 625-656.
- Head 1911 Head V. Hancley, *Historia Numorum a Manual of Greek Numismatics*, Clarendon Press, Oxford, 1911.
- Heater 2007 Heater D., *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*, Çeviren Meral D. Üst, İmge Yayınları, Ankara.
- Henderson 1968a Henderson B. W., *Five Roman Emperors*, L’Erma di Bretschneider Press, Roma.

- Henderson 1968b Henderson B. W., *The Life and Principate of the Emperor Hadrianus*, L'Erma di Bretschneider Press, Rome.
- Herodotos, *Historiai* Herodotos, *Herodot Tarihi*, Çeviren Müntekim Ökmen İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2002.
- Hoddinot 1981 Hoddinot R. F., *The Thracians*, Thames and Hudson Press, New York.
- Homeros, *Illiada* Homeros, *İlyada*, Çeviren Erhat A. – Kadir A., Can Yayınları, 5. Basım, İstanbul, 1984.
- Homeros, *Odysseia* Homeros, *Odysseia*, Erhat A. – Kadir A., Can Yayınları, 14. Basım, İstanbul, 2003.
- Huot-Thalman-Valbelle 2000 Huot J. L., Thalman P. J., Valbelle, D., *Kentlerin Doğuşu*, Çeviren Ali Bektaş Girgin, İmge Yayınları, İstanbul.
- ILS *Inscriptiones Latinae Selectae*, 4 vol. Berlin, 1892 – 1916.
- István-Mócsy-Barkóczy 1963 Istvan B.,-Mócsyi, A.,-Barkóczy, L., *Pannonia Története*, (Ed. János H.) Tankönyv Kiadó, Budapest.

- Iwanow 1961 Iwanow Th., “Die Thrakisch – Römischen Politischen Beziehungen am Vorabend der Römischen Herrschaft in Thrakien” *Studii Classice III*, (1961) 93-98.
- İplikçioğlu 1997 İplikçioğlu B., *Eski Batı Tarihi I Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Jelavich 2006 Jelavich B., *Balkan Tarihi*, Çeviren İhsan Durdu, Haşim – Gülçin Koç, Küre Yayınları, İstanbul.
- Jones 1958 Jones A.H.M., “The Roman Colonate” *Past and Present*, (Apr. 1958) No 13, 1 – 13, Oxford University Press on behalf of The Past and Present Society.
- Jones 1964 Jones A.H.M., *The Later Roman Empire.*, Oxford University Press, 3 Vol. Great Britain.
- Jones 1971 Jones A.H.M., *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Clarendon Press, second edition, Oxford.
- JRS Journal of Roman Studies
- Kabağaç – Akova 1995 Kabağaç S., Akova, E., *Latince Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul.
- Kalopothakes 1893 Kalopothakes D., *De Thracia Provincia Romana*, Lipsiae Typis Max Hoffmanni, Berlin.

- Kaya 1996 Kaya M. Ali, “III. Makedonya Savaşına Kadar Roma’nın Anadolu Politikası” *Tarih İncelemeleri Dergisi*, (1996) XI, 211 – 232, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir.
- Kaya 2004 Kaya M. Ali, “Roma’nın Trakyalı İmparatoru Maksiminus”, *Kubaba. Arkeoloji-Sanat Tarihi- Tarih Dergisi* (2004) I/4, 7-16.
- Kaya 2005a Kaya M. Ali, *Anadolu’daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İlya Yayınları, İzmir.
- Kaya 2005b Kaya M. Ali, “Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (2005) Cilt XXIV, Sayı 38, 21 – 30, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayını, Ankara.
- Kaya 2006 Kaya M. Ali, “Roma İmparatoru Septimius Severus Döneminde Anadolu”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (2006) Cilt XXV, Sayı 39, 27 – 48, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayını, Ankara.
- Kaya 2008 Kaya M. Ali, *Roma’nın Afrikalı İmparatoru Septimus Severus*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

- Kazarov 1970 Kazarov Garwil I., “Thrace” *Cambridge Ancient History*, (Ed. Adcock F. E.-Cook S. A and all) Vol. VIII, 534 – 559, Cambridge University Press, Cambridge.
- Koschaker 1975 Koschaker P., *Modern Hususi Hukuka Giriş Olarak Roma Hususi Hukukunun Ana Hatları*, (Kitabı yeniden elden geçiren Kudret Ayiter), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayınları, Ankara.
- Lajos- Lederer- Györg 1965 Lajos Elekes – Lederer Emma – Györg Székely, *Magyarország Története*, Tankönyv Kiadó, Budapest.
- Láng 2003 Láng, O. “Római Kori Útrészletek az Aquincumi Polgárvaros Municipiális Territoriumán”, *Aquincum, Aquincumi Füzetek szám 9*, (2003) 95-110 Budapesti Történeti Múzeum, Budapest.
- Leonard 1948 Leonard H., *Hellen – Latin Eskiçağ Bilgisi*, Çeviren Suad, Y. Baydur, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Lequenne 1979 Lequenne F., *Galat’lar*, Çeviren Suzan Albek, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Levi 1987 Levi P., *Eski Yunan*, Çeviren Neşe Erdilek, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Levick 1976   Levick B., *Tiberius The Polician*, Thames and Hudson Press, London.
- Levick 1999   Levick B., *Vespasian*, Routledge Press, London.
- Liebeschuetz 1999   Liebeschuetz W., “Antik Kentin Sonu” *Geç Antik Çağda Kent*, Edt., Jhon, Rich, Çeviren Suna Güven-Ertuğrul Güven, Homer Kitapevi, İstanbul.
- LIMC*   *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classice*, 16 Vol. and 1 Supl., Zürich und München.
- Livius, *Ab Urbe Condita*   Titus Livius, *Ab Urbe Condita (The History of Rome from its Foundation)*, Translated by Henry Bettenson, Penguin Books, 1976, London.
- Lomas 2007   Lomas K., “Italy During the Roman Republic, 338 – 31 B.C” *The Cambridge Companion to the Roman Republic*, (Ed. Harriet I. F) 4th Press, 199-224, Cambridge University Press, USA.
- Lot 1996   Lot F., *The History of Civilization*, Translated by Philip Leon – Mariette Leon, (Ed. Ogden C. G) Routledge Press, Great Britain.
- Mackendrick 1975   Mackendrick P., *The Dacian Stones Speak*, North Carolina Press, Capel Hill.

- Magie 1950 Magie D., *Roman Rule in Asia Minor to the end of Third Century After Christ*, Vol. I Text – Vol. II Notes, Princeton Press, New Jersey.
- Magie 2001 Magie D., *Anadolu'da Romalılar I*, Çeviren Ömer Çapar – N. Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Mallory 2002 Mallory J. P., *Hint Avrupalıların İzinde*, Çeviren Müfit Günay, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Mann 1983 Mann J. C., *Legionary Recruitment and Veteran Settlement During the Principate*, University of London Institute of Archeology, Occasional Publication No 7, London.
- Mansel 1938 Mansel Müfid A., *Trakya'nın Kültür ve Tarihi*, Resimli Ay Matbaası Şirketi, İstanbul.
- Mansel 1940 Mansel Müfid A., "Trakya Hafriyatı" *Bulleten*, (1940) Cilt IV, 89-114, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Mansel 1993 Mansel Müfid A., "İlkçağda Edirne", *Edirne, Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, 21 37, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- Marazov 1997 Marazov I., *Ancient Gold: The Wealth of the Thracians: treasures from the Republic*, Harry N. Abrams in association, New York.
- McEvedy 2004 McEvedy C., *İlkçağ Tarih Atlası*, Çeviren Ayşen Anadol, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Meijer 2006 Meijer F., *İmparatorlar Yataklarında Ölmez*, Çeviren Gürkan Ergin, Homer Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Menzilcioğlu 2002 Menzilcioğlu Ç., *Filozof İmparator Marcus Aurelius Antoninus*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Mirković 1967 Mirković M., “Einheimische Bevölkerung und Römische Städte in der Provinz Obermösien”, *ANRW*, (1967) Vol. II. 6, 821 – 825.
- Mócsy1970 Mócsy A., *Gesellschaft und Romanisation in der Römischen Provinz Moesia Superior*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Mócsy 1974a Mócsy A., “Excavation Reports”, *ActaArchHung*, (1974) 26, 95 – 98, Budapest.
- Mócsy 1974b MócsyA., *Pannonia A Korai Császárság Idején*, Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Mócsy 1974c Mócsy A., *Pannonia and Upper Moesia*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Modrijan 1961 Modrijan W., “Stand und Aufgaben der Forschung in Solva” *SCHVSt*, (1962) No: 9, 13-23.
- Mohorovičić 1956 Mohorovičić A., “Apsyrtides – Apsoros” *Carnuntia*, (1956) Vol. 3, 95 – 99, Budapest.
- Mommsen 1909 Mommsen Th., *The Provinces of Empire Vol. 1*, Translated by William P. Dickson, Ares Publishers INC, Chicago.
- Mumford 2007 Mumford L., *Tarih Boyunca Kent (Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleneği)*, Çeviren Gürol Koca, Tamer Tosun, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Nagy 1970 Nagy T., Der Aufstand Der Pannonish- Dalmatinischen Völker und Die Frage Der Zweiteilung Illyricums in Adriatica, Zagreb.
- Noll 1958 Noll R., “Römische Siedlungen und Strassen im Limesgebiet Zwischen Inn und Enns” *RLÖ*, (1958) No: 21, 19-63.
- Oliva 1962 Oliva P., *Pannonia and the Onset of Crisis in the Roman Empire*, Praque.

- Onurkan 1978 Onurkan S., “Vize – A Tümülsünden Bir Zırh Gölek”
Güney – Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi (1977 –
1978) 6 – 7, 47-55, İstanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Onurkan 1988 Onurkan S., *Doğu Trakya Tümülsleri Maden Eserleri*,
Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Opper 2008 Opper Th., *Hadrianus Empire and Conflict*, The British
Museum Press, Great Britain.
- Özgüven 2001 Özgüven B., *Osmanlı Macaristan'ında Kentler,
Kaleler*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Patterson 2006 Patterson John R., “Colonization and Historyography:
The Roman Republic” 189 – 218, (Ed. Bradley G.
Wilson P.) The Classical Press of Wales, UK.
- Perring 2000 Perring D., “Roma Kentlerinde Mekansal Organizasyon
ve Toplumsal Değişim”, *Antik Dünyada Kırsal ve Kent*,
(Ed. Rich J.- Wallace H. A.) Çeviren Lale Özgenel,
279-298, Homer Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Plinius *Naturalis Historia* Pliny the Elder, *Naturalis Historia*, Translated by Joyce
Irene Whalley, Victoria and Albert Museum, London,
1982.

- Plutarkhos, *Bioi Paralleloi* Plutarkhos M., *Paralel Yaşamlar İskender & Caesar*, Çeviren Furkan Akderin, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006.
- Plutarkhos, *Bioi Paralleloi* Plutarkhos M., *Plutarch's Lives*, With an English Translation by Perin B., I – XI vol. Cambridge, London, 1914.
- Póczy 1980 Póczy K., “Pannonian Cities”, *The Archaeology of Roman Pannonia*, (Ed. Lengyel, A.-Radan, B.) 242-272, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Polybios, *Historiai* Polybius, *The Histories*, Translated by W.R. Paton, Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1922.
- Poulter 1999 Poulter A., “Daha Geç Roma İmparatorluğu Döneminde Tuna Eyaletlerinde Kentleşmenin Yararı ve Sömürüsü”, *Geç Antik Çağda Kent*, (Ed. Rich J.) Çeviren Suna-Ertuğrul Güven, Homer Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Pounds 1969 Pounds N. J. G., “The Urbanisation of Classical World”, *Annals of the American Assn. of Geographers*, (1969), 135 – 157.
- RE Paulys Wissova Real-Encyclopödie der Klassische

Alturtumswissenschaft.

- Reader 2007 Reader J., *Şehirler*, Çeviren Fatime B. Karlıdağ, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Res Gestae* Augustus, *Emperor of Rome, Res Gestae Divi Augusti*, as Recorded in the Monumentum Ancyranum and the Monumentum Antiochenum, (Ed. Bolchazy W. – Wallace R) Carducci Publishers, 2000.
- Ridley, 1987 Ridley R.T., *History of Rome*, L’Erma di Bretschneider Press, Rome.
- Robert – Dise 1991 Robert L.-Dise Jr., *Cultural Change and Imperial Administration, The Middle Danube Provinces of Roman Empire*, Peter Lang Press, New York.
- Rostovtzeff 1963 Rostovtzeff M., *The Social and Economic History of Roman Empire I*, 3 Vol., Clarendon Press, Oxford.
- RPC* Burnett A. and all, *Roman Provincial Coinage*, X vol. (1992 – 2006) The British Museum Press, Great Britain.
- Salisbury 1924 Salisbury M., “The Reign of Traianus Decius”, *JRS*, (1924) Vol. 14, 1 – 23.

- Sándor 1895 Sándor Szilágyi, *A Magyar Nemzet Története*, Az Athaneum Irodalmi és Nyomdai Rt Tarsulat, Budapest.
- Saria 1956 Saria B., “Dalmatia”, *RE*, (1956) Sup I. 8, 21 – 59.
- Sayar 1989 Sayar M. H. “Trakya’da Epigrafi ve Tarihi – Coğrafya Araştırmaları” *VII Araştırma Sonuçları Toplantısı*, (18 – 23 Mayıs 1989) 211 – 216, Antalya, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Scullard 1980 Scullard H.H., *A History of the Roman World 753 – 146*, Methuen & Co. Ltd Press, New York.
- Scullard 1988 Scullard H. H., *From the Gracchi to Nero: A History of Rome*, Routledge Press, Great Britain.
- Sevin 2001 Sevin V., *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- SHA *Scriptores Historiae Augustae*, Vol. I – III, (Ed. and Translated by Magie D) Loeb Classical Library, London 1921 – 1932, 1960-1961.
- SNG Goddard J., *Sylloge Nummorum Graecorum*, Vol. XII. Part I – II, (2004 – 2007) Oxford University Press, New York.

- Sherk 1988   Sherk R. K., *The Roman Empire: Augustus to Hadrianus*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Simon 1996   Simon H., “Abdera”, *The Oxford Classical Dictionary*, 1 – 3, Oxford University Press, Oxford.
- Smith 2006   Smith A., *Ulusların Zenginliği*, Çeviren Metin Saltoğlu, Palme Yayıncılık, Ankara.
- Soproni 1980   Soproni S., “Limes”, *The Archaeology of Roman Pannonia*, (Ed. Lengyel A.-Radan B.) Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Southern 1998   Southern P., *Augustus*, Routledge Press, London & New York.
- Southern 2007   Southern P., *The Roman Empire From Severus to Constantine*, Routledge Press, London.
- Stein 1970   Stein A., *Die Legaten von Moisen*, Akademia Kiadó, Budapest.
- Strabon, *Geographika*   Strabo, *Geography*, Translated by Joney L. H., Loeb Classical Librarry, Harvard, 1924.
- Suetonius   Gaius Suetonius Tranquillus, *On İki Caesar’ın Yaşamı*, Çevirenler, Fafó Telatar – Gül Özaktürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.

- Swoboda 1935 Swaboda E., “Aguntum”, *JÖAI*, (1935) No: 29; 5-22.
- Syme 1928 Syme R., “Rhine and Danube Legions Under Domitianus”, *JRS*, (1928) Vol. 18, 41-55.
- Syme 1971a Syme R., *Danubian Papers*, A.I.E.S.E.E. Press, Bucharest.
- Syme 1971b Syme R., “The Northern Frontiers Under Augustus” *Cambridge Ancient History*, (Ed. Adcock F. E.-Cook S. A and all) Vol. X, 340 – 382, Cambridge University Press, Cambridge.
- Syme 1999 Syme R., *Provincial at Rome and Rome and The Balkans 80 BC.-AD 14*, Edt. Anthony Birley, University of Exeter Press, Great Britain.
- Tacitus *Historia* Tacitus Cornelius, *Historia*, Translated by Moore C. H., Vol. I-II. Cambridge, 1925 – 1931.
- Tacitus, *Agricola* Tacitus Cornelius, *Agricola'nın Hayatı*, Çeviren H. Dereli, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990.
- Tacitus, *Annales* Tacitus Cornelius, *The Annals of Imperial Rome*, Translated, Michael Grant, Penguin Books, Harmondsworth, 1988.

- Tacitus, *Germania* Tacitus Cornelius, *Germania*, Çeviren H. Dereli, Maarif Matbaası, Ankara, 1944.
- Talbert 2004 Boatwright Mary T. – Gargola Daniel J. – Talbert Richard J. A., *The Romans: From Village to Empire*, Oxford University Press, Oxford.
- Tarn-Charlesworth 1971a Tarn W. W. – Charlesworth M. P., “The War of the East Against West” *Cambridge Ancient History*, (Ed. Adcock F. E.-Cook S. A and all) Vol. X, 112-127, Cambridge University Press, Cambridge.
- Tarn-Charlesworth 1971b Tarn W. W. – Charlesworth M. P., “The Triumph of Octavian” *Cambridge Ancient History*, (Ed. Adcock F. E.-Cook S. A and all) Vol. X, 66-112, Cambridge University Press, Cambridge.
- Taşlıklioğlu 1971 Taşlıklioğlu Z., *Trakya’da Epigrafya Araştırmaları (Biga Yarımadasında Bulunan Kitabelerle Birlikte) II*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Thukydides Thukydides, *Peloponnesos Savaşı*, Çeviren Tanju Gökçöl, Hür Yayınları, İstanbul, 1976.
- Tóth 1998 Tóth E., *Szavária az Ókorban*, Fieszt Press, Szombathely.

- Tóth 2003 Tóth E., “The Occupation of Pannonia”, *The Roman Army in Pannonia*, (Ed. Zsolt V.) 19-25, Teleki László Foundation, Budapest.
- Trianthaphyllos 1994 Trianthaphyllos D., “Rhodope” *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)*, Vol. VII.1, 637 – 638, (Ed. Kahil L.) Artemis Verlag Zürich und München, Printed in Switzerland.
- Trigger 1972 Trigger B. G., “Determinants of Urban Growth in Pre Industrial Societies”, *Man, Settlement and Urbanism*, (Ed. Ucko P. J.-Tringham R. and all) 575-599.
- Tuna 1987 Tuna K., *Şehirlerin Ortaya Çıkış ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik bir Deneme*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Uçankuş 2000 Uçankuş H. T., *Arkeoloji: Tarih Öncesinden Perslere Kadar Anadolu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Varro, *de Re Rustica* Varro, Columella 1: *De Re Rustica I-IV*, Translated by Ash H.B., Loeb Classical Series, Heinemann/Harvard University Press, London & Cambridge, 1960.
- Velleius Paterculus, *Historia Romana* Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History, Velleius Paterculus*, Translated by

- Frederick W. Shipley, Harvard University Press,
Cambridge, 1998
- Vergilius, *Aeneis* Vergilius, *Aeneis*, Çev. Türkan Uzel, Öteki Yayınları,
1998, Ankara.
- Vitruvius, *de Architectura* Vitruvirius, *Mimarlık Üzerine On Kitap*, 4. basım,
Çeviren Suna Güven, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı
Yayınları, İstanbul, 2005.
- Vulić 1961 Vulić N., *Nekoliko Pitanja iz Antičke Istorije Naše
Zemlje*, Belgrade.
- Von Urngern – Sternberg 2007 Von Urngern – Sternberg J., “The Crisis of the
Republic” *The Cambridge Companion to the Roman
Republic*, 89- 109, (Ed. Harriet I. F.) Translated by
Harriet I. Flower, 4th Press, Cambridge University
Press, USA.
- Wallace H., 2000 Wallace Hadrill, A., “Roma Kentinde Seçkinler ve
Ticaret” *Antik Dünyada Kırsal ve Kent*, (Ed. Rich J.-
Wallace H. A.) Çeviren Lale Özgenel, Homer Kitapevi
Yayınları, Ankara.
- Watkins 1983 Watkins Thomas H., “Roman *Legionary* Fortresses and
the Cities of Modern Europe”, *Military Affairs*, (1983)

- Vol, 47, No 1, 15 – 25, Society for Military History
Publication.
- Wells 1992 Wells P., *The Roman Empire*, second edition, Fontana
Press, London.
- Wilkes 1963 Wilkes Jhon J., “A Note on the Munity of the
Pannonian *Legions* in AD. 14” *The Classical Qarterly
New Series*, (Nov. 1963) Vol. 13, No. 2, 268-271.
- Wilkes 1969 Wilkes Jhon J., *Dalmatia*, Routlede & Kegan Paul
Press, London.
- Wilkes 1992 Wilkes Jhon J., *The Illyrians*, Blackwell Publish,
Cambridge.
- Wilkes 2005 Wilkes Jhon J., “The Roman Danube: an Archeological
Survey” *JRS*, (2005) Vol. 95, 124 – 225.
- Wolfram 1997 Wolfram H., *The Roman Empire and its Germanic
Peoples*, Translated by Thomas Dunlap, University of
California Press, London.
- Yılmaz 1996 Yılmaz Z., “Vize Çömlektepe Höyüğü 1995 Yılı
Çalışmaları” *VII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, (8
– 10 Nisan 1996) Kuşadası, 131 – 147, T.C. Kültür
Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü
Yayınları, Ankara.

- Yiğitbaşıoğlu 1998 Yiğitbaşıoğlu H., “Kentlerin evre Sorunları ve Habitat Konferansları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (1998) Cilt XXXVIII, Sayı 1-2, 13 – 31. Ankara.
- Zsidy 2003 Zsidy P., “Roman Towns Along the Ripa Pannonica: Aquincum” *The Roman Army in Pannonia*, (Ed. Zsolt V.) 153 – 156, Teleki László Foundation, Budapest.
- Zsolt 2003a Zsolt V., *The Ripa Pannonica in Hungary*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Zsolt 2003b Zsolt V., “The Roman Army in Pannonia” *The Roman Army in Pannonia*, (Ed. Zsolt V.) 17 – 19, Teleki László Foundation, Budapest.
- Zsolt 2003c Zsolt V., “Roman Towns Along the Ripa Pannonica: Sopianae” *The Roman Army in Pannonia*, (Ed. Zsolt Visy), 154 – 160. Teleki László Foundation. Budapest.
- Zosimos, *Nea Historia* Zosimos, *Nea Historia*, (Ed. and translated by Paschoud F), Paris, 1971.

EKLER

HARİTA 1

Harita 1: Tuna ve Trakya Bölgeleri

Kaynak: <http://www.ancientillyrians.com/illyricummap.html>

HARİTA 2

Harita 2 Roma İmparatorluğu Eyaletleri M.S. 106 (Pannonia 2'ye ayrılmadan önce)

Kaynak: <http://www.thejournal.org/studylibrary/maps/roman-empire.jpg>

HARİTA 3

Harita 3: M.S. 130 Tuna ve Trakya Eyaletleri / Aşağı ve Yukarı Dacia

Kaynak:

http://www.restromania.com/images/harti/wm_mari/RomanBalkans130AD_mare.jpg

HARİTA 4

Harita 4: Trak Kabilelerinin Dağılımı

Kaynak: http://images.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.mikridoxiparazoni.gr/images/map_thrace_roman.jpg&imgrefurl=http://www.allempires.net/forum_posts.asp%3FTID%3D20257&usg=__BE2j89FqPhkU1Y-SvcB8iAy3Hf4=&h=389&w=400&sz=119&hl=tr&start=20&tbnid=9wflNrsnQ2DGDm:&tbnh=121&tbnw=124&prev=/images%3Fq%3DThrace%2Bmap%26hl%3Dtr%26sa%3DG%26sig%3DIBWsgCH7ZCqq2Y8DSjUXVygpeyA

ÖZET

Güveloğlu, Ali, *M.S. I.– III. Yüzyıllarda Tuna ve Trakya Bölgelerinde Roma Kentleşme Süreci*, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ömer Çapar, XVII+206 s.

Tuna ve Trakya bölgelerinde Roma kentleşme sürecinin siyasal ve sosyal yönlerini inceleyen bu tez Giriş, Kaynak Tanıtımı ve Sonuç dışında üç bölümden oluşmaktadır. Giriş'te tezin kısa bir özeti verilmiş, bunun yanında amaç ve yöntem açıklanmıştır. Kaynak Tanıtımı'nda tezimizi hazırlarken kullandığımız antikçağ yazarlarının eserleri, yazıt ve nümizmatik malzeme katalogları tanıtılmıştır.

Birinci bölümde ortaya çıkışından itibaren kent terimi irdelenmiş, Roma'da kentlere verilen statüler ve kentlerin idaredeki önemi vurgulanmıştır. İkinci Bölüm'de Tuna ve Trakya bölgelerinin tarihsel gelişim süreçleri anlatılmıştır. Bu bölümde öncelikle her iki bölgenin coğrafi sınırları açıklanmış ve buralarda yaşayan halklar hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Ardından M.Ö. 233'ten başlamak üzere Roma ile Tuna bölgesi arasındaki ilişkilere, en eskisinden başlayarak Romalıların Trakya bölgesiyle olan ilişkilerine değinilmiştir. Bu bölümde Her iki bölgenin tarihsel gelişim süreçleri M.S. I.–III. yüzyılları kapsayacak şekilde sınırlandırılmıştır.

Üçüncü bölümde Tuna ve Trakya Eyaletlerinin kentleşme süreçleri ele alınmıştır. Bu bölümde her iki bölgede kurulan kentler kronolojik sıraya göre incelenmiş, bu kentlerin hangi statüleri ne amaçla verildiği ve bu amacın gerçekleştirilip gerçekleştirilemediği üzerinde durulmuştur.

SUMMARY

Güveloğlu, Ali, *Roman Urbanization Period in Danubian and Thracian Regions Between I-III Centuries A.D.*, PhD Thesis, Supervisor: Prof. Dr. Ömer Çapar, XVII+206 p.

This thesis, which is examined political and social aspects of Roman urbanization period, consist of three part except Introduction, Litterary Introduction and Conclusion. In the Introduction a short summary of thesis is given and the aim and the method is explained. Books of Ancient writers, coin and ephigraphic catalogues which were used preparing the thesis were introduced in the Litterary Introduction.

The historical background of Ancient civilization's "Urban" term is explained and emphasized the statues is given to the cities and the important of the cities in government in the First Part. The historical progress periods of Danubian and Thracian regions are explained in the Second Part. In this part, geographical borders of both two regions are examined firstly and the informations about the tribes living this region are given. It is mentioned that the relations of Romans with Thracian region started with the first match in 233 BC the relations between Roma and Danubian region. In this part, historical progress periods of both regions are limited bordered to include of the I-III. centuries AD.

The urbanisation periods of Danubian and Thracian provinces are taken up in the Third Part. The cities established in both two regions are examined chronologically and what is the aim to give statues to this cities and this aim was came to real or not is explained in this part.